
71
1 D
23

THEATRVM PRINCIPVM ORBIS VNIVERSI.

IN QVO OMNES, QVOTQVOT SVNT IN Orbe terrarum Principes, opibus & viribus conſpicui repreſentantur, cum vniuſcuiuſque Regali cenſu, potentia, regendi forma & Principibus ipſis finitimis.

Quod Theatrum, perſpicuitatis gratia, diuiſum eſt in quatuor partes.

Prima parte ob oculos ponente Principes, qui in Europa latiſſime imperant, nẽpe Reges Franciæ, Angliæ, Daniæ, Sueciæ, Poloniæ, Magnum Moſchorum Ducem, Familiam Auſtriacam, Romanum Imperium, & Pontificem Romanum.

Secunda parte recenſente Principes Aſiæ, vt ſunt Magnus Cham, Magnus Mogor, Reges Chinę, Siami, Narſingæ, Calecutij, Perſiæ & Iaponiæ.

Tertia parte continente, Principes Africæ pręcipuos, quales ſunt Presbyter Iohãnes, ſiue Abiſsinorum Imperator Monomotapa, & Xerifius Feſſæ & Marochy Rex.

Quarta parte deſcribente imperium Magni Turcæ, qui magnas Europę, Aſię, & Africæ partes, tyrannide premit: Et Regna Philippi Auſtriaci, Indiarũ Hiſpaniarum &c. Regis, quo ab Orbe condito maior Monarcha non fuit.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Apud Lambertum Andreæ.
ANNO cIↄ. Iↄ. XCVI.

LECTORI.

Ditus est nuper candide lector, Italica lingua, liber, cui titulus, Relationes vniuersales, Iohannis Boteri Benesij, in quo optimo commodissimoque ordine, describuntur opes, vires, regimenque Principum Europæ, Asiæ, Africæ & aliorũ, quos Vniuersales Principes dicit, quod eorũ ditiones, non vna tantum Orbis parte, sed pluribus contineantur: Quem librum, quod multa scitu digna recenseret, multi idiomatis Italici imperiti, latine reddi exoptarunt: Ego quoq; cum eodem desiderio tenerer, quod illius idiomatis, non admodum peritus essem & neminem operi manum admouere viderẽ, eum in Linguam latinam verti curaui rogauique translatorem vt sensum Authoris quam dilucidissime, & ad verbum si fieri posset redderet, nec tantam ornatus sermonis, quantam sensus authoris rationem haberet Apposuimus cuiusq; Principis Imperij, Geographicam sculpturam: Accipe Beneuole lector, candido vultu nostram operam, ac paruo sumptu oculos pasce, simul & animũ politiæ non postrema parte erudi, & oblecta. Vale.

INDEX PRINCIPVM QVI HOC LIBRO Representantur

VIrgilius dicit Italiam Imperijs grauidam, propter multitudinem ciuitatum liberarum, & potentatuum, in quos tunc diuisa erat.

De Europa id hodie dici potest, nempe quod plena, quasique pregnans sit dominijs & regnis: A declinatione enim Imperij Romani huc vsq;, diuisa fuit in multos Principatus, qui viribus tam equales paresque sunt, vt nullus in ea Princeps sit (nisi is extra Europam dominia habeat) qui alium longe immoderateque superet vincatque: In causa est, tum quod natura, ditiones, montibus inaccessibilibus, mari impetuoso, siluis immensis, aut odijs quasi naturalibus populorum, aut similibus modis terminarit: Tum quod populi adeo feroces sint, vt quamuis vnum regnum, alteri magnitudine par non sit, ab eo tamen sibi timendum non putet, quod ibi belli artes florent, & quod maximũ est, ars fortificandi muniendi defendendique loca: Tum propter animorum ingeniorumq; subtilitatem, & quod is animorũ vigor, suam perfectionem nactus sit.

Nulla autem est regio, vbi regendi gubernandique forma magis varia sit magisque differat, quam in Europa. Quis enim populus magis liber quam Cantabricus. Quis magis subiectus quàm Germanus? Magis licentiosus quam Polonus? Quis Princeps magis obseruatur quam Rex Castellæ? Quibus promptius obeditur quam Principibus Germaniæ? Quis magis metuitur, quã Moscus? Quis est Rex magis sui voti quã Rex Angliç? Quis magis pactis adscriptus quam Rex Poloniæ? Cui plus reuerentiæ exhibetur, quam Papæ? Selegimus autem inter omnes Europç Principes eos, qui vetustate regnorum, amplitudine finium, magnitudine potentiæ viriumque, alios antecedunt: Quare ex illorum Statu, iudicium de reliquis facile fieri potest.

Considerabimus regnum Franciæ sicut erat, quando prorsus vnitũ, alium præter suum Regem agnoscebat neminem.

Fluctuat enim id nunc, pelagi instar, quod plures interq; se contraij venti exagitant, tumultuaturque adeo, vt eius restitutio, citius optari, quam sperari possit: nisi enim bella ciuilia in ipso initio componantur, nunquam finem habent, nisi alterius partis excidio, & ruina Status:

Difficulter autem fieri potest, vt vna pars in Francia alteram opprimat. Vt autem ad institutum reuertamur: habet Francia de qua agimus pro terminis Alpes, qui ipsam ab Italia diuidunt: Rhodanus separat ipsam à Sabaudia: Araris à Sebusianis & Heduis: Mosella fluuius à Lotharingia, & Ducatu Luxemburgensi: Aa riuulus Flandriæ à latere Occidentali est: Franciæ Ad Meridiem mare Mediterraneum est, & Pyrinei montes: Ad Occasum Oceanus: ad Septemtriones, mare Britannicum. Extendit se in latere Meridionali Septemtrionem versus, à Lotharingia Caletum vsque, spacio quasi 200. leucarum Francicarum, dilatatque se, paulo minus inter Ortum & Occasum, à flumine Varo, ad Paurum vsque: Restringit se tamẽ tanto magis, quanto plus Septemtrioni accedit: Eius minima latitudo, est inter Caletũ & Britanniæ Promontorium. Figura eius inter quadratum & rotundum est, ideoq; multo capacius, quã quispiam arbitretur. Continet Prouincias amplissimas, sed præcipue sunt Picardia, Normannia, Britannia, Francia, Campania, Burgundia, Aruernia, Delphinatus, Prouincia: Nec sunt tamen contemnendç Bria, Beelsia, Turonia, Andegauensis Ducatus Santonia, Biturigum Ducatus, & aliæ. Initiũ eius

est

FRANCIA
Franck
reich
ANGLIAE PARS
Dartmouth
Oceanus Aqui
ta
nicus
Cherbourg
Caen
Falaise
Poitiers
Bordeaux
Perigeux
Bergerac
Tholouse
Tarbes
Bayonne

Brugge
Ghent
Liege
Namen
Coln
Aken
Coblentz
Francfort
Hoey
Trier
Heidelburg
Zweibrucken
Spire
PARS
Nancy
Strasburg
Friburg
Basel
Bern
Lucern
Sitten
Italia
Pars
Chambre
Turin
Briancon
Grenoble
Valence
Montpelier
Marseille
Agde
Chartres
Orleans
Sens
Troye
Dole
Neuers
Chalon
Masscon
Clermont
S Flour
Limoges
Carcas
Dye
Ambrun
Antibi
Nica
MAR
ORIENS
GERMA

eſt in 42.gradu, experiturque talem aeris diuerſitatem, vt pars quæ ad mare Mediterraneum eſt,(vbi ſunt Languedocia,& Prouincia)producat omne fructuum genus,quod dat Italia: Ea autem quę ad Mare Britannicum eſt(vbi ſunt Britannia Normannia & Picardiæ pars)vinum non profert: reliquum regni abundat,plus quam credi poſſit omni Europę fructuum genere, exceptis oliuis,ficubus & ſimilibus. Aeris benignitas,bonitati terræ,& fluuiorum oportunitati coniuncta, adeo propitia commodaque eſt productioni frugum,omniſque generis animalium,vt ea in re,Francia omnes alias Europæ partes ſuperet:Inter montes enim Aruerniæ,& Delphinatus, & noſtrum mare, Aer adeo temperatus eſt,frigore montium,perpetua fere niue opertorum, & leni aura marina,vt ob oculos ponat cœli benignitatem,qua gaudet ora Genuenſis:Ab alia autem parte, ſunt Montes Pyrenei valli loco, aduerſus frigus, quod retunditur perditque ſuam rigiditatem:Ipſi montes abundant vndique balneis,& venis aquæ calidæ:Venti Septemtrionales, qui ſicut comunis opinio fert, aerem refrigerare deberent,non ſunt ibi adeo gelidi,ſicut alijs locis, capiunt enim venti,partem naturæ locorum per quæ tranſeunt: Si tranſeunt per montes niuoſos,adferunt ſecum frigus illorum montiū: Si per ſtagna,inficiuntur:Si per ſiluas,corrumpuntur: Si per regiones arena obſitas,incaleſcunt:Si per lacus aut mare,refrigerant Accidit hinc, vt Venti Panormi in Sicilia,ſint extreme calidi:Antequam enim eo perueniunt, verrunt campos Siciliæ,accipiunt eorum calorem,feruntque eum,in dictam ciuitatem. Notus eſt frigidus Genuæ,quod antequam eo pertingat,mare tranſit,nec attingit terram recipitque maris frigiditatem: Aquilo autem, qui per Franciam ſpirat, venit à Mari,quod ſua ſalſitate caloris aliquid habet,nec impingens in montes glacie aut niue obductos,exerit ſe, curritq; per campos Normanniæ,Campaniæ,Franciæ,& aliarum Prouinciarum,ad montes Aruerniæ vſque: Aptior itaque eſt Aquilo temperandæ montiū frigiditati,quam vt perdat ſuam temperiem:ij montes itaq;,à ventis Meridionalibus ab vno, & à ventis à Septemtrione flantibus,ab alio latere excalefacti, producunt vndiq; optima paſcua, aluntque magnum Armentorum,& gregum numerum: herbas quoque medicinæ commodas,& ſimplicia perfectiſſima:Inter multos illorū montium ramos,eſt vnus,qui mons Aureus dicitur,propter herbarum copiam, & ſimplicium nobilitatem.Horum omnium,nos Anglia certos reddit: Quamuis enim ipſa,magis ad Septemtriones vergat quam Francia,quod tamen nullos montes,mare autem vndique habet,eſt ibi Aer ſatis temperatus: Multo autē temperatior eſt Francia,quod à Polo longius abſit:Docent id vites,qui in Anglia non matureſcunt:Reddunt autem Vites in Francia vina perfectiſſima, acciditque ſæpe,vt ventus marinus,à Septemtrione, aut ab Occaſu exorſus, Hiemem in Ver mutet,vireantq; campi letis floribus,veſtiantur horti,renouatur tota fere natura,ita vt habitatores Turoniæ,Pictauiæ, Inſulæ Franciæ, Limaniæ(non ſolum Prouinciæ,viciniq; populi)nec Lacui Benaco(qui nunc Lago di Garda dicitur)nec locis amœnioribus inuideant.Terra Franciæ tota fertilis & fructifera eſt:Apenninus autem occupat fere quartā Italiæ partem, eſt vt plurimum aſper, redditque paucos fructus, ſed fundus Franciæ vndiquaque omnis boni diues eſt.Montes Auerniæ(qui tamen multi non ſint) habent multa bona oppida,multa opulenta fertiliaq; loca,in quibus Ars pecuaria exercetur,inſtruuntq; carne,butijro,& caſeis excellentibus bonam regni partem.Regni fere reliquum explicatur, in latos campos, feracibus colliculis,herboſiſque vallibus diſtinctos. Vndique copia cum varietate: fertilitas

cum

cum delicijs,situs vtilitas,cum pulchritudine regionum contendit: In hoc abſque dubio cedit Franciç Italia. Quamuis enim in aliquo eius angulo, amœnitas ſingularis, & excellentia ſitus perſpiciatur, qualis eſt que vulgo Pieue Incini: Riuiera di Salo: Contado Vicentiæ, appellatur Campania fœlix, Territoriū Crotonienſe, & Tarentinum, aliquarumque aliarum ciuitatum Calabriæ: Sunt ea hic ſingularia, in Francia comunia, precipue in Burgundia Bria, inſula Franciæ, Turonia, Andegauo, Santonia, Languedocia, vbi apparet ſitus à natura diſtinctos eſſe, & cōpartitos ſua manu, aliquos Cereri, alios Bacho, alias Pomonę aliquos Palladi, dicatos. Sed alia res viſue & ōſideratione dignior in Francia non eſt, quam multitudo, & amœnitas fluuiorum nauigabilium, quorum pars eam cingit, ſicut Araris, Rhodanus, Moſella, Soma; pars mediam percurrunt eam, ſicut Sequana, Ligeris, Garumna. In hæc tria flumina, influunt partim ex regni extremitatibus, partim ab eius meditullio, tot alia flumina, vt totum regnum ſupra modum mercatile, comunicationique rerum aptum reddant: Ita vt propter incredibilem commoditatem, quam prebent vecturæ mercium, populorumque commercio, dici poſſit, populis illius regni omnia comunia eſſe. In ſolo Ducatu Andegauenſi, numerantur 40. flumina magna & parua: Vnde Catharina Medicea regina Franciæ ſolita erat dicere, in eo regno, plura nauigabilia flumina eſſe, quam in cetero Europæ: Hijperbole ſane, quæ à veritate non longe diſcedebat. Terræ fertilitas, & commoditas, quam flumina vehendo deuehendoq; merces præbent, faciunt quod tot vrbes & oppida in Francia ſint, quæ vt plurimum in ripis fluuiorum iacent Quamuis Franciæ, multi bonique Portus non deſint, meliores tamen ciuitates, non ad mare, ſed in locis Mediterraneis ſitæ ſunt: Ex eo colligitur, ipſarum amplitudinem, non extrinſecus venire, ſed quaſi domeſticam eſſe: Sunt enim ciuitates maritimę, ibi mediterraneis maiores, vbi plus auxilij ſuſtentaculique, à mari, quam à terra recipiunt, vt Genua, Venetiæ, Epidaurus, quæ vulgo Raguzi dicitur: Sed vbi ciuitatum magnitudo & amplitudo eſſentialiter ſolumque dependet à terra, ibi ciuitates Mediterraneæ excedunt Maritimas: Talis eſt Mediolanum, & alia Longobardiæ, Flandriæ, Germaniæ & Hungariæ oppida: Cum autem terræ opulentia, communis toti Franciæ, & fluuiorum oportunitas generalis ſit, accidit inde, vt excipiendo Lutetiam Pariſiorum (cuius amplitudo, procedit à ſede Regis, Curia, Academia, quibus accedit fluuiorum vicinitas) ciuitates & oppida Franciæ, vt plurimum mediocria aut parua ſint, oportuna tamen, & pulchra frequentiſſimaque. Scribit Iohannes Bodinus, deſcriptione tempore Regis Henrici ſecundi facta (in qua non comprehenſa fuit Burgundia) numeratos fuiſſe 27. mille pagos campanilibus inſtructos Alia autem deſcriptione, quæ regnante Carolo nono facta eſt, repertum fuiſſe, quod habitatorum numerus, 15. milliones excederet. Sicut autem Franciæ ciuitates & oppida, fauorem fluminum experiuntur, ita & Arcibus villiſque nobilium & priuatorum, parui lacus, ſtagnaque fauent. Quamuis huius Prouinciæ lacus, Italiæ & Heluetiæ lacubus conferri non poſſint, ſunt tamen in ea tam multa ſtagna, optimis piſcibus plena, vt eorum frequentia ſuppleat earum magnitudinem. Idem de ſiluis dici poſſit, quæ non adeo ſpacioſæ, ſed frequentes, ibi ſunt, ex quibus percipiebatur quondam bona cenſus Regij pars, ſunt autem nunc prorſus oppignoratæ. Habent quoque nobiles magnos reditus, ex ſuis ſiluis, propter copiam lignorum pro focis ſed multo maiores, ex ligno ad fabricas facientia: nam ob defectum calcis, fit maxima edificiorum pars ex ligno.

VIRES.

Regnum Franciæ tantam habet commeatuum copiam, vt qualemcumq; exercitũ, in campis nutrire sustentareq; possit: cõmeatus enim propter fluminum commoditatem, facillime ex vno loco, in alium conduci possunt. Quando Carolus quintus, ex Prouincia, & deinde ex Campania, ingressus est Franciam, sustinebat ea plus quam 150. militum millia, vltra Præsidiarios. Regnante Carolo nono, & nostris temporibus, fuerũt in eo regno, 20. equitum, & 30. peditum extraneorum, 15. equitum, & centum peditum indigenarum, aut naturalium millia, nec tamen regnum caritate laborauit. Sunt deinde in Francia, quatuor Magnetes, qui foris ad se pertrahunt pecuniam: Frumenta quæ inde in Hispaniam & Portugalliam vehuntur: Vinũ quod in Flandriam & Angliã & ad Maris Balthici accolas mittitur: Sal, quo toti regno, & regionibus vicinis prospicitur: Prouincia quoq; sal coquit in Mari Mediterraneo, & cõficit Santonia ad Brouagiũ, vbi Solis virtus, generãdi, faciendi & coquendi Sal ex aqua marina cessare, nec vltra Septemtrionem versus transire apparet: Ex aqua maris dico quia vlterius reperitur Sal, ex aqua fontium, vt in Lotharingia: Et ex fontibus & Mineris, in diuersis locis, Poloniæ, Angliæ, Germaniæ: ex Mineris quoque efossum fuit in Suecia quamuis nunc cesset. Tribus dictis Mineris additur quarta, Cannabis & Telæ, quæ quanti census sint vix credi queat: Is autem de eo iudicium facere poterit, qui scit quanta eius copia, instruendis classibus, Vlyssipponensibus & Hispalensibus euehatur & quantũ in vela & funes, qui ex cannabi conficiuntur, insumitur. Sunt ibi quoq; glastũ, crocus, alięque res minoris momenti, quæ quamuis singulæ, res supra dictas non æquent, aut rebus supra dictis pares non sint, omnes tamen simul iunctæ ad bonam (& quæ regnum ditare possint) summam, ascendunt. Propter has omnium bonorum diuitias, dicebat Ludouicus vndecimus, Franciam pratũ florens esse, quod ipse metebat quoties lubebat: Maximilianus Imperator, solebat dicere, Regem Franciæ esse pastorem Ouium, cum velleribus aureis, quas tondebat, quoties ei opus esset. Certũ profecto est, Reges Franciæ, adeo potentes fuisse, vt si ingenio, & prudentia, quantum viribus facultatibusque, valuissent, in ipsorum arbitrio, res Europę sitæ fuissent Sed raro accidit vt vires comitem habeant prudentiã: Eamque ob rem, finxerunt poetæ Herculem furiosum: Ludouicus Ariostus, Rolandum fatuum: Virgilius Daretem insolentem canunt: Greci autem Barbaros dixerunt omnes populos, qui doctrina & artibus carerent: Homerus Achillem iracundum: Martem incautũ, ipsumque reti Vulcani constringi canit. Quæ res enim plus metuenda, aut quæ potentia magis horrenda esse posset, quã Regni quod intra suos limites, abunde pascit 15. Hominum Myriades, tantumque adhuc commeatuum habet, quantum ad pascendũ, sustentandumq; magnũ exercitum opus est: Abundantia enim populi, & commeatuum, sunt maximę cuiuscumq; regni vires. Romani Tribum rusticam, maximi fecere, ob hominum frequentiã & alimentorum copiam. Quod ad Reditus attinet, Ludouicus duodecimus percipiebat ex Regno Francię: Myriadem & semissem Franciscus primus peruenit ad tres Myriades: Henricus secundus ad Sex: Carolus nonus ad Septem: Henricus tertius superauit decem Myriades: Ludouicus autẽ duodecimus, reliquit regnum Auro Argentoq; plenum, ideoq; dictus fuit pater populi: Franciscus

primus

primus quamuis maxima bella gesserit, feceritque infinitas expensas, reliquit tamen in Thesauro Octingenta aureorũ millia: Sed Henricus secundus eius filius Carolũ Imperatorem: superare volens, sumensque ab vnoquoque pecunias fœneratitias ad 16. per centum, reliquit filios obligatos ære alieno, ad 36. Myriades aureorum, nec mercatores ei quadrantem credidissent: Vnde Carolus nonus, & Henricus tertius eius filij, magis tamen hic quam ille, non solum populum sed & Clerum, grauare maximis impositionibus coacti fuere: Vnde videri potest, diuitias Principis, non estimari deberi, à magnitudine Redituum, sed à bono regimine: Franciscus enim primus, minoribus reditibus, gessit maiora bella, reliquitque fidem, apud mercatores, & paratam pecuniam filio, Econtrario Henricus longè minora bella gessit reliquitque regno debita & calamitatem. Dictis reditibus, aluere Reges predecessores 1500. Lancearios, & 4500. sagittarios, quamuis nomine fuerint 4. Lanceariũ & sex sagittariorum millia, perpetua stipendia merentium: Hic equitatus neruus, inter Christianos, pro vnico aut solo habendus est. Vna lancea, trahebat secũ sagittarium, & semi, & ex consequenti, vna Turma lancearum, aliam Turmã sagittariorum, quæ solo signo distincta erat: Eorum enim signum vulgo Guidon, dicebatur, vnus enim Capitaneus, ambabus præerat: Conficiebant itaq; centum lanceæ, 250. sagittarios, præter ipsas lanceas Impendebatur in hanc militiam, vna Myrias & trecenta aureorum millia annuatim: Lancea enim recipiebat 250. aureos, Sagittarius octoginta, Signifer ter centũ, Legatus 480. Capitaneus 820. Hanc militiam ad perfectionem reduxit Carolus septimus, qui determinauit numerum, stabiliuit stipendium, disciplinauit eam exercitijs, disposuitque eam in locis Limitaneis, sub Capitaneis, Vicarijs, Signiferis, Vexillarijs, Diuisit quoque eam militiam, in Cataphractos & sagittarios: Adiunxit ei scutiferos, Designatores diuersoriorum, Diribitores, Solutores, Commissarios, eiusq; militiæ curam commisit Connestabili, Marescallis, & præcipuis regni dynastis. Non multum vtebantur peditatu domestico, pre metu tumultuum & rebellionum. Carolus octauus, cognoscens quam necessarius esset peditatus, instituit Phalangem quinquies mille peditũ Francicorum, cuius numerum Franciscus primus ad 50. millia auxit sed ea institutio in fumum abijt propter malũ regimen, Ludouicus vndecimus, vt pro libitu populum Franciæ tondere, imo excoriare posset, eum inermem reddidit, conduxitque stipendio Heluetios, quam tem imitati sunt ipsius successores. Franciscus & Henricus, vsi sunt magno Germanorum numero: Sed fallit seipsum, qui suum populum in bellem fore sperat, si milites extraneos in suam ditionem introducit. V su enim armorum, & periculorum belli, paratur audacia: Vsus & experientia autẽ, in suo regno militibus & populo comunis erit, fientque illi pugnaces, si se milites esse profitentur: hos defendendi necessitas bellatores faciet: Sicut enim conuersatio, cum bonis facit bonos, ita & frequentatio militum, facit homines pugnaces. Sunt præterea multa negocia, quę extraneis commiti non possunt, quia non habent locorum notitiã. Multa quoque eisdem, ob negocij pondus, credi non debent. Quare necesse est, vt populi, in quorum patria diu manet bellum, partim per necessitatem, aut suã aut Principis: partim propter vsium & experientiam, rerum belli, quæ ipsis quotidie accidunt, fiant bellatores, sicut Franciæ accidit, quæ facta pace, cum Hispanis (quamuis Heluetij & Germani abiuissent) remansit plena militibus Francis, qui in ea omnia sursum deorsum voluerũt. Quod ad Munitiones

attinet:

attinet: Non alia est regio, in qua earum maior numerus sit, quod ex pluribus causis fit: Vna est, quod cum regnum in plura dominia, & Principatus diuisum erat, nempe Burgundiam, Britanniam Andegauensem Ducatum, Normanniam, vnusquisque suos fines muniuerit. Creuit numerus munitionum bellis Anglorum, qui magnæ Franciæ parti imperarunt. Situs & natura locorũ, fortificationi oportunorum, nec minus diligentia & aptitudo populi ad has res, reddit faciliorem locorum munitionem: Non alia natio est magis industriosa in muniendo, & quæ labori & sumptibus minus parcat: Nec Francia minus fortis est intus, quam in extremis finibus: Bellouacum, Trece, Aurelia, Andegaum, Biturigum ciuitas, quæ vernacule Bourges dicitur, Limogia, San-Florum, Carcassona, Suessionũ, nõ cedunt fortitudine Calero, Peronę, Narbonę, & alijs locis limitaneis. Aptaque est vnaqueque huius regni pars, vt reliquo regno pro limite sit.

PRINCIPES FINITIMI.

DE Principibus finitimis, aliqua dici possent, sed cum in tali Statu Francia nunc sit, vt magis capitales hostes quam suos incolas non habeat de illis tacere prestat.

INter Europæ insulas, tam magnitudine, quàm potentia, primũ sine dubio locum obtinet illa, quam antiqui Britanniam nuncuparunt. Eius ambitus Mille & sextingentis Miliaribus patet, diuisaque est, in duo regna, quorum vnum Scotia, Alterum Anglia dicitur. Causa diuisionis, est fortitudo Scotiæ, quæ adeo aspera, montosa, impeditaque multis Lacubus, & siluis est, vt nec arma Romana, eam vnquam plane domare potuerint. Imp: Seuerus amisit in ea maximam sui exercitus partem: Reges Angliæ. (quamuis viribus multo superiores, & multis prælijs victores) nunquam potuerunt, eam sui iuris facere. Lacus, siluæ & paludes, (quæ in planicie stagna efficiunt) sunt ei pro vallo aggereque, quibus natura eam muniuit fortemq; reddidit. In verticibus montium, non desunt planicies herbidæ, pascuis pecudum commodæ, & densæ siluæ, feris abundantes: Hæc Regnum optime muniunt. Cum enim dicta loca scopulosa montosaque sint, & nihilo minus pascuis & siluis copiosa, nunquam timuerunt aut impressione cogi, aut si obsiderentur, fame premi: Defendit enim eos contra vim hostium asperitas montium, & siluarum amplitudo: In obsidionibus sustentant se armentis, & venatione, quæ nunquam deficere possunt. His accedit frequentia populi, armorum vsu & animorum ferocia præstantis: Possunt enim necessitate postulante, colligere 25. aut 30. hominum millia, vt hostibus resistant: Confisi fortitudini situs locorũ, & armorum vsu, non dant operam muniendis ciuitatibus, aut portubus, qui satis frequentes sunt in hoc Regno, cum mare ibi admodum sinuosum sit, ita vt in tota Scotia, domus non exstet, à Salo, plus quam 20. miliaribus distans. Scotiæ Rex, imperat quoque Hebudibus, quarum 42. & Orcadibus quarum 32. sunt. Cum autem nec Scotia, nec dictæ Insulæ, annonæ copia, quam eis ad victum opus est, superabundent, nec populi, multũ artificijs addicti sint, commeant eo pauci mercatores, estq; populus pecuniarum indigus. Reditus Regij non sunt centum aureorum millium. Anglia autem, de qua nunc incidit sermo, diuiditur in tres magnas Prouincias, Angliam, Cornubiã, VValliam. Anglia, extendit se ad mare Germanicum: Cornubia est in opposito Galliæ: VVallia contra Hiberniam: Capit hoc nobilissimum Regnum duos Archiepiscopatus, Cantuariensem & Eboracensem, 20. Episcopatus, & 136. oppida. Tempore Henrici Regis, & Eduardi eius filij, fuisse recensentur 40. Parochiarũ millia, quæ occupatione bonorum Ecclesiasticorum, ad eius numeri circiter dimidium redactæ sunt. Cornubia & VVallia, sunt satis asperæ, victitatq; populus, in partibus Mediterraneis lacticinijs & auena, maxime in VVallia, quamuis natura ibi locarit insulam Monam, quæ vulgo Anglesceij dicitur, estq; frugibus & pecudibus adeo fertilis, vt merito VVallie mater dicatur. Cornubia quam alij CornvvalIiam dicunt, est abunde diues Fodinis præcellentis *Stanni*, & plumbi quoque. Anglia amplitudine, & diuitijs, & fertilitate, multum dictas duas Prouincias superat: Et quamuis aliquantulum Septemtrionalior sit, nihilo minus maris benificio, aut occulta syderũ virtute, Aer ibi benignus temperatusque est, potius densus & humidus, quam rigidus & frigidus, quod demonstrant Lauri & Rosmarini, qui virent florentque feliciter: Estque res certa, quod Flandria & Brabantia plus à frigore & glacie infestantur, quam Anglia, in qua, terra vt plurimum plana est, amœnis & fertilibus colliculis distincta, qui adeo placide & paulatim assurgũt, vt eos e longinquo intuentes, à pla-

sep tentrio
orca
Farohead
Durne
Shert
Dun
BRIDES
Barray
Coll
Terrey
S Helena
S Helene head
occidens
Oceanus
occiden
talis
Armagh
Dondrome
Dundalk
Bala
Angleley
Holy head
Caerna
Pullely
Chester
Stafford
Galway
Limerik
Waterford
Cork
Clone
S Dauid
Penbrok
Truro
Lesard point
Stert point
Ocean
MERIDIES
Oceanus

ANGLIA SCOTIA ET HIBERNIA
OCEANUS
GER
MA
NICUS
NORVEGIAE PARS
Iutia pars
S Andreas
Brechin
Aberdone
Inueruey
Barwyk
Bamburg
Warkeworth
Tinmouth
Scarbrough
Flamburg head
The Sprun
Hull
Bolton
Colne
Peterburum
Ely
Stowe
Lyn
Yarmouth
Bedford
Oxford
London
Canterbury
Douer
Texel
Amsterdam
Delft
Briel
Middelburg
Bolongne
Guise
Britannicus

à planicie non distinguant Præcipua huius Regni annona, sunt frumenta, pecudes & pisces, quorum abundantia, bonitas, perfectioque tanta est, vt Franciæ non inuideat, imo nec aliæ regioni vicinæ. Inter alias, res caro maxime porcorum & boum, pisciumque Luciorum & Ostreatum, est ibi magis sapida, quam in aliqua alia Europæ parte. Anglia non producit mulos nec asinos, sed equos infinitos. Opes Angliæ consistant in Venis nunquam deficientibus stanni & plumbi: sunt in ea quoque Venæ eris & Ferri: habet quoque maximam abundantiam Lanæ tenuissimæ. Fere in toto Regno, præcipue autem in Cornvvallia effoditur stannum tantæ excellentiæ, vt ipsi non multum ad qualitatem Argenti deesse videatur: Eius similiter & plumbi euehitur, ex hoc Regno, pro aliquot centum mille aureis. Lanæ habent hic suam bonitatem, propter colles, quibus regnū plenū est: In ijs assurgit herbula parua tenuisq; quæ nec irrigatur fontibus aut riuulis, nec stercoratur, sed ipsi hyeme Aeris vapor, estate Ros sufficit, estque Ouibus, adeo grata, vt ferant vellera, singularis tenuitatis & mollicici. Cum insula non generet Lupos, nec aliud noxiū animal, Vagantur greges interdiu noctuque, per colles, valles & agros, tam priuatos, quam publicos, sine metu aut periculo. Ex Lanis texuntur Panni delicatissimi, qui magno numero in Germaniam, Poloniam, Daniam, Succiam & alias regiones cuehuntur, vbi magno in præcio sunt. Estimatur quod in lanificijo & Metallibus, euehitur ex regno, pio duabus Myriadibus aureorum: Colliguntur in eo multa legumina, multum quoque Croci, Multum etiam ceruisiæ, ex hordeo coquitur, mittiturque copiose in Belgium, sicut & coria & lapides nigri faciendo igni accommodi. Situs insulæ commoditas, facit vt à mercatoribus, Lusitanis, Hispanis, Francis, Flandris: Maris Balthici accolis ad prime frequentetur. Negociatio, quā Angli cum Belgis faciunt, ad summam fere inestimabilem accedit: Scribit enim Ludouicus Guicciardinus, id commercium ante tumultum Belgicum, estimatum fuisse ad 12. Myriades aureorum quotannis. Coronæ Anglicæ subiacent quoque aliquę aliæ insulæ, præcipuæ autem sunt Hibernia, Vectis, Monauia, Mona Druijdum olim sedes, quam Angli Anglesei dicunt, Sorlinge, Grenezaia & Gerzaia. Hibernia amplitudine non multum Angliæ cedit, longa est enim 300. miliaria, lata 90, montosa, siluosa paludosa, pascuorum quam frugum feracior, diues lacte & melle: Emittit magnam quantitatem butijri; coriorum & croci. Multa in ea flumina, piscosique lacus sunt, Duos habet Archiepiscopatus, Armacanū & Cassellensem: Locus Hiberniæ præclarior celebriorq; est Dublinum, portum habens munitum: Insulæ pars, quæ ad Ortū & Meridiem spectat, frequentius inhabitatur. Prouinciæ autem Vltonia, Conachia & Mononia, plus ad Occasum & Septemtriones sitæ, sunt satis asperæ & siluesttes: Ibi se aliqui Domini, beneficio lacuum & siluarum, contra arma Anglica, tuentur. Aliæ tres Insulæ magnitudine fere pares sunt. Mona habet optimum territorium, diciturque mater Cambriæ, propter frugum pecudumque copiam, quam ei suppeditat. Menauia distat Anglia 25. miliaribus, longa est 30. miliaria, Episcopatu & duobus Portubus gaudet, sed eius territorium parū fœlix est. Vectis fere tota mōtibus asperis occupatur: Est in ea Abrach ciuitas optime munita: hæc insula claudit Portum, imo potius Sinum Antonnæ, qui contra cam

est, inter meliores illius Canalis censetur. Anglia fortitudine sui situs, superat omne aliud regnum: habet enim per excellentiam duas illas proprietates, quas Aristoteles in situ ciuitatis requirit: Vna est, quod Hostibus accessu difficilis: Altera, vt eius exitus facilis sit, ad faciendum expeditiones. Est Anglia in Mari, cuius ea est natura, vt regnum fortificet. Mare Hibernicum enim, quod ei ad Occasum est, adeo depressum, & scopulis periculisque plenum est, vt magnis nauibus non sit vndosum. Maris Britannici (quod Angliæ ad Meridiem est) Estus, ibi cum tanto impetu sit, vt à 12. ad 15. passus altum turgeat (Horrenda profecto hæc res est, & iterum tantum residat, possuntque naues difficulter appellere, nisi vento & alluuione adiutæ, sed altero multo magis. Ora Maris vndequaque aspera feroxque est, præterquam aliquot locis, quæ optime munita sunt sicut Baruicũ, Doumera, Tornes, Dorcestria, Dermont, Pleimutum, Falmut, Milfort, Brigstouia. Vnde tota insula pro vno Munimento & castro censeri posset. Fortitudini situs adiunguntur arma maritima & terrestria. Quod ad Maritimas vires attinet vltra Myoparones classis (quorum quondam centum esse solebant, non valde alti, sed longi & densi, nunc 70. aut paulo amplius sunt) habet regnum tot Portus, iique à mercatoribus adeo inuisuntur, vt Angli dicant, numerum nauium, quæ ibi negociantur accedere ad bis mille Sed quidquid de eo sit certum est, eorũ cum opus est, 400. aut plures colligi posse. Eduardus tertius, transmisit ad expeditionem Caletensem, Henricus octauus ad obsidionem Boloniensem cum mille nauigijs omnis generis. Itaque insulam aggredi, cuius Portus, propter munitiones ibi factas, accessu, non tantum introitu difficiles & periculosæ sunt, & quæ in sua potestate tot naues habet, arduum erit factuque haud facile. His difficultatibus accedit, quod Angliæ populus, in rebus maritimis mire dexter est. Non enim alia gens audacior, nec Mari promptior est: Ipsi nauibus leuissimis ad primeque optimis tormentis bellicis instructis (quibus regnũ maxime abundat) intrepide tam hijeme, quam estate Oceanum sulcant: Negociantur in Moscouia, Cathaio, Alexandria Aegypti, Constantinopoli, in Liuonia, Barbaria, Guinea. Anno 1585. classe 25. nauium (in qua erant 2300. milites) vela fecerunt in Indiam occidentalem, ceperuntque San Iacobi oppidum, San Dominici oppidum in Hispaniola, Cartagenam in Continente, quæ portum habet commodissimum ad mercaturam inter Hispaniam & Peru exercendam, Ciuitatem S. Augustini, ligneis ædibus constructam, quæ ab Anglis iniecto igne destructa fuit. Infestant continuo Terceram & Capitis viridis insulas, Brasiliam. Duo ipsorum Capitanei, nõ minori audacia, quam fortuna, circumnauigarunt totum Orbem. Est præterea in Anglia militia terrestris, magni momenti propter eius multitudinem: Cum enim regnũ in 51. Comitatus partitum sit, in eorum vno, qui vulgo Lorcassier dicitur, exercitum 70. peditum millium conscribi posse putatur: Sed vtcumque res se habet, in confesso est quod Anglia in campos educere possit, centum peditum, & 20. equitum millia. Vnicuique Comitatui, præest Vicecomes, is cum opus est, delectũ militum facit. In faciendo delectu, modo qui sequitur vtuntur: cogunt omnes habitatores Comitatus, qui annum sextum supra decimum attigerũt, nec sexagesimum excesserunt, se sistere, ex quibus eos diligunt quos armis magis putant egregios. In peditum numerum adscribuntur maiores membrosioresque, diuiditurq; peditatus in quatuor genera: Aliqui vtuntur Arcu & sagittis, quæ arma, Anglis propria sunt: Olim enim ijs sibi acquisiuerunt maximam

Fran-

Franciæ partem: retulerunt victorias gloriosas, fecerunt captiuum Regem Franciæ Iohannem: occuparunt Lutetiam Parisiorum, quam 16. annis tenuerunt. Romanis non adeo tremendæ fuerunt sagittæ Parthorum, quam Anglorum Francis: Alij vtuntur, pro armis hastis, spato similibus, sed ferro magis solido & grauiori, quibus percutiunt & ex equis detrahunt homines: hoc armorum genus, satis diuturnum fuit militiæ Anglicanæ, & satis magnæ executionis: Duo alia addidit experientia vsusque temporum præsentium: Vnius generis sunt Sclopeta, quibus ipsos huc vsque aliquod experimentum alicuius magni exempli dedisse nescio. Alterius sunt Sarissæ, quæ ipsorum compositioni quam optime conueniunt, sunt enim vt plurimum statura satis alti, neruosi, pleni & firmi. Pro militia equestri seligunt homines staturæ mediocris, sed bene cōpactos dexteros agilesque. Eorum equi magnarum virium nō sunt, nec incursioni impulsuiq; boni, Flandricis aut Germanicis minime conferendi. Preterquam enim, quod pinguedo & amœnitas terræ, id non fert (boni enim equi nec terram valde crassam, nec prorsus siccam requirunt) nec ipsi ijs multum dediti sunt. Angliæ equitatus duorum generū est: Aliqui equites, se grauibus armis induunt: Hi maxima ex parte nobiles sunt: Alij leuioribus armis vtuntur, horum duo sunt genera: Vnum se Albanensium more armat: Aliud equitibus leuis armaturæ Italicis similius est: Induuntur thoracibus squamis, & tela cannabina farcitis, aut laminis & semi galea vtuntur, gestantque lanceas graciles & longas. Quamuis autem Angli ad duo equitum cataphractorum millia, & magnum leuioris armaturæ equitum numerum in campos educere possint, haud tamen equitatus Anglicus se aliquo præclaro facinore, nobilem fecit, sicut de peditatu dici potest. Rex Eduardus quartus, qui tot expeditiones in Franciam suscepit, totque victorias assecutus est, vt monstraret, quo militiæ generi maxime fideret, relicto equo se in pedes inter peditarum coniciebat. E contrario Franci quod nolint plebem armis assuescere, ne opificia manuaria, & negociationem spernant relinquantque, ac inter arma insolescant (in quod Franci proni sunt) ponunt militiæ vim in equitatu, qui ex nobilibus fere constat. Cum autem equitatus, multus esse nō possit, quod Francia equorum egregiam progeniem non habeat, eosque semper aliunde quærere, res magnæ impensæ sit, ideoq; generosos equos sibi parare nō queant, & quod peditatus, multo maiori vsui, quam equitatus in bello existit, ordinarie Franci ab Anglis superati fuere. Sed vt doceamus quantas Rex Angliæ copias educere possit, ponemus hic exemplum: Rex Henricus octauus, in expeditione Boloniensi, transmisit mare, cum exercitu trifariam partito: In prima Acie erant 12. peditum millia, quingenti equites leuiter armati, & mille equis minoribus merentes, lorica & lanceis tantum instructi: Rex omnes vestiuerat panno cyaneo limbis rubris. Postremæ Aciei, (ea enim Acies, post primam Mare traiecit) ductor erat Dux Norfolcius, erat que ea Acies primæ, peditum equitumque numero par, vestibusque induta, sicut primæ Aciei milites. Inter eos erant mille Hiberni, induti camisijs longis strictisque, super quas erat pallium, cetera nudi, capite quoque aperto, capillis longis: Arma eorum erant tria iacula ensis longus, & chijroteca ferrea, in sinistro brachio, ad cubitum pertingens: In pugnis cingebant vestes alte. Expeditissimi erant in cursu. Media Acies, in qua Rex erat, ex 20. peditum, & 2. equitum millibus constabat, eorum vestes, erant coloris rubri, marginibus coloris crocei distinctæ. Trahebant post se centum tormenta bellica maiora,

iora, præter minora. Super currus conuehebant centum molas, quarum vnaquæque ab vno equo rotabatur, faciebatque farinam: Clibanos quoq; in curribus habebant, qui progrediendo panem coquebant: Curruum multitudo tanta erat, vt castra ijs cingerent tanquam vallo. Ad trahendum currus & tormenta, vehendumque impedimenta, transmiserunt in Continentem plus quam 25. equorum millia: Preter omne genus commeatuũ, aderant 15. boum millia, & pecorum ad edulia facientium, numerus infinitus. Quanta fuerit copia scalarum, pontium, glandium, pulueris pirij, munitionum, lignorum, aliarumque rerum, ad expeditiones militares pertinentium, non possem enumerare.

OPES.

DEmonstratis viribus Angliæ, videndum quibus neruis redituum & pecuniarum, ex trahantur: Præmittendum est, Regimen regium Angliæ (in qua authoritas Parlamentorum multum potuit) nunc ad regimen Despoticum reductum esse: Maxima enim negociorũ pars, quæ antea ad Parlamenta spectabant, (in quibus vnusquisque, quod sibi videbatur eloqui, suasque rationes adducere poterat) deciduntur nunc in Regis consessu priuato: Parlamenta autem quæ ad moderandum & tanquam regula, Regum appetitus cohercendum, instituta sunt, cõuocantur nunc, vt authoritatem concilient, coloremque inducant Regum voluntati. In Francia peius cessit res: Cum enim in Anglia, saltem forma & vsus Parlamentorum remanserit, in Francia Rex Ludouicus vndecimus, pro crimine lesæ maiestatis habuit, mentionem facere conuocationis Statuum (ita vocant Dietas regni Francici, quæ in Anglia Parlamenta dicuntur) inquiens, Ego ex pedissequis & pupillo excessi Reditus ordinarij regni Anglicani, antequã Henricus octauus: bona ecclesiastica occupauit, accedebant ad quingenta aureorum millia. Percipiuntur hi reditus, ex tutela pupillorum ad 21. etatis eorum vsque: ij enim omnes, in quorũ bonis, aliqua pars, quantumuis exigua, coronæ regni aliquo modo affecta est, sunt durante pupillari etate, sub tutela Regis, qui eis tenue sustentaculum impertitur, seruatque sibi residuos Reditus, donec pupilli 21. etatis annum attigerint, quem ingressi, Regi certi aliquid persoluunt: Obligantur preterea, ad Tributum, quod Regi pro nuptijs pendunt, qui se patronum matrimoniorũ dicit. Percipit preterea Rex, plus quam 80. aureorum millia, ex Ducatibus Lancastriæ & Cornubiæ, qui coronæ coniuncti sunt: Preter hec alia centum Aureorum millia ex vectigalibus recipit. Mirari nemo debet, quod ea summa adeo exigua sit, ratio est, quod paucæ ciuitates vectigalia pendunt, & ciuitas Londinensis (quæ veluti centrum commerciorum regni est) ab oneribus libera facta fuit Anno 1089. ob pecuniarium auxilium, Regi Ricardo primo, cum in expeditionem terræ sanctæ proficisceretur subministratum. Dictis Reditibus, tot alios adiunxit Rex Henricus octauus: concidit enim reditus Episcopatuum: Adscripsit Fisco Abbatias, & Commendas Equitum Rhodiorum, aliorumque ordinum militarium: suppressit Curas (vt vocant) opulentiores, vendicauitque sibi Annatas & decimas omnium beneficiorum. Pro his rebus, ordinauit curiam augmentationum & decimarũ, qui Reditus omnes, important plus quam octingenta aureorum millia. Reditus itaque ordinarij, accedunt ad summam vnius Myriadis, & trecenta & amplius aureorũ millia.

millia. Sunt præterea subsidia extraordinaria, quæ duorum generũ sunt: Aliquando enim toti regno imperantur, tunc conuocantur Parlamenta, in ijs quid opus sit determinatur, & modus ordoque qui sequendus est. Ordinarie duorum mensium spacio, aut paulo amplius colligitur, quod determinatum est. Aliquando petit Rex, à particularibus subsidium, quod ipsi beneuolentiã vocant, ea in re, conatur vnusquisque suum obsequiũ versus Principem præstare. Nostris temporibus inuenta est alia via conflandi pecunias: Nempe ex quinta parte, aut simili quæ coronæ penditur ab ijs, qui licentiã habent prædas faciendi, in oris Maritimis Hispanniæ & Noui Orbis: soliti sunt idem facere, facitque id adhuc Prorex Algieræ, qui pijratas recipit, cum pacto, vt partem mancipiorum, prædarum spoliorumque ei dent. Sed raro accidit, vt male parta, non male dilabantur: Eos quoque qui predatum excurrunt, sepe manet damnum, vendunt enim patrimonia, vt arment naues, sed lucrum incertum est, Hispani enim, qui initio ex improuiso obruti fuerũt, fortificant quotidie Accessus, securasque reddunt suas classes: Hæc de viribus & Reditibus Angliæ dixisse sufficiat. Addam hoc tantũ, quod in Anglia, nobiles loca munita non possident, nec ædificia fossis aut vallio clausa, nec aliquam iurisdictionem in populum habent: Dignitates Ducum, Marchionum, aliæque, nihil aliud quam puri tituli sunt, quos Rex eis confert, nec tamen ij, qui titulis gaudent, aliquid in locis vnde titulum sumunt, possident, sed se aliqua pensione ex ære Regio sustentant. E contrario gaudent nobiles in Francia, mero & mixto imperio, cum titulis Dominorum, Baronum, Comitum Marchionũ, Ducum, Principum: possident magnas & bonas ciuitates, non tantum pagos, clientes quoque habent, qui ipsis Homagium & fidem præstant, sed Regem & Parlamenta in superiorem agnoscunt.

DANIÆ REGNVM. C

QVamuis nulla Sueciæ mentio facienda videatur, quod quasi extra nostrũ Orbem sit (quibus cùm Suecis nihil commercij est) tamen propter eius amplitudinẽ, inter alia regna, de quibus in his Relationibus agitur, poni meretur. Continetur illa Europæ parte, quam aliqui Scandiam, alij Scandinauiã alij Balthiam dixerunt (vnde olim Gothi Vandaliq; Imperij Romani cõcultatores egressi.) Duabus coronis subdita est, Daniç nẽpe & Sueciç: Daniç Rex, (prçter Cimbricam Chersonesum, vbi Holsatia, Theutomarsia, Ducatus Slesuicensis & Flensburgiensis, Friesa, & Iuthia regiones herbosç, ideoq; pecoribus & feris abundantes sunt) possidet prætereà alias amplas insulas, sed precipuç sunt eæ, quæ ad ostium Maris Balthici iacent, quarũ ibi quindecim numerantur, comprehendunturq; sub Daniæ nomine, earũ precipua est Selandia, quæ in longitudinẽ, ad 60 miliaria extenditur, latitudo est paulo minor: prestat nobilitate, propter pagorũ frequentiam, aeris clementiam, & Regis in ea habitationem: Is quoq; Dominus est Gothlãdiç, quç è regione Gothiç sita est, (eius cognatorum vnus, obtinet dominiũ Osiliæ insulæ mediocris, in magno Sinu Liuoniæ, & in fertiles regiones in ipso continenti Liuoniæ) Regi Daniç paret Scania, quç regione Cimbricæ Chersonesus est, extenditurq; ab oppido. Nihufs Timalen vsq;: eius est magnũ regnum Norvvegiç, quod se à confinijs Scaniç, Septemtriones versus, ad Arcem Vvardhus extendit, cui adiacẽt Lappones, amplius quã per mille & 300. miliaria: Regis Daniæ sunt quoq; insulæ adiacentes (inter quas, cũ amplitudine, tũ vbertate primas tenet Saniã) Scetlandicæ & Faroarum insule, quæ in alto mari sunt. Norvvegiç populi, fuere olim valde potentes, afflixerunt diu Angliam, diuexarunt Franciam, obtinueruntq; in ea, dominiũ prouinciç, quç adhuc Normannia dicitur: in Italia parauerũt sibi regna Siciliæ & Apuliæ: bello sacro aũt obtinuit Boemũdus Normannorũ Princeps, Antiochiæ Principatum. In Oceano Septẽtrionali obtinet, Rex Daniæ dominium iam dictarum Scetlandicarũ & Fatiarum, præterea Freslandiç, & orç maritimæ Islandiæ & Grunolandiæ. Orcades insulæ quãuis Regi Scotiæ obediant. Reges Norvvegiæ pro dominis agnouit. Regnum Norvvegie cum electioni obnoxium factum esset, discordijs alijsque turbis exagitatum, peruenit ad Regem Daniæ, qui vt de eo securus sit, tractat dure incolas, spoliatque eos facultatibus, nec miseris hominibus, spes est melioris fortunæ, quod Regi omnes aditus & portus Maris sint: Diuitiæ Regis Daniæ, consistunt in copia pecudum & piscium maris, quorum tanta copia est, vt ex halecum captura tantum, ingens pecuniæ vis conficiatur. Tanta piscium, omnis generis copia hic est, vt vix Fretum nauigari possit, circa id, pascua aliaque loca pecori grata sunt. Scania frumento & pascuis diues est & incolis frequens. Norvvegia nullas alicuius momẽti diuitias habet, preter lignorum, fabricandis domubus & nauigijs aptorũ (quæ in Hollandiã & Flandriam euehuntur) pecudum, casei & lactis, magnã copiã. Percipit quoq; emolumentum, ex pisce frigore indurato, quẽ Germani Stockfisch vocant: capitur mense Ianuario exponiturq; vento, donec tanquã lignum induretur. Deinde in diuersas regiones pro annona defertur. Id, ex quo Rex Daniæ plus pecuniatum percipit, est fretum siue Porthmus, inter Croneburgum & Eltzenburgum vulgo die Sundt (est is transitus tã angustus, vt nullum nauigium, nisi cum excubitorum, quos Rex ibi habet) venia preternauigare possit. Necesse enim est, vt

SCOTIA
Carlil
Iork
Berume
Scetlant insule
Farre
insulæ
Dumo
Stad
Waldrer
Staffanger
Lindesnes
Bouenberge
Coldina
Arhus
Hedmark
Hammar
Elsenor
Normor
SVECIA
Berga
Stocholm
Regia

DANIA
ET
NORVEGIA

SEPTENTRIO
Bergen
Palstad
Castrum Regium
Berkara
Katwyk
Ingen
Latkur
Santi
Rustence
Wardhuys
Notka promōtoriū
Dauidis crux
Landbro
CIAE
PARS

eſt, vt naues ibi magnum vectigal & portorium pendant: Ad magnã pecuniæ ſummam id vectigal accedere, colligi poteſt, ex multitudine nauium, Hollandiæ, Zelandiæ, Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Norvvegie & Maris Balthici, quæ id Mare ſulcant, & auguſtas Porthmi fauces intrare coguntur. Populi huius regni, vini Rhenenſis, Franci 1, Hiſpanici, ſacchari & ſpecierum aromaticarum (quę ex Portugallia deferuntur) & fructuũ Andaluſiæ tam ſunt indigi, quã illi cupidi, cetę, mellis, pellium frumentiq;, quę ex Pruſſia, Liuonia, Moſcouia regionibusque vicinis petuntur. Quid hic Princeps terra poſſit, nondum videri potuit, quod alicuius momenti expeditionem, non ſuſceperit, niſi aduerſus Theutomarſos, quos Rex Valdemarus ſibi obedire coegit, ſed rebelles facti, poſt varias res (quæ ab Anno 1500. acciderunt) anno 59. ſubiugati ſunt à Rege Daniæ Friderico II. Ante id tempus, Ioannem, Regis Chriſtiani primi filium prelio ſuperauerant. Quid Rex Danię mari poſſit, eſtimari poteſt ex claſſibus, quas aliquot vicibus coegit. Chriſtiernus II. rogatu Regis Francię Henrici II. miſit in Scotiam contra Anglos, claſſem centum nauium, in quibus decẽ millia militum erant. Cùm tantùm ore maritimæ, totque portus in Dania, Scania, Norvvegia, totque inſulas extra Mare Balthicũ poſſideat, veriſimile eſt, ipſum magnum nauium numerum colligere poſſe, ſi tamen pecuniæ non deſint, quibus ipſum non abundare exiſtimo, cum quod ſuis in regnis, nullæ magni precij res naſcantur (exceptis maris piſcibus) tum quod in ijs nulla ciuitas mercimonio celebris ſit, quæ commercia ad ſe trahere conſeruareque poſſit: nihil ergo ſupereſt quam vectigal Freti: fructus aliquarum Minerarum in Scania, Equi, pecudes Cimbricæ Cherſoneſus, ligna, piſceſque Norvvegiæ & inſularum. Obſeruatum eſt, ex illis regionibus in Germaniam quinquaginta boum millia acta fuiſſe, qui vectigal Gottorpij pendunt. Aliquid etiam emolumenti percipit, Daniæ Rex ex VVardhuſia, nam Angli paucis ab huic annis, inceperunt nauigare inter Norvvegiam & Grunolandiam, alij ad Colmigraff, alij ad Chilcheme, quod San-Nicolao vicinum eſt: cum Ruſſis ibi commercia exercent, reportantque inde Seuum, Ceram, Mel, Linum: eo quoque nauigant Bergenſes, Scoti, Franci. In eius Maris Sinus fere medio, eſt inſula & oppidum VVardhus, quod Rex Daniæ Fridericus II. egregie muniri curauit, mercatores hic pendunt vectigal ſuarum mercium.

REGNVM SVECIÆ. D

REX Suecię dominatur in Scandia, quæ Dania amplior eſt, nam à finibus Scandiæ ad Lappiam vſque, computaturiter 45. dierum: Ora autem Sinus Bodditi plus minus 400. milliaria longa eſt, eſtimaturque hæc tertarũ pars, Italia & Francia maior. Poſſidet hic Rex, in Liuonia Reualiã, Naruam, Parnouiam aliaque magnæ eſtimationis loca: inſulam Vlandiam, & Alandes quæ vix ſunt dignæ relatu, aliaſque multas, ſed paruæ conſiderationis, in Mari Sueciæ & Finlandie ſitas. Diuiduntur hæ regiones, relinquendo Liuoniam, in tria regna Gothiæ, Sueciæ, Vandaliæ, quæ in vndecim Prouincias, & duodecim Comitatus partitæ ſunt, inter quos non comprehenduntur Lappi, quod hi populi (qui Prouinciam Suecia maiorem, ſed pauperem miſeramq; inhabitant, & per ſiluas valleſque vagantur) ſub alicuius certo dominio eſſe, dici non poſſunt, qui autem aliquomodo, fixi ſunt, fixaſque ſedes, aut domus habent, vt plurimum coronæ Sueciæ obediunt, penduntq; pelles nobiles pro tributo. Trium regnorum, quæ diximus, Gothia contermina eſt Scaniæ, diuiditurque in Orientalem & Occidentalem, terminanturque ambæ VVeuer lacu, incuius medio eſt inſula, in quam, propter eius amœnitatem, ſe confert & manet ſæpe Rex. lacum 24. fluuij influunt, ei vnus tantum exitus eſt, eum incolæ, eorum lingua, propter exceſſiuum ſtrepitũ, vocant ceſpitationem diaboli. Gothiæ nomen, regionem diuinam ſignificat, id ei, propter annonæ copiam, optime quadrat, nulla enim alia regio, carne, piſcibus, frumento abundantior eſt. Hic ſunt Calmar ad mare, Viburg, Suderkope, Norkope, Tilge, Ianocopia, Vaſten, Birka, Linkope, Lodhus, Schennada, Malmoge, Verdenburg, Varne, Scara, Ledckopia, Timalen Sequitur Suecia, quæ Noruegia & Gothia ſimul, maior eſt. In Suecia, eſt ciuitas Vpſalia, Metropolis, & Stocholmia, in qua reſidet Rex, Stringa Enhecopia, Orogrundia, Arboia, Aroſia. Sequitur Finlandia, ſita inter Sinum Boddicum, & Finnicum, vbi Abo Metropolis eſt, Rangina & Ange ambæ mercimonijs celebres, Vames, Viburg & Caſtelholm in Alandis inſulis. Extra ciuitates habitant ruſtici, (qui hic commode viuunt) inter ſiluas, in vallibus alijſq; in locis, vbi à vento Septemtrionali tuti ſunt, & ædificandi commoditas lignorumque copia inuitat: habent ſuis in domibus greges pecudum, inſtrumentaque conficiendo, quidquid ad victum amictumque neceſſarium eſt, apta: inde accidit vt ciuitates, iis in regionibus nec frequentes nec magnæ ſunt, ſicut in Germania & in Anglia. Numerantur vltra ciuitates & oppida, paræciæ 1433. in quarũ aliquibus ſunt mille ruſtici, vel, vt ipſi loquuntur, mille familiæ aut foci, paucæque earum paræciarum ſunt, in quibus non ad minimum centum familiæ ſint: hinc de populi numero iudicium fieri poteſt, maxime ſi fæcunditas populi conſideretur: Mulieres enim Finlandiæ propter qualitatem ceruiſiæ (vt aliqui putant) eximié fecundæ eſtimantur. Diu hic viuunt homines, maxime in locis Septemtrionibus expoſitis, nec mirum ipſis videtur, quod aliqui, centeſimum ſupra, quadrageſimum aut trigeſimum attingant: Ea longæuitas, multum facit ad propagationem, vbi enim minus diu viuitur, ibi & generandi virtus citius deficit: Hanc ob cauſam, Deus Dominus noſter, vt in mundi initio, propagationem humani generis faciliorem redderet, dabat hominibus ſeptingentos & amplius vitæ annos: generatio itaque quæ nunc, propter vitæ noſtræ breuitatem, intra quadraginta annorum ſpacium ceſſat, extendebatur tunc ad plura centenaria annorum quam nunc ad decennaria.

DIVI.

NORVE
Arhus
Bahus
Lubek
Colmar
Danc
zik
Stecholm
Visby
Stoc
holm
regia
Boddicus Sinus
Vna
Alta
Vesikila
Perkila
Liga.
arua
Vekelax
Kmuitck
Mos
Dfina ac
nobium
Solofki
Mosaik
CO
Moskow
Wologda
Waga
VIÆ
PARS

Balstad
Hielso
tappen
Matkur
MANSKOI
MORE
id est
NORVEGICVM
MARE
Ward
hups
SVE
CIAE
REGNVM
Lula
Chaly
Torn
Pema

DIVITIE.

HVius regni opes,consistunt in copia annonę,qua summe abundat, id & nomina Gothiæ, quod regionem diuinam (vt diximus) & Finlandiæ, quod regionem bonam significat,sicut & nomen Finmarchiæ, indicant: Victus eorum,sunt carnes,pisces recentes,sale conditi & fumo siccati,frumenta, ceruisia:ea hic tanta copia sunt,vt vix mendicus inter ipsos reperiatur,hospites,fere gratis, hospitio excipiantur. Ex Minęris Suecie eruuntur thesauri: Minęrarum enim plumbi,æris,argenti,& aliquantulum auri adeo diues est, vt nulla Europæ regio illam superare estimetur. Minerę vndiquaque inueniuntur,quamuis,rustici,quantum in ipsis est,eas occultent tegantque,quod teneantur ligna ad eas vehere,operasque præstare. Argentum purissimum effoditur in Comitatu Vestros,Nisi incolæ industrię exterorum adeo inuiderent, ipsi maiores diuitias consequi possent:non enim parcere ligno, nec fumos Minerarum,ad colores parandos colligere norunt:nec ipsis gratum est,quod Venæ Minerarũ deteguntur.Quod exteros auersantur,non ex odio, quo eos prosequantur oritur,sed à suspicione,ne ab ijs ludificentur,aut male habeantur:sunt enim ipsi moribus simplices sincerique:ambitione non flagrant,nec stimulantur ab auaritia.Regis reditus cõsistunt in quatuor rebus,in fructibus benificiorum ecclesiasticorum,in Minęris,in Tributis, in vectigalibus. Fructus benificiorum,accedunt ad bonam pecuniæ summam,In his regnis erant vltra septem Ecclesias cathedrales,sexaginta monasteria, partim virorum, partim mulierum,quæ amplissimis reditibus dotata erant,sed ministri hereseos,qui loco paupertatis in Euangelio prædicatæ,ad suam sectam protrahũt Principes,eis monstrando bona reditusq; Ecclesiasticos, induxerunt primo Gustauum,deinde eius filium Ericum,vt Altaria ornatu, Ecclesias, maxima redituum parte spoliarent. Minęrarum aliquæ, effodiuntur expensis Regis, aliquæ priuatarum personarum, illarum quidquid effoditur, habet: harum consequitur partem decimam. Trium æris fodinarum decima pars,(quæ Regis est) accedit ad summam triginta millium Dalerorum quotannis,inde iudicium de argento & plumbo fieri potest.Sed plus quam omnia alia reddunt Tributa,percipit enim decimas siliginis,frumenti, hordei, piscium,boum, pellium,rerumque similium: aliquando ex decima boum, eorum 18. millia habuit,ijs alit Aulam, Officiarios, classem exercitumque, suppeditat enim victum militibus,cum bellum est,geritque id minima impensa, tam offendendo, quam defendendo, cum Dano & Mosco: consequitur enim à populo sine magna difficultate,magnas contributiones commeatus. Populus filias Regis maritis collocat, datque in dotem centum Dalerorum millia, vltra vasa argentea,aliaque. A rusticis alijsque,qui Tributum annonariũ non pendunt,solet Rex, secundum facultates bonorum, quotannis quinque aut plures Daleros viritim exigere.Portoria penduntur in Portubus,eorum præcipui sunt Calmariæ Lodhusij Stocholmię (vbi aliquando 300. & plures naues onerariæ visuntur) Rangię,Abo,Augę,Reualię,Parnouię,Narię. Estimatur Regem quotannis,ad sexcenta aut septingenta Dalerorum Millia, in thesauros recondere,vltra omnes expensas,attamen expensæ in Arces Reualiæ & Viburgi,accedunt ad centum Dalerorum millia quotannis.

VIRES.

NVmerantur in Suecia & Gothia,circiter 32.Turmę,quarum vnaquęque, est quingentorum aut sexcentorũ militum, Sclopetos humeris gestantium

tium ij quo occasio vocat, eunt: raro hastis aut lanceis vtuntur, propter filuarum frequentiam, Equitatus etiam Sclopetis meret. Peditatus optimus censetur, quod vnusquisque miles, ea quibus opus habet, quibus parat conficitq; ad capsulam Sclopeti vsque, quod indicat ipsos facile contentari posse. Vulgus in Peruuia & regionibus vicinis, quod paruo contenti sunt, faciebat, facitque adhuc, quidquid domui, suisque personis opus est: vnusquisq; fabricare, texere, vestes consuere, seminare, messem colligere, omniaque necessaria instrumenta conficere nouit. Ad res quæ non adeo comunes, nec necessariæ sunt, sicut ad pingendum, aurum argentumque elaborandum & similia reperiuntur inter indigenas, proprij artifices, nulla re, preterquam materia opus habent. Equitatus Suecicus in 13. Turmas diuiditur: Suecia & Gothia earum vndecim, Finlandia duas suppeditat, necessitate autem vrgente, possent multo plures colligi: solus enim Ducatus Vermelandiæ, potest (sicut aliqui dicunt) plus quam decem virorum millibus, equos administrare. In Marchia, est tanta equorum copia, vt fere nihilo venundentur: Ambæ hæ Prouinciæ, sunt in Gothia. Ipsorum equi cedunt Frisijs magnitudine, sed maxime strenui, fortes, robustique sunt, labori assueti, facileque pascuntur. Nolo silentio præterire, duas res præclaras, quas Rex Sueciæ in militum commodū facit: vna est, quod si miles ab hoste capiatur, redimitur per Regem: Altera quod si militis equus occidatur, Rex ei aliū confert. Rex dat quotannis, Capitaneis, & ijs, qui equis merent, in solutionem partis stipendij vestem. Id olim apud Romanos, in vsu erat, qui militibus sagas dabant. Quod ad res maritimas attinet, regna hæc, propter oræ maritimæ longitudinem, & Portus, abundant nautis nauigijsq;, quibus Rex vti potest, sicut alij Principes, in suis Dominijs: Habet ordinarie 50. naues bellicas, quarum vnaquæque, 40. tormentis, pluribus aut paucioribus instrūcta est: Rex Gustauus instituit etiam Triremium vsum. In bello quod Rex Iohannes cum Rege Daniæ gessit, antequam pax (quæ Stetini tractabatur) confecta esset, habuit 70. nauigia magna, vltra alia minora, in quibus erant, duodeuiginti hominum millia. Æstate Mari, hyeme terra belligerabant: tunc glacie concreti sunt lacus: Mare quoque per magnum longitudinem, secundum littus concrescit. Cum autem de tormentis aliquid dixerim, hoc adiungam: Estimatur Regem Sueciæ habere, circiter octo Tormentorum bellicorum millia, quorum maxima pars, ex aere conflata est, ipsumq; multo plura conficere posse, si maior stanni copia suppeteret. In sola Arce Stocholmensi numerantur 400.

PRINCIPES FINITIMI.

AD occasum conterminus est Rex Sueciæ, Dano, Mosco ad Ortum, cum quibus ei longa bella fuere. A Danis multum damni passi sunt Sueci, obsedit enim Rex Christiernus secundus Stocholmiam coegitque eam ad deditionem: exercuit in incolas inauditam crudelitatem, impleuitque ciuitatem sanguine & cadaueribus. Odiorum causæ sunt ius quod Danus, in Sueciam sibi competere putat: Oportunitatem eam, ad libitum diuexandi, ei tribuunt situs regionis, portusque, præcipue Gothlandia, quæ Gothiæ membrum est, ideoque contendunt Sueci, eam sui iuris esse, actionemq; in eam habent. Postquam Gustauus regnum recuperauit, ipse, eiusque filij Ericus & Iohannes successiue, id rexerunt. Quamuis autē, satis multū sanguinis, bellis inter Gustauū

& Da-

& Danum effusum sit, regno Sueciæ tamen, suus honos mansit, ciuitasque Lubecensis (eo in Mari potentissima) dum se modo huic, modo illi iungit ita temperat, æquatque suo pondere, illorum duorum Regum vires, vt alterum illorum excrescere non sinat, ob periculum quod eo casu sibi impendere videt. Suecus cum Mosco belligerando primas habet, quod Finlandia (quæ Russiæ contermina est) ob lacuum & paludum frequentiam, aditus difficiles, periculoque plenos habet, acciditq; plus quam semel, vt hostium exercitus, in illis glacie concretis aquis submersi sint perierintq; Suecus habet maximã suarum classium partem Hyeme eo in Mari, in quo (sicut ante dictũ est) tunc bellum geritur, sicut Mari estiuo tempore. Habet Arcem Viburgũ, quam optime instructam, & in finibus Magni Ducis Moscorum Naruam, Reualiam aliaque loca & arces, quibus tanquam frenis ipsum constringit, Vt dicã quod verum est: Illæ munitiones vtilissimæ habendæ sunt, quæ in hostium solo iacent, faciunt enim duos effectus, defendunt quod tuum est, & infestant hostiũ ditiones: tuum tanto melius defendunt, quanto ab eo longius distant: dum enim hostis se circum ea torquet, sunt tua tranquilla, potesque extra strepitũ, damnumque tuorum populorum redituumque, ea procurare, quæ ad ea liberanda conseruandaque pertinent: Hostem tanto maiori cum damno vexant, quanto ei viciniores sunt: huius generis erat Caletum, dum in potestate Anglorum esset: Talia quoque sunt loca, quæ Lusitani & Castellani habent in Africa, sed castra in tua ditione exstructa, non alio seruiunt, quam quod tua defendunt, sed cum magno tuo incommodo, quotiescumq; enim inuaduntur, necesse est tuos populos, damna grauissima pati, tuum regnum exagitari, turbis strepituque inuolui, eiusque partem hosti prædæ cedere. Sed vt ad Regem Sueciæ reuertar, tantũ is in defendendis suis ditionibus, Mosco potior est, quantum vires maritimæ terrestribus coniunctæ, præualent, aduersus Principem terrestribus tantũ viribus instructũ.

REX POLONIÆ.

POloniæ regnum nunquam tam amplum fuit quam nunc eſt, quod Magnus Ducatus: Lithuaniæ & Liuonia ei adiuncta ſint: Extendit ſe à flumine Notes & Obra, (quę id à Marchia diuidunt) & à fluuio Odera, (qui ipſum à Sileſia diſtinguit) ad Bereſaiam & Boriſthenem vſquę qui ipſum à Moſcouia ſeparant: A Mari Balthico, ad flumen Nieſter quod id à Moldauia diſtinguit: & ad montes Carpathios, qui ipſum ab Hungaria ſeparant vſque. Occupat itaque à finibus Sileſie, ad terminos Moſcouiæ vſque, inter Occaſum & Ortum 120. Miliaria Germanica: Nec minus ab vltima Liuoniæ parte, ad fines Hungariæ vſque. Cum itaque talis ſit eius forma, vt cum rotunditate participet, multo capacius eſt, quam quiſquam credere poſſet. Multas amplaſq; Prouincias continet: Nempe Poloniam maiorem & minorem, Mazouiam, Pruſſiam, Podoliam, Ruſſiam, Volhiniam, Liuoniam, Lithuaniā Intereas Prouincias, Polonia, à Polonis inhabitata inuenta fuit: Pruſſia cum parte Pomeraniæ, Podolia, Volhinia, Mazouia Liuonia armis acquiſitæ ſunt: Lithuania, cuius erat Samogithia, & Ruſſiæ pars, patrimoniales familiæ Iagellonicæ fuerūt. Anno enim 1386. Iagello, tunc dux Lithuaniæ duxit in vxorem Heduigim Principem, quæ familiæ Regalis Poloniæ vltima erat, factuſq; fuit Rex tribus condicionibus, Vna fuit vt Chriſtianus fieret: Altera, vt ſuos ad idem faciendum induceret: Tertia vt ſuam ditionem Poloniæ vniret: Ea condicio noſtris temporibus (cum familia Iagellonica defeciſſet) adimpleta fuit: Cum enim Reges, ſe ditione hereditaria, cuius merum habebant imperium, priuare nollent, & eam electioni ſubmittere, diſtulerunt ſemper adimpletionem conuentionis, allegantes Proceres & populum Lithuaniæ id non paſſuros, ne illa admiſtione, amitterent gradum & dignitatem. Tandem tamen, cum ab vna parte, viderent deficere ſtirpem ſuorum Principum (quæ quod ad maſculos attinet, defecit in Rege Sigiſmundo Auguſto) Et ab altera parte ſibi metuentes à potentia Moſcorum, conſentierunt vt vnirentur.

Liuonia fuit quondam equitum Teutonicorum, qui in ea ſuum Prefectum ſpecialem, qui Magnus Magiſter dicebatur, habebant: Sed cum, Anno 1558. à Magno Moſchorum duce, maxima ditionis parte ſpoliati eſſent, confugerūt ad Sigiſmundum Regem Poloniæ, qui eos in ſuam conſeruationem ſuſcepit, ſed Liuonia ante liberata non fuit, quam cum Anno 1582. Rex Stephanus id fecit.

Regni Poloniæ pars, plana eſt: Exceptis enim aliquibus montibus, qui in minori Polonia viſuntur, & aliquibus potius collibus quam montibus, quibus à Pruſſia diſtinguitur omne reliquum, explicat ſe in latiſſimos campos.

Verum quidem eſt, quod in eo regno, ſatis multæ ſiluæ ſunt, præcipue in Lithuania, quæ ijs occupatur.

Minor & maior Polonia, frequentius inhabitantur quam vlla alia huius regni Prouincia idem dicendū fere eſt, de Ruſſia. Pruſſia & Liuonia, propter oportunitatem maris, portuum, & fluminum, quæ ibi concurrunt alijs prouincijs, ciuitatibus & fabricis ornatiores, Commercijs, quoque, & concurſu mercatorum ditiores ſunt:

Cum enim ibi diu dominati ſint equites Teutonici, edificarunt ciuitates in morem Germanorum: Arces quoque & loca præclara, quæ ſe extendunt ad longum littoris maris, amplius quam per octingenta Miliaria habeant

multos

Regenspurg
Hamburg
Preslaw
Guezna
Cracow
Lublin
Premislia
Grodno
Leopolis
Nicopolis
Dorow
Czernobel
Kiow
Czercasi
HVN
GARIA
MOS

POLONIA
LITHANIA
LIVONIA
NORVEGIÆ PARS
SWE
DI:
AE
PARS
Stockholm
Upsalia
Curonia
Reuel
Walmar
Slaha
Marienborg
Chalis
Dauids
Doms haff
Bur
mia
ard
hus
PET
ZORZKE
MORJE
Chorogg
Newaro
Solofki
CO VIÆ
PARS
Scala Miliarum Germanicarū
10 20 30 40

multos & oportunos Portus, dominanturque omni mercaturæ, inter Poloniam & mare Balthicum.

Est ea res magnæ consequenriæ: Fluuius enim Vistula, qui ortum habet in extremitare Silesiæ, transfluit totam Poloniam minorem, & partem maioris, Mazouiam, & Prussiam, condit se mari Balthico, infra Gedanũ, quo conducit, per plus quam quadringenta miliaria nauigationis, (quo spacio recipit diuersos alios fluuios) bonam partem siliginis, frugum, mellis & ceræ regni.

Ab alia parte Duina flumen nobilissimum, (quod oritur ex Lacu Ruthenico auctus aquis, findensque mediam Liuoniam) condit se mari sub Riga, ad quam vrbem magnus concursus est. Sunr prętereа in Prussia & Liuonia, multi lacus, inter quos vnus est, qui mare nouum dicitur, quia antiquus nõ est, ad centum miliaria in longitudinem extenditur.

In Liuonia est lacus Peibas, plus quam 40. miliaria longus, ex eo flumina, quæ Pernouiam vrbem ad mare, & Naruam alluunt fluunt, faciuntque duos Portus saris celebres: Inter dictas ciuitates sita est Reualia vrbs, quæ duabus supra dictis ciuitatibus non cedit.

Samogithia alijs Prouincijs incultior est, retinetque plus barbariei: Podolia alijs magis deserta, quod terræ vitio non fit, (ea enim copiosissima est omnium rerum, quas fert clima, cui subiacet) sed culpa in Tartaros conferenda est, qui eam suis excursionibus, adeo infestant, vt præ ipsorum metu, aut fugiant incolæ, aut abducantur in captiuitatem à Tartaris.

OPES.

POloniæ opes consistunt, in copia frumenti, frugumque omnis generis, quibus tanta copia abundat, vt anno elapso, qui fuit 1590. & anno præsenti partim subuenerir necessitati Genuensium, Thusciæ & Romę (non solum gentium, quæ viciniores erant) vbi fame, non caritate extrema tantum laborabatur. Abundat quoque Polonia, melle & cera infinita: Cum enim omnes hæ Prouinciæ Septemtrionales Polonia, Lithuania, Russia, Moscouia, à natura vino donate non sint, eius loco contulit illis mellis quantitatem incredibilem, ex quo hi populi, inter alia conficiunt potionem delicatã & sanam.

Apes mellificant partim in siluis, vbi arbores, aut earie, aut hominum industria, excauatas reperiunt, aut in Aluearijs, quæ rustici, in campis posuerunt, aut in terræ puteolis, omnique in loco, vbi vel minimam oportunitatem reperiunt. Abundat quoque Lino & Cannabe, gregibus & armentis, equis quoque bonis & multis, siluestres equi quoque, satis frequentes sunt.

Inter siluestria animalia est Bisons, & magna Bestia, equi indomiri, boues colore nigri, qui extra siluam, quæ in Mazonia est, non viuunt. Thesauri regni consistunt in salinis Baccnæ, & Vellscæ quæ loca in territorio Cracouiensi sunt. Diuitiæ Poloniæ vt plurimum inter dominos & nobiles satis bene diuisę sunt: nemo enim ex patrimonio, adeo diues est, vt alios præter modum super & nec maximi reditus excedunt 25. aureorũ millia. Soli duces Curlandiæ & RegijMontis excedunr mediocritatem, quamuis enim hi tanquam regni feudatarij, Regem in superiorem agnoscant, nõ sunt tamen viua membra regni: Non veniunt ad comitia regni: Non habent suffragia in electione Regis: Nec partẽ in regimine regni: Nec pro dominis naturalibus habentur, sed pro exrraneis, sicut vere sunt, Dux Curlandie nempe ex familia ketlerorum Dux Regij Montis autem, ex familia Brandeburgica. Omnis Prussia fuit

fuit olim Equitum Teutonicorum qui ibi habebant (ſicut ante diximus) Magnum Magiſtrum ſpecialem: Qui cum viribus Polonorum reſiſtere non poſſet, ſubmiſit ſe tanquam feudatarius, Regi Caſimiro. Cum deinde Magnus Magiſter, Albertus Brandeburgicus, Lutheraniſmum amplexus eſſet, factus eſt ex Magno Magiſtro dux Pruſſiæ, quæ tunc in duas partes fuit diuiſa: In regiam nempe, quæ immediate ſub corona permanſit, Et ducalem, quę tanquam Feudum Alberto & eius ſucceſſoribus relicta eſt In Regia partæ ſunt Marieburgum Toronia, Culma, Varmia, Gedanum: Ducalis partis (quæ reddit 120. aureorum millia annui reditus) caput eſt Regius Mons, quam Germani ciuitas appellant Köninxberg, vbi Dux Aulam habet.

REGIMEN.

POloniæ regimen potius Reipublicæ, quam regni eſt, quod nobiles (qui magnam autoritatem, in Comitijs & Conſilijs regni obtinent) Regem eligunt dantque illi autoritatem, quam volunt, tamen ipſorum poteſtas maior) De electione. Regis non habent legem, nec Statutum aliquod, non regulam aut formam ſcriptam nec traditam: Tantum hoc ſcitur apud Archiepiſcopum Geſnenſem. Interregni tempore, ſupremam autoritatem eſſe (ipſe denunciat Dietas, præſidet in Senatu, proclamat nouum Regem: Et quod, cum Archiepiſcopo Leopolis, & ſuis Suffraganeis qui tredicim: Palatinis qui 28: Caſtellanis maioribus, qui 30. numero erant (antequam Rex Stephanus inſtituiſſet nouos Epiſcopos, Palatinos & Caſtellanos in Liuonia, quam ipſe acquiſiuerat pauci alij interſunt Regis electioni. Habent ibi quoque quandam autoritatem: Nuncij Terreſtres (ita appellant, quoſdam quaſi Argétes Circulorum nobilitatis, qui in Prouincijs habentur): Comitiorum tempore conueniunt hi, in loco Senatui vicino, eligunt ibi duos Mareſcallos, per quos ſignificant Senatui, quid deſiderent, ſed cum autoritate fere Tribunitia: Creuit enim paruo abhinc tempore, eorum authoritas exiſtimatioque in tantum, vt authores, & capita, potius, quam miniſtri, & participes deliberationum publicarum regni ſint, fuitque vnus, qui exemplo Clodij, remunciauit dignitati Senatoriæ, vt fieret Nuncius. Hi omnes ſimul, cum nouus Rex eligendus eſt, reſtringunt magis & magis potentiam Regius nec eà nimis reſtingũt excreſcere ſinunt.

Quamuis autem corona Poloniæ, à decreto nobilitatis dependet, non tamen legitur ipſos vnquam ſucceſſores Regios excluſiſſe, aut preterijſſe, nec regnum in aliam familiam tranſtuliſſe, excepta vna vice, cum Ladiſlaum deponentes (qui támen poſtea fuit reſtitutus) elegerunt VVenceſlaum Bohemum. Filiarum Regum quoque ſemper ratio habita eſt, ſicut olim Heduigis, quæ Iagelloni ab ipſis collocata fuit, & noſtra ętate, Annæ, quæ Regi Stephano, in vxorem data. Sigiſmundo tertio, non parum profuit, natum fuiſſe Catharina, Sigiſmundi Auguſti, & Annę ſorore vt coronam Polonię ad ipiſceretur. Etſi autem Regis autoritas, ita ab electione dependet, Regis autoritas tamen, cum electus eſt, in multis rebus abſoluta eſt. Ipſius muneris eſt conuocare dietas, aſsignate tempus, & locum vt ipſi placet: Eligit conſiliarios laicos nominat Epiſcopos qui deinde manẽt Conſiliarij. Eſt abſolutæ patronus redituum corone, & dominus eorum qui ei immediate ſubſunt: In nobilium ſubditos nullum eius. Eſt Abſolutus executor decretorũ in Dietis factorum: Eſt ſupremus Iudex nobilium, in cauſis criminalibus. Habet in manu omnes modos remunerandi beneficioque afficiendi, quos ipſi placet. Vt finem faciam Tantum poteſt Rex, quãtum ipſe dexteritate & prudentia valet, Propter rationes ſupra dictas, viuunt nobiles in Polonia, in magna libertate, faciuntque quod ipſis placet: Decreta Regis (ſicut ipſimet dicũnt) non durant plus quam tres dies: Verſantur cum Rege, non tantum, tanquam cognati (quod faciũt Franci) ſed vt fratres. Sicut Rex cum plenaria authoritate, eos qui ipſi immediate ſubſunt regit, Ita & nobiles, diſponunt independenter, de ſuis vaſſallis, in quos, ipſorum vnicuique, imperium plus quam Regium eſt, habentque ipſos fere pro mancipijs. Stabiliendo ſuo Imperio, fecerunt Poloniæ Reges, rem notatu admodum dignam: Sicut

enim

enim Romani,suas vires amplitudinemq; auxerunt,comunicãdo Ius Latij,& ciuitatis Romanæ,alijs ciuitatibus,immo integris Prouincijs.Ita & Reges Poloniæ, extẽderunt, vnierunt,firmaruntq; suũ Statũ, participes faciendo priuilegiorũ nobilitati Polonicę propriorũ,Prouincias armis aut alia via acquisitas,ipsarumq; nobilitatẽ, Polonicę nobilitatiæ qualẽ faciẽdo. Rex Ladislaus, hoc modo aggregauit im mo vniuit Polonicę, Rufsiã & Podoliã:Sigismundus Augustus Lithuauiam.Stephanus Lluoniã. Equalitas enim,in cõmoditatibus:& honore,redd it animos vnitos in necesfsitatibus & periculis.

VIRES.

HVius regni vires,sicut & aliorum, consistunt in commeatu, pecunijs, peditatu, equitatu armis & munitionibus. De cõmeatu diximus supra: Pecunijs quidem non admodum diues est:Excipiendo enim Portum Gedanensem non habet,Empiorium alicuius existimationis : Merces autẽ quæ ex Portubus Prusiæ & Liuoniæ euehuntur,non ditant regnum pecunia,imo vix pannis & serijco & lanę, quæ ex Flandria & Anglia: Vino,Saccharo,Aromatibus, fructibus, quæ ex Hispania & Lusitania aduehuntur sufficiunt. Eo vsq; ab alia parte quoq; defertur Vinum Maluaticum siue Creticum,cuius dolium 70.aureis venit. Cum denique regnum mercaturę addictum non sit nec ciuitates mecimonijs deditæ sint: Nec populi industria polleant :Nobilitas auautem magnanima sit profusa in expendendo, Et in victu & vestitu plus quam In reditu habet consumit: Et quod condimenta ciborũ (absumunt enim Poloni plus aromatum,quam vlla alia natio) vinum,panni è seryco,& potisslma pars laneorum ipsis ab extraneis ad feruntur,fieri non potest,vt regnum Auro & Argento diues sit. Opes enim vniuscuiusqueregni,consistunt in eo vt multæ merces inde euehantur,paucæ inferantur: Vt exeuntia pecunias externas eo trahant, illata suas non efferant. Ea in re consistunt opes regni Neapolitani & ducatus Mediolanensis: illud emittit maximam frugum Vini, Olei,serijci,croci,equorum fructuum,& aliarum rerum quãtitatem,quæ maximam externarum pecuniarum vim eo pertrahit:Hæc suppeditat multis regionibus frumenta,Oryzam,pannos ferramẽta & merces omnis generis,recepitq; parum rerum. Si regnum Neapolitanum & Regnum Siciliæ,ita abundarent operis artificiose factis,sicut fructibus & bonis,quę natura largitur,diuites sunt,nulla alia Regna eis possent comparari. Sed vt ad Poloniam reuertamur,eius Reditus non sunt adeo tenues sicut aliqui existimant. Reditus enim Regni,qui ex Minęris Salis,& Argenti percipiuntur accedunt ad sexcenta Aureorum millia quotannis. Verum quidem est, Sigismundum Augustum,redituum partem oppignorasse , Rex quoq; Henricus, vno ante fugã mense, vt sibi vnam nobilitatis partem obligaret,ex Reditibus plus quam pro trecentis Aureorum millibus quoquo anno alienauit. Rex quoq; potest,applicando coronæ bona caduca,quæ Reges priuatis personis concedere solent, sibi magnos Reditus parare. Dictorum Redituum,magnam partem potest Rex, sibi seruare,sumptibusq; parcere eos enim faciunt Lithuani, quando Rex cum Aulã. Lithuania degit,idem quoque fit in maxima Poloniæ parte. Hoc parui non faciet is,qui perpendet Scotiæ Nauarrę Sardiniæ regnorum reditus,non excedere centum Aureorum millia quotannis: Nec regna Aragoniæ,quoquo triennio,plusquam centum millia aureorum pendere. Reditus Regis Angliæ antequam vsurpauit bona ecclesiasticorum, non excedebant sexcenta aureorum millia quotanni. Rex Poloniæ multo plus redituum haberet,si erga suos Palatinos & Castellanos,tanta liberalitate non vteretur. Concedit enim vt plurimum duas partes tertias & fere semper omnis reditus,quos in ipsorũ gubernationibus habet. Sed in necesfsitatibus bellicis & arduis expeditionibus(facto decreto in Comitijs regni)grauat Rex populum magnis impositionibus, aut tributis quæ ex territorijs percipiuntnr,aut ex vectigali ceruisiæ,ascenduntq; ea tributa ad talem pecuniarum summam,vt ea Rex Stephanus sustinuerit onera grauisimi triennalis belli quod cũ Magno Moscorum duce gesit, Sed illud maximũ est,quod nobiles proprijs expẽsis,pro defensione regni, Regi inseruire obligati sunt. Seruiũt hi equis,armis instructi partim

partim ficut noftri cataphracti equites, partim aliquãto leuioribus partim ficut Tartari, dicuntur hi Cofacchi horũ ars eft furari, depopulari, omnia vaftare peffundareq;. Eunt in bella pompofe ornati, fagis & veftibus quę Auro, Argebto, milleq; varijs coloribus difcriminãtur. Ornant fe quoq; pennis & alis Aquilarũ, exuuijs Leopardorũ & vrforũ, vexillis Labarifq; multis varijfq;: Hæc aliaq; ornamẽta, ipfos fuis vifendos, hoftibus terribiles, fuofq; animos ad feritatem ferociamq; incitare poffunt. Ipforũ equi mediocres funt, fed agiles, & Germanicis longe animofiores. Eftimatur Poloniam, neceſsitate exigente centũ, Lithuaniã 70, equitum millia colligere poffe, fed tantũ circiter centum equitum millia, educi poffe exiftimant aliqui. Verum quidem eft, quod equi Lithuanici Polonicis longe inferiores funt. Fidũt Poloni tantum magno numero fui equitatus, vt nõ verentes vllus hoftis vires, parũ de Munitionibus extruendis folliciti fint, eumq; in locis apertis, aduerfus hoftes, pro patria, liberis, libertate, omnibufq; fuis bonis, magno animo pugnaturos credunt. Hoftibus fe nunquã, etiã in quacumq; fortuna, terga obuertere profitentur. Sigifmũdus Auguftus tentauit, vt in Comitijs regni, deliberaretur de munienda Cracouia, propter Cefaris vicinitatẽ, fed eis id perfuadere nunquã potuit, tũ quod nolint Regibus medio prǽfidiorũ, commoditatẽ dare, inuadẽdi merũ Imperiũ & abfolutam dominationẽ: tum quod dicunt, fua pectora defendendo regno fufficere. Pedeftrẽ militiam non habent, quod omnis Regni populus diuifus fit in mercatores, & artifices (qui oppida incolunt) rufticos, & villicos, qui ruri, in tali fubiectione (ficut dictũ eft) degunt: Sunt itaq; arma in manibus nobiliũ tantum, qui pedibus non militant. In neceſsitate peditibus Germanicis & Hungaricis vfi funt, habuitq; Rex Stephanus, in expeditione Liuonica, fub fignis, plus minus 16 peditũ Germanorũ & Hungarorũ millia. Ducendis tormentis bellicis, cuniculariorũ & fofforum loco vtũtur Tartaris & fuis rufticis. Quod ad tormenta bellica, eorumq; apparatũ fpectat, Regnũ ijs fatis inftructũ eft: Tũ quod nobiles illornm fatis in fuis Arcibus habent Tum quod illorum indigentiã pati non poſsit, ob Germaniæ vicinitatẽ, quæ Metallorũ ferax eft, habetq; multofq; magiftros fundendi tractandiq; tormenta, & id omne, quod ad vfum armorũ facit. Tanto quoq; tormentis inftructior eft Rex Poloniæ, quãto minorẽ Arciũ numerũ habet. Sunt tamen non paruæ confiderationis, Arces Leopolis, & Camenetzy in Rufsia, Arx Cracouienfis in minori Polonia, Polofcenfis in finibus Mofcouiæ, Mariemburgi & aliquorũ opidorũ in Prufsia, & in Liuonia, quę oppida non à Polonis, fed ab Equitibus Teutonicis (qui earũ domini erãt) munita funt. Poloniç vires (quas cõmemorauimus, funt & numero, & natura tales vt pauca Europæ regna, eas ęquent, non fuperent. Vna res eis nempe agiliras: Sed ad firmitatẽ cuiufcumq; Status quatuor res requiruntur, nempe vt vires fibi propriæ, numerofæ, validæ, & agiles fint: Proprię, quia egre ei fidere poteft, quod alterius eft: Numerofæ, vt in rebus aduerfis & incommodis, femper aliquæ fuperfint. Validæ, quia numerus, abfq; fortitudine paruin iuuat, imino potius moleftiam, quam auxilium adfert: Agiles vt facile colligi poſsint impelliq; quo exigit neceſsitas. Polonis deeft dictarũ quatuor qualitatũ vltima, agilitas nempe: quę à rebus duabus depẽdet: Vna eft Principis authoritas: Altera prompta pecunia. Rex poteftatẽ non habet in Polonia aliquid decernendi, bellũ indicendi, onera ad conflandum pecuniã imponẽdi abfq; confenfu Comitiorũ, Sed Comitia & cõfultationes, quibus multos intereffe opus eft, fimiles funt Machinis ex pluribus partibus multifq; inftrumẽtis conftantibus. quæ progreffum alicuius momẽti, nifi longo tẽpore faciunt: Sed in rebus bellicis funt ij Principes expeditiſsimi, qui foli imperare poffunt: qui pecunias in promptũ habent, alioquin, in indicendis difponendifque Comitijs, vt decreta propofitioni refpondeant, deinde exequendo, colligendoq; pecunias, tanti temporis iactura fit, vt ad expeditionẽ parũ fuperfit fugiatque occafio. Barones & nobiles Poloni tã magnos fumptus faciunt inuifendo Comitia, herentes degentefq; in ijs, vt ad bellũ vires non fuperfint. Fieri poffet vt ad defenfionem Status promptior expeditiorq; refolutio inuenirerur: quod imminens periculum omnbus

pauorem

pauorē incutiat:sed ad aliquid acquirendum credo ibi futurā magnam tarditatē:Spes enim boni nō adeo afficit,quātimor mali:Vidimus tamē Moscum abstulisse Sigismūdo Augusto Statū Poloscensem & Smoloczensem nec hic tamē persentijt & vindicauit, sicut tanto Regi regnoq; conueniebat.Idem Moscus absq; obstaculo inuasit Liuoniam quæ se sub vmbra,& protectione Sigismundi Augusti contulerat.Tēpore quo ;Henrici Andegrauensis Regis Poloniæ,Iohannes Moldauiç Princeps(qui magno animo & claris victorijs,per aliquod tēpus Bella aduersus Turcas gesit) à Polonis præter pacta federis,inter ipsum & Sigismundū Augustū,desertus fuit:Dicamus tamen vires Poloniæ,per se numerosas indepēdentes & validas,tantum agilitatis & promptitudinis, habituras,quantum in Rege valoris,roboris & efficaciæ erit.Eius rei fidē fecit Stephanus Bathoreus cuius tēpore Poloniā non solū conseruauit,sibi nomē & existimationē regni quod se à viribus extraneis defendere queat:sed quod etiā magni momēti acquisitiones de potētibus hostibus facere valeat.Cū autē dixerimus de agilitate,quç res,viribus cuiuscumq; Status necessaria est,non preter institutū erit,causas ipsius agilitatis adiungere.Precipuæ sunt(sicut diximus)autoritas Principis,qui motū dat.& vis pecuniç quç ipsum conseruat:Vidimus enim potentissimos exercitus,propter tarditatē torporēq; capitis,tēpus inutiliter triuisse:præclarissimas victorias,nullū fructū peperisse aut fecisse propter pecuniarū penuriam sine qua moueri nō potuere milites.Multū quoq; ad rē facit militū qualitas:Negari enim non potest,peditē Germanū & Bohemū ab agilitate,laudari nō posse,quæ laus absq; dubio,Italo, Hispano & Franco debetur,nō ob id solū quod corpore melius constituti sint,sed quod plus est,quod in bello,minori cōtenti sint:Quāuis enim vinū nō habeant,nō pauēt,nec cadunt animis,si carnes,desunt, & quomodocumq; cædat,ferunt diutius inopiā & incōmoditates.Leuis equitatus magis agilis est,quam Cataphracti & tractatio Sclopetorū,quam lancearum. Id considerantes Franci, vltimis bellis lancearum vsum,in quibus ipsorum militaris gloria consistebat reliquerūt,vtunturq; earū vice Sclopetis,sicut Equites Germani ense.Sed quo iudicio id fecerint excutiet alius Hic nō dico equitē leuioris armaturæ,in rebus bellicis absolute cataphracto esse meliorē,id dico,quod expeditior promptiorq; sit. Multū quoq; facit genus equorū:Flandrici multū superant Phrysicos & Germanicos nec minus prçstāt Hungarici Polonicis Asturco,Turcicus,Barbaricus predictis suut velociores.Inter vtrosque sunt equi Neapolitani, qui vernacule Corsieri appellantur Quāuis enim Asturconi,velocitate pares nō sunt,perdurāt in labore,ferunt melius pondus armorum,nec tardi sunt.Vt quod verū est dicatur:Experiētia docet equitatū Germanicū propter eorū tarditatē aptū nō esse ad insequendū fugiētes, nec ad effugiēdum hostes.Si enim Valacchici,Hungarici,Polonici,Turcici,Maurici,Barbarici equites Germanicos fuderūt,nō possunt effugere,si illi autē rupti sunt,nō possunt equi Germanici illos insequi:Falconū enim instar aggrediūtur hostes rursusq; auolāt lōgissime.In expeditionibus Maritimis,agiliste parū valēt naues, destitutæ enim vēto moueri nō possunt neq; verti, Aliquātulum,sed parū amplius faciunt magnæ actuariç naues,sed velocitate præstāt maxime Triremes,quas Galeres vocāt.Vidimus itaq; classes Christianorū,quotū vires in nauibus sitæ sunt,bonā æstatis partē,tēporisq; expeditioni cōmodi, in progrediēdo, triuisse·Turcicas autē classes,cito institutū cursum effecisse Nulla autē res Turcis in sua agilitate plus cōmodi contra nos adfert, quā ipsorū parsimonia,& nostra ingluuies,vinū enim,similesq; deliciæ sunt nostris exercititibus tanto impedimēto,quanto omnes in Turcis cōmeatus simul.Mirum itaq; nō est,quod ipsi expeditiones eant,quā optime instructi, tormētis globis puluere sulphureo & omni,cōmeatu: (ijs enim rebus currus terra, Triremes Mari onerāt)nō vino,pullis similibusq; non necessarijs rebus. Eunt denique in bella vt pugnent,non vt crapulæ indulgeant.

MAGNVS DVX MOSCHORVM.

Magnus Dux Moſchorum, dominus eſt ampliſſimæ regionis,inter cuius fines comprehenduntur multæ ditiones.Septemtriones verſus pertingit eius ditio ad Oceanum Septemtrionalem vſque, protenditurq; à Sinu Graduico,ad Oblj fluuium vſque:à Meridie continuatur eius imperium, ſecundum curſum fluuij Volgæ,ad mare Caſpium vſque:ad Occaſum attingit fines Liuoniæ,habetque fere pro termino Boriſthenem, ſicut ab Ortu Volgā. Dicunt aliqui totum hoc imperium in longitudinem proiendi ad tria miliarium millia,in latitudinē ad mille quingenta, quo ſpacio cōtinentur 15. Ducatus,16. Prouinciæ,& duo regna. Moſci quondam Tartaris ſubditi erant, nam Boido eorum Princeps Anno 1140. ſubiugauit totam Muſcouiam, ſed Iohannes primus Magnus Dux,confiſus diſcordijs Tartarorum,qui ſe mutuo vexabant,negauit eis Tributum. Progreſſu temporis, cum à Tartaris Precopenſibus ſuperatus eſſet Ammetes, vltimus ſucceſſor Boidi,qui mortuus eſt Vilnæ, adiunxit Magnus Dux ſuæ ditioni Permiam, Veatiam & Iugriam, quæ Ammeti ſubditæ erant.Creſcentibus itaque ſemper Magnorum ducum viribus, cēpit Baſilius Cazan & Iohannes ſecundus Citrachan Prouincias, quæ nomina regnorum habent.Vt dicatur quod verum eſt:Magni Duces valde dilatarunt ſuum imperium : Ceperunt magnum ducatum Seuerienſem & Smolocenſem,Bielſchienſem, Preſcouienſem, Nouoguardienſem, Iaroſlauienſem, Roſcouienſem, partim à Lithuanis, partim à Polonis, partim ab alijs Principibus.Occuparunt magnam Liuoniæ partem, feceruntque ſe terribiles vicinis.Principes & primariæ ciuitates harum prouinciarū ſunt Moſqua vbi Metropolita habitat: Roſcouia & Nouoguardia ſedes Archiepiſcoporum: Cortiſa, Reſania, Columna, Suſdelia, Caſanum, Vologda, Tucria, Smolenczo,quæ Epiſcopatus ſunt,Deinde Pleſcouia,Porcouia, Staricia,Sloboda,Iaroſlauia,Volodomeria (vnde Imperij ſedes tranſlata eſt, per Iohannem 2. in ciuitatem Moſquam) Moſaiſco, San Nicolaus, Sugana, Vſtiud, Cargapolia. Princeps habitat in ciuitate Moſqua,quæ nomen ſumit à Moſco flumine,quod 90. miliaria altius oritur. Fuit ciuitas Moſqua quondam maior,quam nunc eſt, habebatque in circuitu nouem miliaria, ſed poſtquam Anno 1570. direpta,flammiſque tradita fuit à Tartaris Precopenſibus, nō habet nunc in ambitu vltra quinque miliaria, ſtabulanturque in ea cum hominum 30. millibus,boues aliaque talia pecorà, ſecundum Relationem, quam Poſſeuinus,nō minus iudicio bonus,quam diligens ſcriptor fecit. Nouoguardia cognomen magnæ habet,& tamen idem ſcriptor ei non attribuit, vltra 20. habitatorum millia,ſicut & Smolemzo & Pleſcouiæ:Quod mihi difficile creditu videtur,ſi verum eſt,quod alij ſcribunt, ſcilicet, quod cum Pleſcouia obſideretur à Stephano Rege Poloniæ,in ea fuiſſe 50. peditum, & 7. equitum millia : Is numerus adeo magnus eſt, vt quamuis totus ex indigenis compoſitus non fuiſſet,requirit tamen frequentiam hominum ſupra dicta maiorem:Vbi enim Princeps intrudit implicatque 57. pugnatorum millia, neceſſe eſt,vt ordinarius inhabitatorum numerus,multo maior ſit. Volunt quidam hanc regionem, præteritis temporibus, frequentius inhabitatam fuiſſe, ſed quod poſtea,tribus de cauſis habitatoribus infrequentior facta ſit.Prima fuit peſtis,(res noua in Moſcouia) quæ multa hominum millia abſtulit : altera, Principum crudelitas,qui multos, potiſſimum nobiles occiderunt : Tertia excur-

Wardhuys
S. Andreas
Torn
Biarmia
Viburg
Vekelax
Iuangorod
Nowgorod
Tolma
Twer
Volodimire
Moskow
Kiow
Cogia
OCCIDEN

OCEANVS
SCY
THI
CVS
Vaigaz.
Obea Castrum
Scythicum
Promontorium
Cossin
Serpono
Calami
Sibier
Perm
Lepin
Sagalin
Cumbalich
Grastina
Tumen
Centae
MOS
CO
VIA

excursiones,& depredationes Tartarorum Precopitarum,& Nagai,qui nunquam quiescunt,nec vicinos quietos sinunt: Non depredantur solum agros, sed & abducunt totos populos,quos postea vendunt Turcis alijsque gentibus. Vt vno verbi dicam Magnorum Ducum irruptiones, in longinquas regiones,magnam fecerunt vastitatem. Nulla in re melius perspicitur Principis prudentia,quā in bene dispiciendo,quæ expeditio,suo Statui, sit futura damnosa aut vtilis,& dum duci se non patitur varia specie amplitudinis arripiendæ quæ non sit ei futura firma & stabiles sed securitatem suam turbatura: Is enim,qui ea spe ductus,vt statum suū amplificet, cum aut populo, aut opibus eneruat,mihi similis esse videtur illi,qui vt muros & tecta suæ domus altius tollat,conscindit fundamenta ędificij: Totius dignitatis caput est conseruare,sed acquisitiones illæ,quæ fiunt diminuendo vires proprias,illi Legi aduersantur: Et cum acquisitiones sint tanquam insitiones,cōditionem imperij meliorem,non deteriorem facere debent: Sicut enim fiunt insitiones, aut ad nobilitandam, aut ad domesticam reddendam arborem siluestrem: aut ad plantam infrugi feram emendandam,& vt fertilis sit faciendum,ira & expeditiones Principū,tales esse debent, vt commoda & beneficia referant, alias sunt inutiles labores,qui plus destruant, quam ędificent, & plus perturbationis quam securitatis reddant. Eiusmodi sunt ordinarie bella, quæ mouentur ad acquirendum regiones longe dissitas, quæ nihil contigui cum nostris habent,& cum tam procul absunt,requirunt maiora præsidia, quam nostræ facultates,vt eas conseruemus,ferunt Omnis itaque deliberatio expeditionis,tribus capitibus inniti debet: Prima est causæ æquitas: Altera facilitas vincendi: Tertia fructus victoriæ: Bella autem quæ suscipiuntur, sine spe alicuius fructus,sunt meræ amentiæ. Magni Duces,sępe terminos sui imperij dilatarunt, sed potentiam non auxerunt. Nemo expeditiones longinquiores, maiorumque expensarum fecit, quam Magnus Dux Iohannes. Cepit enim regna Cazan ad Volgam,& Astrachan ad mare Caspium: subiugauit bonam partem Liuoniæ: In quibus expeditionibus perijt magnus hominum numerus,in itineribus,in prælijs in adsultibus,ferro,morbo,fame,alijsque incommodis. Postquam ea acquisiuit,opus ei fuit ibi habere magna præsidia, deducendo eo,totas colonias: Cum itaque homines essent longe à domibus, implicati aut in acquirendo alieno,aut in conseruando parta, manserunt domi vxores,quasi viduæ absque prole. Cum itaque homines in extremis regni finibus consumebantur, remansit regni meditullium tanquam cor exangue, priuatum alimento: Cumque ab Stephano Rege Poloniæ impeteretur, defuere ipsi domi vires,ad resistendum,amisit itaque Poloniam aliaque magni momenti loca,quæ ei erepta fuere, ac necesse habuit cedere Polonis totam Liuoniam. Vt ad nostrum institutum reuertamur: Moscouia magna ex parte,est occupata siluis immensis, & Lacubus. Siluæ sunt rami Hercyniæ,quæ se per totum Septemtrionem diffundit,sed plus forsitan in hac prouincia, quā in alia. Hic arbores immensæ magnitudinis videntur,suntque propter earum spissitudinem solis radijs impenetrabiles: Ex ijs arboribus incredibilis Resinæ & picis quantitas effluit: Hic producitur copia mellis & ceræ inexhausta: Apes enim absque cura humana, faciunt Aluearia in corticibus & cauitatibus arborum. Hic est copia omnis pecoris & ferarum: Vrsi, Martures, Zibellini, Lupi, ex quorum pellibus fit diues mercatura. Ex his siluis exscinditur fere omnis materia,tam domubus quam munitionibus fabricandis apta : muri enim ciuitatum,fiunt ex trabibus,simul coniunctis in quadrante, implentes

vacuum

vacuum gleba,& terra: Faciunt quoq; ex eifdem trabibus turres tantæ altitudinis & craffitudinis,vt omne tormentum bellicum quantumuis magnum ferant. Cito flammis corripiuntur,fed non tã cito, cedunt quaffationi quæ fit tormentis bellicis. Difputant aliqui quales munitiones meliores fint,num ex lapide,aut ex calce,aut ex terra: Pro vltima fententia adducunt tales caufas, quòd citius fiant,& minori expenfa,meliufq; refiftant quaffationi,& quamuis facile deftruuntur,reficiantur quoq; breui tempore & faciliufq; mutantur (fi cafus & occafio necefsitafq; requirit) latus ex terra conftructum,quàm ex lapide. Sed his non obftantibus debent præferri munitiones,quæ muros ex lapide habent: Cum enim quatuor modi offendẽdi,munitionẽ fint,Tormenta,Cuniculi,Ignis,Excifiõ (quæ ligone & farculo fit):Murus ex lapide,forte minus refiftendo,quam terra cedendo tormentis bellicis præftabit,fed aduerfus cuniculos, ignem, & excifionẽ, longe excellit murus ex lapide. Et ad iungendum muro quod in munitionibus, ex ligno & terra conftructis,boni eft, eriguntur Aggeres intrinferi. De Aquis nihil opus eft dicere. Mofcouiá enim eft mater fluuiorum & lacuum: duinæ,Borijfthenis Volgæ, Defuæ, Onegæ, Mofæ, Volifcæ,& fama celeberrimi Tanais: Lacus Inæ,ad quem eft Magna Nouegardia: Voloppo multorumq; aliorum. Aquarum abundantia,reddit aerem magis frigidum,quam generationi animalium,& propagationi plantarum requiritur etfi frigus calore falubrius effe eftimatur. Pecudes paruæ funt,& fegetes aliquando non perueniunt ad maturitatem: Terra fere ab aquis abforpta,vt plurimum leuis eft,& arenofa ideoq; & ficcitas & pluuia immoderata,facile confumunt fruges. Hyems durat nouem menfes paulo plus aut minus,& tamen hic copia eft frugum,hordẽ & pafcuorum,& ex confequenti carnium,tam ferinarum quam manfuetarum. Mofcouia producit Poma, Nuces, Corylos, aliorum fructuum vix habent noticiam Mofchi. Ex pifcibus faciunt magnum lucrum, eorum,fiquidem maximam abundantiam habent. Indurant eos, frigore & vento,ficut fit in Norvvegia,alijfque in locis Septemtrionalibus,feruantq; eos pro bona annona,tam in præfidijs munitionum quam in domubus priuatorum. Regio non eft multum mercaturæ dedita,cum quia indigene fuapte natura non funt admodum induftrij. Nec poffunt ibi effe multa mercimonia vbi non florẽt artes & artificia: Tũ quod Mofcis non licet ditione fui Principis excedere. Ob has caufas non habent vllum vfum maris. Commutant tantum ea quæ Regio fert nempe Pelles Refinam certam cum panno, alijfque quæ Armeni perferunt in Aftrachan ad mare Cafpium,& Angli ad Fanum Nicolaij ad Sinum Granduicũ.

DE REGIMINE.

MAgnus dux Mofchorum regit fuos populos magis Defpotice,quam vllus alius Princeps,quem nouimus: difponit enim abfolute de perfonis fubditorum,& ipforum rebus: Ideo dicebat Mahumetes Vefirus, quod Mofcus & Turca,foli inter Principe, effent, domini fuorum Dominiorum, eaque de caufa putabat, expeditionem Stephani Regis Polonorum, plenam difficultatibus fore. Vt in fua potentia & authoritate,fe Magnus dux conferuet,vtitur artificio & induftria incredibili Primo non licet cuiquam fuorum vaffallorum, exire regni fines, fub pena mortis: Hac de caufa nemo fuorum fubditorum nauigat, immo necum Legato loqui poteft,nec vti operá externi medici,in fuis morbis,nifi cum venia. Vtitur apparatu ineftimabili in veftitu, & addens ornatum Pontificium cum maieftate Regis,fert capite Mytram,Margaritis & gemmis preciofimis nitentem, Si eam capite non gerit,habet eam coram fe,in fuo Throno,mutatque eam ad oftentandam fuam amplitudinem multis vicibus, In finiftra manu tenet Paftorale ditifsimum, indutus vefte, aut tunica longa illi,non abfimili,quam Papa gerit ingrediens facrariũ: digitos annulis aureis refertos habet, Imago Chrifti ad dexteram,& fanctifsimæ matris virginis fuper Cathedram in qua fedet eft. Regia & proregia camera, plena eft viris,veftibus auro depictis,vfque ad talos indutis In ceremonijs ad religionem fpectantibus vtitur exquifita fagacitate folertiaque. Cum afsidet menfe,quoties mutantur patinæ aut vult bibere,multa figna crucis edit. In Ieiunijs exhibet fingularem venerationem &, in templo percutit præ deuotione fronte terrã fune prete rquã ficut & alij. Ne aliut, plus ipfe fcire pofsit, nullæ ibi fcholæ,in quibus docetur legere & fcribere. Nihil legit præter Euangelia, & aliquam hiftoriam, aut defcriptionem vitarum fanctorum,aut homeliam

Sancti Iohannis Chrisostomi aut alterius, haberetque eum suspectum, qui demonstrationem faceret, se velle in literis maiorem progressum facere, nec impune ferret: Id facit, ne aliquis, plus ipso, aut quantū ipse sapiat: Indeq; accidit vt Scribæ, nec ipse met Antiscriordinarie, non scribat nec respondeat Legatis Principum externorum, nisi in quantum Magnus dux eis dictat. Cum negociantur, nunquam Magnus dux nominatur, qui omnes assurgant in pedes, cum magna veneratione: Idem etiam ad mensam fit, quando ipse, ad bibendum inuitat, aut participem facit suæ patinæ, quiscumq; id fiet, & in mille alijs similibus occasionibus. Docetura pueris credere & loqui de ipsorum Principe, sicut de Deo: Deus solus (dicunt) & Magnus dominus scit hoc: magnus noster dominus, scit omnes res Omne quidquid habemus, sanitatis & commodi, procedit à Magno Domino. Accidit Inde, vt sui subditi, videntes tantam amplitudinem maiestatemque, in suo Principe, nec aliarum quam eius rerum, noticiam habentes, reuerentur ipsum, obediuntq; ei, non sicut subditi, sed tanquam mancipia, habentq; eum pro Deo potius, quā pro Principe. Non habet sub se, dominos titulis insignes sicut inter nos sunt Duces, & Barones. Se ipse alicui pagum aut prædium concedit, non transit ad heredes, nisi id ipse confirmet. Etsi ipse alijs ea concesserit, villici tamen persolluunt ei portionem fructuū, debentq; ei operas: Id in causa est, vt vnusquisq; à nutu Magni ducis dependeat, & quanto aliquis ditior sit, tanto ei plus debeat. Vt obuiet seditionibus, transfert integras familias, ex vno loco in alium, mittitque hos & illos, in præsidia longe à domo tanquam in exilium. DIVITIE.

EX ijs, quæ dicta sunt, fieri potest iudicium de eius diuitijs opibusq;: Cum itaque ipse adeo absolute omnium rerum dominus sit, vtitur opera subditorum pro libitu, & tali parte ipsorum bonorum, sicut ipsi placet. Arrogat sibi ex ferarum exuuijs talem portionem ac vult, & ex piscibus omnis generis, quantum vult: pellicea vendit aut dat dono, prout libet: Pisces vento siccati seruantur pro munitione. In foro nemo sua vendere potest, nisi Principi primum vendita sint. Mineras Auri aut Argenti nullas habet. Ciuitates mercimonijs celebriores, vnde ipse maximam redituum partē percipit, sunt Astrachan ad Mare Caspium quo deferuntur merces Persię & Armeniæ: & Fanum Nicolai ad Sinum Graduicum, quo appellunt naues Anglorum & Hollandorum oneratæ ære alijsq; mercibus quæ inde Vologdam ducuntur. Vbi sui Legati domum sunt reuersi, aufert eis Lautia, quæ à Principibus acceperunt, dando aliquid in illorum vicem, & aliquando nihil. Vt finem faciam sibi metit, capitq;, quidquid in sua ditione aut boni aut preciosi est. Putatur ipsum aliquem thesaurum habere, in Arcibus Mosquę, Iarosslauiæ & lacus Albi, quod verisimile est. Magnus enim dux Iohannes, spoliauit calicibus, reliquijs, crucibus, & argēto totam fere Liuoniam, nec cōcedit Aurum & Argentum, sua ditione efferri, nisi in redēptionem bello captiuorum, aliorumq;, qui in captiuitatem abducti sunt. Verum quidem est, quod amissione Liuoniæ, quā Anno 1582. cessit Stephano, Regi Poloniæ priuatus fuit, ea regni parte, quæ erat ditissima, propter commercium Maris Baltici, & meliori ditione, quam habebat, in qua erant 34. Arces. VIRES.

MVnimentium regionis consistit, & in pluralitatem paludum fluminumque & in densitate nemorum. In vsu habent Mosci, loca hostibus proxima depopulare, vt densæ siluæ, ibi crescant, quod & fit ob terrę humiditatem, suntq; ex ciuitatibus, nō secus ac Sepes ac Valla in munitionem. Multum laboris id Polonis attulit, vt enim sibi iter ad oppida hostium pararent, necesse eis fuit excindere siluas & magni temporis iacturam facere. Habet aliquas Munitiones, quæ partim ex lapidibus, partim ex lateribus, Italicō more constructæ sunt, sed absque lateribus & arte ædificatoria: tales sunt Arces Mosquæ, Nouoguardiæ Plescouiæ, Porcouię, Starlciæ, Slobodę Alexandri partim ex gleba vlminibus contexta & probe calcata, qualis est Smolenczo. Sed ordinarie exstruuntur muri locorum fortium, ex magnis trabibus, inter quas constipant terram, relinquendo, ad defensionē foramina pro Pyrobolarijs. Talis ædificatio cōmoda est defensioni, contra tormēta bellica, sed non resistit igni. Subditi Magni ducis inseruiunt suo Principi, in bello, sicut ante de suo Regimine agentes diximus. Sed se potius timere penā (si se non strenuue gesserint:) quam promptitudinem alacritatemq; monstrant: Capitaneis ad nutum sunt, patiuntur omnem incommoditatem, non curant frigus nec pluuias, patiunturq; incre-

dibiliter mediam famemq́;,paruo sunt contenti: Estimantur itaq́; aptiores defendendis Castris, quam prælijs cāpestribus: Illic enim multū valet patientia & tollerantia, Hic autem requiritur audacia animusq́;. Poloni sunt meliores conflictibus campestribus, quam propugnandis Arcibus Magnus Moscouiæ dux Iohannes, experientia edoctus de suorum ignauia, in velitationibus & prelijs, & de Polonorum audacia animiq́;, dicebat suos opus habere calcaribus, quibus impellerentur, Polonos freno quo retinerentur. Vires præcipuæ huius Principis, consistunt in equitatu, sed quē equorum numerum educere pōssit difficile dictu est. Nec tamen credo ipsum trecenta millia armis instruere posse (sicut aliqui dicunt) habet enim ditionem vastam, & pro maiori parte incultam. A b Cassano enim Astrachanum vsq́;, vix inuenitur pagus quamuis inter ea opida, aliquot dierum, iter sit. Bello quod ei intulit Stephanus Rex Poloniæ (qui tamen non vltra 60. millia tū equitum tum peditum habebat) ipse tantum militum colligere non potuit, quo nōn dico se ei aperto marte obiceret: sed nec potuit ipsum diuertere ab oppugnationibus Polociæ, Vilicoluci aliorumq́; locorum nec aut ab obsidione Plescouiæ, Anno 1570. penetrauit Princeps Tartarorum Præcopitarum, cum 80. equorum millibus, vsq́; in viscera sui Imperij, tradiditq́; flammis ipsam Mosquam vrbem Regalem. Sed ij qui dicunt Magnum Ducem 300. & Regem Poloniæ 200. equorū millia educere posse, potius numerant capita equorum, quam equitum. Etsi enim tot equorum millia sint, non tamen omnis equus bello bonus est, nec vnicuiq́; equitandi ars, aut se armandi facultas est: Vni deest animus, alteri opes non suppetunt, alteri vires corporis alteri animi fortitudoq́; desunt. Quamuis in Moscouia, tot equorum hominumque millia essent, quot illi dicūt, admodum difficile tamen esset, (immo vix possibile) eos in vnū locum cogere, nec Principi, in hoc suppeteret pecuniæ, nec commeatus sufficerent: Ducenti enim equi prellatores requirerent in Moscouia ter centum clitellarios, ac alios totidem ministros, quibus omnibus oporteret sufficere commeatus, sicut & Annonarijs, Mercatoribus Artificibus, Famulis, qui in bello requiruntur. Necesse itaque esset, totam Moscouiam, in vnum cogi actum verendum, ne in tanto itinere ab vna parte regni, in regione directō contrariam, & hominum & iumētorum vires labascerent. Quamuis etiam possibile esset, tantum numerum (sicut dictum est) equorum colligere, id tamen Statui non expediret. Necesse enim esset denudare confinia præsidijs, Prouincias neruis, ciuitates Magistratibus, campos agricolis: Inde clare apparet, Principē culus Status 150. millia equitum cogere posset, abunde prestare, si tertiam eorū partē, in exercitū Regalē educat, loquor de bellis, non excursionibus Scribunt aliqui, qui in affirmando magis moderati sunt, Moscum cogere posse 150. equorum millia, si necessitas se defendi id requireret, & quod Iohannes tertius eduxit in expeditionē Astrachanensem, 120. equitum, & 20. peditum millia. Idem ad ortus est Liuoniam, tempore Regis Alexandri, tribus magnis exercitibus, retinuitq́; ad huc alium ad Regni sui fines. Equitatui addidit Magnus dux Iohānes, aliquot millia Pyrobolariorū quos ipse instituit, inter quos erāt multi externi milites, qui ipsi prestiterunt egregiā operā, in defensione suarum vrbium. Quoquo secundo aut tertio anno, describit per Regiones bello aptos, in cōmentarios referuntur, filij nobiliū & numerus famulorū equorumq́;. Equites, ditiores precipue, vtuntur thoracibus æneis. galeis & laminis subtilibus & tenuibus, quæ ex Persia adferuntur & lanceis. Alij gestāt thoraces gossypio, quā optime farcitas, quæ sagittis resistūt. Hi vtuntur Arcu, multi eorum Sclopeto, omnes ense & puglone. Ei inseruiunt quoque Germani in bellis, & Itali in fortificandis locis.

PRINCIPES FINITIMI.

Magno Moschorū duci iūgūtur Precopus, Princeps Tartarorū Tauricæ Chersonesi Circassi quinq́; montiū (inhabitant hi regionē quæ se ad 7. dierū iter extendit reguntur que à septē ducibus Heluetiorū modo) Tartaro Nogav: Reges Suecię & Poloniæ. A Precopo recipit multum damni, nec ei spes est de sumenda vindicta, quod cum Turca confederatus est Precopus, instruiturq́; à Turca Sclopetis tormentisq́; bellicis, habetque in sua ditione loca fortia, cum præsidio Turcico, Itaque eum inuadere difficile factu arduumq́; esset): Concitaret enim in se potentiam illius Principis Precopo commodum est (sicut & pluries fecit) subitam excursionem facere, in Prouincias Magni ducis, sicut & potest facere in Prouincias Regis Poloniæ diripereque obuia. Si magnus Dux subiugauit Tartaros Cassanenses, & Astrachanenses, accidit id beneficio tormentorum bellicorum

quibus illicarebant. Duxit hic inter alia cõtra Gasanenses aliquas huiusmodi machinas, Temoni plaustrorum affigebat tabulam latam & crassam, cũ multo foramine, traijciẽdo Sclopeto & Musquoto inuentum: Cum itaq; ipsi grauiter ferirẽt hostes (qui sagittis tantum vtebantur quibus Mosci ledi non poterant) non fuit difficile, eos vincere subiugareq;. Sed Precopus habet vsum Sclopetorum, & quod amplius est amicitiam, & protectionem Turcæ: Is vt sibi iter aperiret in Moscouiã, aut in Mare Caspium, tentauit annis iam elapsis, ducere fossam à Tanai ad Volgam, (hoc molimen altioris erat animi, quam Turcæ plerumq; faciunt) sed eius milites fugati fuere à Moscis, in hoc adiuti à Tartaris, qui verebantur, ne plane à Turcis pessundarentur, si illud opus eis successisset. Nec solum ruperunt classem Turcicam, ceperuntque eius partem, sed & exitio dederunt exercitum terrestrem, in quo nunerabantur 80. Tartarorum, & 25, Turcarum millia, inter quos erant ter mille Ianizari. Circassi viuunt (sicut diximus) more Heluetiorum, non nituntur vt sibi aliquid acquirant, sed tanquam mercenarij milites, militant Turcæ, Persæ Mosco, à quo tam longe disiti sunt vt non habeant occasionem sibi timendi ab eius viribus. Tartari Nagai magis formidandi sunt, propter subitum impetũ & excursionem, quam propter iustam, potentiã, quæ eis sit, ad suscipiendas expeditiones Regias. Annis retro elapsis, cum se mouissent, vt Mosco damnum inferrent, retrogressi sunt, placati donis quæ eis missa fuere. Cum hi, sicut & Arabes, dediti sint latrocinijs & grassationibus, facilius est, ipsos auertere donis, quam pugnando: Quod plus est, cũ ipsi nec ciuitatẽ, nec munitionẽ habeant, qua expugnata, & in dominium hostis redacta, de primi & tãquam freno cohiberi possint, bellum ipsis inferre, est expensas facere sine lucro. Aduersus hos tenet Magnus dux magnum equitatus numerum, in Citrachan, Casan, & Viatca: habet quoq; præsidium in Culugan contra Tanam, vt resistant Precopitis. Cum Rege Sueciæ iungit fines Moscus, præcipue ad partem Finlandiæ, vbi Suecus (cum quo diu bellum gessit) paucis re tro annis ei eripuit munitiones Setenosco, Pernauiã maiorem & minorem in Liuonia, aliaq; loca cum Moscus impeteretur à Rege Stephano. Tenet Suecus in extremitate Sinus Finlandiæ munitionem Viburgũ, magno præsiddio & expensa, vt resistat, Russis & Magno Duci: Habet quoq; in illo Mari & Portubus vicinis, suas naues bellicas, tum vt obuiet omni tentamento Magni Ducis, tum vt impediat, ne ex Germania in Moscouiam vehantur arma & apparatus bellici: nec aliæ naues quam suæ, ad illas oras appellere possunt, nisi permissione, propria Regis manu signata: Hoc precommodũ classis, & potentia naualis, fecit Regem Sueciæ, multo Mosco ijs (in locis vbi hanc vim armorum explicare potest) superiorem, cepitque hac via, ab hoste, multa loca in ora Liuoniæ locisq́ue vicinis. Sed vbi equitatus duci, frequentiaq; populi vsui esse potest, nẽpe in campis apertis, & in locis longe à mari Baltico disitis, videtur Magnũ ducem potiores quodammodo partes habuisse, Semper enim fere inuasit Suecum: Non possunt tamen sibi inuicem multum damni inferre, propter asperitatem montium, frigus, glacies, niuesq;. Superest Poloniæ Rex inter quem & Magnum ducẽ, est hæc differẽtia, quod Moschus, plus regionum habet, sed Sueci melius inhabitatas ciuilioresque: Illæ plures subditi obedientioresque sunt: Huic autem audaciores & animosiores: Illi ad resistendum quam aggrediendum sunt aptiores, Hi ad inuadendum. Illi ad defendendum munitiones: Hi ad aperto prelio puguandum. Illi magis iuncti vnitiq; sunt, Hi magis deliberati ad factionem expeditionemque: Illi timent minus inediam & incommoditates, hi mortem & ferrum. Sed vtrique tantum valent, quantum eorum Princeps virtute & fortitudine prestat: Magnus enim dux Basilius cepit Magnum Ducatum Smolenscensem, & Poloscensem, & amplissimam ditionem in Liuonia. E contrario Stephanus Poloniæ Rex eripuit vltimo bello Iohanni Magno duci, filio Basilij, Polosco aliaque diuersa magni momenti loca: compulit ad deditionem ciuitatem Plescouiensem, coegitque tandem Moscum, tota Liuonia decedere. Inde videtur, opu lum tantum valere, quantum ingeno animoque valet Rex,

FAMILIA AVSTRIACA. G

CVM longo iam tempore Imperiū in Serenissima familia Austriaca permanserit (habuit enim fœlicissima continuata nec interrupta successione septem Imperatores) non erit præter institutum nostrum de ea aliquot verba facere. Hæc serenissima familia celebris esse, famaq; inclarescere cœpit, eodem ferè tempore, quo familia Othomannica, excitataq; à Deo videtur vt suę Ecclesię contra Turcas & hæreticos pro vallo & propugnaculo esset. Duos habet palmites, qui à duob. Philippi I Regis Hispaniarum, Archiducis Austrię, &c. filijs Carolo V. & Ferdinando I. Rom. Imperatoribus prognati sunt. Illi (Carolo Imp.) Belgium, Hispaniaque cum ijs quæ inde dependent cessit, quæ filio suo dignissimo, Regi Hispaniarū Philippo II. reliquit: de eius ditionibus alias suo loco. Ferdinando ditiones in Germania obtigere, Austria nempè Boemia Tyrolensis Comitatus, alięque Prouincię, quibus per Annam eius vxorem, Hungarię regnum accessit. Is (Ferdinandus) post se, tres filios reliquit, qui quamuis ditiones patrimoniales, in partes tres diuiserint, rexerūt tamen reguntq; adhuc eas, ipsorum successores, tāquam vnam Rempublicā, ijsdem consilijs, animis, institutisque, ponuntq; nobis ob oculos in effectu, antiquū Geryonem: oēs enim ad defensionem communes Status, (quamuis prouinciæ alterius sint ditionis) nō aliter adcurrunt, quam si ad vnū solùm omnes pertinerēt. Sunt hi Status tam ampli, tantiq; momenti vt nisi tanto terrarum spacio, quantū à montibus Carpathijs ad Segniam vsq; est, Turcæ adiacerent (qui eos vigilare & semper magnas expensas subire cogit) non populorum frequētia, nec opibus thesaurisq; nec ciuitatum magnificentia, nec viribus, maximis Orbis Christiani regnis cederent. Facilè id percipere poterit is, qui considerarit distantiam, à Tergesto ad vltimos Lusatię terminos, à Tibisco ad Nabum, & à Canisia, Cōnstantiam ad lacum Podamicum vsque. ijs finibus cōtinentur, Lusatia, Silesia, Bohemia, Morauia, Austria, & magna Hungariæ pars, (hæ Prouincię amplissimæ, populo frequentes, commeatu opibusq; abundantes sunt) præterea Styria, Carinthia, Carniola, Comitatus Goritiæ, Tyrolis, Cilię. & Principatus Sueuiæ, Alsatiæ, Brisgouię, Constantia. Inter has Prouincias Bohemia se in longitudinem, ad 180. in latitudinē, ad 140. milliaria extendit, diciturque eam continere 780. tum Arces, tum opida muris cincta, & 32. pagorum millia. Morauia, Silesia, Lusatia, & earum vnaquæque, de amplitudine, cum Bohemia contendunt, sed ab ea potentia populique frequentia vincuntur. Tres hæ Prouinciæ in longitudinem ad 400. in latitudinem ad 120. milliaria, protenduntur. Optimo peditatu, equitatuq; abundant. Lusatiæ milites (quorum 20. millia, qui apti bello sint, facillimè conscribi possent) inter optimos pedites censentur. Styria quę (Minęris argenti ferrique diues est, in longitudinem ad 60. in latitudinem ad 110. milliaria excurrit. Carinthia (hæc maxima sui parte moutuosa siluisque plena est) in longitudine 75. in latitudine autem 55. milliaria continet. Carniola cùm ditionibus vicinis Tergestum vsque, extendit se per 150. milliaria, latitudo autem earum est 45. milliarium. Frugibus, vino, carne, ligno abundāt. Comitatus Tyrolensis minęris argenti salinisque diues est, lōgus latusque 18. milliaribus Germanicis. Præterea ditiones in Sueuia, Alsatia, Rhetia (familia Austriaca in hac 18. cōmunitates sub sua iurisdictione habet) Hę Prouinciæ

AVSTRIA STYRIA CARINTHIA
FRAN CO NIA
PALATI
NATVS
PARS
SWEVIAE
PARS
Worms
Heidelber
Spier
Heilbron
Pfortzhaim
Tubingn
Brysach
Stauffen
Hoheberg
Colmar
Basel
Pfirt
Waldshut
Lentzburg
Soloturn
Bern
HEL
VETIA
Lachn
Altdorf
Chur
Tirol
Stain
Landec
Spligen
Naters
Goms
Deuedro

TYROL, CRAINA, CORITHIA WINDORUM MARCHIA

Leitowitz
Olmuntz
MO RA VIA
Bulk
Grein
Melck
Laubach
Seyssenbu
Gortia
Gradisca
Trieste
Adriaticu
CROATIA PARS
Miliaria parua
6 12 18 24

uincię omnes,plus minus,duas Myriades & semissem ordinarij reditus,tantumque extraordinarie pendunt: incolis frequentes adeo sunt,vt necessitate vrgente,centum peditum,& plus quam 30. equitum millia conscribere possent,non scio an ex aliquo Europę regno,maior militum numerus educi queat Imperator itaque non tam impotens Princeps est,quam aliqui ipsum,ex ignorantia imperiorum existimant, purātes ipsius dominium,arctis finibus circumscriptum,& cōmeatus inopem esse,pecunię penuria laborare,populoque infrequēs videri: est enim eius dominium amplissimū, fertilissimum, ditissimum,populoque frequentissimum: sed Turca conterminus(cui ipse à montibus Carpathijs ad mare Adriaticum vsque adiacet) posset vel potentioris Principis neruos elidere. Nullum Principem putarim,cuius fines,Turcarum finibus terra iungantur,qui non solum belli tempore,sumptibus exhauriatur,sed & pacis tempore.Faciendę sunt enim immensæ expensę,in extruendis munitionibus,earumque præsidijs. Turca enim magnis viribus,ijsque fortibus,alacribus,omniq; tempore promptis præstat,estque pacis tempore armis instructior, quam quisquam aliorum Principum,dum bellum maximè viget. Necesse itaque est,vt is, qui Turcæ cōterminus est, ob suspicionem metumque,adeo præpotentis hostis,semper sibi caueat, & sumptus faciat, sicut Imperator stipendia largitur, plus minus 20. militum millibus,in confinijs Hungariæ excubantibus. Hæ sunt magnæ expensæ,nec minus in fortificationibus munitionibusq; locorum impendendum est,vltra alias expensas,in arcanis negocijs,quæ huius instituti non est commemorare.Cùm itaque videmus Turcā,insatiabilis Draconis instar,tot nobilissimas Prouincias,tot florentissima regna deuorasse,suæ subiecisse tyrannidi tot ciuitates,quæ extra omne periculum esse putabantur,totque loca,quę capi non posse,putabantur expugnasse, ne dormiamus in vtramque aurem,& cùm ad scapulas lateraque nostra sit, ne existimemus eum longe abesse.

IMPERIVM ROMANVM.

IMperium Romanum quod imperante Traiano erat amplissimum extendebatur enim ab Oceano Hibernico, vltra Tigrim: Ab Oceano Athlantico, ad Sinum Persicum: Ab Athlante ad siluam Calidoniam vsque, pertingebat ad flumen Albim, transibatque Danubium, primum labi cepit bellis ciuilibus Galbæ, Othonis Vitellij: ijs enim temporibus exercitus, qui in magna Britannia, pro præsidio erat, traiecit in Continentem: Hollandia & vicinæ regiones rebellarunt, paucique temporis progressu, Imperij finibus pręsidio destitutis transmiserunt Sarmatæ Danubium: Alani superarũt fauces Caspias: Persæ acquisiuerunt nomen & potentiam: Gothi peruagati sunt Moesiam & Macedoniam: Franci ingressi sunt Gallias. Constantinus Imp: restituit imperium antiquo splendori, sopiuit bella domestica, frenauit Tijrannos, barbaros, & gentes hostiles: Sed duo fuerunt quæ Imperium multum debilitarunt: Primum fuit translatio sedis Imperialis Roma Constantinopolim, quod factum, dispoliauit Romam, & debilitauit Imperium: Luce enim clarius est; quod sicut plantæ, ex natiuo solo, in regiones, climate & qualitate diuersas; transplantatæ, parum virtutis naturalis retinent: Ita & res humanæ, præcipue autem dominia & Status, magnis illis mutationibus, perdunt suum vigorem & stabilitatem. Eam ob causam Senatus Romanus, nunquam plebi consentire voluit, vt Roma Veiã cõmigraret, quę ciuitas, multo gratior & magis commoda erat, quam Roma, maxime, postquam à Gallis ruinæ tradita fuerat. Locus in quo Constantinopolis sita est, adeo amœnus commodus & fertilis est, vt difficillimum vt virtus ibi altas radices agat: Non enim toto Orbe terrarum, ciuitas est, quam terra & mare maiore fauore prosequantur: Illa enim, nunc se in fertilissimos campos extendendo: nunc in deliciosas valles se demittendo, rursusque leniter in fructiferos colles assurgendo: nunc se flexibus in mare insinuando, rursusque se retrorsum vertendo, abunde incolis omne deliciarum genus, non solum frumenta & vina confert: Diceres ibi Bacchum cum Cerere, Pomonam cum Flora, pulchritudinẽ cum fœcũditate certare. Postquam Mare minimo spacio; plurimos gratos Sinus & tranquillos Portus fecit, quorum in solo Bosphoro (nęc is tamen plus quam 25. miliaria longus est) triginta numerantur, benigno aspectu quasi blanditur ciuitati & regioni, ducitque eo magnis classibus, hinc annonam Syrie & Aegypti: Inde diuitias Trapezuntinas & Caphæ. Nunquam ibi fructus, nec messes, nunc Thraciæ, nunc Asiæ desunt: Eodemque tendit tanta optimorum piscium copia, qui gyros agendo & ludendo, fere domus ciuitatis subeunt, vt qui id non viderit incredibile iudicet: Pisces enim nunc fugiendo frigus Hyemis, transeunt ex Ponto Euxino, in aspectu ciuitatis Constantino politanæ, Propontidem versus: Nunc vitantes estatis feruorem, redeunt eadẽ via, qua digressi erant, Duabus itaque anni tempestatibus, eorum infinita copia summa delectatione, cui commodum par est capitur. Sunt ibi præterea Cidari & Barbisa summe amœni & iucundi fluuii, qui ambo celebrem hunc Sinum influunt, qui inter Constantinopolim & Peram dilatatur, diciturque à scriptoribus cornu aurerum. Vt finem faciam: Non est locus, rerum affluentia, eneruandæ virtuti aptior; nec ad virtutem voluptatibus corrumpendã commodior: Id aperte demonstrant segnities & mollities maioris partis Imp: Grecorum, ipsorumq; exercituum. Si amœnitas oræ Tarentinæ, & deliciæ regionis Sibaritarum; potuit

ignauos

OCEANVS
GERMANI:
CVS
Albis flu
Slesvick
Gottorp
KyL
Tranemund
Lubeck
Hamborg
Emden
Bremen
Lunenborg
Oldenborg
Amsterdam
Delft
Arnhem
Zutphen
Munster
Wesel
Lippe
Lemgow
Schowenberg
Grupenhagen
Mansfelt
Gottingen
Antwerpe
Loven
Brussel
COLN
Cassel
Marpurg
Erdfurt
Gothen
Coburg
Bamberg
Coblentz
Trier
Zweibruc
Worms
Heidelberg
Wurtzburg
Nurenberg
Ingolstat
Spier
Heilbron
Nordlingen
Strasburg
Stutgard
Augsburg
Tubing
Ulm
Kempten
Basel
Ravensburg
Lindaw
Insprugk
Zurich
Bern
Altorf
Chur
Tirol
Trent
Friburg
Occidens
Fran:
ciae
GER
MA
NIA
pars

MARE
BALTICV
Rug ia
Wollin
Stetin
Franckfurt
Kalisch
Torgaw
Wittenberg
Egra
PRAG
Tabor
Presburg
Lincz
Cassouia
HVN
GA
RIÆ
PA
RS
Tokaya
Budæ
Pest
Danubius
ITALIÆ
PARS
Bellgradum

ignauos facere,& corrumpere mores istorum populorum: Si deliciæ Capuanæ, potuerunt emollire,& extinguere ferociam virtutemq; Hannibalis suorumque militum: Si Plato disciplinæ incapaces Cyreneos estimauit, propter suam prosperitatem: quid statuendū erit de loco Constantinopolitano, dulci & oportuno supra omnes, qui in Orbe terrarū sunt? In summa, Cum nullæ res magis perniciose sint Reipublicæ, quam magnę nouitates, Quæ res maiori damno, ne dicam exitio potuit contingere Imperio Romano, quā adeo ingens ac subita, præter omniū expectationem immutatio? Non plus minusue fecit bonus ille Imperator, quam si quis ad dandum animali meliorem formam, celebrum ad genua, aut corde suo loco, ad cubitum transferret. Secundū erratum Constantini, fuit diuisio Imperij, suis filijs facta in tres partes, quod contigit Anno Domini 341. qua, ex magno Imperio tria fecit, cum notabili diminutione authoritatis & virium: Cum enim eius filij, inter se armis decertarent, taliter se inuicem consumpserunt, vt Imperium quasi exangue corpus remanserit. Quamuis autem Imperium, aliquot vicibus sub vno Principe coaluerit, diuisioni tamen, adeo aptum remansit, vt raro acciderit, quin in Orientale & Occidentale, non fuerit partitum, vsque dum Odoacer Herulorum & Turingorum Rex, magno cum exercitu, Italiam ingressus, in tam magnas angustias coniecit Augustulum, vt pre desperatione se imperio Occidentali abdicarit, quod accidit Anno 476. Hunni iam antea Danubiū transmiserant: Alaricus Vandalorum Rex Romam ceperat: Vandali primum Andalusiam, & postea Africam: Alani Lusitaniā: Gothi maiorē Hispanię partem: Angli Britanniam: Burgundiones Prouinciam occuparant. Iustinianus Imp: res aliquantulum in melius restituit, nam per suos Capitaneos, exegit Vandalos Africa & Gothos Italia, Anno 556 Sed paruo tantum tempore id durauit, nam Anno 713. ceperunt Orientale & Occidentale Imperium vexare, arma & heresis Mahumetana, breuiq; tempore fuere à Saracenis oppressa, preter Syriā Aegyptū & Archipelagum, Africa, Sicilia & Hispania. Anno 735. occuparūt quoque Saraceni Narbonem, Auenionem Tolosam, Burdegalā & regiones vicinas: Imperium itaq; Occidentale paulatim prorsus in direptionem abijt: Orientale autem adeo inualidum remansit, vt vix aliquot vicibus, ciuitatem Constantino politanam contra Saracenorum arma defendere, multo minus Occidenti auxilium ferre potuerit. Anno autem Christi 800. titulos Occidentales imperij: adeptus est Carolus Magnus Francorum Rex, quam rem recenset Ado Viennæ Archiepiscopus verbis seqnentibus. In die sanctæ natiuitatis Domini, ante confessionem Beati Apostoli, cum gloriosus Rex Carolus, ab oratione surrexisset, Leo Pontifex, capiti eius coronam imposuit, sicq; ab vniuerso populo acclamatum est, Carolo Augusto, à Deo coronato, Magno, Pacifico, Imperatori Romanorum, vita & victoria. Diuisum itaq; fuit Occidentale Imperium ab Orientali, hoc modo, vt ab Neapoli & Siponto, Orientem versus, cum Sicilia Grecorum esset. Beneuentum Longobardis remaneret, Veneti neutri parti adscripti essent, Status Ecclesiæ liber, reliquū Carolo Magno cederet. Blondus vult Irenem Imperatricem primū in eam diuisionem consentijsse, deinde à Nicephoro confirmatam esse. Habuit itaq; diuisio Imperij initium à translatione sedis Imperialis Roma Constantinopolim, creuit distractione in plures Principes, peruenit ad perfectionē assumptione Caroli Magni Ante eum erat modus regiminis, Leges, Magistratus, & consilia communia, tendebantq; ad bonum commodumq; vtriusq; Imperij, tanquā membrorū eiusdem corporis: Et si vnus Imperatorū moriebatur absq; filijs,

totum,

totum Imperiũ manebat alteri, sed Carolo Magno, in Imperatorẽ Occidentis electo, nulla amplius fuit habita ratio Imperij Orientis, nec Imperator Orientis, vnquam successit in imperium Occidentis, nec eius Imperator in Orientis imperium, Permansit autem imperium Occidentis, in familia Caroli Magni, paulo minus, quam centum annis, defecit autem ea familia in Arnolpho. Ano Christi 1002. abscripto omni iure Hereditaris creatio Imperatoris in libera electione Septem Principũ, qui Electores nuncupantur posita fuit. Ratio faciendi imperium electiuum, quod eo vsq; familiæ Caroli Magni Hereditarium extiterat, fuit, quod Imp: Otho tertius filios non habuit: Et vt dignitate personę quæ eligeretur, imperiũ firmius redderetur. Imperium Occidentis tunc valde coarctatum & concisum erat, nihil enim ei quã Germania & Italię pars supererat: Pontifex siquidem Romanus, bonam Italiæ partem possidebat: Veneti in medio vtriusq; Imperij positi, viuebant in plena libertate, cum Dominio annexo suo Statui: Regna Neapolis & Siciliæ, quæ Normanni Grecis eripuerant, Ecclesiæ Romane Feudataria facta erant, primum sub Clemente Antipapa, deinde sub Nicolao secũdo, & eius successoribus, qui Antipapę factũ propter emolumentũ approbarunt: Lombardia & Thuscia, partim propter dissidia Imperatorum, Henrici quarti & quinti, Friderici primi & secundi, cum Pontificibus Romanis, partim propter populorum ferociam, Imperatoribus plus laboris & impensæ, quam cõmodi attulerant: Rudolpho Imp: itaq;, non solum in Italiam proficisci, curæ non fuit, (quod eum infortunia, aduersæq; res suorum antecessorum terrerent) sed & populis Italiæ libertatem paruo precio vendidit. Lucensibus non constitit libertas plus quã decẽ aureorũ millibus: Florentinis eam sex aureorũ millibus redemerũt Deficiente itaq; cum reputatione, viribus Imperij, Ei in Italia, prę ter nomen, nihil fere remansit. Vicecomites Mediolanenses, & successiue alij Domini, alijs locis, rapuerunt sibi dominia, quæ potuerunt absq; vllo Imperatoris respectu, tantumq; petebant inuestituram suorũ Statuũ. Sed Franciscus, si fortia, cum sibi armis Statũ Mediolanensem parasset, parui fecit Inuesdituram, existimans se posse seipsum conseruare in eius possessione, ijsdem artibus quibus eum sibi cõparauerat: Vltra montes substraxerunt se Imperio multi Principes, ita vt Imperium presenti tempore, fere in Germania conclusum sit Sed quod dominia in Germania, vniformia non sunt, describam illa vt sequitur. Aliqua dominia, sunt quasi membra Imperij, sed separata, quamuis enim Imperij sint, nõ id agnoscunt, nec agnoscere volunt, sicut Reges Danię & Suecię, Dux Prussie, Heluetij, Rheti: Alia agnoscunt quidẽ Imperatorẽ, pro supremo Principe, sed dietas Imperij, non inuisunt, nec contribunt feruntq; onera Imperij, sicut Duces Sabaudiæ, Lotharingie, & Principes Italiæ: Alia inuisunt dietas feruntque onera, sicut Principes & ciuitates Germanie, sed Rex Bohemie à Carolo quarto Imp: à contributionibus exemptus est. Alia dominia non solum pendunt communes cõtributiones Imperij, sed quod plus est, soluunt Imperatori tributum particulare, eæ sunt illę ciuitates, quæ Imperiales nuncupantur. Aliqui Principes Germanię non solum intersunt Comitijs Imperij, sed & electioni Imperatoris: Hi sunt sex Electores, tres Ecclesiastici & tres Laici, quibus iungitur si vota imparia sunt Rex Bohemie, qui non venit ad conuocationem, (quæ Dieta dicitur) nihilominus calculum in electione habet. Sed loquendo stricte: Ciuitates & Principes Imperij proprie dicuntur, qui Dietis intersunt, & tanquam membra vnius corporis, participant bona & mala emolumenta & onera. Hi viuentes fere modo Reipublice, simul vnitę, ad defensionem comunem, habent Imperatorem

pro capite, qui non regit absolute, sed per Comitia, nec tamen indicit illa absque præcedenti consensu maximæ partis Electorum. Deliberationum Decræta, quæ edicuntur irrita fieri non possunt, nisi per aliam Dietam, sed Imperator habet plenam authoritatem mandandi executioni decreta. Imperator itaq; quod ad dignitatem & preminentiam spectat, est primus Christianorũ Princeps, tanquam is, in quem cessere iura Reipublicæ & Imperij Romani: Eius est protegere Ecclesiam Dei, defendere fidẽ, procurareq; pacem, & bonum Reipublicę Christianę.

VIRES IMPERII.

CVM Vires Imperij, sitæ sint in Germania, necesse est, vt duo verba dicamus de hac amplissima nobilissimaq; Prouincia. Iacet fere inter Oderã & Mosam: Inter Vistulæ & fluuiolum Aa, qui apud Grauelingam fluit: Et inter Oceanum Germanicũ & Balthicum & Alpes: Eius figura quadra est, longitudine & latitudine fere equalis, 650. Mliariorum quaqua versum. Maxime abundat frugibus, pecudibus, piscibus, Id experientia compertũ sepe fuit: Carolus enim quintus, vt Turcis resisteret habuit sub signis ad Viennam 90. peditum & 35. equitum millia: Maximilianus secundus, ter centum peditum, & 35. equitum millia ad Iauarinum contra eosdem Turcas, nec tamen caritas ibi experta fuit. Bello inter Carolum quintũ, & Protestantes per aliquot menses abunde se sustinuerunt in campis, fere 150. militum millia: Diues quoque est Mineris Auri, Argenti omnisq; generis Metalli, superatque alias Europæ Prouincias. Natura quoq; largita est ei, in regionibus longissime à mari dissitis fontes & puteos aquæ falsa, ex quibus excoquitur sal perfectũ. Ner minus mertrix est quam fertilis: Indigeni enim plus quam vlla alia natio, vacant opificijs, faciuntq; artificia miratu digna, estq; Germania tam probæ à natura dotata, ornataq; magnis fluminibus, quæ vbiq; nauigantur, vt cõmeatus & merces, faciliter ex vno loco, in alium deuehantur. Fluuiorum omniũ maximus est Danubius, ab illo Rhenus, qui Germaniam à Miridie ad Septemtrionem transgreditur, sicut Danubius ab Occasu, ad Ortum: Albis oritur in Bohemia, lambit Misniam, Saxoniam, Marchiam Antiquã: Odera oritur in Morauia, lauat Silesiam, duas Marchias, Pomeraniam: VVesara Neccarus, Mosa, Mosella, Isara, Oenus, Varta, Moenus (Hic Germaniam in superiorem & inferiorem diuidit) Superior est, quæ à Moeno ad Alpes vsque se extendit, Inferior quæ à Moeno, Oceanum versus excurrit. Germania in plures Prouincias diuisa est, sed precipuæ sunt (loquor de ijs quę viua membra Imperij sunt) Alsatia Sueuia, Bauaria, Austria, Bohemia (quamuis hæc multis preuilegijs gaudeat quæ eam ab oneribus eximunt) Morauia, Silesia, Lusatia, duę Marchiæ, Saxonia, Misnia Thuringia, Franconia, Hassia, VVestphalia, Cliuia, Megapolis, Pomerania. In dictis Germaniæ Prouincijs cum ijs non computando Belgiũ & Heluetiam) estimantur esse, circiter decem Hominum Myriades. Diuiditur populus in quatuor hominũ munera aut status, rusticos nempe, qui nullo in numero sunt, ciuitatũ incolas, Barones, Prælatos: Vltima tria genera conueniunt, faciuntq; Status Imperij. Inter Prælatos obtinent primum locum Archiepiscopi Electores: Inter Hos Mogũtinus est, Cãncellarius Germaniæ: sequitur Coloniensis, deinde Treuirensis, Cancellarij, ille Italiæ hic Franciæ. Sequitur Archiepiscopus Saltzburgensis, maximus & dignitate & diuitijs. Episcopus Magdeburgensis se Primatem Germaniæ inscribit: Bremensis & Hamburgensis, quoque multas iurisdictiones habuerunt. Sequuntur deinde plus quam 40. Episcopi, & Magnus Magister Ordinis Teutonici & Magister

Equi-

Equitum Hyerosolomitanorum. Sunt quoq; septem Abbates, iique Imperij Principes. Inter Principes seculares, obtinent primum locum Rex Bohemiæ, qui est supremus Dapifer, Dux Saxoniæ Marescallus, Marchio Brandeburgensis Camerarius, Comes Palatinus Architriclinus Imperij. Preter Hos Principes sunt 34. alij Duces, inter quos habent primum locum Archiduces Austriæ. Inter Duces Imperij quoq; numeratur Rex Daniæ propter Ducatum Holsatiæ. Sunt deinde Marchiones, Lantgrauij, Comites Barones innumeri. Ciuitates liberæ (quarum 96. esse solebant nunc sunt circiter 60. quæ omnes se ipsas proprijs legibus regunt: Vlterius obligatæ non sunt, quam quod duas quintas partes, eius quod in Conuentu consentitur, contribuunt Earum aliquæ Imperiales dicuntur) sicut diximus) quod censum Imperatori soluant, qui census in totum ad 15. florenorum millia accedit: Habent ciuitates satis amplos reditus, qui vt plurimum onera excedunt. Estimatur Imperium, in totū habere plus quam septem Myriades in redditibus, quod pro re parui momenti habendum non est. Cum enim populi grauati non sint, vt in Italia, dant præter ordinarium, suis Principibus maxima subsidia, quando id requirit necessitas. Imperium obligatum est, saltem ex consuetudine, præstare Imperatori, quando Romam vadit vt coronetur, 20. peditum, & 4. equitum millia, spacio octo mensium, diciturq; ideo subsidium Romanum. Reditus ciuitatum & Principum laicorum, valde creuere, tum vsurpatione bonorum Ecclesiasticorum & varijs Impositionibus populo impositis, quæ cum in Italia ortum habuerint, facile se diffuderunt (exemplū enim mali crescit semper) per Franciam & Germaniam. Necessitate exigente, contribuit Imperiū maximas pecuniarum summas, colliguntur q; extraordinarie: Vt eæ cōtributiones facilius colligi possint, est Germania in decem circulos diuisa, in quibus fiunt Conuentus particulares, pro executione Edictorum, quæ in Dietis Imperij facta sunt, & alijs similibus incidentibus Vires Germaniæ sunt absq; dubio maximæ: Copia enim commeatuū inexhausta est. Reditus ordinarij & extraordinarij permagni, & modus colligendi commeatus facillimus est, propter fluuiorū opportunitatem. Quod ad populum attinet, estimatur totū Imperium in exercitum educere posse, tum equitum, quum peditū ducenta millia, cuius experimentū factū fuit bellis, quæ supra cōmemorauimus, docet id quoq; experientia. Ab anno enim 1566. permultum belligeratū est in Francia, & in Belgio militibus Germanis, quorum factæ sunt, fiuntq; adhuc quotidie conscriptiones, nō minus frequentes, quam magnæ, cum peditum, tum equitū: Vno eodemq; tempore vvolfgangus Dux Bipontinus duxit in Franciā 12. peditū & 8. equitū Germanorum millia, pro Huguenottis, erantq; in ea (Francia) ad huc alia quinq; equitū millia quibus præerat Dux Aumalius, ad huc duo millia quib⁹ præerat Comes Mansfeltius pro Catholicis. Guilielmus Nassauius habebat in Belgio & finibus Franciæ octo equitū, & 10. peditū millia dictæ nationis, & Dux Albanus tria millia. Taceo de numero Germanorum, qui Flandriā ingressi sunt Duce Casimiro, & Franciam eodē Duce Anno 1578. Et eos quorum pars anno præsenti eam ingressa est in auxiliū Regis Franciæ, pars vt auxilio essent Fæderi Catholicorū Franciæ. Vt extremā manū imponam: Cum cōtinuo belligeretur, in diuersis Europæ partib⁹, natio Germanica, adeo numerosa est, vt absque ea nullæ fere fiant expeditiones. Non loquor hic de Flandris, qui aliquot vicibus, exercitus 80. milliū virorū collegerunt, iisq; restiterūt potentiæ Francorum: Aut de Heluetijs, quos 120. peditū millia, ad sui defensionem posse cogere estimatur: Eorū aliquando plus quā 30. millia extra ditionem miserūt in defen-

defensionem Status Mediolanensis aduersus Franciscũ primũ Franciæ Regẽ. Sed vt ad institutũ reuertamur: Inter Germaniæ pedites meliores censentur Tyrolenses, Sueui, & VVestphali: Inter equites Brunsuicenses, maxime autẽ Cliuenses & Franconienses: Inter arma melius tractant Germani Ensem & Sarissam quam Sclopeta. Valent Germani satis prælijs campestribus, tam ad confligendum cum Hostibus, quam ad ijs resistendum: Multum enim facit ordo, qui ipsis quasi naturalis est, incessus grauis & firmus, armaq; quib⁹ vtuntur defensioni apta: parum valent ad defensionẽ munitionum, & proprer corporum grauitatem, & quod vt plurimum ventricosi sunt, oppugnationibus inepti habentur. Sunt itaq; Germani, potius constantes, quam audaces færoces quã strenui: Non enim tentant res, in quibus magnanimitas elucear: In victoria occidunt sine exceptione ætatis & sexus, quoscumq; incurrunt: Si bellũ in longũ ducitur, aut obsidentur, dedunt se præ segnitie: Si in castris degunt, moram patienter non ferunt, nec sciunt vincere cunctando: Si prima molimina non succedunt ex sententia, stant attoniti caduntq; animis: In fugã semel coniecti nunquã amplius recolliguntur: In eo præstant Hispani omnibus nationibus: In Germanorum militia magni sumptus faciendi sunt, multæ quoq; molestiæ est, quod vxores secum in bella ducant, tantumq; absumunt cõmeatus, vt eum conuehere difficile, conseruare quasi impossibile sit: absq; commeatu autem nihil boni sperandum est. Equi Germanici potius fortes quã animosi sunt, & cum ex decem, qui in bellum ducuntur, octo ab aratro sumuntur, parũ prosunt: videntesq; sanguinem vilescunt: contrarium accidit Asturconibus, ijs enim crescit audacia, cõcludendo rem: Peditatus Germanicus in suo genere equitatu potior est. Vires maritimę, rerrestribus minores non sunt. Quamuis eæ non adeo, in vsu sint, sicut terrestres: Ciuitates enim Hamburgum, Lubeca, Rostochium & aliæ, habent hęc centum, hæc 150. naues, quibus æquant vires Regum Daniæ & Sueciæ His viribus adeo fortis potensq; est Germania vt vnita nullum hostem timeat. Viribus quas diximus Germaniæ, iunguntur (cum opus est) auxilia Principũ Italiæ, Sabaudię, Lotharingiæ: Hi enim Principes in necessitate nunquam defuere Imperio Bello enim Zigethano misit, Emmanuel Dux Sabaudiæ sexcentos equites Sclopetarios: Cosmus Florentiæ Dux tria peditum millia, quibus ipse stipendia dabat. Alfonsus 2. Ferrarie Dux ipse profectus est, cum mille & quingentis equitibus adeo probe instructis, vt in castris melior equitatus non esset. Eo se quoq; contulit Guilielmus Mantuæ Dux, cum instructissima cohorte virorum. Henricus Lotharingus, Guisiæ Dux, ei expeditioni interfuit, cum trecẽtis nobilitate claris viris. Cum his militibus & illis quos adiunxit Papa Pius quintus, habuit Maximilianus secundus sub signis centum peditum & 35. equitum millia: Ordines Imperij ei in Comitijs Anno 1566. Augustæ Vindelicorum habitis, concesserat 40. peditum & 8. equitum millia in 8. menses & 20. peditũ & 4. equitum millia in tres annos subsequentes.

PONtificis Romani amplitudo est duorum generum: Vna consistit in dominio quod habet: Altera in authoritate spirituali. Dominium temporale est duorum generum. Vnum est vtile, nisi velimus dicere immediatum: Alterum est directum & mediatum. Quod ad dominium vtile spectat, Papa bonam Italiæ partem possidet, nempe omine id quod inter fluuium quæ vulgo Fiore dicitur & Caietã, inter Primaro & fauces Truentij (excepto Statu Vrbini) est Eo spacio comprehenduntur Prouinciæ, Bononiensis, Romania, Marchia, Vmbria, Ducatus Spoletanus, Patrimonium Sancti Petri, Latium. Hic Status, est ex præcipuis Italiç, tum propter situm, est enim quasi in eius centro, extenditurque à mari Adriatico ad Tyrrhenũ) tum etiam propter summam annonæ copiam, frugum præcipue, olei & vini Romania enim, nõ tantum sibi, sed etiam vicinis, oleum vinumque producit, mittitque eorum magnam copiam Venetis, & in Illiricum, conficit quoq; Ceruiæ, sibi & aliis Sal. Marchia aliquit vicibus suppeditauit Venetis, vsque ad centum Stare (mensuræ genus est) frumenti millia, magnamque olei quantitatem. Quamuis Vmbria tantum frugum non habet: vt eas foris emittere possit, alieni tamen ipsa non indiget: Vinum fere vndique in ea crescit, habetque pecudes, multis quoque locis satis croci. Patrimonium & Latium plus quam semel frugibus adiuuerunt Genuam, aliquibus quoque vicibus Neapolim. Hic Status gente audace bellicosaque plenus est, estimaturque ipsum, in eo excedere omnes alios Italiæ Status: Possent colligi ex Bononiensi, Romania, & Marchia, plus quam 20. peditum millia, ex reliquo tantundem. Tempore Papæ Clementis, sola Marchia suppeditauit 15. personarum millia, in auxilium eiusdem Pontificis. Ciuitates præcipuæ sunt Roma Mundi caput, in qua numerari possunt centum animarum millia: Bononia, quæ plus quam 80. millia dare potest, Perugia, Ancona, Rauenna, Ariminum, Cesenna, Forum Iulij, Fauentia, Imola, Macerata, Firmum, Asculum, Camerinum, Spoletum, Norcia, Rietum, Terni, Narni, Oruietum, Viterbum, Assisia, Folignum, Todi & forte 30. aliæ. Nec desunt Arces munitæ: Inter eas est Castellum, & Burgus Romæ (si perficiatur) ciuitas Oruietũ, quã natura muro cinxit, Terracina. Ciuitas Castelli, Fanum. Possent muniri multæ ciuitates, quæ loci & situs commoditate excellunt, nempe A quapendens, Mons Phaliscorum, Viterbũ, propter Transitus super quos sunt. Ab alia parte Ancona (quam incepit fortificare Papa Pius quintus) Spoletum, Narni. Ibi quoque est Portus & Ciuitas vetus. Multum splendoris & amplitudinis, etiam huic ditioni Statuique Ecclesiastico, addit multitudo familiarum tam pacis, quam belli artibus illustrium, quæ in hac ditione sunt, quod in causa est, vt Reges & Principes Christiani suis exercitibus & factionibus, Duces inde petant Si Princeps huius Status, secularis esset, ac est Ecclesiasticus, nullo Principi Italiæ frequentia populi, aut potentia cederet. Habet Papa, præter hæc, Statum Auenionensem in Francia, in quo, quatuor ciuitates, & 80. oppida muris cincta sunt: Habet in regno Neapolitano, Beneuentum. Quantum ad dominium directũ spectat, Papa est Patronus Regni Neapolitani, & Siciliæ, quæ Feuda alia omnia nobilitate superant, præterea Ducatuum Vrbini Ferrariæ Parmæ Messerani & aliorum. Insula Hibernia & regnum Angliæ iuris Ecclesiæ Romanæ, eique tributaria fuere: Habet authoritatem in regimen omnium religionum & Cleri, & dispositionem beneficiorum.

TIROLIS
COM
Chur
Tirol
Trent
Venetia
Chambre
Turino
Saluze
Ceua
Arbenga
Pauia
Modena
Rauenna
Pisa
Siena
Perugia
Viterbo
Ostia
MARE LIGVSTICVM
Caprara
Elba
Bastia
Galera
Genarca
Antisano
ITA
LI
A
Bosa
SAR
DINIA
Olbia
Calari
Chia
Meridies

Nithania
Italica communia
Cillet
Ram
Gradifka
Wibitsch
BOSSENA
Pola
Cherso
Sebenico
DALMATIA
Ancona
Fermo
Atri
Pescara
Manfredonia
Barletta
Bari
Napoli
Ischia
Capri
Salerno
Policastro
Scalea
Tropia
Strongiboli
Lipari
Alicur
SICILIA
Taormina
Gallipoli
Stillo
Roccella
Cattaro
TIRRENO
IONIO

ficiorum. Ab ipso (Papa) dependent, recurrunt appellantque ab ipsum tan quam ad supremum Principem & patrem, omnes Ordines militares: Habet itaque Mille remunerandi modos, & sicut dicebat Xystus quartus, Papæ non deerunt pecuniæ, donec ipsi non desint manus & calamus. Pius quartus habuit à Religionibus, quadringenta aureorum millia, & si renunciationes beneficiorum, cum regressibus, & compositiones admittere voluisset, sicut ei datũ erat consilium, plus quam aureorum Myriadem recipero poterat. Paulus tertius, cum Imperatore, & Venetis fœdus aduersus Turcas fecit, (sicut quoque Pius quintus) tulitque sextam impensarum partem, misit Carolo quinto, in auxilium belli, contra Lutheranos, 12. peditum millia & quingentos equites, suis stipendijs militantes, euexitque suam familiam, in eam amplitudinem, in qua est. Pius quintus, misit quatuor peditum millia, & mille equites, in auxilium Caroli noni Regis Franciæ, Sixtus quintus, quinque annis & semis, sui pontificatus collegit quinque aureorum Myriades, impenditque magnam pecuniæ vim in Aquęductibus, Fontibus, Acubus, Palatijs, Ecclesijs.

LIBER SECVNDVS.

Asia propter suam amplitudinem (qua Europam & Africam superat) aeris incomparabilem clemētiam & temperiem; ingenia populorum; Thesauros; omniumque bonorum abundantiam, fuit semper Regnorum potentissimorumque Imperiorum genitrix. Floruerunt in ea celeberrimæ Monarchiæ Assyriorum, Medorum, Persarum; & Parthorum. Regnant nunc in ea Tartari, Mogori, Chinenses, Persæ solertia roboreq; singulari prestantes populi: Eius rei fidem facit (quantum ad Persas spectat) eorum vetus fama, & nomen, quo adhuc clari sunt: Ad Tartaros autem (quorum Mogori membrum sunt) & Chinenses quod attinet, eorum Imperij amplitudo & diuturnitas id abunde docet. Sunt in Asia multa magnaque Regna: Sed vt prolixitatem scribendi, & tedium vitemus, tractando de ijs, quorum res, aut non habemus plene exploratas, aut de rebus agendo, quę non merentur vt de ijs agatur: selegimus sequentes, Magnum Chamum Tartariæ, Reges Chinæ, Siami, Narsingę, Calicutij: Mogorum; Persam, Iaponum: qui si nobis cogniti erunt, in lucem quoq; ij venient, quos relinquimus: Hi enim quos nominauimus, ditionum amplitudine, viribus & authoritate, nerui (simul cum Turca, de quo suo loco agemus) sunt, mouentque fere totam amplissimam nobilissimamque hanc Orbis partem.

MAGNI CHAM TARTARI IMPERIVM.

Sicut veteribus ignotę fuerūt Regiones ad Ortum Maris Caspij sitæ (quod Oceani partem esse putarunt) Ita & adhuc parum nobis constat de populis omnibus, qui vltra id Mare montesque vulgo Dalanguer & Vssonte dictos habitant. Marcus Paulus Venetus primus omniū, earum regionum satis amplam descriptionem edidit, & ab eo accepimus, quicquid nobis de Tartaris cognitum est. Longinquitas regionum in causa est, vt nobis ignoræ sint illæ regiones: tum etiam difficultas itinerum, situsque locorum: Magnus enim Moscorum Dux (per cuius ditiones in illas regiones penetrari posset) non concedit exteris aditum profectionemque per suas ditiones. Mare Caspium quoque, quod itineri oportunum esse posset, non nauigatur. Offerunt se denique deserta immensa, montesque infiniti, qui Tartariam à Persia diuidunt. His difficultatibus accedit etiā, quod nec Magnus Cham, sicut nec Rex Chinæ, nec Magnus Dux Moscorum, suis populis peregrinari, nec exteris sua regna ingredi concedunt. (nisi ij Legatorum munere fungantur quibus tamen libere versari non permittitur). Tartari hic sub diuersis Principibus degunt: præcipui sunt, qui viridia insignia in capite gestant: ij Samarchandam ciuitatem inhabitant, eisque intercedunt perpetuæ hostilitates cum Sopho: Bacaranus, qui Mahumetanus est: Mogori, de quorū Imperio alio loco actū est: Cathainus, de quo nunc agere ordimur. Nulla in Orbe natio est, quę maius Imperium habuit, aut maiores expeditiones suscepit, vtinam suorum gestorum scriptores habuissent. Scribit dictus Marcus Paulus, hos populos, quondam Ciorzam & Bargam, Prouincias, ad Oceanum Scythicū incoluisse, absque domibus, non dico ciuitatibus castellisque, sed sicut Arabes, nunc in hoc, tunc in alio loco, secundum pascuorum oportunitatem, vagos vixisse: Recognoscebant tamen in supremum Dominum Vncham (quem aliqui Presbijterum Iohannem interpretantur) cui decimas pecudum suarū dabant. Progressu

Septentri
DVCIS
Pinega
MOSCHORVM
CONFINIA
Casan
Corelnis
TAR
TA
Mare Caspium
Caracus
Tauris ol
Ecbatana
Persiae
regni
confi
nia
Samarchand
Turfan
Camul
Succuir
Chuche
MAGNI CHAMI
TARTARI
IMPERIVM

OCEANVS SCYTHICVS

AMERICA SIVE NOVI ORBIS PARS

Tabin Prom Plin

QVINSAI

Campu

Tangut

Cogaxuma

de plata

Oriens

greſſu temporis adeo multiplicati (ſicut Iudei in Aegyto) ſunt, vt Vncham eos ſuſpectos habens vt eorum numerum vireſq; minueret cæperit eos nunc huc,tunc illuc,ſecundum opportunitates,in expeditiones periculoſas longinquaſque amandare: Ipſi autem id animaduertentes, coniunxerunt ſe, concluſeruntque ſolum patrium relinquere, quod & fecerunt,ſuntque tam procul à ditione Vnchami profecti,vt ſibi,ab eo,non amplius timerent: Poſt aliquot annos ſibi elegerunt in Regem Chingin,cui victoriarum & expeditionū amplitudo,cognomen Magni pararit: Regione enim Anno 1162. egreſſus, cum terribili exercitu, ſubiugauit, cum viribus tum eſtimatione, nouem Prouincias. Cum denique ab Vncham vnam filiarum,ſibi in vxorem dari popoſciſſet,nec id obtinere potuiſſet,mouit ei bellum, prælioq; ſuperatum, eiecit regno. Poſt Chingis mortem,eius ſucceſſores Europam tremere fecerunt: Anno enim 1212. pepulerunt Poloſoſchos ex confinijs Ponti Euxini: Anno 1228. inuaſerunt deprędatique ſunt Ruſſiam. Anno 1241. exciderunt, Kiouiam Ruthenorum Metropolim: Battuſque ipſorum Capitaneus, deprædatus eſt Poloniam,Sileſiam,Morauiam,Hungariam. Hac de cauſa perterrefacta Europa,Innocentius 4. Papa Anno 1242. ad Aulam Magni Chami,aliquos patres ordinis diuorū Dominici, & Franciſci miſit,vt pacem Chriſtianis impetrarent. Sextus à Chingi (qui ſe Cublai nuncupauit) regnum eſt auſpicatus anno 1256. & 60. annorum ſpacio quo præfuit,protulit imperium per vniuerſum fere Orbem: Subiugault enim Anno 1269. Chinam,quam Marcus Paulus Mangi vocat: Anno 1272. occupauit regna Mein & Bengalæ, quæ ditiſſima erant, præcipue Bengalæ,quod ſe iuxta maritima,fere ad 120. leucas extendit,tantum denique in Mediterraneis dilatatur: Fluuius nobiliſſimus Ganges, ſecat ipſum medium: Metropolis eius eſt Gouro;4. leucas longa,ſed nō valde larga, ad fluuium ſita. Sed cum dixerim Marcum Paulum,Chinam nuncupaſſe Mangi,neceſſarium mihi videtur id probare,quod factu difficile non eſt. Ciuitates enim Panghin & Nanghin, quas Marcus Paulus, in Mangi ponit, ponuntur ad huc hodie,ab omnibus,qui de ijs aliquid retulerunt,in China: & quod ipſe ſcribit,in Mangi 1200. ciuitates numeratas fuiſſe,ſatis cōuenit cum recentioribus Relationibus de China. Facit quoque multum ad rem, quod incolæ inſulæ Cipanghi (quam aliqui Iaponiam eſſe pertant) Mangi, tunc adhuc dabant nomen Cin. Vna tantum difficultas ſuper eſt, quod Paulus & aliqui patres,qui ibi circa. Innocentij quarti tempora fuere, pro primaria regni Mangi,ponant fama celebrem ciuitatem Quinzai,vbi decies ſexies centies, mille familiæ numerabantur, de qua ciuitate tamen nullam mentionem faciunt Luſitani,nec patres Ieſuitæ,nec alij,qui aliquam cognitionem regni Chinæ nobis dederunt: Id & mihi admirandum videtur, vel ob id, quod Paulus qui in Mangi ponit portum Zaiton (quem omnes recentiores locant in China, inter ciuitatem Cantan & Caput Liampo) dicit, quod fluuius qui ſe in eum Portum exonerat,ramus ſit illius, qui Quinzai perlabitur. His difficultatibus reſponderi poteſt,quod ciuitas Quinzai,hodie ſita eſt extra Chinam,ad Septemtrionem illius admirandi muri,de quo diximus. Veriſimile quoque eſt, Quinzai in Tartarorum poteſtate manſiſſe, poſtquam Chinam ſubiugarunt, tanquam magnæ eſtimationis ciuitatem,& quæ propter ſui ſitus fortitudine, facile defendi poſſet,talemque eam vidimus,in aliquibus Mappis,quæ in illis Regionibus exaratæ ſunt. Alij ipſam exciſam dicunt: Cum enim tanti momenti tantique nominis ciuitas ſit,incredibile ipſis videtur,noſtris temporibus (quibus plus quam vnquam Orbis detectus eſt) de ea nullam mentionem

factam

factam esse: Adeo magnæ autem ciuitatis excidium res incredibilis videri non debebet: Magnæ enim ciuitates vt plurimum, sentiunt damna, aduersaque quæ bella adferunt: China etiam terremotibus, adeo impetuosis, vehementibusque obnoxia est, vt ijs ciuitates integræ euertantur excindanturque. Legitur quoque in aliquibus literis Lusitanorum, magnas ciuitates, igne de cœlo delapso absumptas esse: Sed necesse non est, vt quod ciuitatem Quinzai, intra terminos Chinæ non reperimus, eam dicamus excisam: Vero enim similibus est, terminos illius Prouinciæ mutatos confusosque esse (sicut bello & irruptione Barbarorum aliunde factum est) quam vt talis ciuitas, nunc in nihilum redacta sit Amplitudo imperij Magni Chami Cathaiensis temporibus supra notatis, extendidit se ab extrema Asiæ parte, in Armeniam; & à Bengala ad Volgam vsque, vt nihil dicam de Tartarorum excursionibus, ad Nilum & ad Danubium vsque. Inde percipitur Alexandri Magni & Romanorum imperium, cum illorum domino conferri non posse. Sed cum per Regiones supradictas Tartari vagati essent, armaque modo huc, modo illuc circumtulissent, seque omnibus formidandos tremendosque fecissent, videntur vltra montem Caucasum sedes fixisse Quamuis autem eorum dominium, in multos Principatus diuisum sit, nominis tamen amplitudo, & Imperij maiestas manlit penes Magnum Chamum, qui à Magno Chingi originem ducere existimatur. Eius Imperium extendit se à deserto Lop, ab vno latere & à lacu Kitaia ab alio ad murum vsq; qui ductus est, Inter 41, & 45 gradum ciuitates Ochioi (quæ inter duos montes. Sita est) ad alium montem vsque, qui ad Oceanum finem habet, diuiditque Tartaros, à Chinensibus: Et ab Oceano Scythico ad confinia Tipuræ regionesque vicinas vsque.

OPES.

CONscripto spacio comprehenduntur multa magnaque regna, multæ ampleque Prouinciæ: Tangut nempe, in qua sunt ciuitates Succuir & Campion ex lapidibus more Italico factæ, Ergimul, Carazan. Tebet, Caindu ciuitates regnorum Metropolitanæ. In medio Imperij, est Tenduch ciuitas, quæ Pauli tempore, erat Presbyteri Iohannis, sed magno Cham subdita, potissima quoque populi pars credebat in Christum, sed Zizaniæ & Idololatriæ multum, ad mixtum erat: multi quoque erant Machumetani. Illic est ciuitas Cambalu Imperij caput, continet in ambitu 28. miliaria: & vicina Taidu; ad lacum sita, habet in circuitu. 24. miliaria: Xa: du vbi Palatium Magni Chami est, figura quadrum. Eius vnaqueque facies, octo miliaria longa est, continetque quatuor portas: In eo circuitu, aliud est Palatium, quod in quadro sex miliarium est, in cuius medio sunt tres Portæ ad Meridiem, totidemque ad Septentrionem spectantes: in vno quoque angulorum, & in medio vniuscuiusque faciei, spectatur magnum Palatium. In hoc est præterea alter circuitus vnius Miliaris, in quadro, sex Portas (instar earum, de quibus supra dictum est habens, totidemque Palatia. Inter vtrumque murum videntur; prata siluæque, In hoc circuitu est Palatium magni Chamij de cuius commoditatibus, ornatu, magnificentia meum non est dicere, sicut nec de venationibus, aucupio, piscationibus. Tota hæc regio vt plurimum, plena est ciuitatibus populisque diuitibus, ciuilibusque: Cum quod Tartari qui sibi eam in habitationem patriamque elegerunt, eo spolia totius Asiæ, Chinæ, & partis Europæ (quam peruagati depredatique erant) detulerint, (quæ opes nunquam inde exportatæ fuere): Tum quod regio, consuetudini & commercio vnius ciuitatis, cum altera, maxime commoda sit: Procedit id. partim ex natura planiciei locorum & amplitudine lacuum, inter quos est ille, qui Cazaia dicitur (cuius aquæ salsæ sunt) ij qui Guiam, Dangu, Xandu, Cataora dicuntur: Partim ex latitudine fluuiorum, qui cursu longissimo has regiones

præter

preterlabuntur, nempe Curato, Polisango, Zaiton, Mecon, (quem Paulus Quion nuncupat) Multum quoque facit varietas fructuum, qui hic nascuntur: Abundat enim vt plurimum frugibus, Oryza lana, feryco, canabe, Rhabarbaro, Musco camelotis excellentibus, ex pilis camelorum confectis Idem Paulus scribit Caindu producere Zinziber, Cinamomum, Garyophila, quod tamen mihi creditu difficile videtur Multa flumina trahunt secum aurum. Moneta quæ ibi pensilis est, vnius nominatis aut valoris non est. In Cathaio expenditur nummus ex quadam earta nigraque ex illa arborum pellicula conficitur, que inter arboris truncum, & eius corticem reperitur: Ea pellicula cum trita, contusa temperataque glutine fuerit, signatur deinde impresſione Magni Chami. In regnis Caiacan & Carazan, expendunt Conchylia mariua, quæ aliqui Porcelette vocant. Id nummi genus, in vsu est in multis Indiæ & Aethiopiæ locis. Hac ratione trahunt Principes ad se omne Aurum Argentumque Prouinciarum, curantque id fundi, conseruantque in locis securis, nec inde vnquam aliquid, sumunt. Opinantur itaque multi, ipsum thesauros immensos habere. Simili arte Presbyter Iohannes (dum grana salis piperisque expendi iubet tanquam nummos) magnos quoque thesauros accumulat. Potum nobilem conficiunt ex Orijza, & aromatibus, inebriatque plus quam vinum: lacte acido (sicut & Arabes delectantur) lacte quoque. Sublimato quod multum ad inebriandum valet.

VIRES.

MAgni Chami potentia, consistit primum in situ, quem munitisſimum esse demonstrauimus: In amplitudine regionum: In magnitudine ciuitatum: In copia commeatus. In opulentia redituum. Percipit inter alias res, decimas ex Lana, serijco, camabe, frugibus, pecudibus, estque absolute Dominus rerum omnium; sed potentiæ eius nerui, consistunt in militia, quam semper armatam habet. Milites degunt, semper in campis, quatuor aut amplius miliaribus procul ab vrbibus. Vltra stipendium, quod à Principe recipiunt, faciunt etiam compendium ex suis pæcudibus, lacte, & lana Cum Magnus Cham militibus opus habet, vocat ad se partem illius militiæ, quæ ad formam legionum Romanarum, per Prouincias disposita est. Tartari vt plurimum non pugnant pedibus, preterquam Varcheni, qui Magno Cham non subijciuntur. Precipua eorum arma sunt Arcus, & sagittæ, quibus non minus fugiendo, quam aggrediendo nocent. In bella valde expediti eunt: eorum tentoria sunt ex lana coacta, quibus se tempore pluuio cooperiunt. Viuunt vt plurimum lacte, quod ad solem exsiccant, postquam butijrum ex eo segregarunt, & sanguine equorum dum vrget necesſitas. In prælijs non congrædiuntur cominus cum hoste, sed nunc à fronte, tunc à latere, obruunt hostes, perpetua sagittarum grandine, ad modum Parthorum. Qui se strennue gesserunt, remunerantur largiter, honoranturq; altioribus gradibus priuilegijsque, Donarijs quoq;. Excubant Magno Cham duodecim equitum millia, estimaturque ipsum colligere posse, multo maiorem equitum numerum, quam vlius alius Princeps, Eius vires duas singulares considerationes habent: Vna est multitudo copiarum, que ex amplitudine ditionis ipsius colligi potest: Altera est promptitudo earum, perpetuo enim eos in ære habet, quæ res magni eompédij est. Sicut enim in milite spectanda est agilitas, potius quam robur, ita in exercitibus pluris faciendi sunt prompti expeditque, quam pregrandes & numerosi. Illi autem Principes fortes, potentisſimique habendi sunt, qui vires magnas expeditasque habent. Sunt enim hi tanquam Aquile, Tigrides, Leues, aut Pacdi, quæ animalia inter alia Principatum obtinent, non ob aliud, quam propter agilitatem, robori corporis adiunctam, suntq; ijs duabus partibus, Equis, Tauris, Bubalis etiam Elephantes quamuis multo maioribus superiores.

Regimen.

REGIMEN.

VLtra ea quæ scribit Marcurs Paulus, aliqui Angli, qui per mare Moscouiticum, regionesque vicinas in Cathaiam penetrarunt, referunt res memorabiles de potentia maiestateque illius Principis, quem Mosci Cæsarem Cathaiæ, Turcæ Vlu Cham, id est magnum Principem vocant: Palatiorum enim magnificentia, amplitudine ditionis opulentia thesaurorum, numeroque militum superat omnes Asiæ Principes, regnatque tanta cum maiestate, vt subditi eum Spiritum vmbram, etiam filium dei immortalis dicant. Eius verbum eis pro lege, in quo stat illorum vita & mors est. Tuetur iustitiam rigore notabili: criminis enim Rei, excepta prima vice, qua virgis ceduntur, ob omne genus delicti, dissecantur per medium. Videtur quod in eo sequantur opinionem Stoicorum de equalitate criminum. Fur quoque priuatur vita nisi nonuplum persoluat, tam pro obolo quam pro aureo. In Inperium succedit primogenitus, hac cum ceremonia, Præcipui ipsorum septem generationum aut Tribuum, induti albo, quo colore in luctu vtuntur (qui & Giaponensibus mos est) Principem sedere faciunt super pannum nigrum, ex Lana coacta, in terra stratum dicuntque ei vt Solem intuetatur, reuereaturque Deum immortalem, quod si faciat, id ei in cælo copiosius qua in terra remuneratum iri, alias ei vix pannum nigrum, ex lana coacta, relictum iri, super quem in campis recubet, eumque mille calamitatibus afflictum iri. Imponunt ei deinde coronam, Magnatesque deosculantur ei pedem, iurant, ei fidem, honorantque eum muneribus ditissimis. Scribitur deinde eius nomen literis aureis, reponiturque in templis maioribus, vrbis Metropolis. Duos Senatus habet vnum bellicum, duodecim prudentium, alterum Statuum totidem Consiliariorum. Hi tractant omniaque ad reginem spectant, curam gerunt eorum omnium, que ad penas & premia pertinent: Non vtuntur minori diligentia curaque, in remuneranda fortitudine officijsque prestitis Imperatori, tam In pace quam in bello: quam in castigandis puniendisque ijs, quæ se male, aut ignauiter gesserunt. Ijs duabus, in rebus, nempe in remunerando & puniendo consistit tanta vis regiminis, vt dici, possit, maximam Principum barbarorum partem, ijs solis suam amplitudinem retinere. Quam enim aliam regendi formam habent Turca, Seriffus, Mogori, Persa alijque? Non vtuntur, eo quam in rebus bellicis (paucos enim alios remunerantur quam milites & Capitaneos) imo nec ponunt fundamentum suorum dominorum in alia re, nec collimant in pacem & quietem, sed In victoriam & potentiam aut amplitudinem: Nulla vtuntur mensura, nec in puniendo ignauos abiectosque nec in remunerando fortes audacesque. Nunquam fuit Respublica, aut Principatus, vbi robori militari, maiora emolumenta, premiaque proposita fuerint, quam inter hos Barbaros. Sed magis inter Turcas, quam alibi: Tartari quidem, Arabes, Persæque, habent nobilitatem in aliqua estimatione precioque: Turce autem deijciunt destruuntque nobilium domos, nec aliud magni faciunt quam audaciam & fortitudinem, ponuntque in manus mancipiorum, & gentis vilissimæ sanguis spectetur (si tantum curent vt idonei inueniantur capacesque præclaræ fortunæ) omne suum Imperium. Sed redeundo ad magnum Cham & Tartaros, & ipsorum ritum regendi, gubernandique populos: Astrologi in illis regionibus magno in præcio esse videntur, scribitque Paulus, eorum in ciuitate Cambalu reperiri quinquies mille, & cum Cublai Cham ex illis cognouisset, illam ciuitatem rebellem futuram, curauit ædificari aliam, cui nomē est Taindu, illi vicinam, quæ in ambitu 24. miliaria continet, præter suburbia: quodque in Palacio quod in Xaindu habet, multi Astrologi & Nicromantici sint. Astrologia iudiciaria in China quoq; magno in præcio habetur. Persiæ Rex Ismael, paucas res magnas aggrediebatur, nisi consilio Astrologorū, nec mirū est (cū ea ars, in illis regionibus Inter Assyrios & Chaldeos inuēta sit) ipsam ibi adhuc florere. Turcæ eā parui faciūt. Imperatores Romani eā sunt exe-

crati & plus quam ſemel, ei cum ſuis profeſſoribus indixerunt exilium. Vtinam ex dei eccleſia exularet: nihil enim aliud eſt quam Stolo gentilitatis. Sed vt aliquid de qualitate popolorum magno Chami ſubditorum dicamus: Tartari ſunt vniuerſaliter ſtatura mediocri, humeris & pectoribus longi, facie lati, naſo ſimo, colore ſqualidi, compoſitione robuſti, aduerſorum incommodorumque patientes, equis exercitati, vſu arcuum dexterrimini. Sicut autem Arabum pars, ciuitates incolit, dicunturq; Mauri, pars autem in campis degit, vocanturque Baduini: ita & Tartarorum pars inhabitat ciuitates, tales ſunt Cathaienſes, Bocarenſes, Samarchandenſes: pars in campis vagando oberrat, dicunturque campeſtres, diuiduntur in Hordas, quarum ſunt quinque, Zauolhenſes, Coſſanenſes, Precopitæ, Nagai, Coſſachi quamuis vna horum pars opida incolit.

MAGNVS MOGOR.

Regio quæ inter Gangem & Indum est, semper magnis Monarchijs subdita fuisse videtur: vt enim vetera taceamus, circiter annũ domini 1300. fuit in regno Delij Princeps Arabs, secta Mahumetanus, cui nomen erat Sanosaradin (vt scribit Ioannes Barros) Tantum ei erat potentiæ & roboris, vt sibi dominium Asiæ parare tentarit. Relictis itaque illis regionibus, in quibus Indus & Ganges oriuntur cum prægrandi exercitu, paulatim illos Principes populosque deuicit, qui se sibi opponebant, donec attigit regnum Canaræ, quod super Caul ad fluuium Bate incipit, extenditurque inter Gate & Sinum Bengalicum, ad Caput Comorinum vsque. Cum itaque tam præclatum dominium sibi parasset, cogitauit conclusitque in regnum Delij reuerti, in Canara, qui suas vices tueretur, relinquens habdessam: hic victorijs sui Regis fretus, suaque industria confisus, eripuit Gentilibus maximam Canaræ partem, collegitque numerosissimum exercitum, in quo erant Mahumetani, Gentiles, Christiani, mortuusque est, cum ei omnia prospere, cęderent, durauitque ea prosperitas ad annos 20, reliquitque post se filium Mamudzam, quem Rex obire munus paternum passus est, ea lege, vt ei quotannis tributum penderet: hic nec de pendendo Tributo sollicitus fuit, nec Regi alijs in rebus obedire curauit. Accidit vt Sanosaradinus in bello, quod in Persia gerebat, moreretur filium tam parum fortem relinquens, vt Mamudza se Regem Canaræ inscribere ausus fuerit, vocauitque eam Decan, & populos Decainos, quod nothos significat. Instituit deinde 18. Capitaneos, diuisitque inter eos suum dominium, dans vnicuique eius partem, cum Reditibus eius, ea cum cõdicione, vt certum equitum peditumque numerum, semper presto teneren. Vt hi autẽ occasionem rebellandi non haberent, non elegit in Capitaneos, qui nataliũ splendore clari erant, sed ex mancipiorum suorum numero: Quod plus est, voluit vt eorum vnusquisque, in sua ciuitate Regia Bider, pro sua habitatione Palatium ædificaret, in quo sui liberi manerent, & vt singulis annis, sepius ad suam Aulam commearent. Cum autem omnis authoritas, quæ proprijs viribus, & suorum immediate subiectorum obseruantia nõ innititur, parum diuturna est: Ita hic etiã accidit, vt mancipia authoritatem sui domini sibi vendicantia, ipsum negligerent & non secus ac statuam ipsum obseruãtes, omni respectu & authoritate caderet, nullamque iurisdictionem reliquam retineret, quam ciuitatem Bider, cum suo districtu: Vnusquisque enim armis sibi arripuit iurisdictionem eius regionis, cui vicario nomine pręerat. Facti sunt itaque ex Capitaneis Principes, & qui potentia plus valebant, oppressores eorũ qui minus. Redijt itaque res ad paucos, quorum duo fama cęlebres sunt: Vnus eorum pertingit ad Cambaiæ fines: Alter Narsingę conterminus est: Ille Lusitanis Nissamalucco, hic Idalcane vocatur. Vterque eorum adeo potens est, vt anno 1571. Idalcane Goam cum 35. equorum, 60. elephantorum millibus, & 250. tormentis bellicis obsidione cinxerit: Nissamalucco autẽ obsedit Caul, cum minoribus viribus, sed feliciore exitu: Quamuis enim hunc locum non expugnauit, eum tamen ad extremam necessitatem redegit, amisitque in ea obsidione 12. Maurorum millia. In iisdem Regionibus, in quibus Sanosaradinus, Imperij sui fines protulit, ab hinc quinquaginta annis, dilatauit suum Imperium Princeps potentissimus, quem Orientales populi vocanr Magnũ Mogorum, eo modo, quo nos Magnum Turcam vocamus. Sicut autem Rex

Barmæ

MAGNI·MOGORI
INPERIVM
TARTA
Taxila
Cabul
Pandan
Serchir
Cambaia
DELLI
Bengala
Orixa
SINVS
Pelepoli

RIAE PARS
Jaci
Nechen deri
Storiuta
Cabol
Zebena
Calbaca
Selefar
Bonpruo
Canagu
Aruagu
Nuen
Pharcum
Cipribu
Tipura
Lua
Cantan flu
olim Gange
Cantan
Cinduei
Caor
Chiamay lacus
Lamen
Lichi
Cachuchina
Dertam
Lerma
Prgu
Brema
Martaban
Capelan
Sian

Parmæ (de quo alias diximus) temporibus nostris, valde mutauit res regni Pegu & Siam, regionumque vicinarum, Ita & Mogor confudit pessumdedirque Status ab hoc Gangis latere. Comunis opinio est, Mogoros Tartaria oriundos esse, prodijsseque ex ea regione, quam antiqui Massagetæ inhabitarunt, qui inuicti roboris in armis fuere: Nam cum nunquam, sub alieno imperio fuerint, ipsi amplissimorum regnorum dominium sibi parauerunt: Contermini sunt Persis ad flumen Oxum, contenduntque vt plurimũ cum ipsis bello, tum de religione, tum de Imperio: Eorum ciuitas Metropolis est Samarcanda, vnde magnus Tamerlanes prodijt, ex cuius sanguine, se Princeps Mogororum gloriatur oriundum. Mogororum Principis, qui nunc ad clauum sedet prædecessor, nomen suum in Oriente illustrauit, anno 1536. cum sollicitatus à Rege Mandao (cui Badurius Cambaiæ Rex ditionem eripuerat, ex Septemtrionalibus partibus, ei auxilio venit: Duxisse secum bellatorum infinitũ numerum fertur, percipique id potest ex eo quod Maffeus, scribit de exercitu Regis Badurij, nempe hunc Regem, sub signis habuisse 150. equitum millia, quorũ 35. millia phalerati erant: peditũ numerus erat quingentorum millium, Inter hos erant 15. externorum militum millia, & inter eos 50. Christiani, partim Franci, partim Lusitani, qui illuc via & modo mihi incognitis peruenerant, nauis illorum quæ dicebatur Dobriga, passa fuerat naufragium in plaga Cambaiæ. Apparatus belli commeatusque tanti erant, vt si iuxta Europæ vires censeantur, credi non possit. Sed supra demonstrauimus causas, quare Principes in Oriente, & in Meridie, exercitus nostris multo maiores educere possunt, eadem quoque valent, vt quæ de bellici apparatus incredibili copia dicuntur, credibilia fiant: Sicut enim illi Myriades hominum armis instruere possunt, quod ad eos pascendos armandosque non multo opus habent, ita etiam inestimabilem commeatuum machinarumque bellicarum copiam accumulare possunt: nihil enim ducunt secum, quam quod bello necessariũ est: Copia vini, diuersa edulia, aliaque similia, quæ nisi magnis impensis, labore, & molestia, vehi possunt, ab ipsis omittuntur: Omnes ipsorum res ad belli vsus ordinatæ sunt: Aes, ferrum, chalijbs: stannum ad fundendas machinas, tormentaque bellica: Ferrum & plumbum fundendis spherulis: Ferrum & chalijbs fabricandis ensibus, boues elephantesq; trahendis tormentis: Commeatus nutriendis, exercitibus: Metalla ijs armandis: Venæ Minerarum Fœditusque ijs conseruandis. Omnes illi Principes Tyranni sunt, & vt sua dominia conseruent, augustiusque faciant, premunt populum, traduntq; omnia in manus militum. Vtque hi sibi fidi sint, faciunt eos rerum omnium dominos: Principes Mahumetani suis solis mancipijs fauent eorumq; fidei cõmittunt Arces, expeditionesq; magni momẽti: ij autem fiunt sepe suis patronis rebelles, eripiuntque ipsis suas ditiones: Vtque earum possessionem retineant, exponunt predæ populos. Necessarium enim est, vt Principum potentia, aut beneuolentia subditorum, aut aliorum innitatur, (qui enim ab omnibus timetur, diu in suo Statu persistere non potest) Tyranni autem, cum nihil boni sibi de suis subditis (quos non tanquam subditos sed vt mancipia tractant.) polliceri possint, necesse est, vt militibus innitantur, demereantur eorum animos, promittendo libertatem dandoque eis in predam facultates subditorũ. Turca fulcit se Ianizaris, qui non alium (non dico patronum, sed nec patrem norunt) ab ijs diligi studet, concedendo eis omnia. Multi Principes Malauaris habent populos loco pecudum, stabiliuntq; sua regna super Naires. Reges Ormuzij Cambaiæ, Decan & Achen rerũ summam Mancipijs committunt.

Vt

vt finem faciam. Sicut legittimus Princeps iustusque curat vt à suo populo diligatur, quo ab eo suffultus aduersus externos hostes munitus sit: Econtrario Tyranni scientes, se à populo odio haberi, curant vt à suis mancipijs, & à militibus diligantur, quorum armis vtuntur tam ad deprimendos vassallos, quam ad procul arcendum hostes. Cum itaque stabilimentum suæ amplitudinis, super milites Naires, Ianizeros, Ierbos aut seruos, indigenas aut extraneos, quales illi sint constituant, necesse est vt sola militia ipsis finis scopusque omnium rerum sit & vt se ipsos militibus, & apparatu bellico instructos conseruent, nullę rei parcant. Vt ad regem Badurium reuertamur: ducebat cum numero militum (quem diximus) mille Tormenta bellica, & inter illa quatuor. Basiliscos, quos trahebant, tantundem boum centenaria: Quingentos currus, puluere pyrio & sphęrulis onustos: ducentos elephantos armatos: Vltra hęc quingenta dolia auro & argento plena, soluendo stipendia exercitui. Erant preterea in eo exercitu multi Principes dominique, cum eorum aulicis & sequela, Mercatores, Annonarij, Artifices, famuli innumeri: Duobus tamen pręlijs Mahumedio victus fuit: Vnum pręlium in vicinia ciuitatis Docer factum est: Alterum apud Mandao, ex quo mutata veste vt saluti suę consuleret in Diu aufugit: Cum se à metu recollegisset misit legatos ad Solimannum Turcarum Regem cum dono, quod sexcentis aureorum millibus ęstimatum fuit, ab eo petens auxilium. Postea secum animo reputans, res suas magis prompto auxilio opus habere inijt fœdus cum Lusitanis, qui ipsi magis vicini erant: Vtque eos amicos sociosq; belli haberet, permisit vt in insula Diu Arcem ędificarent. Sed vt ad Mahumedinm reuertamur: Eius fortuna multum Tamerlacis sui antecessoris similis fuit: Sicut enim hic Persię Asieque tremorem incussit nihilo minores turbas excitauit ille in India, & in Oriente: Si ille pręlio superauit Barazetem, Regem Turcarum, vicit hic Badurium Cambaiæ Regem, qui exercitum multo ipsius maiorem, aduersus eum eduxit: Ambo sibi Magni cognomen pararunt. Cum Mogori abundantiam Indię cognouissent, percepissentque eius fertilitatem, occupauerunt paucis annis & perpetuo victoriarum cursu, fere id omne quod inter montem Caucasum & Mare, Gangem & Indum iacet: Continentur eo spacio 47 regna: Adabar enim Marhumedij successor, cepit Madabar, cum potiori Cambaię parte. Quanti momenti sit hęc Prouincia, In qua sunt fama celebres ciuitatis Madabar & Campanel (hæc ciuitas) sedet in monte, qui in media planicie attollitur, & Cambaia, quæ suum nomen Prouincię comunicat, hæc ciuitas vt scribunt Lusitani instruit. 130 focorum millia Potest comprehendi ex ijs, quæ de exercitu Regis Badurij & de eius apparatibus bellicis diximus, ex quibus, & de eius fertililate fieri potest indicium. Non est enim in Orbe terrarum Prouincia, hac abundantior ditiorque omnium rerum: nempe Oryza, frugibus, leguminibus, saccharo, bobus, pecudibus domesticis omnis generis, serijco, dicitur q; in ea esse sexaginta mille municipiorum qui numerus profecto per magnus est. Scribit Guicciardinus in Germania inferiori (quæ in 17. Prouincias diuisa est): 208 oppida muris cincta, & 150. municipia esse quæ ciuium Iure & priuilegio gaudeant Et præterea 6300. pagos, cãpanilia habẽtes. In Regno Neapolitano sunt 1800. partim oppida partim Castra: In Bohemia sunt 780 partim Arces, partim oppida, & 32. pagorũ millia. Francia vt scribit Iohannes Bodinus numerantur 27. municipiorum millia quæ habet campanilia vltra ea quæ in Burgundia sunt, quæ eo tempore, cum alijs Prouincijs descripta non fuit Quamuis ex alicuius regni pagorum numero, de eiusdem potentia, iudicium absolute faciendum non sit, sed id ex eorum amplitudine fieri debeat eorum tamen numerus multum etiam ad rem facit: Cambaia autem propter vtrumq; pro regno amplissimo habendũ est. Acabar acquisiuit sibi quoque regnum Bengalæ quod ditissimum est: vnde in illa Orientis parte dici solet ibi tres Reges esse: Vnum in Cambaia alterum in Narsinga: Tertium in Bengala: Et vt quod verum est dicatur,

Cambaia

Cambaia & Bengala, præstant omnibus alijs Prouincijs, teritorij fertilitate, & concursu mercatorum: Ambæ saccharo, gossipio, pecudibus, elephantis, equis, eximie abundant: In Bẽgala quoque crescit piper longum & zinziber. Illam interserat Indus fluuius nobilissimus: hanc Ganges totius Orbis celebriorum fluminum vnus, habetq; hic duo emporia fama celebria, Satiganum nempe & Catiganum. Possidet quoq; Mogor regna Citor, Mandao, & Delly, vbi ipse habitat. Magnum habet Elephantorum, Equorum, dromedariorum numerum, magnamque tormentorum, & bellici apparatus copiam, quibus se toti Orienti formidabilem tremendumque fecit. Scribitur (vt summatim dicam) ipsum in campos educere, trecenta equorum nullia, & quod in suis ditionibus habet quinquagesies mille Elephantos. Rogabit aliquis vnde accidat, cum hic Princeps adeo potens sit, vicini autem fere inermes, quod sibi non parat dominium reliquæ Indiæ & toti Orientis. Obstant multa: Vnum est, quod sicut ingenium, & ars hominis in continuo labore, & motu esse non possunt, (nam perpetuo se mouere posse, solius dei, & naturæ est) ita & conatibus humanis cursus continuus dari non potest: Et quamuis magna Imperia à viribus externis, non infestentur ipsa tamẽ, sua mole ruunt. Rebus magnis concessum nõ est, in suo culmine stare diu, minus perpetuo. Crescunt, sed ea conditione vt tandem decrescant: Attolluntur in altum, sed ea lege, vt certus casus succedat: In se magna ruunt? Quanto autem magis crescit dominium, tanto plus procliuitati & agilitati decedit: Et quamuis vires euadant maiores sunt tamen tractationi, ne dicam vibrationi minus aptæ: Non mouent se nisi lente velocitas autem, bello summe necessaria est. Conquisitorum magnitudo, fert secum inuidiam curamque ea conseruandi, securaque reddendi, & vt res conquisitæ bene stabiliantur, tempore opus est: Interim armant se vicini prouidentque suis rebus cum occasione autem fugit auolatque vincendi commoditas. Qui hostes vicit, timet vt plurimum socios & participes victoriæ, & vt victor, se de ijs securum reddat, opus est vt expeditionẽ interrumpat, & vt in medio crusu receptui canat. Vltra hæc: Victoriæ reddunt Capitaneos insolentiores, milites contumaces, & cum illi vltra progredi iubent, recusant. Accidit id Alexandro Magno & Lucullo. Nec debet pretermitti, quod magna molimina, ad optatum finem perducta, dictent quidem quosdam particulares, sed euacuunt vt plurimum Principis Thesauros, qui faciunt, vt exercitus sub signis coadunatus maneat, redduntque animos paratos, factionibus bellicis Progrediamur. Tam numerosus exercitus, quam fuit is, quem Machumedius duxit aduersus Regem Cambaiæ, non solum vastauit regiones quas pertransiuit, & in quibus moram traxit sed præcidit sibi ipsi media se sustinendi conseruandiq; Magni itaque exercitus quamuis ab hoste non profligarentur, consumuntur fame, quam comitatur pestilentia. Videmus itaque inundationes Attilæ & Tamerlanis, similiumque populorum exiguo tempore durasse: Econtrario autẽ Grecos, Macedones, Carthaginenses, Romanos, & Hispanos, exercitibus, potius exiguis, quam magnis, magnos progressus fecisse, Res enim moderat durant, fluuiorũ instar, qui quod vno anno nõ conficiunt, duobus aut amplius annis perficiunt Immodice res, similes sunt torrentibus, qui plus strepitus fragorisque, quam effectus faciunt precipitantur quidẽ sed suo impetu dissipantur. Itaq; aduersus numerosos excercitus non aliud salubrius consilium est, quam tempus extrahere, suique defensioni tantum incumbere certum enim est, illos non diu subsistere posse necesseque esse vt breui commeatuum & pecunie defectu aut propter infectionem aeris, aut morbos dissoluantur Quod plus est: Res prosperæ excecãt homines aduersæ autem reddunt eos cautiores: fiunt itaq; res, victoris deteriores de victorum autem meliores, Id quoq; est perpendendum, quod victoriæ successu temporis parantur, quo tempore senium cõtrahit Princeps: Corpus autem afflictum delassatumque extinguit animi vigorem, qui ad expeditiones bellicas summe necessarius est, Huius

rei

rei fidem faciunt.Iulius Cesar, & Imperator Carolus quintus. Obstat quoque progreßibus Magorl locorum natura; Caucasus enim diffundit se in illis confinijs mille ramis, quorum aliqui terminant regna: Alijs non sufficit regna terminare,sed & cigantea murorum Instar:-Alij coucludunt eo prorsus. Alij autem reddunt transitus dificiles. Magis nocent eæ difficultates Mogoris, quam alijs, quod nerui roburque ipsorum militæ in equitatu consistit,qui sicut in campis valet dominaturque, ita est exigul momenti in montibus. Huius qualitatis sunt confinia Persię, inter alia regnum Sablestan,quod vndequaque cinctum est, illa Caucasi parte,quam Greci Paropanisum dixerunt. Nec minus ambitur montibus Sigestan Ita vt fluuius lemento per eam vix viam Inueniat. In ipsa Cambaia, vbi Mogori adeo potentes sunt, non ipsos timent Resbuti, qui se in montibus fortificarunt,Sunt hi reliquiæ nobillum Centilium,qui se in montes inter Cambaiam & Diū contulerunt, cum Gambaia primnm à Mahumetanis occnpata fuit, conseruantque armata manu suam libertatem,inferuntque sepe planiciei damnum. Sunt ibi adhuc aliæ regiones steriles, omniumque rerum, non aquæ solum, indigæ. Eius generis est Dolcinda, ad fines Cambaiæ, per quam exercitus duci non possunt. His adiungitur temporis iactura, quam Principes(quibus magnum dominium est, voluntque suscipere expeditiones) necessario faciunt in itineribus. Estas enim elabitur ante quam eo, quo tendunt,cum equis semienecatis, exercituque hominum numero multum diminuto viribusque valde debilitato peruenerint, Ingruitque hyems, quæ ipsis aduersa,hostibns commoda est: Ille enim campis inter lutum & glaciem castra metatur: Hic autem degit sub tecto, commodeque se habet. Inde accidit vt omnes Principes qui magnas expeditiones faciendas susceperunt, propter incommoda, quæ occurunt ducendo magnos exercitus, ex vna regione in aliam, coacti sint classes instruere, vtique fluminibus aut mari, Huius rei dedit præclarißimum exemplum, Cesar Germanicus iu bello Germanico: Videns enim tempore, (quod consumebatur mouendo exercitum incommodis laboribusque & itinerum longuiqultate quoque) viros eqnosque absum resque nimis in longum protrahi conclusit instruere classem. Mogoro autem nullæ prorsus nauales vires sunt: Ab vna parte,nullos Portus habet: Ab alia ei sunt vicini Lusitani qui duabus maximi momenti Arcibus, qnarum vna est Diu, altera Daman obstruunt totum Cambalæ Sinum. Vltima causa, quæ illorum Tartarorum progreßibus obstitit,est finitimorum potētia,quæ Impedit ne se Orientem versus extendant: Regem Barmæ habet ibi vicinum,qui ipsi, nec potentia nec viribus cedit: In tot enlm regna, regionesque dominum obtinet, imperatque populo adeo feroci pugnacique,tantumque eorum numerum, in campos potest educere, vt vicinorum neminem timeat.Si autem Mogor extendit sui Imperij terminos, intra Gangem & Indum nō minus dilatauit hic suis terminos inter Gangem & Siam.Deniq; crescentibus ingenijs, quibus hostes offenduntur,crescunt consequēter modi quibus se defendunt,ingeniumque humanum modulo maius sit ducitur enim pronius à natura)ad defendendū,quā ad offendēdum:Naturę enim magis curæ est conseruare quā destruere:Imo ne permittit quidem aliquid corrumpi,nisi vt conseruet.Dici non posſit quantum homo subtilitate,industriaque valet,vt se resq; suas defendat. Vtitur enim ad defensionem,non solum eo,quod sibi proprium est,sed & omni eo,quod ad offendendū pertinet: nec posset reperiri aliquod instrumentum offensioni aptum,quo non etiam ad defensionem vt poßit: Illæ itaq; Arces,quæ nimis copertæ tectæque sunt, inter meliores non censentur,tollunt enim defensori commoditatem offendendi vexandique hostem, faciendi excursiones, vtendi tormentis bellicis, igne artificioso, alijsque elus generis inuentionibus.Sed quæ res est magis admiratione digna, quam ingenium fortificandi?

Quid

Quid magis ſubtile, quam ſermo qui de fortificatione habetur, nempe de cortinis, Propugnaculis, lateribus, Vallis, Foſsis, Contramuris, Cuniculis, Aggeribus intrinſeris, Catemattis, Contraminis diuerticulus ſimilibuſque inuentionibus? Eſt ne res aliqua quæ exactiſsime excuſſa non ſit? Hec Ars efficit vt pauci multis reſiſtere poſsint, & vt exiguus locus, ſed munitus vires, & theſauros potētiſsimi Regis cōſumat, & vt parua bellica & Arx potentiā magni Imperij fatiget debilemq; reddat. Hac arte octingenti Luſitani ante aliquot annos, eluſerunt conatus Impetumque Magni Mogori, ad Daman in ora Cambaiæ, qui locus illorum eſt. Paucis ab hinc annis per celeres equos ab Emmanuele Soſa Cotigna, Prorege Indiæ, Regi Catholico nunciatum fuit quod Magnus Mogor, 60. Idolorum templa excidi iuſsit dicens ea (idola) nullius eſſe efficaciæ, accerſiuiſſeque concionatores, qui ipſum inſtruerent baptizarentque, & quod amodo duo eius filij baptiſati eſſent.

REX CHINÆ.

Regni Chinæ Imperium olim multo latius quam nunc se extendidit. Deprehenditur enim ex historijs ipsorum (quibus memoriam rerum ibi factarum, per bis mille, & amplius ter centum annos conseruarunt) & alijs eorum scriptis, proprio idiomate æditis, (quorũ adhuc fragmenta supersunt) Reges eorum, dominos fuisse, fere totius oræ Maritimæ Asiæ, à Freto Aniano, ad regnum Pegu vsque, & regnorum Melitaij. Bacam, Chalan, Baragu, (quæ ad Septemtrionale latus Pegu sunt) vicinorumque illorum, vbi adhuc opera suarum manuum, cum epitaphijs & alijs eorum monumentis reperiuntur. In dictis omnibus regionibus, adhuc reliquiæ ceremoniarum veteris religionis obseruantur, quibus tradebatur scientia rerum Mathematicarum, vt est anni in menses diuisio, Zodiaci in 12. signa, & aliarum huiusmodi rerum, quæ monumenta sui Imperij sunt. Nec ad huc longum tempus preterijt, cum omnia illa regna, Regem Chinæ, tanquam Monarcham habebant, ei quoquo triennio, mittentes Legatos cum donis: Legati ad minimnm quatuor esse debebant, nam antequam ad Aulam, quo mittebantur peruenissent, ob locorum distantiam, difficultatem audientię, & moram in expeditione moriebantur duo & quamuis morbus ipsos non confecisset, Chinenses mortem veneno accelerabant, (quod in aliquo publico epulo ipsis dabatur) ponebantque eis sumptuosa sepulchra, quibus nomen Legati. & à quo missi erant, inscribebant: Id omne fiebat ab ipsis, vt memoriam sui Imperij potentięque eternam redderent. Nec minus protulerunt suam potentiam, in vasto illo Oceano, quam in Continenti: Chinenses enim primi in Insulas Orientis dominium obtinuerunt: Post eos Giaui illarum dominium sibi pararunt: Deinde Malacenses & Mauri. Tandem Lusitani & Castellani adepti sunt illarum Insularum partem. Sed nulla illarum nationum, potentiam Chinensibus parem habuit. Ipsi enim preter Insulas Chinæ vicinas (quæ cum propter multitudinem, tum propter magnitudinẽ & fertilitatem, magni estimandæ sunt) obtinuerunt dominium, in maximam partem Insularum, illius immensi Archipelagi, ad Zeilan vsque, vbi idioma Chingallum reliquerunt, sicut & in terra Continenti ei opposita. Legitur quoque in aliquibus Relationibus, Patrum Iesuitarum, in vna parte Insularum Diui Laurentij, inueniri populum album, quem à populis Chinæ originem trahere dicunt. Chinenses primi Insulas Molucas detexerunt dedereque nomen Garyophilis, deduxeruntque colonias, in multas Insulas, quæ adhuc nomen seruant, nempe Battachina à Muar: Batta China, Mauri. Bare enim oppidum, Batta China opidũ Chinensium significat. Estimatur quoque habitatores Iauæ, ab ijs originem traxisse. Vt quod verum est dicatur: Videtur magna similitudo in ipsorum viuendi, vestiendi, ædificandi ritu, industria mercaturæ, & artificiorum ingenio. Cum autem Chinenses, in Freto Zeilano classis 80. nauium iacturam fecissent, vltra alia infortunia: Perpendentes similes expeditiones, suis rebus damnosas esse, concluserunt eas prorsus missas facere, regredique in suos fines: Vt hec conclusio rata esset, penam capitis statuerunt in eos, qui in illas partes nauigarunt: Reges quoque bello, alios offendere prorsus abstinent. Vt verũ dicatur: Cum ipsi fœlicissima regione potiantur, vbi terræ fertilitas, cum hominum inestimabili industria certat, cuique nihil deest, multaq; eorum vsibus abundant cur consumerent suas opes, in faciendis acquisitionibus, suo Statui parũ profu-

Beng
Aracao
Chiama
MALACA
SIAM
CHIAM PA
SINVS MAGNVS
Philippinas
ubo
MIN DANA
Quantão
Lequeio magna
REGNVM CHINAE

ANIANES
BRAMAS
DESERTVM
PAN
Scala leuc quarū gradu

profuturis?Cur absumerent proprias vires,& substantiam,vt acquirerent aliena quid piscarentur Reti aureo? Carthaginenses sicut scribit Polibius simili fere modo exonerarunt se,vna parte rerum prius partarum:Romani cum secundo bello Punico,iacturam fecissent maximarum classium,prædesperatione vale dixerunt Mari.Postea autem videntes,quod qui Mari dominarentur, quoque terra præualerent, rursus nouas classes instruxerunt,quibus tandem hostibus superiores fuerunt.Quamuis hæc Chinensium resolutio, hodie prudentiæ non asscriberetur, tamen pro maxima sapientia habenda est. Cum enim maior fatuitas non sit,quam tua perdere, vt rapias aliena: destruere fines proprij Regni,vt inuadas alieni:profundere sanguinem vitæ necessarium vt haurias alienum,Regium magis,& Principis opere dignius est, conseruare,(sicut alibi diximus) quam dilatare:Conseruario enim Statuum,dat eis essentiam,ampliario autem eo spectat vt eis bene sit.Ad quem finem autem se macerabit aliquis,vt sua ampliora reddat,si ampliatio Statuum,non solum non efficit,vt bene commodeque eis sit,sed destruit id, quod ante bene erat? Ad quid expendet proprium pro alieno?Rem que iam subsistit, pro incerta & quæ accidere posset?necessarium pro vtili?quare debilitabit suam personā, vt maior fiat?Princeps sapiens debet alienus esse ab ijs expeditionibus, que ipsum securum non faciunt,aut insigne commodum secum non ferunt:Securitas enim Status,est vna Basis,in qua subsistit:quod studet acquirere est vt securior sit:Securitatem autē adferunt acquisitiones Angustiarum claustrorū viarum,rerumque oportunarum,vt hostem longe à te submoueas: Vtilitatē commodumque adferunt,eę regiones, quæ pecunijs ditant, aut commeatibus:apparatuque bellico,rebusque talibus instruunt. Sed vt ad Chinenses reuertamur.Quando illud sapientiæ plenum decretum fecerunt, liberos dimisere populos, qui eis subiecti erant.Aliqui tamen eorum,mansere feudatarij, & sub illorum vmbra, inter quos fuere Reges Corec, Leqnij,Caucinchinæ, Siam.Quamuis autem (vt diximus) se inter suos terminos finesque Chinenses reduxerint contulerintque, possident tamen regionem, paulo minorem quam Europa est: Extendit se enim à Septemtrione Meridiem versus,à 17. gradu ad 52.vsque,quo spacio cōtinentur 35.gradus: Ab Ortu,ad occasum,sunt gradus 22.Pacquin in qua degit Rex,est in 48.gradu nostri Poli.Diuiditur China,in 15.Prouincias,harum sex sunt Maritimæ Cantan,Foquiem,Chiqueam, Pantora,Naquij, Quincij. Mediterraneæ,Quichiu, Iuana, Quancij, Sniuam, Fuquam,Cansij,Xianxij,Nonam,Sancij.Quinci,Cantan Foquem,à Mediterraneis diuisę sunt monte, nostris Alpibus simili,nec plus quam duo itinera ibi reperiuntur,quibus ad se mutuo meant. Tomas perezius Legatus Regis Lusitaniæ Emmanuelis, à Cantan ad Nanquij consumsit quatuor menses, Septemtrionem versus semper tendens: Attamen Nanquin ad Septemtriones magis est.Ad amplitudinem confinium supra dictam, accedit fundi fertilitas incomparabilis: Producit enim quidquid ad delicias & delectamenta non ad necessitatem solum, & ad vsum humanum facit. Multæ plantæ reddunt fructus bis aut ter in anno. Ad id facit fluuiorum frequentia, aquarumq; copia, quæ totam regionem,non solum nauigabilem facit,sed & ita irrigat eam,vt amœnissimus hortus videatur. Ea fertilitas geminatur duplici via: Vna,quod Rex nullis sumptibus parcit,vt tota Regio vndiq; irrigari possit, in partes duas secando asperrimos montes, vt fluminibus transitus pateat: Aequando profundas valles:Corriuando àquas lacuum & fluminum multis modis.Cum itaque nullo loco deficiat calidum, quod tota fere regio intra

Zonam

Zonam temperatam contineatur, nec humidum, quod natura benigna,& hominum industria eam irrigana luxuriant omnia, plus quam credi posset. Nullus alibi locus est vbi propagatio plantarum & pecudum, maiores, progressus faciat: Altera est quod segues seuerissimæ castigantur, nec hic prorsus tollerantur. Cum itaque vnusquisque, aliquid facere cogatur, non relinquitur palmus terræ; qui nō colatur, nec dragma materiæ quæ non formetur. In Cantan, inter alias res notatu dignas, numerantur quatuor cecorum millia, qui terendis frugibus,& Orijza occupantur. In China habes, vnusquisque quod agat, secundum eius vires hic manu, ille pede, oculo, lingua aliquid agit: ijs solum in Protodochlis publicis locus est, qui prorsus membrorum omnium impotentes sunt, nec affines habent, qui eis succurere possent. Stercus humanum (taceo alia) hic venditur Vt se nemo excusare posit, quod nihil agere norit, vnusquisque artem paternam exercere cogitur: Cum itaque filij in artibus paternis quodammodo nascantur, obligatique sint eas exercrre, addiscunt fere eas antequam id perceperint, Idque perfectissime. Qui sibi in terra victum non potest parare, facit id mari, ad enim non minus frequenter habitatur, quam illa viuuntque infinitæ familiæ in fluminibus, in cijmbis, nec post longum tempus in terram descendunt. Horum aliqui vehendo, aut traijciendo personas, mercesque, mærent: Alij officinas sibi parant: Alij hospitio excipiunt iter facientes. In medio fluuiorum reperitur id omne quod ad amictum aliasque commoditates vitę ciuilis facit, non ad cibum alimentaque solum. Multi nutriunt in nauibus, magnum pullorum numerū præcipue Anatarum. Ad fouendum oua excludendosque pipiones matribus non vtuntur sed calido temperati ignis, fere sicut in Aegypto, singulariter autem Alcairi fit, tenent has aues noctu in cimbis, mane in campos Orijza seminatos emittunt, cumque se magno rusticorum commodo herbis noxijs pauerint, vbi nox ingruit, ad sonitum cymbali aut tympani ad suas caueas redeunt. Multi viuunt vehendo pisces fluuiatiles & marinos, in Prouincias Mediterraneas: Vere enim dum turgent flumina, ob aquam pluuiam & niuem liquescentem, confluit piscium marinorum incomparabilis abundantia, ad ostia fluuiorum vbi piscatores eorum incredibilem copiam capiunt: Eos nauicularij flumidum, paruo emunt à piscatoribus, conuertantque (in quibusdam vasis ad id idoneis pascendo illos, ac sepe recenti aqua reficiendo) in regiones longissime ab Oceano distas. Ibi venundantur, mittunturque, in latas ciuitatum fossas, & in viuaria, in quibus toto anno perdurant, seruiuntque Chinensium mensarum delicijs: Pascunt pisces stercore bubulo aut columbino. Vt finem faciam: Cum ciuibus vetitum sit, finibus excedere, nisi cum venia (que pro certo tantum tempore permittitur) necesse est vt crescente quotidie progenie, innumeri, incolarū cœtus excrescant: Ab ipsis obseruatum est vice quinque mortuorum adnasci septem. Adde, In his regionibus tantam esse cæli benignitatem, aerisque salubritatem, vt non meminerint, Ibi aliquando pestem vniuersalem fuisse. Ne autem aliquis existimet, bonum aliquod alicubi inueniri, cui non tantundem calamitatis, rerumq; aduersarum rependatur: Accidunt in China terremotus, qui plus damni quam pestis faciunt: Absorbent enim Integras ciuitates, desertas reddunt regiones. Condunt antiqua flumina, & recondunt noua, Montes solo equant, faciunt miserandam stragem illius populi. Anno 1555. erupit e terræ visceribus tanta aquarum copia, vt 180. miliaria inundauerit diglutiuitque ciuitatis, cum earum villis qui aquas euaserant, illos ignis celestis consumsit. Numerantur in China 150. ciuitates, 235. magna oppida, 1154. castella, 420. vrbes absq; muris, in quibus milites degunt. Villarū Pagorumq; ter quorū ter aliqui, habenter mille focos, numerus inir non posset: tantū enim vndiquaque populi est, vt vniuersa China vna ciuitas videatur. In ea sunt duæ Metropolitanæ ciuitates Nanqnin & Pauquin: In hac (quæ Regia Septemtrionalis interpretatur, nunc habitat Rex: Illi subsunt 7. Prouinciæ huic octo. Ambe adeo amplæ sunt vt vno integro die equites, priusquam ab vno capite ad aliud perueniat. De numero habitatorum Chinæ nihil affirmari potest, secundum autem quod ex Relationibus manu scriptis extat, & ore refertur, colligitur 70. Myriades animarum excedere hec profecto res magna est, nec creditu facilis illi, qui cum regnis Christianitatis illum numerum conferre, & ex illis æstimationem facere velit. Italia non accedit ad nouem Myriades. Nec Germania (excludendo heluetios & Bel-

gas) ad

gavia) ad plus quam decem, nec additis duabus dictis Prouincijs excedit quindecim Myriades, quem numerum forte conficiet Francia. Hispania populo infrequentior est Italia. Sicilia habet vnam Myriadem & tercenta hominum millia: Anglia tres Myriades: Tantundem numerantur Belgio quamuis belli diuturnitate numerus Belgarum, multum imminutus sit. Non tamen incredibilis ille numerus videbitur (quem habitatores Chinæ conficere diximus) si considerentur ipsius amplitudo, fertilitas & loci habitati: Ea enim Prouincia adeo ampla, & tot habitatoribus frequens, est vt minus incolarum ei tribuendum non sit. Tot habet vrbes, & tam amplus, aliasque ciuitates, vt tantum numerum capere & excipere posit. Est quoque adeo copiosa, rerumque omnium copia partim naturę beneficio partim hominum industria abundans vt tantum numerum pascere posit. Nos Itali nobis ipsos egregie imponere solemus cum opinamur Italiam omnibus vniuersi Orbis regionibus præstare, nobisq; persuademus, nullam Prouinciam, nec opulentiorem nec frequentius habitari. Nec perpendimus Italiam longam angustamq; esse Prouinciam, non spaciosam nec capacē Nec quod duæ tertiæ partes flumen nauigabile non habent qui defectus admodum pregnans est: Nec quod quartā partē occupat Apenninus, qui mons, vt plurimū asper & parum frugifer est. Quod ad fertilitatē Italiæ attinet eius parti, cedit Francia copia frugū & pecudū? Aut Anglia frugibus, pecudibus, lana, piscibus & metallis? Aut Belgium multitudine & amplitudine ciuitatum, varietate artificiorum, opibus & mercatura? Aut Grecia pulchritudine & oportunitate situs, & maris Portubus aut regionibus dulcibus? Aut Hungaria, pecore, equis, vino, frumento piscibus, Minæris, omni deniq; bono? Sed nolo in his enarrandis me detinere diutius quam necesse est. Longobardia tertiam tantum Italie partem occupat: Sed cum explicetur pulcherrimis planiciebus, irrigeturque amœnis fluminibus, nec montes asperos, nec campos arenosos habeat; tantū populi, quantum dimidium Italiæ habet, Quid autem dicemus de Francia, Austria, Germania inferiori, Pannonijs alijsq;, quæ omni fariā planæ, opimiæ, extremeq; delitiosæ sunt. Concludamus ergo: Cum China non minus amplum spaciosumq; regnum sit, quam vnitum, sibi iunctum, plenum populo, annona & opibus, pro vno maximorum Imperiorum, quæ vnquam fuere habendum est.

REGIMEN.

Chinæ regimen despoticum plurimum refert: In tota China, nullus est alius dominus propter Regem. Ignorant quid Comes, quid Marchio, quid dux sit. Nulli alteri tributum aut vectigal penditur quā Regi: Confertis omnes Magistratus, etiam nobilitatem: Dat eis quo se sustentant, nec aliud ponderosum faciunt, cuius ipse certior non fiat. Non sicut Regi tantum ei obeditur, sed & veneratur sicut numen. In vna quaq; Prouincia est Regis effigies aurea, que velo operitur, preterquam, nouilunijs: Tunc degitur, visitaturq; à Magistratibus; insteftuntq; genua coram ea, tanquam Rege ipso. Nec solus Rex reueretur, sed & Præsides, ipsiq; indices ita honorātur, vt eis nemo loquatur, quam genibus insidens. Hac re vilescunt admodum animi populorū, facitq; eos mancipia potius quam subditos Principis. Exteri (quod eorum conuersatio consuetudoq; aliquam mutationem, aut aliquid noui in regimine introducere posset) non admittuntur in regnum: Concedunt eis autem aliquid commercij in oris maritimis, vt distrahant diuendantque annonam, & opificia quæ ipsi fecere. Mercatores qui hic versantur, mercaturamque terra exercēt, multi se coadunant, vnumq; inter ipsos Principem constituunt, cui titulum Legati dant. Hac cautela intrant regnum, sed Officiarij & ministri Regis, nunquam discedunt ab eis. Indigenæ non posint regione excedere, nisi permissu, nec conceditur permisio, nisi ad certum tempus: Vt de reditu securi sint, non dant facultatem exeundi, nisi exercendæ mercaturæ gratia, nauigando in nauibus 150. vasorum capacibus, suspicantur enim eos multo longius nauigaturos, si maiores naues concederētur. Vt finem faciam. Huius regni lex est, vt ad nihil aliud, quam ad pacem & conseruationē Reipublicæ, colliment: Ideo floret hic iusticia quietis mater, deinde politia, magistra legum deniq; & industria pacis filia Non aliud regnum, nec dominum antiquum nec nouum est, illo magis politicum: Plus quam bis mille annis (sicut ipsi suis historijs docent) regetur ijsdem legibus, nos miramur Rempublicam Venetam constitisse iam 1100. annis, regnum Franciæ autem iam se per

1200. annos

1200. annos conseruasse Circiter ducenti iam anni sunt cum China, à Tartaris oppressa, pertulit eorum dominium circiter. 90 annis. Chinenses seipsos estimant, in rebus ciuilibus & politicis quibus prorsus inuigilant. Solent dicere se habere duos oculos, Europæ populos vnum cæteros nullum. Ita honorifice de nobis loquuntur, quod ipsis noti sint Lusitani, cum quibus mercimonia exercent in Macao & alijs locis, & propter famam Castellanorum, qui ab ipsis non longe absunt, In Philippinis insulis nempe.

VIRES.

EX frequentia populi (quam docuimus, fieri potest iudicium virium Chinæ: In ea enim consistunt omnes aliæ vires, Sed vt aliquid in particulari de ijs dicamus: Potentia Reges Chinæ, quod suo contentus, omnem inuasionē abhorret, defensioni magis, quam offensioni proni est, & aptior, vt sua conseruet, quam vt ea augmentet. Ciuitates vt plurimum ad flumina nauigabilia sita sunt, habentq; fossas profundas largasq;, muri earum, tum è lapide fossilitum coctili sunt, adeo firmi solidiq; vt credi vix possit Turres non desunt, nec propugnacula quam optime instructa. Ad fines Tartariæ vt securi essent aduersus potentiam talium hostium, qui quondam Chinam ingressi eam subiugarunt, inter 43 & 45. gradum fabricarunt murum, qui initium habens, ad ciuitatem Ochioi (inter duos altisimos montes positam) extendit se ad sexcenta milliaria Ortum versus, donec ei alius mons occurrit, qui ad Oceanum vsque protenditur. Ad regni fines videntur frequentes sed paruæ Arces, ex erectæ sunt, vt hostē sistant donec concurrant vicina præsidia, & deinde. Regius exercitus. In quadringentis magnis pagis, magnum populi numerum quotidie stipendia merentium habet Rex: Hi ad minimum indicium, in eam partem qui necessarium est, tendunt. Vnaquoque ciuitas, suos Præsidarios, & suam custodiam ad portas habet, eæque non clauduntur solum, sed & suo tempore obsignantur, nec aperiuntur antequam sigillum diligenter recognitum sit. Eorum militia, cum equestris, tum pedestris tam terrestris, quam Maritima numerosa potius, probeque instructa apparatu bellico, rebusque necessarijs, & quod maximum est, probe ordinata est, quam fortis & vegeta. Indigenæ enim cum propter nimiam mollitiem regionis, tum propter formam regiminis, quæ ipsos viles timidos, abiectosque reddit, audaciæ animique parum habent: Externo subsidio non vtuntur, præterquam illorum quos bello ceperunt, quos in citeriores regiones mittunt, vbi signaculum gestantes, (quod ipsos ab alijs distinguit) seruiunt, sed animo mancipiorum potius, quam militum, stipendia certa eis persoluuntur, nec præmia virtuti, nec pena ignauiæ desunt, quod est magnæ efficaciæ est. Qui militiæ adscripti non sunt, arma habere non possunt. Maritimæ vires terrestribus non sunt inferiores: Nam vltra classes ordinarias custodiæ & securitati ore maritimæ destinatas: (cum China fluminibus nauigabilibus tota abundet, oraque maritima, Portubus insulisque instructa sit) facile est, cum vrget necesitas, colligere à quingentis ad mille magna nauigia, quæ ipsi Giunchi vocant. Nō desunt stipendo persoluēdo pecuniæ, nec ad delectus faciendos, retinendumque maiorem, quam credi posset numerum nauium militumq;: Asserunt enim multi Reditus Regales ad 120. aureorum Myriades accedere, qui numerus quauis incredibilis videri ei posset, qui ex Statibus Europæ, Chinæ estimationem facere velit, fidem tamen facile muniet, apud illos qui considerabunt sequentia nempe amplitudinem & naturam Prouinciæ, quæ Europa paulo minor est: Frequentiam habitatorum, quam consequitur inestimabilis opulentia: Diuersitatem & diuitias Minerarum Auri, Argenti, Ferri aliorumq; metallorum: In explicabilem copiam mercimoniorum (quibus mercimonijs) mire fauent tot flumina nauibus peruia: Tot Sinus & brachia maris: Emporia: Portus maritimos: Telonia: Vectigalia mercium: Tributa personalia & similia: Percipit inter alia decimā omniū, quæ terra producit, vt sunt omnis generis frumenta, hordeum, Orijza, Oliuæ, Vuæ, sed non premunt vuas vt vinū extorqueant, Gossipium, Linum Lanam, Serijcum, Infinitum, metallorū omne genus, gemmas infinitas, pecudes, Saccharū. Mel Rheubarbarum, Camphora, Cinnabari. Glastum, Odoramentorum multa genera, & inter ea Muschum. Vectigal solum salis ciuitatis Canton, quæ nec ex maximis, nec multi commercij est reddit aureorum 180. millia. Decima Orijzæ vnius mediocris opidi iurisdictiones supra dictæ ciuitatis reddit plus quam centum aureorum millia: Inde

Subditis

allarum rerum estimatio fieri potest. Percipit Tributum ex lucio meretricum; Subditis nihil præter victum & amictum relinquit. Nullos sub se Comites, aut dominos alterius generis habet, nec priuatas personas, qui opulenti sint. Cum itaque regnũ im mensum sit, reditusq; fere omnes, in Regis manu sint, mirum non est si ipse inde aureorum numerum incredibilem percipit. Duæ præterea res, hanc summam redituum credibiliorẽ reddunt: Vna est, quod non omnia soluant in pecunia, sed partẽ in rebus nempe fœno, Oryza, frugibus, palea, Seryco, Gossypio: Altera, causa est quod Reges 120. Myradum, quas percipiunt, tres partes expendant: Dum itaque è manibus Regis exit, quod à populo percepit, nemini mirum videri debet, quod populus ipsi, id quotannis reddere possit. Sicut enim aqua tantum descendit, quantum se in altum extulit, ita & Tributa, facile tantum inferre, quantum Regi in sustentaculum suorum expendendum est, possunt ipseque populus, tantum Regi pendere potest, quantum ipse in regno expendit. In regno dico, si enim extra regnum expenderet Augariæ dupliciter consumerent populum, nã ex eius manibus elaberentur pecuniæ facultates, neq; spes superesset alicuius emolumenti, aut fructus alicuius. Sed hac de re, satis diximus in rationibus Status.

PRINCIPES FINITIMI.

NVllius Principis potentia Regi Chinæ terra timenda est, preterquam Magni Chami Tartari: Omnes enim alij, ipsum pro supremo domino agnoscunt: Aduersus hunc hostem curarunt Reges preteriti, strui stupendum illum murum, A maris latere Rex Chinæ conterminus est Iaponibus & Castellanis. Iaponia varie distat à China à Goto Iaponiæ insula, ad ciuitatem Liampo, numerantur 60: Leucæ, à Cantone 297. Iaponenses diuexant oras Maritimas Chinensium incursionibus in terram descendentes, vt deprædentur regionem, ita vt magis latrocinia exerceant, quã quod quid bello agant: Cum enim Iaponia in plures insulas, & in varios Principatus inter se ferre dissentientes, diuisa sit, nõn nisi inualidæ contra regnum Chinæ mouere, se potest. Iaponenses animis armisque Chinensibus prestantiores sunt. Dicitur Nabunangam, qui se hodie pro domino magnæ partis Iaponiæ gerit, in animum habere in Chinam expeditionem suscipere. Ab alia parte iungunt Chinenses fines cum insulis Philippinis quas possident Hispani, qui Chinensibus admodum suspecti sunt, nec id abs re faciunt: Sunt enim Philippinæ situ valde commodo, ad vexandum Chinam: Hispanis quoque probe notum est, quam diues sit illud regnum. Rex Hispaniarum Philippus, omnes vias tentat, vt tranquille recipiatur Euangelium, videturque dominum deum nostrum, amodo aliquam portam aperuisse: Quamuis enim Chinenses in suam ditionem exteros non admittant, sicut alibi diximus, attamen aliqui Patres Iesuitæ moti intenso desiderio gloriẹ dei, & ampliationis suæ sanctæ legis, in (campo adeo spacioso, qualis ille est) magna arte, nec minori patientia regnum Chinæ sunt ingressi, comparataq; sibi aliquorum Magistratuum beneuolentia, obtinuerunt priuilegium naturalitatis, præcipue Pater Michael rogerius: Venit hic in Europam anno 1590. vt referret, quid illic ageretur. Dum ego hec scriberem, allatæ sunt Significationes, à duobus patribus, qui in regno Chinæ remanserant, quibus significabant, se diuersas persecutiones passos, tandemque coactos fuisse, ciuitate excedere, in qua domum collocauerant, aliquosque conuerterant, & plus maritima versus, se conferre. Lusitani ipsis quoq; aliquantulum suspecti sunt, Ij mercimonia in illo mari exercendo, primũ fidem sibi conciliarunt, sub auspicijs Ferdinandi Andrada, propter significationem iustitiæ, & moderationis, quam de se, in insula Tamo dederat. Hic primus omnium Lusitanorum, in ciuitatem Cantan venit: exposuitque in terram Thomam Petreium Legatum Emanuelis Regis Lusitaniæ, Sed eo postea delati alij Capitanei prauis suis actionibus moribusq;, occasionem dedere, vt Legatus pro exploratore captus fuerit, & in carcere detentus, vbi miserabiliter suos dies finiuit. Cum alijs autem, tanquam cum hostibus actum fuit: Tandem post multos annos concessum fuit Lusitanis, vt sedes figerent mercimoniorum gratia in parua insula Macao, in qua fere coloniam fundarunt, sed parum firmam, quod penitus subiecti sint arbitrio Chinensium, qui ipsos ob ingenia, & ftreminitatem suspectos habent: Eos quoque non fugit amicitia & collusio consensus que ipsos cum Castellanis intercedit. Ideoq; restringunt quotidie libertatem commerciorum, conanturque ita se gerere, vt Lusitani sua sponte, Macao relinquant repetantque Indiam.

AD confinia Chinæ, relinquentes regnum Caucinchinæ (de quo, quod huic operi inferatur, dignum nihil habemus) fequitur regnum Siam, quod ex magnis Afiæ regnis vnū eft. Nomen accipit à Siam ciuitate, ad oftia fluuij Menam: dicitur quoque regnum Cornao. Extenditur ab Ortu Occafum verfüs, à ciuitate Campaa, ad ciuitatem Tauai vfque, quō fpácio quingentæ leucæ fecùs oram Maritimam comprehenduntur. Interim verum eft, Arabes eius regionis, vltra ducentas leucas vfurpaffe, cum opidis Patane, Paam, Ior, Malacca (quam poftea Lufitani his eripuerunt) Perca: A Meridie Septentriones verfus, extendit fe à Sincapura, quæ in medio gradu eft, ad populos qui vernacule Gueoni dicuntur vfque, qui ad 29. gradus funt. Ipfius eft lacus Chiamai qui fexcentis miliaribus à mari diftat. In locis mediterraneis, dilatatur à finibus Caucinchinæ, vltra Auam fluuium, vbi regnum Cencram poffidet. Sunt itaque ipfius fimul cum lacu Chiamai, flumina Menon (quod Capitaneum aquarū fonat) Menam, Caipumo, Aua, quæ omnes illas regiones, plùs quàm credi queat, omnis annonæ genere fertiles reddunt. Potiffima regionis pars, vndique montibus Auæ, Bremæ, Iangomæ cincta, fitu plana eft, fatifque Aegypto fimilis Abundat Elephantis, Equis, Pipere, Auro, Stanno. In parte Occidentali, habet filuas immenfas, Tigridibus, Leonibus, Lyncibus, hyenis plenas. Continet regna Camboiæ, Siami Muantai, Bremæ, Caipumo & Chencran. Obediunt Regi Siami Populi Lai, qui ad Septemtrionem regnorum Muantai & Caumua funt, in tria regna (vt alibi diximus) diuifi: Primum eft Iangomæ, fecundum Çucrai, tertium Lancaan, Caucinchinę vicinum: In habitant hi regionem planam opulentamq;, in quam defcendentes, ex eorum montibus Gueoni (Marcus Paulus Venetus appellat eorum regionem Cangigu) appetitu carnis humanę, faciunt eorū horribilem Lanienam. Ab his fibi timentes Laī, agnofcunt Regem Siami in fuperiorem dominum, fed ei parum obediunt, fępeque ei rebelles fiunt.

DIVITIAE.

HVius regni opes, ex eius fertilitate percipi poffunt: cum enim in planicié fit, quæ anobiliffimis maximifque fluminibus oportuna inundatione Nili inftar irrigatur, dici nō poteft quantum rerum omniū copia affluat. Producit Oryzam, fru[illegible]fque infinitas, equos, elephantes, pecoraque innumera, Aurum, Stannum, Metalla. Argentum à populis Lai eo defertur: hec terræ fertilitas facit vt populus fe valde delicijs voluptatibufque obruat. Agriculturam exercent, fed artibus non adeo multum delectantur, eamque ob rem regnum exigui commercij eft. Celebrantur inter alias tres ciuitates: Prima eft Camboia, ad flumen Meicon aut Menon fita, qui in China nafcitur, & in decurfu adeo excrefcit fluminibus & aquis, vt cum fe in Oceanum exonerat, nec fuus aluens fufficiat, propter aquarum vim fe mutuo protrudentium rumpat difcindatq; terram, plus quam in mille partes, efformatque lacum quafi alterum Meotidem, plus quam fexaginta miliaria longū: Meicon Capitaneum: Menon matrem aquarum fignificat. Altera eft Siam, cuius amplitudo toto regno nomen dat: maxima ciuitas eft, commercioq; admirabilis, id inde colligi poteft, quod quidam pater Iefuita fcribit, quod vltra Indigenas incolas, plus quam triginta Arabum millia in ea familias colant: Tertia ciuitas

Septentrio
Curm
Serchu
Sostan
Canfa
Scanga
Tipura
Pharacun
DELLI
Nar
ORIXA
BENGALA
GOLFO
DE
BENGALA
Nagapatam
Martaban
Nargui
Longua
MARIS
RVBRI
SIVE
AETHIOPIC PARS
MATRA
Olim

AVA
Perche
olim Ganges
Ciange
Chenchi
Deitam
30 60
Miliaria germanica comuna quorum 15 gradum unum Latitudinis Constituunt
Langoma
Cotam
Vora
Langor
Cord
Palo
Ladro
atarien
REGNVM SIAN

ciuitas Vdia nomine, Siama adhuc maior est, diciturque in ea esse quadringenta incolarum millia, & quod in flumine Caipumo (ad quod sita est) discurrant ducenta cymbarum millia: tales res satis multæ narrantur.

VIRES.

REX Siami magnifice viuit, sex hominum millia excubant ei, & ducenti elephantes, ad ostentandum suam amplitudinem: 30. millia eorum habet, quorum tria millia, bello idonei sunt. Hæc res pro maxima habenda est, si eorum precium, & impensæ in ea animalia faciendæ, considerentur. Regis Siami regiminis forma, plus Despoticum, quam regium refert: habet enim dominium in omnes sui regni terras, locatque eas certo prætio colonis, aut dat eas suis Baronibus, ad ipsorum sustentaculum, ad certum tempus, aut quamdiu viuunt sed nunquã iure hereditario: dat quoq; iisdem Baronibus ciuitates oppidaque, cum iurisdictione ad tempus præfinitum, vel etiam ad vitam, sed ea condicione, vt ei in bellis, certo cum peditum numero, equis & elephãtis inseruire teneantur. Hoc modo 20. equitũ & 250. peditũ millia (quibus nulla stipẽdia largitur) habet, nec regno hoc oneri est. Si maiores vires coadunare vellet, multo maiorem numerum conficeret. Regnum enim amplum est, ciuitates oppidaq; populo frequentia sunt: Sola enim ciuitas Vdia (quæ regni Siami caput sedesque regia est) emisit 50. hominũ millia. Quamuis Rex Siami nouem regnorum dominus sit, non alijs tamen, quam Siamitis, in bellis vtitur, qui duo regnã, Siami nempe (quod ipsi Chaumua) & Muantai (in quo ciuitas Vdia est) inhabitant. Sequuntur tria Laiorũ regna, duoque alia ad mare sita, nempe Como & Camboia. Ad Occasum est Caidoco regnum, & Septemtriones versus Brema, quod alij Barma, alij Brama dicunt, sicut in barbaris nominibus euenire solet. Cum spes parandi opes, & acquirendæ amplitudinis, in hoc regno ab armis dependeant, vigente etiam pace, fiunt exercitia Bellica, & in aliquibus ludis, quos Rex quotannis Vdiæ exhibet, referuntur omnia, ad exercitia militaria. Vni fiunt in flumine Menã, vbi plus quam tria Paraorum (genus nauigij est) millia in duas classes diuisa confligunt: congrediuntur quoque equis & elephantis: pedites quoque ense parmaque instructi: exercentur quoque in venationibus ferarum. Vitæ quod super est impenditur delicijs & vitijs.

PRINCIPES VICINI.

SIamensium fines ad Ortum Caucinchinam attingunt, inter quos & ipsos sunt siluæ immensæ, plenæ Leonibus Tigridibus Lyncibus, Hyenis, Elephantis: Ee siluæ impediunt, ne se inuicem bello infestent. Cum autem ambo hec regna, Regi Chinæ subdita sint, (cui quotannis Legatos mittunt) pacem inter se colunt. Chiamai lacum versus contermini sunt Chinensibus. Ad mare iunguntur Arabibus, & locis quæ Lusitani occuparunt: Illi enim Patane. Paam lor, Peram: hi Malaccam totumque eius regnum rapuerunt, ita vt regi Siam ad ducenta terræ miliaria in totum ademerint. Sed cum ora maritima contenti, latius in interiorem regionem, ipsorũ iurisdictionem non exerant, recipiantq; ex inuectis & euectis mercibus, magnos Reditus, nec viribus, ad Mediterranea inuadendum, satis firmis instructi sint, pacem cum Rege Siam colunt Regnum Pegu ad occasum est regno Siam, mediæ Lunæ instar, iacet inter montes, quos Brami & Iangomei incolunt, extendit se

securi

secundum mare, à ciuitate Rei (quæ ad mare in 14. gradu, & eius parte tertia est) ad Sedoch vsque, quæ in decimo octauo gradu ad oram maris est) per spatium 90. leucarum, paulo minus in Mediterraneis latum est. Fluuius Pegu regionem mediam intersecat, & certis temporibus intumescens diffundit dilatatq; se per illos amœnos campos, idq; tam egregie, vt magnum Sinum, tibi ob oculos ponat: Is triginta leucas latus est. Vbi autem fluuius decreuit, & in suum alueum reflexit, crescunt ibi omnia, quæ illud clima fert, tam abunde, vt Pegu Egypto non inuideat. Regni Pegu Portus præcipui sunt Pegu ad eiusdem nominis fluuium: Tauai, Matabane, Cosmin. Ad Septemtriones vicini sunt Siamensibus Gueoni, asperrimorum montium incolæ. Inter quos & Siam, sunt Lai qui eam à Septemtrionali & Orientali latere prorsus circum cingunt, secundum flumen Mecon: fines denique iungunt cum China, Campa & Camboia. Lai parent Regi Siam, quod metuant Gueoni, à quibus illos Rex Siam tuetur, nisi id faceret, iamdudum ab illis excisi essent. Ante 40. annos eos aggressus est Rex Siã, cum 20. equorum millibus (qui quamuis parui sint, ferunt tamen egregie labores) habebat preter eos 250. peditum & decem elephantorum millia eorum pars prælio bona erat pars gestabat impedimenta. Non aliud regnum est quod maiorem elephantorum copiam habeat, iisque plus vtatur. Trahebat quoq; post se boum bubalorumq; clitellariorum, ingentem numerum, quos deficiente commeatu mactabant.

MVTATIO REGNORVM

Siam & Pegu.

HVC vsque diximus, de regnis Siam & Pegu, sicut erant, quando Lusitani Indiam sunt ingressi, sed ab eo tẽpore, res valde mutatæ fuere, modo qui sequitur. Regi Pegu obediebant quondã aliqua Bramorũ regna, secundum flumẽ, Chiamai lacum versus, vbi suos Legatos habebat. Sexaginta ab hinc annis, quidam Legatus, quẽ regno Tangu præfecerat confisus asseclis, quorum multos habebat, & authoritate quam sibi virtute parauerat, rebellis Regi factus est, rapuitq; sibi regnum, occisis viris primariis: Quod plus est cepit ciuitates, & regna Prom, Melintai, Calam, Mirãdu, Ana quæ omnia Bramis inhabitata erant, ea Septemtriones versus, plus quã ad 150 leucas extenduntur. Tentauit quoque occupare Siam venitque in conspectum Vdiæ Metropolis ciuitatis Muantaij vsq; sed nihil efficere potuit. Susceperat illam expeditionem, cum trecentis peditum millibus, consumsitq; plus quam tres menses in aperiendis vijs, per montes asperrimos, siluas vastas, & loca inacessibilia, in quibus amisit 120. hominũ millia cepitque Siamensium ducẽta millia. Domum reuersus, aggressus est ipsum regnum Pegu, quod & expugnauit: Postea, anno nimirum. 1567, reuersus est ad expeditionem Siam vicitq; Regem, qui sibi veneno mortem consciuit, eius filios autem cepit occupauitq; eius regni magnam partem. Hic & eius successores, quod eorum potentia, inceperit, occupatione regnorum Bramorum, vocantur à neotericis Historicis, Reges Bramæ, aut vt alij dicunt, Reges Barmæ: Lusitani autem à nobiliori, & magis cognitã, occupatorum parte, vocant eos Reges Pegu. Tentauit postea aliquoties, cum vna virorum Myriade & amplius ciuitatẽ Vdiã. Sed vt quod de magno numero diximus fabulosum non videatur (quod alibi res dicẽdæ similes sunt) non erit ab instituto nostro alienũ, si hic demonstremus, vnde accidit, vt hic alijsq; in regionibus, tam numerosi exercitus colligi educiq; possint. Primo itaq; diximus, quod bella, aut suis in finibus, aut procul ab ijs geruntur Sed cum magnis exercitibus, longo tempore belligerari non potest is, cui maximi Reditus copiaq; paratæ pecuniæ non suppetit: Sicut enim nostri corporis membra, sine neruis moueri, & absq; ijs motus continuari non potest, ita nec exercitus colligi, nec quo opus est duci, nec vnitl in expeditione retineri possunt, nisi prompta pecunia, quæ ipsos oportuno tempore reficiat, trahatq; post ipsos, arma, commeatum, annonam aliasq; res vitæ necessarias, vsu q; armorum commodas. Cum autem Principum reditus, sicut priuatorũ hominum facultates, (vnde Principes suos thesauros instruunt) certis finibus constent, efferendoq; vno aut duobus annis, ex suis prouincijs percu-

pecunias, eas ea denudabis, omneque aurum & argentum exhaurles, ita vt ijs postea inanes remanebunt, consequitur quod bella longinqua, nec suscipi, multo minus continuari possunt nisi à Principibus, qui à longo tempore thesauros accumularint, aut habeant fodinas in exhaustas, & nunquam deficientes: Thesauri autem, quantumuis maximi, consumentur paruo temporis spacio: Id enim, quod in pace, parce colligitur in bello, prodige expendendū est. Vnus si quidem, annus quo bellum geritur, fructus multorum annorū pace conquisitorum absumit Quare quidam Capitaneus Lusitanus, magna cum causa dixit Lusitaniæ Regi Sebastiano, cum de expeditione in Barbariam suscipienda ageretur, ad id bellum tres torrentes requiri: vnum virorum: alterum commeatuum, tertium pecuniarum. Ille quoque egregie dixit, qui ad belligerandum pecunia infinita opus esse dixit. Cum autem. In omni bello multæ expensę faciundę sunt, id tamen quod procul à domo fit, infinitas, & quæ omnium opiniones superent pecunias requirit. Magnus Turca id expertus est in bello Persico, quo tam potens Princeps, suas facultates & thesauros tali modo, consumpsit vt ei valorem auri argentique diminuere, illorumque precium ad duplum augere, patiq; monetarum falsificationē milleque tales res, necesse fuerit. Quia de causa Ianizari, plus quam semel seditionem & turbas concitarunt, ciuitatem Constantinopolim furiose peruagati, flammis tradiderunt, suntque eius magnam partem deprædati. Rex Catholicus, oneri tot bellorum, in tam longinquis Prouincijs, tantoque tempore ferendo, facultatibus Hispaniæ tantum suffultus non sufficeret, nisi dominus Deus ei dedisset alium Orbem, Mineris inexhaustis argenti plenum, venisque & fluminibus auriferis scatentem, qui ipsum quotannis nouis thesauris (qui ad ipsum classibus deferuntur) reficit: Pecunia ea est, quæ militibus commeatum & aparatum dat, illos in vnum locum coire facit, & eos modo huc, modo illuc ducit, sicut occasiones necessitatesque expeditionum exigunt. Tanti momenti est pecunia vt Iohannes Iacobus Triuultius magni nominis Capitaneus, rogatus, quæ res in bello necessariæ essent, tres requiri respondedirit Pecunias, Pecunias, Pecunias. Quæ dicuntur intelligenda sunt, cum impensæ ex tua ditione capiendæ sunt. Accidit enim aliquando vt expeditio bellica se ipsam alat, subministratque vires ad suam continuationem: Hunni, Vandali, Gothi, Arabes, & nostrorum auorum tempore, Magnus Tameranes, maximos exercitus foris tenuerunt, Prouincias enim nullis viribus instructas, sine magna resistentia & obstaculo intrantes, dabant in prædam & direptionem ciuitates curaque alebantq; conseruabantque se spolijs & ruina regionum. Idem nostris temporibus Lusitanis in India Orientali, & Castellanis in India Occidentali sed plus his, quā illis accidit. Nulla enim vnquam natio in Orbe fuit, quæ nullo fere proprio sumptu tantum acquisiuerit, quātum Hispani in Noua Hispania & Peruuia. Sed Id hoc tempore, factu adeo facile non est, sicut olim fuit, minusque in Europa, quam in Asia, aut Africa, propter tormentorū bellicorum vsum & Arces (quæ pluribus mensibus, Immo annis, sustinere imo defatigare hostem præpotentem possunt.) Turcæ hoc ad Zigethū experti sunt, paruum id in Hungaria castrum est, quod anno 1566. Solimannus Turcarum Rex aggressus, cum tercentum bellatorum millibus, tandem expugnauit, sed cum tanta suorum strage, vt tanti exercitus pars tertia domos non reuerterit. Fuit itaque acquisitio, tanto conatui longe inferior Lusitani in initio suæ expeditionis Indicæ, cum paucis militibus modicoq; tempore magni momenti acquisitiones fecere: Sed cum illi populi, tormenta bellica sibi parassent, architectos nacti essent, Arces extruxissent, classesq; instruxissent, non vltra progressi sunt Lusitani. Idem Hispanis in nouo Orbe accidit, Repererunt enim post primas illas victorias, in Noua Hispania Chichimechios, & in Peruuia Pilcossonios, Ciriguanios, & Cuchios: & 27. annorū spacio non latum pedē terræ potuerint suo Imperio addere, in valle Arauco & Tecapel, in regno Chile, vbi cum illæ gētes vidissent Hispanos ictibus sagittarū armisq. interfici, non habuerūt eos amplius in ea existimatione, quam ipsos prō habuerūt cū cæli filios & gētem immortali ipsos estima

bant

mabant sed ab experientia praxiq; edocti, non tinét amplius equos nec Sclopetos. Sed cũ bellum non procul domo geritur, non est difficile pauco tempore, magnos exercitus colligere: sicut legimus de Crotoniatis & de Sibaritis. Et ne exépla adeo antiqua adducamus, legitur Gaudauenses Flãdriæ populũ, se aliquibus vicibus potẽtiæ Regum Franciæ opposuisse, cũ 80. bellatorũ millibus. Cũ enim eorũ regio abundans populosa esset, belumque in finibus gereretur currebat in id vnusquisq; cõmeatu (qui in aliquot dies sibi sufficeret) instructus sed diu in expeditione subsistere non poterãt, quod pecunia & annona deficeret constringebanturq; hic ad aratrũ, alter ad officinã, ille ad tabernã vnde se sustinebãt, reuerti. Scoti, qui præ defectu pecuniæ nunquã plæclarã expitionẽ extra Insulã susceperũt, necessitate patriæ id exigente, aliquãdo modico tẽporis spacio, magnũ hominũ numerum collegerunt, eoq; aut hostes sunt aggressi, aut defenderũt fines, sicut & Romani faciebant, qui per aliquot secula, dũ cum vicinis Romæ populis belligerarent, priuatis stipẽdijs arma tulerũt: Egrediebãtur enim domo cibis in vnũ aut duos dies, alijsq; rebus necessarijs instructi, vnoq; prœlio paucisq; horis finiebant bellũ. Sed cũ expeditio in Veios suscepta diutus protrahẽretur, Senatus coactus fuit, populo stipẽdia parare. Exercitus ad expeditiones vicinas colligere, in regionibus Oriẽtalibus, & in Africa, longe facilius est, quã in Europa: eius rei multæ sunt causæ. Prima est, quod regiones vt plurimũ abundantiores copiosioresq; rebus vitæ humanæ necessarijs ibi sunt: deinde, tũ quod populi Meridionales & Orientales, vt plurimũ minori quã nos contenti viuant, suntq, ciborũ parci, simplicesq: Europæ autẽ populi, non solũ vt se nutriant edunt bibuntq. sed vt frigus à se arceant: illi autẽ à cibo nihil, preter nutrimentũ recipiunt: Vinum, quod apud nos pane carius est, apud ipsos nõ reperitur. Ipsorumq; aquæ sunt nostris meliores: Ars culinaria, non apud ipsos tam exquisita, est quam apud nos, nec eorũ stomachus, assueuit adeo opiparis delicijs. Turce finiunt conuiuia Oryza & carne veruecina, nec Orientales insumunt, tantum in vestes quantũ nos. Eunt seminudi in bella, nec præter pudenda aliquid cooperiunt. Inde acciait quod apud ipsos, non tanta artium artificumq; frequentia est, quanta apud nos est, vbi maior elaboratarum rerum pars ad vestes & ad personarũ ornatũ pertinet tot generis panni, lanei serycei, varietas vestiũ colorum venustas, pompa vestimentorum, aliæque res tales. Apud illos populos fiunt fere omnes expensæ in panniculo ex gossypio, qui eos ab vmbilico ad genua vsque tegit. Has ob causas facilius illic quadraginta militum millia, quam apud nos decem millia sustentari possent. His adiunge expensas, quæ in tormenta bellica & in eorum apparatum commeatum, in equos, homines, aliasq: in res, quæ ad gerenda bella requiruntur, faciendæ sunt inestimabiles esse, quas ignorat maxima popolorum Orientaliũ pars, ij maxime, quibus cum Arabibus & Lusitanis nihil negocij est, & qui prouincias Mediterraneas inhabitant. Sed parui momẽti nõ est, quod supradicti populi, in bella eũt, nullis armis defensioni aptis instructi, asq; thoracibus, galeis, squamis æreis & laminis quibus multũ impeditur, nec ea, ex vnõ loco in aliũ absq; impensis vehi possunt. Multũ hac in re differimus à Romanis, qui in bella euntes, tã defensioni quam offensioni apta arma, & sepe commeatum in decem & plures dies ferebant: quare Virgilius hoc onus, Iniustum fascẽ canit, quod præter modum esse videretur. Cum itaq; illi populi, tot commoditatibus fruantur nempe fecunditate regionum, facilitate parandi victus amictus, armorum, facile est, vt vrgente necessitate exercitum, multo maiorẽ, quam nos, colligant, qui rebus infinitis indigemus; quas ipsi ne quidem norunt. Legimus res maximas de exercitibus Assyriorum, Aethiopum, Beli Nini, Semiramidis Cambisis, Ciri, Darij, Sesoscris, Sesaci, & temporibus minus antiquis Arabum, Tartarorum, Mogororum aliorumq;. Et ne exempla tantum longinqua adducamus, & vt ex ijs, que recens acciderunt, rebus antiquis fides concilietur, eaque fiant credibilia: Literis patrum Iesuitarum & Capitaneorum Lusitanorum celebratur res illa, quæ accidit anno 1584. in Angola (ea nobilis diuesque prouincia est Aethiopiæ Occidentalis, regno Congo vicina). In ea

Paulus

Paulus diazius Capitaneus Lusitanus, secunda Februarij, die obuiam habuit exercitum, vnius Myriadis, & ducentorum Aethiopum millium, quem aduersus ipsum eduxerat Angolæ Rex, qui ab illo, incredibili felicitate, nō armorum vi, sed Dei benignitate dissip.tus & in fugam actus fuit. Huius rei literis me fecit certiorem Eduardus Lopezius Lusitanus, qui eo tempore erat cum Rege Congo. Certum itaque est, quod adeo numerosi exercitus, parū durent, torrentibusq́; quam fluminibus, nimbis quam pluuijs similiores sint: quamuis enim colligi posint, non tamen diutius conseruantur quam commeatus, quem secum domo attulerunt durat. Accidit inde vt intra paucos dies dissoluantur valedicantq́; expeditioni, non cum ea in medio cursu est, sed cum incipit moueri: non habent enim secū rem quæ mercatores, & epulatores cum rebus conseruationi vitæ humanæ vtilibus, & ad bellū necessarijs, post eos trahit. Quod plus est vt Myriadi militum, de rebus necessarijs prospiciatur, opus esset alio hominū Myriadi curribus, iumentis clitellarijs famulis, mercatoribus epulatoribus qui illos sequerentur: Tantæ mulitudini autem nec flumina aquam, nec campi fruges, nec terra hospitia suppeditare posset: necesse itaq́; esset vt sua mole rueret & in nihilū redigeretur. Reges illi Orientales, qui exercitus, adeo solito maiores collegerunt, eaq́: in bella, in lōginquas regiones duxerunt, ea quæ diximus bene perpendentes, primum maximam pecuniarum commeatuum aliarumq́: necessariorum apparatuum copiam compararūt. Inter alios, Xerxes, qui maiorem exercitum, tam mari quam terra (de quo memoria sit collegit) consumpsit septem annos, in apparandis ijs, quæ ad expreditionem necessaria erant. Sed reuertendo ad Regem Barmæ, cepitis paucis elapsis annis Portus Martabane & Ternaseri, armaq́; deinde, nunc ad Septemtriones, nunc Occasnm versus circumagendo, diuexauit Principes Caor & Tipuræ cepit regnum Aracanum duxitq́; in eam expeditionem ter centum pugnatorum millia, & quadragesies mille Elephantos, Macin. Aracan, regnum, montibus obsitum & vndiquaq; fere siluis spaciosis cinctum est, suntq́; eæ regno pro muro valloque Ciuitas magistra, quæ regno dat nomen, sita est ad fluuium distatq́; quindecim leucis à mari, 35 à Catigan. Macin regnum, est diues Aloe: id lignum (quod Arabes dicunt Calambuco alij lignum Aquilæ) propter odorē suauissimum estimatur ab omnibus illis populis Orientalibus Argenti pondere. Vtuntur eo in India & Cambaia, in exequijs magnorum Principum, in balneis, & in similibus delicijs. Nascitur vt plurimum, in asperioribus montibus Campæ, Camboiæ Macin: quod in nostras regiones defertur, nullo in præcio apud illos est. Intelligo in regnis Congo, & Angolæ regionibusq́; vicinis laudatum probumq́; reperiri, & quod indigenæ eo vtuntur pro remedio & medecina variorum, morborum quibus laborant. Sed si id verum est miror quod Lusitani ex eo lucrum non capteat.

NARSINGE REX.

POtentiorum Principum qui inter Indum Gangemque sunt, vnus est Rex Narsinge, eius enim domino subijcitur quidquid est inter montem Gate, Sinum Bengalicum, Inter Promontoria Guadauerinũ & Comorinum, quod spaciũ 200. leucas continet, abundantia & copia rerum cum alijs Indiæ regionibus certare potest. Aquæ à montibus cadentes, nunc à fluminibus, alibi riuulis, alias lacubus stagnisque receptę, mirifice terram refrigerant, adaquant humectantque. Ea aquarum copia, solis calore adiuta, miras res propagandis frugibus pecudibusque facit. Oriza varij generis, auibus, fœris, domesticis animalibus precipue bubalis, elephantis, Minæris gemmarum & metallorum, mirifice luxuriat regio. Equos bello aptos non producit, sed à mercatoribus ex Arabia & Persia, ingno numero adducuntur, id quoq; quadam ęmulatione Principes, Decan faciunt, Inter supra dictas regni Narsingæ fines, habitant quinque nationes lingua inter se differentes. plura quoque fortia loca ad Oceanum Indicum habet. Eius enim dicto audiẽs est prouincia Canara aut Cocam, vbi sunt oppida & portus Mangalor, Mayandel, Batticala, Onor, sed Lusitani vectigal Batticalæ recipiunt, & ante aliquot annos occuparunt Onor In Narsingæ regno sunt duæ ciuitates regiæ, vna earum Narsinga, altera Bisuagar nuncupatur, vnde hic Princeps aliquando Rex Bisnagaris, aliquando Rex Narsingæ vocatur.

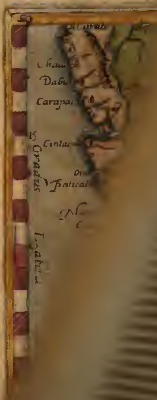
VIRES.

PRO recerta habetur, Regem Narsinge 12. Ducatorum Myriades quotannis recipere, quodq; eorũ tres, aut duo & semis ipsi manent, omne residuũ impendere in magnum corpus militiæ, nempe 40. Nairorum & 20. equitum millia, quibus pacis bellique tempore stipendia largitur, necessitate vrgente multo maiorem exercitum educere potest: eius enim stipendia merentur 200. Capitanei quibus territoria suæ ditionis confert, sub obligatione, vt certum equitum, peditum, elephantorumque numerum semper ad manum paratumq; habeant. Amplitudinis redituũ regni argumento esse potest, quod Capitaneorum aliqui à Rege Myriadem ducatorum consequutur. Sed pro re incredibili habenda minime est, quod hic sicut in maiori Orientis parte, omnes terræ, siluæ, minærę, etiam aqua ipsa, aliquorum fluminum, ad Principes spectant, nemo enim aqua fluminis Gangis qui regnum Bengalæ perlabitur, nec Gangæ qui per Orissæ regnum fluit se lauare potest, nisi Regibus vectigal Teloniumq; persoluat) Ipse quoq; Narsinge Rex, aquam iam dictorum fluuiorũ emere cogitur, eam enim è longinquo ad se deferri iubet vt in ea balneetur, aut quadam superstione se ea purget lustretq;. Rex omnium fundorum suæditionis dominus est populo aũt præter brachia & laborẽ nihil relinquitur. Cũ quidquid è reditibus regni percipit, id Inter ipsum & Capitaneos partitu(r ipsi enim Regi pars tertia redituũ, Capitaneis duæ residuæ partes cedũt) aliquos Capitaneos magnam pecuniæ vim consequi pro vero absona re habendũ non est. Cũ itaq; maxima Principũ Orientaliũ pars, sibi non pacem aut iusticiã pro scopo, In quẽ colliment, proponant: sed victoriam, amplitudineq;, collocant omnes facultates in militiã, nec aliud eis curæ est: Indeq; consequitur, vt equitũ peditumq; numerũ, nobis vix credibile tenere aleteq; possint. Sed vt ipsorũ potentiã credibilis fiat, operę preciũ fecisse videbimur, si ob oculos ponamus, quid Princeps Christianæ professionis (qui Dominus esset omnium fundorum territoriorumq; suæditionis) efficere posset. Estimatur id omne quod è territorijs Franciæ percipitur, ad 15. Myriades ascendere, in Frãcia aũt nec auri minere nec argenti sunt: Sex Myriades percipit clerus regni, vna Myrias & semis Regis Domainij (vt vocant) reliquũ aliorum est, qui reditus habent nihilotamen minus rustici eo in regno laute viuunt. (ij in Oriente in India precipue, In Polonia & Lithuania pro mancipijs habentur) Principes Itaque Orientales, multo maiores reditus è Francia perciperẽt: vltra ea quæ dicta sunt, habet Rex Christianissimus, plus minùs, octo Milliones ordinarij reditus, ex vectigalibus datijsq; quanto autẽ esset potentior, si vltra hæc (in quibus sua potentia consistit) Dominus fundorum territoriorũq; totius regni esset, illaq; (sicut Rex Narsinge facit) in milites impenderet, certe, sicut quando Francia in flore erat, vix expensis in 4. cataphractorum & 6. sagittariorum millia faciendi,

Orixa
Chaul
Dabul
Penasse
Tarnassari
Bingiram
Vergonga
15 Gradus
Canano
Calecut
Coulam
Trauan
Cholmi
Zeilam insula
Trecalamala
Gemanacota
Galle
RUBRUM QUOD ET:
AETHIOPICUM

Bengala
Catigam
Verma
Tallecota
Maiaeni
Copini
Golfo de Bengala
Pegu
Martabam
Tanazarim
Songur
Querva
Bamplacot
Odia
Sian
Cui
Torami
Quedaa
Cori Ptol
Pedier
Pacem
Mangopa
Andramam id est aurea insula
Data
Lapar
SUMARIA olim Taprobana
Teradaru
Campar
Ciaca
REGNUM NARSINGA

15 Gradus

ater montem, Oceanumque In-
orio Comorino ad fluuium Can-
nullus Rex est, qui viribus poten-
us conferri possit: regio enim tot
uminibus, aliquando lacubus stag-
es ditiones diuisisse videatur, nem-
nor, Calicut, Tauo, Cananor. Ante,
bus Percimal Rex totius Malabaris,
Mecam profecturus, vt ibi dum viue-
(vt alias diximus) in plures partes di-
rioritasq; esset apud Regem Calicutij,
ercatorem significat) Quamuis potentiæ
cum quod Lusitani, commercia à suis por
otitatẽ Samorini diminuerint, eius emu-
s Tauor & Cochin sustinendo) nihilomi-
regie adhuc tuetur, vti inter alios, à nobis ce-
r id solum, ne nobilis illa Indiæ pars, à nobis
ione eius Principum. Calicutij regnum ad 25.
rotenditur. Malabaria vbi latissima est, decem
tas Calicut (quæ regno nomen dedit) ad maris
quam, se ferè ad tria milliatia extendit, sed paucæ
agni precij sunt, nempe 10. 15. 20. aureorum ordina-
mune precium est, maxime partis edificiorum no-
us Arabes aut Lusitani manus non admouerunt. Su-
jza, palmetis, pecore, piscibus, diuitiæ consistunt in
quorum mercaturà magnos thesauros in illius regni
o enim Arabes (qui multis seculis huius cõmercij Do-
e Lusitani (indicibilia pericula tam immensæ nauiga-
ab hinc 90. annis vexerunt illuc, vehuntq; adhuc suas o-
urant cum pipere alijsq; rebus. Sicut autem Lusitani Co-
diues & opulentum reddiderunt, ita etiam Arabes Calicu-
egem locupletarunt: commercium enim illud tanti est
non solum Principes vectigalibus datijsq; ditet, [illegible] erca-
æ inde opes accrescant, vt eorum aliqui, cum ali[illegible] o-
& Africæ Regibus conferri possint.

VIRES.

labaria comuniter, non equis vtũtur in prælijs, non ob id solũ [illegible]
nõ generet (magno enim numero ex Persia & Arabia eo ducun[illegible]
id non ferat: sicut enim in Suecia, pedites hastis, equites lanceis [illegible]
uarum frequentiam (quæ earum vsum impediunt, easq; inutiles red[illegible]
alabaria, raro equis vtuntur, propter regionis angustiam, & quod [illegible]
fluminibus, illic maris Sinubus, aliquando lacubus rumpitur. Vires [illegible]
tatu & armis naualibus consistunt. Peditatus his in regionibus, ad m[illegible]
robe instructus est, vt id creditu difficile sit, Milites omnes nobi[illegible]
que Nairi, cum hi septimum ætatis annum attigerunt, ducuntur [illegible]

SINVS ARABICVS
Vella
Docono
Diram
Zeila
Car
Cde gardafu
Malor
Furi
Pun adelgada
Asum
Lan tra
Bracella
Cumare
Opon opane Ptol
Zacotora insula
SEPTE
AETHI
OPI
CVM
P
A
S
Maga daxo
Barua
MARE
RUBRUM QUO
Ilas que hallo Vasco de Acuña
S Francisco
Adarno. alys a de arca
Liona
ya de la galera
C del ambar
Seche
Bemaro
ME

SEPTENTRIO

...ALECV
...Y
...EGNVM

Cintacola

Baticala

Magalor

Cananor

Manole

Calecut

Coulam

Comori

C. Comori

Maldiuar

Insule numero Intra 7000

Cassar

Cedu

Cedur

Adre

Palona

Cadiz

Due Compaigne

Isola de don Garcia

Poucada

Fona

ORIENS

...IDIES

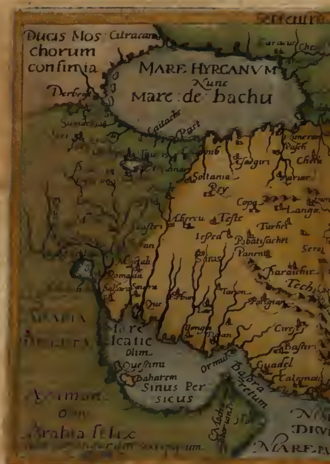
tav. 15

vbi eorum nerui iuncturæq;, per homines arte excellentes, distenduntur, frequenti vnctione olei Sesami, consequunturque ea inunctione agilitatem fere incredibilem, vertunt inclinantque membra facillime in omnem partem, quasi in ijs nulla essent ossa, saltantq; antrorsum retrorsumq; ad miraculum vsque. Semper exercent se armis, existimantesq; neminem pluribus in rebus excellere posse, vni tantum armorum generi assuescunt, cui se maximè aptos norunt. Arma eorum quondam fuere hastæ, arcus, enses, sed postquam Lusitani in eas regiones penetrarunt, adeo exactè ipsi artem metalla temperandi, & fundendi tormenta bellica ijsque vti didicerunt, vt ipsorum Sclopeti puluisque pyrius, nostra longe superent. In bella (præterquam) infra vmbillicum) nudi eunt, nec galeis, nec thoracibus, ferreis vtuntur, vnde accidit vt in prælijs, omnique alia militari actione, mira agilitate leuitateq; polleant, & falconum instar, aduersarium aggrediantur & effugiant: quando eos longe abesse putas, vno momento eos tibi imminere vides, ita vt difficillimum sit eos effugere, & persequi (pedibus enim instar Pardorum valent) nec minus timenda est eorum fuga quam aggresio. Si cominus pugnandum (quod nisi necessitate coacti aut occasione ipsis comoda non faciunt) cuspide feriunt fere semper. Laminas aëreas aut argenteas, manubrijs ensium adligatas gestant, earum sonitus, ipsis tubarum, aut tympanorum loco est, quod eos ad prælia accendant. Scutis se tam probe tegunt, vt nullum feriendi locũ hosti relinquant. Inter Nairos vnus ordo militũ est, (Amochi dicuntur) hi grauissimis execrationibus seipsos, familiam, & posteros execrantur, nisi iniurias socijs factas vlciscantur: Si Rex occiditur, tanto cum furore ad eius necem vindicandam currunt, vt nec ignis, nec præsentissimum periculum eos remoretur: quo igitur maior minorue Amochiorum numerus Regibus Indiæ est, eo potentiores debilioresue censentur. Nairis animos audaciamq; in periculis addit augetque, quod vxorati non sunt. Ante aliquot secula, harum regionum Princeps (huic forte notaerat Respublica Platonis) mulierum inter eos comunitatem introduxit: his accedit maxima libertas vel potius elatio & superbia, non enim plebeo licet Nairo appropinquare, nisi male tractari velit, ipsique seruos suos in diuerticula viarum præmittunt, qui ipsos venire indicent vt ijs via cedant vel alio se conferant. Si verum est Gianizaros ad bella audaces animosolq; reddi libertate, quæ ipsis pacis tempore conceditur quidquid lubet agendi multo, audaciores elatioresq; redduntur Nairi, qui so ab infimæ sortis hominibus, conspici non sinunt: ordinarie ciuitates non inhabitant, sed domus ipsorum terra, densis sepibus, siluulisq; cinguntur, viæ ad eas adeò inter se intricatæ sunt vt Labyrinti videantur. Quantas copias educere possit Calicutij Rex, cognosci potest ex expeditione, quam in Lusitanos suscepit: Anno 1503. coadunauit 60. bellatorum millia, contra Eduardum paciecum Regis Lusitaniæ Emanuelis Capitaneum, (is tunc Cochin eiusq; Regem tuebatur) & 200. nauigia bellica substititq; in ea expeditione totos qunique menses Anno 1529. Arcem quam Lusitani in Calicutio excitarant & Ioannes Lima defendebat, cinxit obsidione cum exercitu centum hominum millium, perstititq; in obsidione per totam hiemem, & quamuis Lusitani in propugnanda Arce, se strenue gessissent, potentiam tamen Regis perpendentes, eam sub manibus demoliti sunt. Idem Rex Anno 1561. cum exercitu 90. militum millium, obsedit Arcem Ciale venitque in eius manus, dedente eam Capitaneo Lusitano qui in ea erat. Quid viribus maritimis possit, plus quam semel ostendit, cum enim multorũ portuum, in quos multæ naues appellunt, Dominus sit, quandocumque placet magnum nauigiorum numerum, armis instruit. Fatendum est omnes Indiæ vires maritimas, hodie Lusitanicis inferiores esse, ob nauium qualitatem, militũque præstantiam, eos terra mariq; superiores facit vsus armorum defensiuorum: & (vt dicatur quod verum est) raro fit vt nudus ferrum non timeat, & armatus audacior nudo non sit. Accidere inde videmus, populos armis defensiuis tantum instructos, in bellis agilitate magis, quam viribus se tueri, fugiendoq; plus quàm pedem pedi conferendo pugnare: quod plus spei in numero quam in robore ponant, destituunturque sepe ea re, quæ exercitus reddit formidabiles, nempe bono ordine.

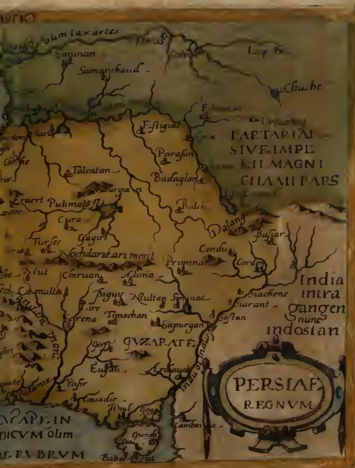
REX PERSIAE.

PErsiæ Persarumq; nomen, aliquanto tempore suppressum fuit, primum ab Arabibus (qui Persis subiugatis, vt eos ignauos redderent, lege sanxerunt. ne amplius Persæ sed Saraceni dicerentur) deinde à Tartaris primo ductu Chingis, postea Tamereanis Sed paulo ante nostra secula, pristinæ gloriæ restituta est Persia, virtute Ismaelis Sophi de cuius origine, aliquà tradere, abs re non erit, quod ad consequendam noticiã Status regniq; Persiæ facere videntur. Cum Mahumetes (à quo secta Mahumetana nomen habet) apud Arabes, diuitijs suæ domine (à qua heres institutus erat) & nouo dogmate (quod in vulgus spargere incipiebat) nomen sibi parasset, duxit in secundam vxorem Aissam cuiusdam Bubacis viri prædiuitis, & magnæ existimationis filiam, illiusque & Omari & Ottomari, eius parentum fauore, collegit magnum Arabum numerum, cepitq;, titulo & prætextu religionis, multa oppida, que ei vicina erant, deditque eo tempore, Hali suo cognato in vxorem Fatimam filiam, ex priore vxore, vitaque decedens, anno suæ etatis 63 reliquit ei suam ditionem, constituitq; eum caput suæ sectæ cum titulo Caliphæ. Bubacus egre ferens, quod Mahumetes sibi (cuius fauore magnus factus erat) etate maturo, iuuenem prætulisset, eiecit eum ditione, auxillo Omari & Ottomari, qui ipsum Calipham malebant cum quod eorũ consanguineus esset, tum quod eius etas iam grandior prouectiorq; spem ipsi cito succedẽdi faciebat, quod accidit nam Bubaco successere ordine, dicti Omar & Ottomar. Omar à mancipio occisus fuit, Ottomaro in quadam rixa neci tradito, redijt Caliphatas ad Halim, sed eum quiete possidere non potuit, nam cepit contra eum arma Mauia, sub prætextu quod mortis sui patroni Ottomari, conscius fuisset curauitq; eum occidi Cufæ hec ciuitas est in decursu Euphratis, infra Bagdet, diciturque ob id, ad huc Massadal, quod est domus Hali, qui ibi sepultus fuit, Hali mortuo dixerunt incolæ Cufæ, Calipham Ocen filium Fatimæ, sed & hic loco deturbatus, & veneno necatus est à Mauia, qui se Calipham absolute dixit, successitque ei Iazu filius. Ocen reliquit post se duodecim filios, quorum vnus Mahumetes Mahad in fuit, eum Mauri non mortuum esse aiunt, sed eum expectantes, dicunt quod ad conuertendum Orbem, reuersurus sit, hanc ob rem in Massadalla (in qua secundum eorum stultitiam, conuersionis initium futurũ est) equus semper paratus est, qui magna cum pompa in templum quod illi Moscheam dicunt ducitur offerturque. Ex controuersijs quæ Hali cum Bubaco, Omaro, Ottomaro & Mauia intercessere, remansere grauissimæ contentiones cum armorum, tum opinionum: volunt enim Persæ, Halim ex testamento Mahumetis, fuisse verum Calipham, sed Arabes prosequuntur fauore tres primos. Cum circiter annum 1363. Mauri nullum Calipham haberent, quod ij finem habuissent anno 1258. in Mustacen Mumbila (quem Allacu Tartarum Rex occidit) surrexit in Persia quidam Baro, cui nomen Sophi, dominus oppidi Ardeuel, qui se sanguine Hali, per Musam Ceresin, eius nepotem (vnũ ex duodecim filijs Ocen) genitum gloriebatur, in cuius memoriam mutauit formam Turbantis (gestamen capitis id est) ad in xtirq; duodecim acies, conciliauitq; suæ sectæ nomen, & estimationem huic successit Gnine filius, & Adar, cui Assam bec in Siria & Persia, potentia celeberimus princeps in vxorem dedit suam filiam: sed eius filius Iacob beg, authoritatem existimationemque Aidar veritus, curauit eum occidi, deditque duos eius filios, Ismaelem & Solim annũ, Capitaneo suo Amanzaro, ei iniungens vt eos poneret in Zaliga (is montibus munitus locus est) sed Amanzar, sui domini crudelitatem detestatus, detulit pueros in suam domum, curauitq; eos cum suis filijs liberaliter educari, cumque in lethalem morbum incidisset, veritus ne adolescentes in discrimen venirent, dedit eis ducentos aureos, & equos, consuluitque vt se ad domum matris conferrent. Ismael qui natu maximus erat, domum reuersus, statim se patris necem vindicare velle professus est, & post aliquos felices successus, assumpsit titulum protectoris rerũ Hali, à quo ipse origmẽ ducebat fecit Turbantem altiorem, misitque legatos ad omnes Principes Mahumetanos Orientis, hortatusque est eos vt & vna sectam, & insignia reciperent: hac via, armorumque felicitate, fecit se toti Orienti formidabilem, occiditq; Ocen, qui se tunc Persiæ

Regem

Ducis Mos chorum confinia
MARE HYRCANVM
Nunc
Mare de bachu
Soltania
Rey
Tefte
Langa
Mare Elcatic
Olim
Baharem
Sinus Per sicus
Ormus
Guadel
Arabia felix

olim Iaxartes
Samarchand
Chuche
Talcatan
Parasan
Badaglan
Balch
Dalang
Condu
Bassar
India
intra
gangen
nunc
indostan
Pulmalo
Cura
Gagirt
Turses
Nordanzari mont
Chiruan
Multan
Timachan
Sapurgan
GVZARATE
Eusan
Pasir
Cambai
PERSIAE
REGNVM
DICVM olim
RVBRVM

Regem inscribebat,& decem eius fratres,solus Marabecus elapsus, implorauit in auxilium Selimum primum Regem Turcarum. Vicit Ismael magno prælio ad lacum Vay Regem Tartarorum Zagataiorum,voleritque persequi victoriam, transmittereq; cum exercitu fluuium Abbiano,dissuasum id ei fuit,ab Astrologo,cui multum fidebat, qui ei dixit,se quidem felices successus in pro grediendo videre, sed nullum iter ad regrediendum apparere,reliquit Ismael filijs amplissimum dominum, quod Mari Caspio, Sinu Persico lacu Siocco,fluminibus Tigri & Oxo (ni malimus dicere Abiano) & regno Cambaiæ comprehenditur quod spacium,est plus quam 20.graduum,ab Ortu ad Occasum,& 18. à Septentrione ad Meridiem,continentur hoc spacio multa amplaque regna,quæ quamuis non omnia,sub eius dominio immediate essent, agnoscebant eum pro supremo Principe,nempe Reges Macram. Patani Guadel, Ormuzij (cui Ormuzo nunc Lusitani dominantur) Georgiani sequebantur eius insignia: Ismaelis erant multæ amplæque ciuitates & nationes: Media quæ nunc Seruan: Diarbecca quondam Mesopotamia: Cusistan quam inhabitarunt Susiani. Farsistan Persarum patria : Straua quæ quondam dicta fuit Hircania: Parthia quæ hodie Arac: Carmania nunc Chermain: Sigestan, Carassan,Sablestan,Iltigias,quarum antiqua nomina sunt Drangiana, Bactriana, Parapomisus,Margiana. Harum regionum aliarumque (quarum nomina non edo) ea pars quæ Sinui Persico vicina est,affluit omnis rerum vtilium copia, propter flumina, quæ ipsas intersecant: inter ea flumina,nobilissimus est Bindimirus, cuius aquis multũ vtuntur illi populi,ducunt enim illas fossis alijsque quibusdam instrumentis, In suas possessiones,suo magno vsui & commodo. Prouinciæ Mari Caspio vicinæ, tum ob fluuiorum oportunitatem,tum propter aeris temperiem sunt eiusdem fertilitatis participes,qualis est illa pars,quam fluuius Pulimalon perambitur (is se in Lacum Burgianum condit) reliqua regionis pars sicca est,quare nec oppida, nec pagi ibi frequentes sunt, nisi ijs locis,quæ fluuij aut lacus alicuius beneficium experiuntur. Ampliores ditioresque ciuitates imperij Persici sunt Istigras,caput Bactrianæ quæ inter amœniores Orientis censetur: Indion caput Margianæ,in territorio tam vberi letoque, vt Antiochus Soter, eam muro cingi fecerit Candahar, caput Parapomisi, multiq; commercij propter concursum mercatorum Indiæ & Cathaiæ,qui harum regiones opes eo ferunt: Eri caput Prouinciæ Ariæ,quæ rosis tam copiosa est,vt ab ijs nomen ceperit : Barbarus dicit eam 13 miliaris ambiri: Ispaam caput Parthiæ,eam aliqui illam esse volunt,quam antiqui historici Ecatompylas dixere,tanti momenti est, vt Persæ de ea hiperbolice dicant eam medium Orbem esse: Chirmain est Metropolis Caramaniæ,celebris propter excellentiam Pannorum aureorum argenteorumq; , qui illic conficiuntur Eor quoque nobilis ciuitas est,nec ei inferior Cuttra Susianæ caput,sed omnes cedunt genuaq; quodammodo deo sculantur (quoad pulchritudinem) ciuitati Siras,ad fluuium Bindimirum,fuit ea quondam Metropolis Persarum (vt aliqui volunt) dicebaturq; Persepolis: Alexander Magnus instinctu sui scorti,tradidit eam flammis cum autem seipsum postea,sui fere puderet,fecit eam restaurari: Quamuis hodie nõ sit tantæ amplitudinis, quantæ olim fuit,estimatur tamen,eam maximarum ciuitatum Orientis vnam esse,circuit cum suburbijs plus minus 20 miliaria instruitque 60.focorum millia: Persis in prouerbio est. Quando Siras erat Siras,tunc Cairus erat eius pagus,non habent tamen eam, pro valde antiqua,nec accedunt eorum sententiæ qui eam Metropolim Persarum faciunt. Taurisium & Casbin sunt quoque ciuitates nobiles,& preter amplitudinem,ostentant se propter Aulam regiam,

REGIMEN.

FOrma Reipublicæ,horum populorum, non est equalis, alicui alteri populo Mahumetano,nec vllo loco inter hos,ea politica regendi forma viget,quæ apud Persas, Aliæ omnes excindunt fere omnem nobilitatem,vtunturque opera mancipiorum, occidunt fratres,aut excæcant eos,sed apud Persas habetur nobilitas in prætio, Reges tractant humaniter fratres, habent in sua ditione, multos potentes, opibusque claros Principes,quæ omnia Ottomani in suo imperio non ferunt. Equitatus apud Persas in prætio

precio est, & ingenuitas: musica & bonis literis delectantur, student poesi, euaduntq; sua lingua excellentes: Astrologia quoque laudatur apud ipsos: hæc omnia contemnunt Turcæ. Mercatura manuariæque artes, florent in Persia: vt concludam, Turcas superant ciuilitate & humanitate.

VIRES.

HVius regni vires consistunt potius, virtute quam numero. Sunt ibi tria militum genera: vnum eorum est, quos Rex semper habet stipendiarios & apud se: alterũ est Timariottorum (habet enim Rex magnum equitum numerum, quibus stipendiorum loco, certa terræ loca attribuit (quod & Turca facit) Tertium est auxiliariorum, qui ære suo merenti conscribuntur ex Georgianis & Tartaris. Sed loquendo de duobus primis generibus (quæ regno Regiq; propria sunt) duo hæc militum genera sunt equites: vbi enim arma sunt in manibus nobilium, ibi peditatus vix vlla est ratio: ex eadem causa sequitur quod Persę viribus maritimis instructi non sunt: Et quamuis Mare Caspium ab vno latere, Sinus vero Persicus ab alio sit, nunquam tamen classibus nec in vno, nec in alio Mari vsi sunt. Mare Caspium quoque (quamuis octingenta miliaria longum sit, latumque sexcenta) non transmittitur aut nauigatur, nisi iuxta littora. Lusitani imperant Mari Persico, suis classibus, quas semper in insula Ormuz habent! Etsi Persia abundat metallis, temperatura excellẽtibus, præcipue Prouincia Carazan, bellicorum tamen tormentorum nullũ fere vsum habent, sicut nec muniendi, oppugnandi, obsidendi, seruandi, defendendiq; loca, quod hę militię partes, peditatui magis propriæ sunt, sicut equitatui proprium est, in patentibus campis iustis prælijs confligere, in quibus Persas multum valere negari nõ potest. Vltra militię necessarias res laborat militia Persica adhuc alio graui malo, nempe discordia, quæ duabus ex rebus oriri solet vna est Principum potentia cui cum plurimum superbia & contumacia coniuncta esse solet, alia est itinerum, & ducendi exercitus difficultas, quæ ex aquæ fluuiorumque nauigabilium penuria nascitur. Flumina enim Persię, non nauigantur, aut tam parum nauigantur, vt quod præstant nullius fere momenti sit: omnes in Sinum Persicum influunt, aut in Mare Caspium, regiones quæ in medio iacent, relinquũtur aridæ & aquæ inopes: quam ob rem, vires regni iungi non possunt: regni enim dimidium siccum est, nec flumen aliquod hic est, quod toti regno seruiat, sicut Ligeris Francię: Padus Longobardię: Vistula Polonię: Scaldis Flandriæ, alijq; alijs regnis faciunt. Terræ desertæ quoq; hic sunt, quæ Prouincias à se inuicem disiungunt: montes etiam, qui eas à se inuicem separant. Has ob res, mihi hoc regnũ, Hispanię simile videtur, vbi nec fluuij commercio vtiles sunt præterquam in finibus pronunciarum: montes quoque & regiones propter ariditatem, incultę in Hispania sunt. Sed natura vt commercia adiuuaret, commoditatique vitę humanæ, in locis aqua nauigabili indigis prospiceret, dotauit Persiam, regionesque vicinas Camelis, qui ibi commodissimi sunt: ferunt enim onera grauiora, quam equi aut muli ferre possent, perdurantque diu in labore, ferunt onus mille pondo, continuabunt iter 40. & pluribus diebus: & quod in locis siccis sabulosisq;: sicut sunt Lybia, Arabia: Persia: in quibus aqua & pascua desunt, bibunt tantũ quinto die semel, & si opus sit, ferent sitim, per decem & plures dies: quod ad pabulum attinet, onere leuatis, datur pro pabulo modicum herbę, spinę, aut rami arborum: Non itaque vllum animal est, quod laborem diutius ferat, minorisque sit impensæ, propter has conditiones, accommodatissimum est regionibus aridis & siccis, Asiæ & Africæ, in quibus: homines summa inopia aquæ & ciborum laborant: Cum enim Camelo, parum sufficiat, potest tamen in aliorum vsum, magnam commeatuum quantitatem ferre. Tria sunt eorum genera minoribus insident homines: mediocres duos gibbos habent, ferendis mercibus valent: maiores crassioresque, onera mille pondo ferunt: Hæc de Camelis dixisse, sufficiat: Quem equitum numerum Rex Persiæ educere possit, visum fuit bellis inter Ismaelem & Selimum primum, Regem Turcarum. Inter Ismaelem & Solimannum, & inter Codabendam & Amuratem tertium gestis: nemo horum Regum, habuit vllo in loco, contra Turcas, vltra 30. equitũ millia, sed armis adeo instructos vt multo maioris exercitus

impetum

impetum non timuerint: Equites Persiæ, quibus suppetit res, quique ditiores inter ipsos sunt, armant se fere in modum nostrorum cacaphractorum, alij (qui duas tertias equitatus partes conficiunt) contenti sunt galea, lorica, scutoq;: vtunturque lancea arcuque alternatiuie. Sed dicamus pauca de Reditibus, quibus auxiliarios conducere possit. Profiteor me precise non scire, ad quam summam eius Reditus accedant, duo enim, qui dedita opera, eo profecti sunt, vt explorarentur, quæ Regis Persiæ opes sunt, inter se dissentire, diuersaque loqui audiui: vnus tres, alius quinque aureorum Myriades annui reditus ei attribuit: hoc dico, ex duobus argumentis colligi posse, ipsum (Persiæ Regem) opulentum esse: vnum est, quod Tamasus, Regis qui nunc regnat pater, toto suo regno sustulit vectigalia, omnim importatarū & exportatarū merciū id vectigal reddebat 90. Tomanorū millia, quę cōficiunt Myriadē, & octingenta aureorum millia, (vnus enim Tomanis valet 20. aureos:) vt id faceret induci non potuisset, si alij eius reditus, ei animos non dedissent: Aliud argumentum est, quod d Status Persiæ, in septem Prouincias diuisi sunt, quarum ea quæ Ispaam dicitur, reddit septingenta aureorū millia: tantundem dat Siras, nec tamen inter ditiores censentur hæ duæ, eas enim longe superant Corassan & Diargument, quarum illa fodinis Cyrneorum, metallorumq;, hæc feryci prædiues est. Sed vnde percipit suos reditus, si se vectigalibus, inuectarum & euectarum mercium spoliauit. Ex territorijs sui dominij: ex decimis fructuum: ex fructibus minerarum: ex officinis, (vnusquisque enim officinam, aut tabernam quarumcumq; rerum ponere volens, certi quiddam Regi quotannis pendere debet:) ex donis quoque particularium, & donationibus comunitatuum: consistationibus, alijsq; rebus talibus: Adferunt quoque aliquid tributa Principum, coronę subditorum, quales sunt Principes Far & Candaar, alijque quos supra nominanimus.

PRINCIPES FINITIMI.

AB ortu Magororum, à Septentrione Zagataiarum fines attingit Sophi: ab occasu longissimo tractu, Persię conterminus est Turca ad Miridiē habet regnū Ormuzij (cui corona Lusitanica dominatur.) Cum Mogoris, nihil fere negocij Persię Regi est, propter causas, alias deductas: sicut enim Hispania & Francia, se mutuo offendere non possunt, propter itinerum angustias & asperitatem situum ad limites, quæ commeatum (qui exercituum sustentatio est) transuehi non sinunt, Ita & inter confinia Indiæ & Cambaiæ (à Mogoris occupata) & ditiones Persarum se interponunt montes, & deserta, quæ non permittunt, vt iustis viribus se inuicem hi Principes impetant. Pro maximo quoque obstaculo habendum est, quod equitatus (in quo amborum vires sitę sunt) in talibus locorum angustijs explicari non potest: petunt tamen se inuicem bello, ad fines regnorum Cabul & Sabiestan, quorum aliqui Principes Mogororum sibi dominiū pararunt Sophi immediate Magni Cham fines non attingit, quod aliqui Principes, & deinde magnum desertam, inter ipsos sint. Videtur ipsum pro termino sui Imperij, sibi statuisse flumen Oxum, quod alij Abianum dicunt, id in Sablestan subtus montem D elanguer ortum (post longum cursum in quo multum protenditur propter frequentiam & amplitudinem fluminum quæ recipit) condit se in mare Caspium, diuiditque à parte Septemtrionali Sophum à Zagatai. Sophus nunquā ausus fuit, hoc flumem transmittere, & cum Saba Rex Zagataiorum id transgressus esset, magno prælio ab Ismaele victus fuit Cirus Rex Persarum, construxit pontem in hoc flumine, transduxitq; exercitum, aduersus Tomirim, Scytharum reginam, quæ ipsum cum omnibus suis concidit. Turcæ cōterminus est Sophi, per totam imperij sui longitudinem occidentalem, nempe à mari Caspio, ad Sinum Sauracen sem vsque spacio fere 15. graduum. Vt verum fatear non habet Persa hostem, à quo plus ei periculi timendum sit, cuiusque vires ei plus metuendæ sint: quoties enim arma cum eo contuletunt Persæ, fere semper aliquid perdiderunt: Mahumetes 2. vicit. Vssuncassanum, eripuitque imperium Trapezuntinum Dauidi, qui se sub eius vmbra protectioneq; contulerat. Selimus primus, superauit in

loci

locis campestribus Ismaelem,eripuitque ei Caramit (ciuitatem amplissimam fortissimamque) Orfam,Merdim totamq; regionem quam ipsi Alech nuncupant: Solimannus egit in fugam Tamasum spoliauitq; eum Bagdeto,& tota Diarbecca. Aetate nostra, occupauit Amurathes,id omne quod inter Derbentum & Taruisium iacet,quo In spacio est Georgia (cuius populorum pars maxima,sequebatur partes Sophi) Seruan: & munitis Arcibus (quas in Tiflis,Sumachia & Eres magnis ciuitatibus,& in Transitibus Cars Tomanis & Lori ædificari fecit) reddidit paulatim sibi iter securum,ab Ezechia ad Orontem fluuium vsque,qui trium dierum itinere vltra Taurisium est, in qua ciuitate (Taurisio) curault edificari magnam Arcem,nec cogitat eam relinquere,sicut primum Selimus & deinde Solimannus fecere,sed vult ea Arce Taurisium tanquam freno constrictam,in perpetuum retinere Eo bello,quod ab anno 1567.in presentem 91.annū vsque,durauit,mutarunt Turcæ suum belligerandi modum:cum enim huc vsque suæ multitudini,virtutique,sui equitatus, peditatus, copia tormentorum bellicorum, apparatuque bellico confisi,nō curarunt Arces,munitionesq; extruere, sed vt plurimum quidquid ceperant exciderint,nec magni fecerint quod retinuerant (quod vt verum dicatur,in campis fortis esse non possit,qui vires in loca munita dispartitur) hoc bello Persico coegit Turcas necessitas,(vt euitarent errores,in quos impegerant Selimus & Solimannus) se paulatim munire,fecerunt itaq; castella,in locis oportunis: edificarunt ciuitatulas,in præcipuis ciuitatibus,instruxeruntque eas magno tormentorū bellicorū & militum numero,constetitque eis id bellum magno. Quamuis autem Persa,improuisis assultibus,multa hominum millia,in frusta dissecuit, multaq; eorum millia fame Incommodisque perierint,tantum tamen terræ amisit,tum suæ propriæ tum amicorū, quantum iam dictum est,& inter alia suam ciuitatem regiam Taurisium.Estimaturque Turcam,in ditione,quam sibi bello parauit,instituisse 40.Timarrorum millia, & quod ei ad huc auri Myrias ex reditibus eius,superfu.Persa non potest resistere Turcæ in prelijs campestribus,ei enim peditatu,tormentis bellicis,& apparatu bellico(& quod summum est) obedientia populi conferri non potest.Sellmus primus,Solimannus & Amurathes tertius nunquam contra Persas arma mouerunt,nisi aut à rebellibus,aut ipsorū discordijs inuitati Selimus ab Marabecho,filio Ocen, Principe in Persia potentissimo, in auxilium vocatus fult:Solimannus auxilio venit Elcaso Tamasi fratri, cui ex ambitione,aut suspicione erat infensissimus:Turca itaq; suo commodo vsus est beneuolentia,qua Elcasus apud populum valebat,eiusq; authoritate: Amurathes non ante arma cepit,aduersus Persas,quam ex literis Vstaff Basse Vani ciuitatis,& allorum intellexisset, omnia contentionibus flagrare apud Sultanos Persiæ,qul inter se de Rege diffidebant: quidam enim Ismaelem,alij Ayner (qui ambo Tamasi filij erant) volebant, & Periacocona,occidit suum fratrem Ismaelem, exclusoque Aynere,consequutus est coronam Mahumetes Codabanda.Exortæ sunt postea discordiæ,inter Codabandam & filium, & inter Turcomanos (familiam inter Persas potentissimam) & Regem,quæ Persis non minus nocuerunt quam arma Turrica.Nullum negocium est Regi Persarum cum Lusitanis Ormuzij,quod ipsi nec vlres maritimæ (sine quibus id regnum recuperari non posset) sint,nec Lusitanis satis virium est,vt in mediterraneis regionibus, sibi aliquid acquirere possint.Tamasus ipse,cum aliquando Instigaretur, vt expeditionem, in Ormuzium susciperet,rogault,quid ea in Insula cresceret,num frumentū, fruges,fructus, aut quid aliud boni?cumque intellexisset fundum Insulæ sterilem,omniumque rerum esse inopem,sed commercio valde conducere insulam, ideoque magnl momenti esse, negglexit,irrisitque eos,dicens se suis populis remisisse nonaginta Tomanorum millia, talis reditus.

IAPONIAE REGNVM.

IAponia dicitur multarum variarumq; insularum diuersæ magnitudinis corpus, quæ sicut situ à cetero Orbe terrarum distinctæ sunt, à populo incoluntur, multum abalijs, moribus ritibusq; dissimili. Hæ Insulæ, parum à se inuicem distant, instar Maldiuarũ in Mari Indico, Hebridarũ, & Orcadum In Oceano Septemtrionali, In ijs sunt 66 regna, quæ in tres principales partes diuiduntur, quarum vna nouem, altera quatuor, tertia 53. regna complectitur: inter ea quinque regna Coquinai, nobiliora & illustriora sunt: in ijs est fama celebris ciuitas Meaco, acciditq; plerumq;, vt qui eorum quinque regnorũ, dominium sibi parauerit, aspiret ad Imperium totius Iaponiæ, quæ Noua Hispania 150. China 60. leucis distat. Pro sterili potius, quam fertili habenda est Iaponia Capaci Ingenio præditi sunt incolæ, & In aduersis incredibili pacientia præstantes. puerulos recens natos, In fluminibus lauant, & cum ablactati sunt, remouent eos à matrum aspectu, exercitantq; venatione. Nudi capite viri & mulieres incedunt, tam cœlo tristi quam sereno: gloriæ honorisque cupidi sunt: paupertas nobilitati sanguinis nihil detrahit: minimam iniuriam inultam non sinunt: honorant se mutuo multis ceremonijs: graues, animoq; sedato sunt, sicut hispani, cauent diligenter, ne in factis dictisue se timidos aut abiectos animis monstrent: infortuniorum calamitatumq; suarum neminem consciũ faciunt Bestiarum aut pecudum, eadem fera & mansueta, quę nos, habent, sed vix alia, quã ferarum venatione captarum carne vescuntur. Verum quidem est, quod carne nõ multum delectantur, sed plurimum herbis, piscibus, hordeo, oryza viuunt, suntq; hæc præcipua eorum alimenta: vinum quoque ex ijs faciunt: aquam cui puluis preciosus valde, admixtus est, in delicijs habent, hunc potum vocant Chia. Aedificia eorum, vt plurimum, ex ligno sunt, cum quod regiones mediterraneæ, lapidũ Inopes sunt, tum quod arboribus ædificijs aptissimis (inter quas Cedrus in admirabilem altitudinem crassitudinemq; excrescit) abundent, & quod Iaponia terræ motibus valde obuoxia sit. Principi qui Dairi nuncupabatur, paruit quondam tota Iaponia, huic bene obediebatur, reuerebantur, colebantq; eum, quod magna cum grauitate maiestateque regeret, durauitq; id plus minus 1600. annos. Sed quingẽtis ab hinc annis insurrexerunt, in eum duo eius præcipui ministri, turbaruntque totum Imperium, nam eorum vnusquisque, armis tot, regnorum Dominiũ, sibi arripuit, quot potuit, spoliauitq; ijs Dairi. Creuit deindè ambitio, cumq; modo hic, modo ille rebellis fit, rapitque sibi, hic vnam, alius aliam Imperij partem, cum titulo Iucatai (quod Regem sonat) reliquerunt tamen ipsi Dairi nomẽ, quod est Domini vniuersalis Iaponiæ, sed sine iurisdictione, aut dominio vllo, imo vix in dapes & cultum aliquid, ei pendebatur ab illis Principibus, qui Meaco vicinas ditiones habebant: ita vt vmbra tantum, veteris amplitudinis & Monarchiæ Iaponiæ penes eum manserit. Ab hinc quingentis annis, se Dairi loco Imperatorem, aut Regem Iaponiæ dicit ille, qui sibi dominium Coquinai arripuit (vocat se quoque Dominum Tenzę) vbi illa quinque regna, ciuitati Meaco vicina sunt. Talis fuit nostro æuo Nabunanga, nunc autem Fassiha, qui dominij amplitudine potentiaq; omnes suos prædecessores superat: Nabunanga, qui pre alijs excelluit, non plus quam 36. regna sibi comperauerat, sed Fassiha vt minimum 50. eorum sub iugum egit.

REGIMEN.

IAponiæ regimen differt plurimum ab eo regendi modo, qui In Europa, In vsu est Potentia Principis Iaponiæ, non consistit in reditibus ordinarijs, aut in beneuolentia populi, sed In authoritate imperioque, & vi primum vnam, aut plures ditiones sibi comparauit, diuidit regna, partiturq; ditiones, inter amicos, & sibi fidos, qui se obligant ei inseruire, suis sumptibus, tam pacis quam belli temporibus, cum certo hominum numero, hi rursus, eas ditiones, inter sibi fidos subdiuidunt, vt ad eorum obsequia parati sint, aliquid sibi, suæque domus vsibus reseruantes, ita vt omnes Iaponiæ opes, tam priuatæ quam publicæ à paucis dominis, hi pauci autem ab vno, nempe Tenzæ Domino, depen

dea n

Laicheu
Taiocem
OCCIDENS
xcanton
Nanquin
Suchin
Sucuan
Ancheo
Bucheo
Punta dos Ladrones
Vuoqui
Nagato
Ceuxuma
Firando
P. Bom
Ogota
Dua
S Clara
Saceuma
Scala Milliarium Aequinoctialiû
MERIDIES

IAPONIA REGNVM
RIO
Pacasa
Hiechigen
Canga
Sando
Deua
Mioxu
Ximoccuge
Hiechigo
Rinano
Musaxi
Simotuua
Cay
Hiza
Nino
Hinga
Finda
Tagima
Tamba
Nacaya
Voari
Surunga
Natsuqiami
Nasima
Coy
Ecem Ionoxima
Gisima
Toromi
Tarya

deant,qui pro libidine,dat aufertq; quod vult, premit, extollit, fauet,reducitq; ad inopiam Principes,cumque eorum vni ditio eripitur,mutantur omnes nobiles militesq; eius ditionis,manentq; tantum artifices,& agricolæ. Ea regiminis forma, conuersiones perpetuas,mutationesq; imperiorum secum trahit,nam Dairi (quamuis ei nec potētia, nec imperium sit,est tamen apud populū in dignitate,reueriturq;,ab illo) facitq; vt Dominus Tenze alijq; Principes Tyranni,alienarum rerum vsurpatores,euersores Monarchiæ, hostesq;amplitudinis Iaponicæ videantur,id eorum estimationem tollit,auertitque ab ijs animos populorum : indè accidit vt facile se moueāt, capiantq; arma,sperantes se ampliores facere,deprimendo socios. Cum itaq; Principes quotidie mutentur,nō possunt à populo, tanquam Domini naturales amari, ijq; cū incerti sint de dominio,vni ditioni,quam alteri addictiores non sunt, sed sperantes eadem facilitate, qua vnam nacti sunt,se aliam meliorem nancisci posse, exponunt periculo, hanc pro illa,sicut in lusu chartæ & aleæ fit: nunc per se,rursus cum alijs coniuncti,tentant diuersa, detinentque ijs modis omnes illas insulas in perpetuis bellis. Fassiba vt sibi absolutum Dominiū,aut potius tyrannidem paret,solet Principes ex vna regione,in aliam sepe transferre,vt Domini suis dominijs deturbati, degentesq; inter exteros vassallos,impotentiores sint,nec aduersus ipsum adsurgere,nec ei rebellare possint : & vt id minus possint, diuidit regnam,ditionesq;, ita vt Domini non habeant ditiones vnitas. Nunquam deest, illis causā dissidij, bellorumq;,quod fines ditionum angustæ sunt. Vult quoq; Fassiba,vt in his Statuum vicissitudinibus, tam ij quorum conditio potior, quam ij quorum res deterior facta est,reuerentiam homagiumq;(vt dicitur) faciant,seque ipsi quotannis,quam opulentissime sistant, quare potissimam diuitiarum Iaponiæ partem ad se trahit. Populos occupatos tenet,in ædificandis Palacijs admirabilibus,templis amplissimis, in fabricandis Arcibus & ciuitatibus, quibus nullæ aliæ similes sunt : in ijs substructionibus, plus quam centum operariorum millia,ipsorum expensis,diuersis in locis labori incumbendum habet. Inter alia nunc templum ædificari curat,cui omne Iaponiæ ferrum insumere vult : præcepit enim omnibus mercatoribus, populoque vt arma omnia, in certum locum comportent,vt illi fabricæ impendantur:exuit hoc opere populum armis,facitque paruo temporis spacio opera magnifica,habet enim duabus, tantum in partibus laboratorum,suis expensis opera facientium, plus quam centum millia. Vltra obligationes,qua Reges & Principes,tam pacis quam belli tempore,se sistere,eiq; inseruire tenentur,percipit duas Myriades ex reditibus Oryzæ,quæ ex possessionibus quas sibi retinuit, colligitur. Proposuit vbi confecerit ea,quæ in Iaponia facere constituit,Chinam aggredi,vt eam suo Imperio addat; ad hoc precepit scindi ligna,duobus nauigiorum millib. sufficientia,vt ijs exercitum transmittat. Tam amplis, substructionibus, magno molimine,tanta ditionis amplitudine, adiectione que regnorum suo Imperio, sperat se immortalem reddere,efficereq; vt pro Deo colatur,sicut ij omnes fecere, qui apud Iaponenses deorū nomina adepti sunt, Amida enim,xaca,Canis & fotoque,nihil aliud quam Domini Iaponiæ fuere,qui belli gloria, aut pacis artibus, sibi in Iaponia opinionē diuinitatis pararunt,sicut olim Hercules & Bachus in Grecia, Saturnus & Ianus in Italia: nec minus fabularum,nugarumq; de his,quam de illis narratur. Fassiba autem videns legē Christi,non probare alium Deum,præter eum qui celum & terram,ex nihilo creauit,& ex consequenti deiectari omnes deitates, stulte fabricatas, proposuerat, in exiliū agere omnes patres Iesuitas,qui eam concionabantur,euellereq; nouam vineā,quæ in illis regionibus altas radices agere incipiebat. Superbiæ profecto exemplum memorabile hoc est,Romani enim Imperatores,omnibus viribus se prædicationi crucis & Euangelij opposuerunt,vt sua Idola tuerentur & conseruarent, que lex Dei demonia vanitatemque esse docet,at hic mouet bellum fidei Christianæ,vt sibi deitatem arroget,quod extremę est ambitionis,& amentiæ dum se pro Deo haberi vult. Sed inter tam vastas & immensas cogitationes suscitauit ei Deus nouum hostem,qui ab Orientalibus Iaponiæ partibus,se mouet aduersus ipsum,quod ex literis anni nuper elapsi intelligitur.

IMPERIVM PRESBYTERI IOHANNIS.

IMperium Presbyteri Iohannis, quamuis sit amplissimum, in effectu tamẽ, non respondet famæ opinionique, quam vulgus potiorque scriptorũ pars, de ipso habet. Horatius Malagucciús, in suo Discursu de amplitudine dominiorum huius temporis, vult ipsum habere dominiũ latius, quam vllum aliũ Principem, excepto tamen Rege Catholico. Fateor equidem antiquis temporibus, ipsius ditiones se longe extendisse, quod ex multitudine regnorum, quibus suos titulos amplificat, quoque existimari posset: Inscribit se enim Regẽ Goiame (quod regnum vltra Nilum est) Vangue & Damut, quæ vltra Zairi sita sunt: cum tamen hodie pro certo sciatur, eius Imperium vix Nilum attingere. Scribit quoque Iohannes Barrozius Abissinos eius fluuij exiguam noticiam habere, propter montes qui inter illos, & hunc sunt. Centrum eius ditionum est Barcena: ab Ortu enim extendit se, à Suaquen, ad Ostia maris rubri vsque: quod spacium 122. Leucas comprehendit: verum quidem est, intra mare rubrum, & ipsum esse Aciem montium, quos Mauri incolunt, qui & in locis maritimis dominantur. Ad Occasum habet Aciem montium, secundum Nili cursum, quos Gentiles inhabitant, penduntque ei Tributum. Ad Septem Triones, termini ei constituendi sunt, linea imaginaria, quæ à Suaquen ducatur, ad caput Insulæ Meroe vsque, extendaturque ad 125. leucas. Inde Arcus nõ admodum incuruus faciendus est, Meridiem versus, ad regnum Adeæ vsque, (in cuius montibus nascitur flumen, quod Ptolemæus Ratto vocat, ponitque sub Melinda) spacio 250. leucarum, ad fines Gentilium: hic verte facque finẽ in regno Adel, cuius Metropolis est Arar, in altitudine nouem graduum. Ita vt totum hoc regnum, in circuitu, habeat plus minus 672. Leucas. Hæc regio distincta est in amplissimas planicies letos colles, altos montes (sed culturæ aptos, frequenterque inhabitatos) producitque hordeum & Milium (frumento non admodum abundat) & semen quoddam bonum durabileque. Est ibi satis Mily, Zaburri (quod nos frumentum Indiæ dicimus) omneque leguminum nostratium genus: sunt ibi ad huc alia, sed nobis incognita: Vua eis non deest, sed inde vinum non exprimunt, quàm in Principis, & Patriarchæ ædibus. Vini loco cõficiunt, potionis, genus, ex fructibus Tamarindi, qui acer est. Medicę, Citreę, Cedri arbores nascuntur sua sponte. Exprimunt oleum ex certo fructu, quem ipsi Zeua dicunt, id aurei coloris est, sed inodoratum. Apes mellificant etiam in domubus, vnde hic ceræ & mellis incredibilis copia est. Omnes ipsorũ panni sunt ex Gossypio contexti: ditiores vestiuntur pellibus Veruecum, honoratiores autem exuuys Leonum, tygridũ, Lyncium. Diuites sunt boum, caprarum, ouium, mulorum, asinorum, camelorum, equorum (quantumuis paruorum) sed ex Arabia & Aegypto adducitur eorum magna copia: quando equæ pepererunt, eis pullos non vltra tres dies relinquunt, deinde eos vaccis subijciunt quę eos ablactant Habent etiam talia animalia, qualia nos habemus, etiam gallinas, anseres similiaque, nempe vaccas, porcos siluestres magna copia, ceruos, capreolos, lepores, sed nullos cuniculos. Preter hec habent Pantheras, Leones, Elephantos, Lynces. Vt finẽ faciam, non est alia regio, generationi multiplicationique, tum plantarum, tum animalium hac aptior: sed parum adiuuatur industria incolarũ: partim quod natura ingenioque tardi sunt lentique: habent linum, sed non texunt telam

PRESBITERI
IOHANNIS
IMPERIVM
Vamba
goiame
Damut
Niger lacus
Nedian
Zaire lacus
Zembre lacus
Nilus fluuius
Gotta
Vangue
Aggag
Gaga
Cafater
Gora ua
Fungi
Aruga
Soua
Baza
achada
Ermita
Assan
Bun
Gorga
Sibit
Quiloa
Mombaza
Barcena
Baru
Fatigar
Adel
Mozambique
Melinde
Lamon
Braua
Magadaço
Cimare
Meridies
Oriens
B A
RI
CUS

Tripoli
Mare Mediterranei pars
Borno
NVBIA
Aegyptus
Alexandria
Gaoga
Nubia
Goran
Sue
MARE RVBRVM
P Ercoco
Medina Talnabi
Mecha patria Mahumetis
Danghali
Zabit
Aden
AIMAN
que olim
ARABIA FELIX
Zocotora Insula
SINVS

telam: Cannas mellis, sed saccharum inde deducere non norunt: Ferrum, sed eius vsum ignorant, habentque fabros pro Nigromanticis: Sunt ibi flumina & aquæ nec tamen ijs agros irrigant nec reddunt eos fertiliores Quid venatio & piscatio sit, vix intelligunt. Inde campi auibus animalibusque siluestribus: flumina & lacus piscibus scatent. Altera causa est, quod plebis, à primarijs males tractatur: Pauperes itaq; videntes eis auferri quod habent, nō faciunt plus sementis, quam necessitas exigit. Loquendi regulas non habent, & ad epistolam conscribendam, copia hominum, multisque diebus opus esset. In comedendo non vtuntur Mappis, mantilibus nec mensis Medicamentorū nullum vsum habent. Nobiles, ciues, & plebei habitant distincte, possuntque hi nobilitatem facto aliquo egregio acquirere. Primo geniti ex Asse heredes sunt. In tota Abissinia non est oppidum, quod plus quam 1600. focos habeat; suntque valde pauca eius amplitudinis: Nulla ibi Arx, nec locus munitus est, estimantque Spartanorum more, quod regio conseruari, defendique brachijs debeat, non propugnaculis ex terra aut lapide Vt plurimū in pagis dispersi habitant. Mercimonia ipsorum, fiunt permutatione rei vnius cum alia; supplentque iustum precium frumento, sale. Piper, Thus & Myrrham & Sal auro appendunt. Aurum pondere quoque expenditur: Argentum ordinarie in vsu nō est. Maior coetus conuentusque est Aula Principis, quæ nunquam fixa manet, sed modo huc, modo illuc commigrat, habitatque in campis sub tentorijs. Hæc Aula occupat decem & plura miliaria.

REGIMEN.

Forma regiminis Presbijteri Iohannis, satis refert Despoticum, deprimit enim valde vassallos, tum potentes, tum pauperes, tractatque eos potius tanquam mancipia quam subditos: Quo hoc tutius faciat, ita se gerit vt apud eos tanquam diuinus sacerque colatur. Ad nomen Principis inclinant se, tanguntque manu terram: Reuerentur Tentorium, in quo ipse habitat, etiā ipso absente. Solitus erat, se quoquo tertio anno, vna sola vice, populo visendum prebere, postea largiores facti sunt, seque tribus vicibus, quotannis spectandos dederunt, nempe diebus Natiuitatis, Paschatis & Sanctæ crucis, in Septembri. Panusius, qui nunc regnat, paulo mansuetior factus est. Quando aliquid eius nomine alicui (quicumq; is fiet) mandatur, audit is mandata, à cingulo sursum nudus, nec nisi Regis licentia vestem resumit. Iureiurando, ad perhibendum veritati testimonium addacti, non solent veritatem dicere, nisi iurauerint per Regis vitam: Dat is aufertq; magnam ditionem cui ipsi placet, nec ei qui priuatur, facere demonstrationem, se id egre ferre, licet. Confert ordines sacros, & administrationes sacramentorum, disponitque pro libitu, tam de Religiosis, quam Laicis, & ipsorum bonis. In itineribus equitat circumdatus cortinis rubris, altis longisque, quæ ipsum retro, & à lateribus cingunt. Defert secum magna cum reuerentia, duodecim lapides Altaris sacratos (qui ipsorum sacra sunt) In capite coronam, cuius vna medietas ex Auro, altera ex Argento est, crucemque Argenteam manu gestare solet. Faciem coperit particula Taffette cerulea, quæ plus minusue, attollitur dimittiturque, secundum quod ipse, suum fauorem, erga eum cum quo agit, indicare vult. Aliquando summum pedem monstrat, quem extra Aulea exerit: Ad ea, non nisi post longum tempus, multas ceremonias, diuersosq; internuncios, qui ferunt referuntque mandata, accessus datur. Nemo præter Regē vassallos

habet,

habet cui quotannis homagium præstant, deferuntque obedientiam, quam subditi Regi debent. Originem trahit hic Rex à filio Salomonis, & Reginæ Sabæ, cui Meilech nomen fuit. Receperunt Abissini fidem Christianam Candace regnante, cuius tempore, cepit in Aethyopia regnare, floreretq; familia Casparis, à quo post 13 generationes descendit Iohannes qui Sanctus dictus fuit. Hic circum tempora Constantini Imp. quod filios non haberet, Regnum relinquens filio natu maiori, Caij sui fratris, Inuestiuit Balthasarum & Melchiorem, natu minores, illum regno Fatigar, hunc regno Goiame. Fuit itaque stirps regia, diuisa in tres familias, Gasparis, Balthasaris, & Melchioris, ordinauitq;, vt Imperium esset electiuum, vni ex dictis tribus familijs, modo is primogenitus nō esset, quia ij haberent sua regna propria. Vt autem tumultus scandalaq; vitarentur, præcepit vt fratres Imperatoris, cum popinquoribus parentibus includerentur in Arce montis Amaræ: Voluit præterea vt ibi ponerentur filij Imperatoris, qui in Imperium succedere, nec aliquo Statu gaudere possunt. Ob hanc causam Imperator, vt plurimum vxorem non ducit.

VIRES.

DVo habet redituum genera: vnum consistit in fructibus suorum agrorum, quos per sua mancipia, suosq; boues colit: Ea mancipia, multiplicantur quotidie: Cōtrahunt enim inter se coniugia, filijq; permanet eius conditionis cuius erant progenitores. Aliud genus est Tributorum, quæ ei penduntur ab omnibus, qui dominia obtinent: horum aliqui equos, alij boues, Aurum, Gossypium aliasque res dant. Estimatur ipsum magnos thesauros, tū pannorū & gemmarum, tum auri possidere, & quod earum rerum horrea amplissima referta habet. Ipse scribens Regi Portugalliæ, obtulit ei ad bellum aduersus infideles gerendum, dare, Millies centum, drachmarum aurearum, millia: Militum quoq; & commeatuum infinitum numerum. Ipsum vt plurimum, quotannis recondere in arcem Amarā, tres aureorum Myriades dicitur. Verum quidem est, quod ante Regem Alexādrum, non reponebant tantum Auri, quod id purificare nescirent, sed recondebant gemmas particulasq; auri rudis. Reditus eius, sunt trium generum: Vnos capit ex suo dominio: Alios à populo, qui certi aliquid pro foco pendunt, & decimam omnium Mineralium, quæ ex alijs quam suis fodinis eruuntur Reliquos percipit à Principibus ei subditis: Hi vnius ciuitatis quam ipse elegerit (modo eam non eligat quam ipsi inhabitant) Reditus ei dant. Quamuis autem reditus, facultatesq; satis amplæ sunt, gens tamen ipsa ignaua est: Tum quod ipse eam in mancipiorū numero habeat vnde ipsis non est, illa animorū generositas, quæ hominea ad arma promptos, audacesq; ad pericula facit: Tū quod ipsis videtur. suas manus cōstrictas esse, respectu quo ipsum reuerentur, & reuerentia qua ipsum obseruant, & à timore quo sibi ab illo timent. Tum etiam quod arma defensioni commoda non habet, præter situ obsitam galeam. Semi Galeam testa & loricam, quam Lusitani eo detulere. His addi potest defectus Arcium: Cum itaque ipsis nec loca munita sint, in quæ confugiant, nec arma quibus se defendant, sunt, ipsi ipsorumq; pagi, hostibus tanquam præda expositi. Ipsorum arma offensioni apta, sunt sagittæ non pennatæ, & aliqua Iacula Obseruant Ieiunium 50. dierum, quod ipsos (propter magnam abstinentiam, qua se per illos sactos dies ieiunādo macerant) ita extenuat affligitq;, vt nec multis subsequentibus diebus, ad se mouendum vires eis suppetant. Eam occasionem captantes Mauri, aggredinntur eos, magno suo commodo. Scribit Franciscus Aluarezius quod Presbyter Iohannes, possit in campos educere centenariorum millia, sed visum fuit, quod ingruente necessitate, multo minores copias educere potuerit. Habet Religionem militarem, quæ sub protectione Sancti Antonij est, ei vnusquisque nobilitate clarus pater familias, ex tribus filijs vnum, (excepto primogenito) destinare debet. Ex his seliguntur 12. equitum millia, qui Regi excubent. Finis huius religionis est Imperij fines defendere, resistereque hostibus fidei.

Principe

PRINCIPES FINITIMI.

CErto nobis constat, Presbyterum conterminum esse, tribus potentissimis Principibus. Primus est Rex Borno: Alter Turca: Tertius Rex Adel Rex. Borno dominatur ei regionique se extēdit à Guangala, Ortum versus ad pius minus quingenta miliaria, Inter deserta Seth & Barca: Situ inequalis est, continet enim partim montes, partim planicem. Eam inhabitat populus satis ciuilis, degitque in casis satis frequentibus, propter frugum copiam, est ibi quoque aliquis mercatorum concursus. In montibus viuunt pastores armentorum & pecorum, qui Mylio vt plurimum viuunt, deguntque vitam bestialem, absq; religione, habentque vxores liberosq; comunes: Nomina propria, non alia habent, quam quæ accipiunt ab ijs quæ accidunt personis, vt claudi, lusci, longi, balbi dicantur. Rex Burno populo valde potens, est, cui nihil aliud oneris imponit, quam decimam fructuum: Pro exercitio habent, loco artis manuariæ, latrocinari, trucidare vicinos, aut eos captiuos facere, quos commutant equis, quos à mercatoribus Barbariæ consequuntur. Sub se habet multa regna, & populos, partim nigros, partim albos. Infestat mirabiliter. Abyssinos latrocinijs, abigit enim pecora, depredatur fodinas, abducit in captiuitatem homines Burnenses equites preliantur eo modo, quo Asturconibus insidentes: Vtuntur ianceis, vtrinq; ferrea cuspide armatis, tum etiam iaculis & sagittis: Inuadunt regiones, nunc hac nunc illac ab improuiso, sed hi potius assassini latronesq; quam iusti hostes sunt dicendi. Turca qui Abyssinum ab Ortu attingit, & Rex Adel qui eum inter Ortum & Meridiem cingit, vexant valde Presbyterum coarctarunt fines eius Imperij, reduxeruntque regionem in magnam miseriam. Turcæ præter quam quod depredati sunt vnam partem regionis Barnagasso, quam ingressi sunt Anno 1558. (quamuis tunc repulsi fuerint) eripuerunt Presbytero, quidquid in ora maris habuit, præcipue Portus & opida Suaquen & Ercoco, in quibus duobus locis, montes inter Abijssiniam & mare rubrum existentes, aperiunt se, faciuntque iter commeatibus & commercio, inter Abijssinos & Arabes. Non multis annis elapsis Bernagasso coactus fuit, Turcis morem gerere & ab ipsis pacem emere, pendendo tributum, mille vnciarum auri quotannis. Non minus Presbijterum infestat Rex Adel, conterminus est hic regno Fatigar, extenditurque eius dominium ad mare rubrum vsque, vbi habet Assum, Salir, Meth, Barbora, Pidar, & Zeila. Barborę appellunt multæ naues ab Aden & Cambaia, cum mercibus, quas commutant carne. Melle, Cera, Commeatu quæ Adenam vehuntur: Auro, Ebore alijsque rebus, quæ in Cambaiam mittuntur. Maior commeatuum quantitas ex Zeila petitur, ibi enim est. Mel & cera in magna copia. Sunt ibi quoque fruges, fructusque diuersi (qui in Aden & Arabiam deferuntur) pecora specitatim veruecius, quorum cauda 25. & amplius pondo est, capite colloque prorsus ingri, cetera albi: preterea alij prorsus albi, cum cauda brachij longitudine vitisque instar recuruæ, habentq; palearia sicut tauri. Sunt hic vaccæ, quarum cernua, ramis, tanquam siluestrium ceruorum distincta sunt: Aliæ rubræ sunt, habentque in fronte cornu palmæ & semis longitudinis, quod retorsum obuersum est. Metropolis ciuitas huius regni est Arar, 38. leucis Zeila distans Meridiē orientalem versus. Hic Rex (qui etiam religioni Mahumetanæ est addictus) quod professus sit, se semper bellum gerere velle cū Christianis Abissiniæ, id est subditis Presbyteri Iohannis, parauit sibi Sancti cognomen inter illos barbaros. Exspectat ille donec Abissini, longo duroque illo 50. dierum ieiunio debiles facti sint, viresque eorum adeo consumptæ vt vix ad res domesticas peragendas, eis vires sufficiant; ingreditur tunc eorum regionem, diripit pagos, abducitq; in seruitutem populū, infertq; Abissiniæ mille damna. Mancipia. Abissinię miros sepe habent in fortuna extra patriā progressus habenturq; à Principibus in prǽcio ipsorum; multi, industria sua, in seruiēdo, facti sunt ex mancipijs domini in Arabia, Cambaia Bēgala, & Samatra. Cū enim Principes Mahumetani Oriētis, tyranni sint regnorum, quæ Gentilibus eripuerunt, vt ea sibi

ſecura reddant, non fidunt ſubditis, ſed inſtruunt armis multa mancipia externa, quibus ſuas perſonas fidunt, committuntque ipſis regimen regni. Inter mancipia, potiores eſtimantur Abiſsini, tum propter eorum magnam fidelitatem, tum propter bonam indolem Rex Adel implet Aegyptum & Arabiam multitudine captiuorum, quos ex ditionibus Presbyteri Iohannis abducit, permutatque eos cum Turca & Principibus Arabiæ, armis, apparatu bellico & militibus Anno Chriſti ſupra milleſimum quingétesimo Claudius Abiſsiniæ Rex ſe viribus Gradamedi Regi Adelæ imparem agnoſcens (ipſum enim per 14. annos perpetuis excurſionibus vexarat) relictis regni pomerijs in interiora ſe recepit petijtque auxilium à Regis Luſitaniæ Iohannis tertij in India legato Stephano gama, qui tunc, cum parata claſſe, in mari rubro erat. Is ei dedit quadringentos viros Luſitanos, cum bona armorum quantitate & Sclopetis, ductore Chriſtophoro ſuo fratre: Horũ auxilio, & Sclopetorum beneficio, vicit hoſtes duobus prelijs: Sed cum Rex Adel, à Gubernatore ciuitates Zebit, habuiſſet mille Sclopetarios, & decẽ tormenta bellica, tertio prælio fuſi & in fugam acti ſunt Luſitani, eorumque Capitaneus captus occiſuſque eſt. Cum autem Rex Turcas amandaſſet, Rex Claudius ipſum ex improuiſo, ad fluuium Zeila agreſſus eſt, & ad montẽ Sanan, cũ octo peditum millibus, quingentis equitibus Abiſsinis, & cum illis Luſitanis, qui ex ſuperiori clade ſupererant, quorum vnus, inflixit lethale vulnus Grada amedi. Sed menſe Martio, anni 1559. cum Rex Claudius, iterum manus conferet cum Mauris Malacai, ipſe in prelio occubuit: Rex autem hoſtium, tantam victoriam à Deo conceſſam agnoſcens, triumphum egit inſidens Aſinello. Illi ſucceſsit Adamas eius frater, cui quod ſemi Mahumetanus eſſet, rebellauit bona pars nobilitatis Abiſsiniæ, fuſuſque fuit à Baroagaſſo Anno 1502. Cum itaque res Aethiopiæ aliquo tempore fluctuaſſent, aliquantulum reſtitutæ videntur regnante Alexandro, Luſitanorum auxilio, qui eo tam arma offenſiua qnam defenſiua tulerunt, excitaruntq; ſuo exemplo in pœlijs animos ingeniaq; Abyſsinorum, Omnes qui cladi Chriſtophori gamæ ſuperſuere alijque qui poſtea eo venerunt, veniuntque adhuc remanent ibi, contrahunt matrimonia generantque liberos. Rex Alexander imperauit eis vt Iudicem eligerent, qui inter ipſos ius diceret: tradiderunt itaque ibi, perguntq; tradere vſum armorum qui eſt in Europa artẽ bellandi, modumq; fortificandi Tranſitus, locaq; maximi momenti. Poſtea in eas regiones, ſe contulerunt aliqui Florentini, partim ex curioſitate, partim mercaturæ gratia: Franciſcus enim Mediceus Magnus dux Hetruriæ, habebat aliqnam conſuetudinem cum Abyſsinis. Presbijter ſolet fauore proſequi & vitę ſubſidia largiri Francis (ita vocant Europæ populos difficulter(?); concedit eis facultatem exeundi regno: Vltra hos, alios diuerſos hoſtes, quoque habet Presbijter Iohannes: Inter eos eſt Rex Dancali, cnius eſt oppidum & Portus Vela ad Mare rubrum, conterminus eſt Balgadæ. Exagitant ipſum quoq; vehementer Mauri, qui prouinciam Dobas inhabitant, ea in 14. Dynaſtias diuiſa eſt: Quamuis hi inter confinia Imperij Presbyteri Iohannis ſint, ſiunt ipſi tamen perſepe rebelles: Pro lege habent, quod nemo ipſorum matrimonium contrahere poſsit, ſi non probet, ſe duodecim Chriſtianos occidiſſe.

MONOMOTAPA.

IN reliquo AEthiopie, regnū obtinēt diuersi magni Principes, quales sunt Reges Adel, Monomugi Monomotapa, Angola, & Congo, quorum nos tam exiguam noticiam habemus, vt de ijs aliud dicere, quam quod prima Relationum parte dictum est, operepreæcium non videatur. Sed vt ex vnius eorum Statu, de alterius qualitate iudicium fieri possit, pauca verba adiungemus, de Statu & reglmine Monomotapæ, qui alijs maior potentiorq; est. Huius Principis imperium, omnem illam insulam occupat, quæ fluminibus Cuama & Spiritussancti continetur (id spacium 750. Leucarum in ambitu est) cumq; flumen Spiritussancti transmissum est, longissimo tractu, Caput bonæ spei versus extenditur: regionum enim illarum Principes illum supremum Dominum agnoscunt. Oppida, pagique ibi rari sunt, ædificia ex ligno & stramine constant. Ciuitatum præcipuarum vna Zimbas, altera Benamataxa nuncupatur, illa 15. hæc 21. milliaribus Cefala, occasum versus distat. Regio frumento, pecudibus magnis paruisq; abundat, quæ immenso numero in campis & siluis pascentes vagantur. Ex dentiū Elephantorum numero, qui extra regionē vehuntur, eorum ad 4. aut 5. millia, ibi quotannis mori estimatur: Elephantes ibi prægrandes sunt. Non alia regio, auri feracior hac est, affirmant enim aliqui hic tria fodinarum (vnde aurum eruitur) millia esse: aurum quoq; in terra, in petris, & in fluminibus reperitur: ditiores fodinæ Mannicæ Boro, Quiticui, Toroe (quam alij dicunt Butua) sunt. Populus staturæ mediocris, niger, beneq; compositus est. Principi inseruientes, genubus insident, coram ipso sedere, idem quod apud nos stare, est, nec nisi magnatibus conceditur. Fides, probatioq; ciborum potusque, non ante, sed postquam Princeps ederit biberitq; fit. Carceres hic nulli sunt, quod Ius, eo momento, quo delictum cōmissum est, ex testimonijs dicatur. Delicta quæ maiori seueritate puniuntur sunt veneficia, furta & adulteria. Aliud tributū Principi non penditur, quam aliquot dierum operæ, & Donaria, sine quibus nemo coram ipso venire potest. Arma eius ligo & duo spicula: profidissima custodia Habet ducentos canes. Principum qui ipsum patronum agnoscunt heredes, apud se retinet, vt de parentibus securus sit. Tempore preterito hic Princeps, opera patris Consalui siluæ Iesuitæ ad fidem conuersus fuit, suscepitq; baptismum, simul cum maximo suorum aulicorum numero, postea à quibusdam Mauris (qui authoritate apud ipsum valebant) persuasus, illum trucidari fecit. Id ob facinus Rex lusitaniæ Sebastianus bellū ei intulit, duxitq; eius exercitū (qui fere ex nobilibus constabat, numeroq; erant 1600.) Franciscus Barretius, (cui Lusitanorum arma perthmescens Monomotapa) bonas condiciones obtulit, sed cum Barrerius honesto æquoq; satisfieri sibi non pateretur, non ab hoste, sed ab aëre Aethiopiæ, & morbis, qui exercitum depasti sunt victus fuit.

Manicongo regnum
Copla
Zaire
Zamb
Leaula
Quarta
Goiam regnum
25 Gradus
Baso desertum
Bafat
Tiabso
zinibro
Adia
Garma
Gale
Cumyta
Samot
Augesa
Calburas
Degen
Butua
Iotama
Nlogar
Zedaua
Ionros
Benamatapa
Belugara
Vallonta
Cortada
Capneca
15 Latitu
10
dinis
Oceanus Aethiopicus
Punta de Capneca
C Bone spei
C de las

Lazaro
Liona
Genaba
Duda
Mozam bique
Gamba
Mongalo
Zuama flu
Pontonar
MA·DA·GAS·CAR
Larapata
Lanaiba
Cuara
C. de correntes
Pº del Spirito Santo
Zimbaos
Dosa
Dauagui
Regnum
MONO
MO:
TAPAE

SERIFFVS.

INter omnes Africæ Principes, non credo aliquem, opum & virium magnitudine, Serifo preferri posse: eius enim ditio, continet omnem illam Mauritaniæ partem, quam Romani Tingitanam appellarunt, extenditurq; à Promontorio Boiador Tanger vsque, & ab Oceano Atlantico, ad flumen Muluia vsque & vltra: quo spacio comprehenditur totius Africæ prestantissima portio, quæ & Incolis magis frequens, & amenitate, & fertilitate, & morum ciuilitate reliquas superat: & inter alias ditiones, fama celeberrima regna Marochi & Fessæ, quarum illa, in octo Prouincias diuiditur, nempe Cuzulam Saharam (duæ hæ Prouinciæ comprehendunt partem Numidiæ) Cus, Ascaram, Duccalam, Tedle Marochum. Fessæ regnum autem, continet octo Prouincias, Temesnam, Asgam, Eriffe, Elabal, Caret, Caus, Zanegã, Fessam. Hæc regna distinguuntur in planiciem & montes, comprehendunt enim bonam Athlantis maioris & minoris partem, inhabitantur à magno feroceque populo, diuiteque pascuorum & pecudum: planicies est inter Athlantem maiorem, & Oceanum, vbi est ciuitas Regalis Marochum in campis Athlante 14. miliaribus distantibus, qui campi, pluribus fontibus, riuulis & fluminibus illos influentibus irrigantur. Olim cum hæc ciuitas centum focorum millia instrueret, erat caput Africæ, sed paulatim decreuit estque desertior quam habitatior. Sunt in regno Marochi, præter alias ciuitates Tedsi quinque milliũ familiarum: Tagaost octo millium: Tarodante (quamuis multis alijs minor sit, non cedit eis nobilitate & commercio) sita est, inter Athlantem & Oceanum, in Valle, 16. leucas longa, parumque minus lata, sachari & omnis annonæ generis fertili: Multum ei splendoris & nobilitatis attulit diuturna mora quam in ea traxit, & estimatio, in qua apud Mahumetem Serifum fuit. Relicto Athlante intratur in planicies fertilissimas colliculis (in quibus quam diues sit copia frugum, nempe, sachari, oliuarum, pecudum, vinearum, omniumque bonorum dici non possit. Regnum Fessæ quoque (sicut diximus) continet diuersas prouincias, optime inhabitatas. Inter eas Asga, habet 80. miliaria in longitudine, 60. in latitudine: Elabat, centum in longitudine, sexaginta in latitudine. Verum quidem est, quod Eriffe prouincia, prorsus montuosa sit, numeranturq; in ea 23. Athlantis rami, qui à populis vt plurimũ indomitis incoluntur. Caret est aspera & sicca adeoque Libye, quam Barbariæ similior. Sed quod amplitudo huius regni, & valor, magna ex parte consistit in ciuitate Fessana, extra institutum non erit, de ea pauca verba facere. In partes duas diuisa est hæc ciuitas, quæ à se inuicem parum distant, earum vna Fessa vetus, altera Fessa noua appellatur: vetus Fessa quoq; fluuiolo in duo corpora finditur: Orientale dicitur Beleida, habet autẽ, quatuor familiarũ millia, Occidentale dicitur proprie Fessa vetus, facit 80. & amplius familiarũ millia, non longe distat à Fessa noua, quæ 8. Domuum millia habet. Fessa vetus est fere tota in collibus & in vallibus: continet 50. Templa Mahumetana insignis magnitudinis, omnia fontes habent & columnas ex Alabastrite & Iaspide vltra ea numerantur sexcenta minora: Inter quæ Templa illud, cui vulgo nomen est Carucen, admirabile est: situm in meditullio ciuitatis, eius ambitus est dimidij miliaris: diuisum est in 17. Fornices in latitudine, 120. in longitudine, quos 2500. columnæ ex albo marmore sustinent. In præcipuo maioreque fornice (vbi Tribunal est) visitur Lampas immensa, quam circũ

cingunt

FESSAE ET MAROCCHI REGNA
Suana
Tagouast
Teculeth
Guzula
Idenest
Ghorselum

PIENTRIO
OCEANVS ATLANTICVS
Golfo de las yeguas
Larache
Tanger
Alcacer
Tutuan
Ponte de Targa
Terrate
Tarfogarelle
Fez
Sefroa
Guazal
Salgosa
Tegeget
Rebat
Thagia
Zarfa
Rio Cebu
Rio Guadalquivir
Cadiz
Strecho de Gibraltar
SEVILLA
Gibraltar
HIS
PA
IA
PA
ES

cingunt centum minores Alij Fornices habent Lampades valde magnas, in quarum qualibet 1500. lumina prælucent. Fessę fama est, omnes illas lampades factas esse, ex campanis, quas Arabes in Hispania ceperunt (qui nō solum in prædam abstulerūt campanas, sed & columnas, æs, & marmora, tum quidquid preciosi & mundi, in eam detulerant Romani primū, & deinde Cothi. Fessæ numerantur plusquam ducentę grammatices scholę: ducenta diuersoria publica, 400. Molę aquaticę in flumine, quarum singule, quatuor aut quinque rotis agitantur. Sunt in ea quoque diuersa collegia, inter quę id quod Madaracciç nomen habet, pro pulcherrima fabrica totius Barbariæ habetur: Sunt ibi sexcenti fontes, muris cincti, ex quibus, aqua in omnes fere Domus dispartitur. Longum esset describere Alcaceriam quam appellant: locus is est muris cinctus, cuius portę sunt duodecim, diuiditurq; in 15. vicos, vbi mercatores sua negocia, sub tentorijs peragunt. Vix dici potest quanrę sint hortorum delicię, & quanta. Viridariorum: amœnitas: viridaria à fontium & fluminum aqua refrigerantur. Rex habitat complurimum Fessæ, in qua Arcem, Palacia & Hortos habet, & quidquid venusti commodique optari queat: ex hac noua Fessa, per viam subterraneam, itur ad Fessam veterem. Vt breuiter dicam, hæc ciuitas, adeo & magna, atque magnifica est, vt ei Reges defuncti, rarum priuilegiū concesserint, nimirum, vt ciues non teneantur obsidionem ferre, nisi Rex tam potens sit, vt iusto exercitu se hosti valeat opponere, & vt si hostis ad semi miliare vrbi appropinquasset, ei se dedere possint absque dedecore proditionis, aut perfidiæ nota: quod hanc ob causam fecit, ne vrbs pretextu vanæ fidelitatis exitium subiret. Ciuitas quoque magni momenti esse perhibetur, sita in agri planicie non minus frumento, olio, lino, pecore fertili, quam iucunda propter amœnitatem locorum aquarumque copiam: habet octo familiarum millia, muri validi sunt, & multis turribus muniti. Incolæ industrij, merinnoniis dediti, præcipue pannorum è Lana, serijco, gossipio, qui ibi texuntur. Primogenitus Regis Fessę, se Principem Mequineze inscribere solitus erat. Hæc regna vltra fertilitatem naturalem, sic satis dedita sunt mercaturæ. Etsi autem Rex Fessæ ad mare Mediterraneū Portus oportunos non habet, attamen Franci & Angli, ad Portus ad Oceanū commeant præcipue Laracen Caput Aguero ceterosq;, quorum pars est regni Fessæ, pars Marochi. Ferunt eo ęs, arma, & alias Europę merces, pro quibus ipsi, inter alia Sacharum recipiunt. Cum vero regna Marochi & Fessæ, aliæque Prouinciæ Principatusque, qui inter se diuisi fuere, paruo ab hinc tempore, sub vno Principe coaluerint, qui Serifus dicitur, non erit abs re, referre quomodo hoc acciderit, nihil enim aliud, magis relatu dignum, vel potius admirandū nostro seculo accidisse puto. Circa annum Christi 1508. in regione Numidiæ inclaruit Alfaique quidam natus Tigumedeti (qui locus in Prouincia Dara est) vir ingenio callido, nec minus ambitiosus, quam doctus in scientijs, quibus operam dant Mahumetani, ei nomen fuit Mahumetes Benamettus, qui se etiam Serifum nominari iubebat. Hic iactans se sanguine Mahumetis ortū, & confisus tumultibus Africę, ac eius Statuum Rerumpublicarumque & earum distractionibus (in Africa enim multum poterant Lusitani) cepit cogitare de inuadendo Mauritaniæ Tingitanæ Imperio. Quod vt efficere posset, misit primum tres suos filios Abdelem, Abnetem, Mahumetem peregrinatum Mecam & Medinam, vt inuiserent atq; colerent Mahumetis, sui seductoris sepulchrum Fecerunt adolescentes hoc iter, tanta & reuerentia & existimatione sanctitatis & religionis (si conuenit vti his nominibus in tali impietate

pietate

pietate & inepti(a) vt in ipsorũ reditu, ipsis obuiam iretur, ipsorum vestes deoscularentur, & reuereretur tanquam sancti. Ipsi vero fingentes se raptos in alta cõtemplatione, ibant per illas regiones suspirantes, & clamabant voce alta quam suspiria & gemitus interrumpebant, Ala, Ala, nec aliunde, quam ex eleemosynis viuebant. Cum pater eos magno cum gaudio voluptateq; domum recepisset, nec applausum, & estimationem, quam sibi illa peregrinatione conciliarant euanescere, nec irritam fieri vellet, misit duos ipsorum, nempe Abnettem & Mahumetem, Fessam, vbi cum eos Rex humaniter & benigne excepisset, vnus eorũ factus est Professor Amodoracciæ, famacelebérrimi collegij illius vrbis, iunior autem factus est pedagogus filiorum Regis. Cúque se Regi gratos viderent, & populi in se beneuolentiam perspicerent, ex patris consilio (occasionẽ capientes ex damnis, quæ Arabes & Mauri sub insignibus Lusitanorũ quorũ stipendia merebant, faciebant, illis qui erãt suæ heresis) petierunt à Rege facultatem explicandi vexillum aduersus Christianos, spem ei facientes, se facile ad se pertracturos Mauros, qui Lusitanis adherebant, eaque via, securam reddi posse Prouincias Sus, Heam Ducalam Marochum aliasque à Lusitanis vexatas. Huic petitioni contradixit Muleius Nazer, Regis frater: Si enim hi (dicebat) sub sanctimoniæ & defensionis legis pretextu facient aliquẽ progressum in armis, non erit postea in tua potestate eos deprimere, frenoq; continere: Arma enim homines audaces, victoria eos insolentes, fauor populi ambiciosos rerumq; nouarum cupidos facit. Rex autem, apud quem in magna opinione sanctimonie erant, parui faciens consilium siue rationes, quas frater allegauerat, illis vexillum & tympanum dedit & quod amplius est, 20. equites, qui eos comitarentur, diploma quoque ad Arabes, Principes, & Barbariæ ciuitates. His initijs multisque ad eorum famam concurrentibus, excurrerunt in Deucalam, Comitatum Safini, ad Agueri Promontorium vsq; quæ loca tunc Lusitanis parebant. His quas diximus rebus, se gratiosos fortes ac munitos sentientes, petiuerunt à populis, qui tunc vt plurimum in libertate degebant, ijsque, quibus placebat, fauebant, vt ipsos, qui pro lege Mahumetana aduersus Christianos pugnabant, auxiliarentur elargirenturque decimas deo Debitas quas (decimas) à populis prouinciæ Dara facile impetrarũt. Sibi itaque paulatim dominium Tarudante (vbi eorum pater Gubernator factus fuit) Sus, hiæ Deucalæ, locorumq; vicinorum occuparunt. Sedem primũ fixerunt in Teduesté, postea in Tesarote Superarunt deinde prælio Lopezium Barrigam, fama celebrem, rei militaris Lusitanorum Ducem, sed amiserunt fratrem natu maiorem. Postmodum cum blandis verbis, ingressi essent ciuitatem Marochum, veneno eius Regem sustulerunt, quo necato, eius loco se Regem Marochi proclamari fecit Ametes Seriffus. Cum hæc fierent, prælio decertabant Arabes Ducalæ & Xarquiæ, cũ Arabibus Garbiæ, pollicebaturq; sibi vtraque pars fauorem Seriffõrum, qui contentionem crescere videntes & illorum multos cadere, arma sua in ambos verterunt spoliaq; ampla retulerunt Miserant hactenus Seriffi, quintam rerum potitarum partem Regi Fessæ, sed post hanc victoriam ipsum contemnentes, miserunt tantum sex Equos, & sex Camelos valde macilentos, quod ille moleste ferens, misit ab illis petitum, quintam spoliorum partem & Tributum, quod ei Rex Marochi pendere solitus erat, si non facerent, se eos bello persequuturum minitans. Cum interea Rex in fata concessisset, Ametes eius filius, qui minoris Seriffi discipulus fuerat, non solum acquieuit, sed & confirmauit Ametem in dominium Marochi modo aliqua re, Regẽ Fessæ in dominos agnosceret. Sed Seriffi, (quorum potentia & existimatio quotidie crescebat) cum tempus pendendi Tributũ venisset, iusserunt nunciari Regi, se legitimos successores Mahumetis esse, ideoque se nemini Tributum debere: se plus iuris, quam illum in Africam habere, si ipse illos pro amicis vellet bono ei hoc fore, si autem ipsos à bello aduersus Christianos auertebat, non sibi animum, ad se tuendum defore. Hoc egre ferens Rex indixit eis bellum obseditq; Marochum, sed coactus fuit ab obsidione discedere, deinde autem rediens, cum 18. equitum millibus, inter quos erant duo Sclopetariorum millia, vt obsidionem

instaura

Instauraret, in itinere, cum flumen transmitteret, victus fuit à Seriffis, quibus septem tantum equitum millia & ducenti supra Mille Sclopetarij erant. Elati ea victoria exegerunt Tributa illius regionis, superantesque Atlantem, ceperunt Tafilettem ciuitatem præclaram, & partim beneuolentia, partim vi, sibi obedire coegerunt diuersos Numidiæ & Montium populos. Anno 1536. minor Seriffus qui se Regem Susdicebat, collecto potenti exercitu & magno tormentorum bellicorum numero, quorum partem Regi Fessæ eripuerat, partem Franci Apostatę fuderant, expeditione Promontorij Aguero suscepit. Is locus erat magni momenti, possidebatur à Lusitanis, qui eum exstruxerant, munitusq; fuit, primum expensis Lopezij sequeræ, deinde Regis Emanuelis, postquam eius oportunitatem cognouisset. Pugnatum fuit vtrinque ferociter, sed cum tandem ignis munitionem pulueris pyrij corripuisset, idque milites, qui illũ locum defendebant perterrefecisset, ingressus est locum Seriffus, cepit eum, fecitque captiuos maximam præsidiariorum partem. Qua victoria potiti Seriti, subiecerũt sibi, fere totum Athlantem, regnũ Marochinum & Arabes, qui coronæ Lusitaniæ & parebant. Et Rex Iohannes, tertius videns expensas acceptum excedere, reliquit sua sponte Safin, Azamorum, Arzillam, Alcazarum, loca quæ in ora Mauritaniæ possidebat. Hi felices progressus, maximas dissentiones, & discordias inter fratres procrearunt, quarum exitus fuit, vt cum minor, duobus prælijs, maiorem vicisset, (secundum prælium factum fuit anno 1544) cepissetque, eum in Tafilettem relegarit. Vertit deinde arma in Regem Fessæ, cumq; eum captiuum factum libertati restituisset, iterum (quod promissis non stetisset) captum, cum filio, eos tota ditione & vita priuauit cepitque opera filiorum ciuitatem Tremisenam. Collegit interim validum exercitum Sal Aries, Prorex Algieræ timens tantum successum Seriffi, recepitque primum Tremisenam, profligatoque Seriffo. cepit Fessam, deditque eius dominium Buassoni Dynastæ Velez, sed cum hic manus cum Seriffo conseruisset, subito vitam & regnum amisit. Tandem dum Mahumetes, Tarudantem proficisceretur in itinere, in suo tentorio, trucidatus est à Turcis, quos Algieræ Prorex subornarat: eorum dux erat Assen, qui cum socijs Tarudantem profectus, diripuit Regis thesauros, sed domũ reuerti volens à populis, neci datus est, cum socijs, exceptis eorum quinque, accidit hoc anno 1557. Rex deinde proclamatus, salutatusq; fuit Muleius Abdala, Serifi filius Hæc dixisse sufficiat, de origine Serifi, cuius progressus similes videntur illis, quos, habuit Ismael, Rex Persiæ. Ambo potentiam adepti sunt prætextu religionis & sanguinis: Ambo paruo tempore subegere regiones: Ambo creuerunt ruina Principum vicinorum: Ambo magna incommoda passi sunt à Turcis, perdideruntque suarum ditionum partem: Selimus enim eripuit Ismaeli Caramit diuersasq; alias Mesopotamię ciuitates. Vicerex Algieræ pepulit Seriffum Tremisena & eius vicinia: Et sicut Selimus occupauit Taurisiũ caput Persiæ, Idque dereliquit, ita & Sal Aries cepit Fessam caput Mauritaniæ & dereliquit eã.

CENSVS.

SEriffus habet dominium in omnes facultates vassallorum, etiam in ipsos vassallos, quamuis enim eos oneret impositionibus tributisq; grauissimis, contra mutire non audent. Percipit à suis vasallis Tributarijs, decimam, & primitias fructuum pecudumque. Verum quidem est, quod ad primitias spectar, non plus vno ex viginti percipit, quod autem 20. excedit, quantumuis ad centum & eo plus primitiæ ascenderent, nunquam vltra duo capit. Ex singulis terrę iugeribus accipit ducatum, & quintam eius partem, tantundemq; ab vno quoq; foco: Adhuc totidem ab vnaquaq; persona, quæ 15 annum excesserit, masculo aut femina: Si opus est, maiorẽ summã capit: Vt autẽ populi libentius quod exigitur soluant, semper dimidium plus quam persoluendum est, imperat, itaq; ipsis videtur, sibi remitti ea pars, quam non cogit dissolui. Verum quidem est, quod montes inhabitant populi indomiti & immanes, qui propter difficilem ad eos accessum, cogi non possunt, vt Tributa pendant: Decimã tantum messium persoluũt, quo in planicie versari possint, Vltra hos Reditus habet Rex Telonia & vectigalia aliarumque

aliarumque ciuitatum, in quarum introitu pendunt res vectigal, nempe ciuis Fessanus duo excentenario, extraneus decem. Sunt quoq; Reditus molarũ, quæ magnã pecuniarum summam conficiunt: Quod enim ad redicus molarum attinet, pro asinj onere frumenti (quod Fessæ molitur) percipit semi Regalẽ. Sunt Fessæ vt diximus plus quam 400. molæ. Templum, Carruuen appellatum, habebat plus quam 80. aureorum millia annui Reditus. Multa quoque millia habebant Collegia & xenodochia Fessæ, ea omnia nunc percipit Rex. Quin etiam heres est Rex omnium iudicum quos Alcaides appellant, & omnium suorum Officiariorũ, cumq́ne moriũtur, capit possessionem equorum, Armorum, vestium, omniumq; bonorum. Attamen si mortuus, post se filios bello aptos reliquit, eis paternam pensionẽ indulget: Si vero filij sunt impuberes, eos alit, donec ad maturam ętatem peruenerint, filias autem alit, donec maritis copulẽtur. Vt manus injcere posśit bonis diuitum, dat eis aliquam gubernationem, aut munus cum pensione. Ne vero eius Fisco bona cadant, occultant ipsi suas opes, nituntur que vt longe ab Aula Regisque aspectu absint, ob quam causam ciuitati Fessanæ multum de antiquo splendore decessit.

POTENTIA.

SEriffus Arces aut munitiones valde munitas nõ habet, solũ in Maris ora Caput Aguero, Labace, Tetnanũ possidet: Præcipuas enim vires (sicut Turca & Persæ faciunt) in militibus, præcipue in equitatu statuit. Eam ob causam se tormentis bellicis non sollicite instruit, habet tamẽ eorũ magnũ numerũ Fessæ, Marochi, & Tarudãte, in Portubus supra dictis quoq;, que tormẽt a sui antecessores, Lusitanis & alijs eripuerũt: Alia quoq; cum opus est fundi curat, nec desunt ei ejus Artificij magistri ex Europa. In Marocho ei est Armamentarium, quo loco quolibet mense, vt minus 46. quintales, vt appellãt pulueris pirij fiunt, conficiuntur etiam tormenta manuaria & Balistæ. Anno Christi. 1569. inuasit ignis tanto impetu domos, in quibus puluis pijrius conficiebatur, vt ciuitatis pars, diruta fuerit. Quod ad militiam Serifi spectat, eius plura sunt genera: Primum est. 2700. Equitum, & bis mille Pyroboliariorum, quorum partem Fessæ, sed maiorem Marochi, vbi ipse habitat, pro præsidio habet. Secundum est vnius Aciei Regalis, sex millium Equitum, qui omnes nobilitate clari, & magnæ estimationis sunt: Vtuntur hi equis generosis, phaleris egregie ornatis, suntque ipsorum arma, tum propter colorum varietatem venustissima, tum propter ornamentorum diuitias præter modum spectabilia: Splendent enim omnia Auro, Argento, Margaritis, Gemmis, ceterisq; rebus, quæ aut oculos delectare, aut curiositatem spectantium pascere valent. His militibus, præter pensionem frumenti, Auenæ, butyri, carnis, pro se, vxoribus filijs & famulis, numerantur in pecunia, à 70. ad centum vnciæ Argenti. Tertium militum genus est Timariottorum (vt vulgo nominant): Seriffus enim suis filijs, fratribus, cæterisque personis, alicuius estimationis & authoritatis, apud populos Africæ, aut Principes Arabum, concędit possesionem agrorum clientumq́ue, pro sustentaculo: Illi qui vulgo Alcaidi nuncupantur, curant coli agros, colliguntque Reditus frumenti, Orijzæ Auenæ, Olei, Butyri, Verueštum, Gallinarum. pecuniarum diccribuuntq; ea menstrue inter milites, pro cuiusq; gradu militiæ: Dant eis quoq; pannum telam, serijcum ad vestitum, arma quoque, & equos quibus bello vtantur: Si equi occidantur aut moriantur, dant eis alios, quę res Romæ in vsu fuit, cum ijs qui equis publicis militabant Horum militum Præfecti, sollicite curant, vt sui milites, sint in optimo procinctu, armis vestibusque recte probeque instructi. Præter hæc recipiunt, hi milites à 24. ad 30, vncias Argenti annue. Quartum genus militum conficiunt Arabes qui continuo viuunt in suis Auaris (ita vocant sua castra quorum quelibet in centum, ad 120. tentoria comparita sunt) sub diuersis Præfectis, quos Alcaidi nuncupant, vt cum opus est parati sint. Hi equis merent sed latronibus quam militibus similiores sunt. Quintum militiæ genus militaribus delectibus, Principum

pum

pum Christianorum simile est, ijs adscripti sunt habitatores ciuitatum, pagorum Regni & montium, Verum quidem est, Reges illos magni non facere, nec libenter eos armare, propter seditionum motuumne metum, nisi bella aduersus Christianos gerantur, quod tunc prohibere non possunt. Cum enim lege Mahumetica cantum sit) Mauros à Christianos occisos, & eos qui Christianos occiderunt, recta celum petere, confluunt certatim viri feminæque, spe querendæ salutis excitati, curruotq; in bella, vt ibi moriantur, celumque sibi parent, secundum stulta eorum opinionem (Omnecutum diabolicum) Non minor feruor, nostro dedocore, in Turcis videtur, maxime propter defensionem suæ hæresis, videtur ipsis ad festa nuptiarum, non ad bella ire, vixque possunt ex pectare diem procinctus: Sanctos habent eos, qui arma manu tenentes in bello cadunt. Infelices vero, & nihili homines existimant, qui domi inter planctus puerorum, & vlulatus mulierum diem obeunt. Quibus è rebus satis aperte colligitur, quantum Seriffus hominum numerum, ad bella educere posit Sed exemplo id clarius ostendi potest. Muleius Abdala, obsedit Mazaganum cum ducentis virorum millibus. Expleuit fossam monte terra congesto, equauit solo murum tormentis bellicis, Sed Lusitanorum virtus, enim ab eo conatu desistere coegit, accepto magno damno ex cuniculis: Verum tamen constat eum Principem, bellum vltra trimestre cootinuare non posse: Nam cum miles ex eius commeatu vitam degat, qui dietim militi non solum cibum, sed & vestitum præbet, commeatus autem difficulter quo exigit exercitus necessitas vehi posit, fit vt præ penuria commeatus breui domum reuertantur. Certum quoq; est, eum diu belligerari non posse, cui desit belli neruus, pecuoia. Moluccus Rex Fessæ, qui fregit Sebastianum Lusitaniæ Regem, habuit subsignis 40. equorum & 8. peditum stipendiariorum millia, præter Arabes aliosque gregarios milites, existimaturque ipsum 70, equitum millia, multum quoque plus peditum conscribere potuisse.

TVrca comprehendit suo imperio præcipuas partes trium Orbis terre partium: Habet enim in Europa, totã maris Oram, quæ à finibus Epidauri, ad fauces Tanais vsque excurrit: Quidquid inter Budam & Constantinopolim, Et à Ponto Euxino, ad hoc latus Saui vsque, est: Eo spacio comprehenditur melior Hungariæ pars, tota Bosnia, Seruia, Bulgaria, Macedonia, Epyrus, Grecia, Pelaponnesus, Thracia, Archipelagus cũ suis insulis Tenet in Asia & Africa id omne quod à ab oppido Belis de la Gomera ad Alexandriã Aegypti: A Bugia ad Guargalã: Ab Alexandria ad ciuitatẽ Siene: Et à Heroum ciuitate quam nunc Suez appellant ad Suachen vsque est. Magnitudo huius Imperij, potest comprehendi, ex amplitudine aliquarũ eius partium, Palus Meotis quæ tota est imperij Turcici, mille Miliaribus in orbẽ patet. Pontus Euxinus, bis mille, sextingentorum miliariorum ambitus est: Vniuersum maris Mediterranei littus (quod ei subditum) continet in circuitu octo miliariorũ millia. Aegyptus, quæ tota sua est, quingentis miliaribus longior estimatur. A Taurisio, iter in suo facit, Budam vsq;, per ter mille, & ducerta miliaria. Tantundem spacij est à Derbento, Adenam vsque. A Balsera, Tremisenam vsq;, paulo minus, quam quatuor miliariorum millia numerantur. In Mari habet nobilissimas insulas, Cyprum, Euboeam, Rhodũ, Samum, Chieum Lemnũ, Lesbus, & alias Archipelagi insulas.

OPES.

HOC spacio continentur regiones maximæ, & annona abundantes: Quæ terra enim frugibus dirior est Aegypto, Africa Syria, Asia? Quæ opulentior omnique bono copiosior Hungaria, Grecia, Thracia? In his ditionibus, habet quatuor ciuitates maximarum diuitiarum, Constantinopolim, Alkayrum, Alepum, Taurisium. Constanrinopolis omnes Europę ciuitates populi frequentia superat: Estimatur enim, in ea esse, plus quam septingenta hominum millia: quod si ita est, duas fere Parisiorum, Lutetias ęquaret. Alepum est maxima Syrie ciuitas, & quasi centrum, quo cõfluunt mercimonia Asiæ. Taurisium, maxima imperij Persarum ciuitas (quibus nostro æuo erepta est) habet plus quam ducenta Personarum millia. Alkairum, principatum obtinet, inter omnes Afric æ ciuitates, non enim alia vlla est, quam non longo interuallo, post se relinquat, quamuis aliqui Cano ei magnitudine parem faciant. Alkairum quasi horreum, non solum Aegypti, magnæque partis Africæ, sed & Indiæ est, cuius Thesauri, in mare rubrum, & deinde dorsis camelorum, eo (Alkairum) deuecti, distribuuntur per regiones, quas mare Mediterraneum alluit. Imperium Turcicum, à paruis initijs, in magnitudinem Principibus Christianis extimescendam, excreuit, per arma, quibus fauerũt, ansamq; præbuerunt nostræ discordiæ, quibus ipsi egregie vsi sunt. Artes belli Turcarum fuere: Semper paratum instructumque esse ad offendendum & præueniendũ hostem: Vti celeritate admirabili, in expeditionibus: Habere vires in promptu, & quasi ad manum: Vno tempore plura non tentare: Non diu cum aliquo belligerare, ne in armis exercitetur: Non consumere tempus & pecunias, in expeditionibus parui momenti: Non acquirere quasi per saltum, sed pedetentim. Multum quoque profuit, quod Principes, maximæ expeditionum parti præfuere,

TVRCICI IMPERII DESCRIPTIO
PONTVS EVXINVS
MARE MEDITERRANEUM
AFRICAE
Venetia
Roma
Salonichi
Cogna
Suachem
Nilus fluuius

MARIS RVBRI PARS
Ercoco
Zeila

præfuere: Alijs quoque artibus vsi sunt Turcæ, quibus trecentorum annorum spacio, domus Ottomannica sibi maximorum regnorũ dominium parauit, idque ab Anno 1500. ad hoc tempus vsque, fere duplicauit.

REGIMEN.

OTtomanorum regimen est prorsus Despoticum Magnus enim Turca, adeo absolute Dominus omnium rerum, intra fines sui dominij contentarum est, vt incolæ, se sua mancipia, non subditos nuncupent. Nec quicquam sui ipsius, multoque minus, domus quam inhabitat, aut terræ quam colit, dominus est, exceptis aliquibus familijs in Constantinopoli, quibus præmij loco, & priuilegio id concessum, à Mahumete secundo fuit. Nec aliquis adeo magnus est, vt de vita, non dico de Statu, in quo est, securus sit, nisi quandiu Magno domino id gratum est. In hoc adeo pleno dominio conseruat, se Turca duobus medijs: Auferendo nempe suis subditis arma: Deinde ponenda omnia in manu Apostatarum, quos in ipsorum pueritia, tanquã decimas accepit, qua arte duo bona consequitur, Primum est, quod Prouincias flore nemoque virorum spoliat (deliguntur enim iuuenes robustiores, armisque aptiores) Alterum quod his seipsum armat, securumq; facit: Ianizari enim, ex gremio parentum, in pueritia erepti, & huius aut illius curæ traditi, euadũt prius, quam id aduertant Mahumetani, nec amplius, patrem aut matrẽ, agnoscentes, dependent prorsus à Magno domino, qui eos pascit fouetque: Expectant itaque ab eo omnia, illaque acceptum que illi ferunt.

VIRES.

TVrcę robur consistit in equitatu, peditatu, classibus, commeatu, pecunijs. Quod ad pecunias attinet, comuni opinione receptum est, ipsum plus minus octo Myriades aureorum ordinarij reditus habere. Etsi autem videri possit, ipsum ex adeo amplo Imperio, multo maiores reditus percipere posse, id tamen non fit, quod Turcæ nihil aliud in animo habeant, nec alterius rei curam gerant, quam armorum, quæ (arma) sua natura ad excindendum destruendumque, quam ad conseruandum ditandumque Prouincias apriora sunt, Turceque vt conseruent exercitus, continuentque suas co expeditiones, ita spoliant populos, vt eis, vix ipsorum sustentationi necessaria relinquant: Subditi itaque desperantes, se commoditatibus, multo minus opibus (quas labore industriaque sibi parare possent) fruituros, agriculturæ commercioq; vlterius non incumbũt, quam eis opus est, imo quam ipse flagitat necessitas. Quid enim predesset seminare, quod alius meteret? Metere quod alius absumpturus esset? Itaq; in ditionibus domus Othomannicæ visuntur siluæ immensæ, omnia vbique vasta, paucissimæ ciuitates, populo frequentes, potissimaq; agrorum pars deserta iacet. In nostris regionibus, ex populi frequentia oritur caritas, in Turcia autem ex hominum infrequentia: Maxima rusticorũ pars, moritur ducendo commeatum, aliasque res necessarias, & in itineribus, per quæ tendunt exercitus: In classibus quoque: Nam ex decem remigũ millibus, quæ de domo sua reuelluntur, vt plurimum nõ reuertitur quarta pars: Pereunt incommoditatibus, mutatione aeris, laboribus: Idq; tanto plus accidit, quod cum Turcæ semper Hyeme exarment classes, remiges eplbateque nunquam Mari eiusq; incommodis assuescunt. Mercatura deinde, omneq; ferecõmercium,

cium, est in manibus Iudeorum, aut Christianorum Europæ, Epidauriorum, Venetorum, Francorum, Anglorum, & in tanta ditione, quantá Turcæ in Europa habent, non est alia mercimonijs celebris ciuitas, præter Constantinopolim Capham & Thessalonicam: In Asia quám Alepum, Damascus Tripolis Adena In Africa Alkairum, Alexandria Algierum. Reditus suppeditat agricultura, quę artificijs materiam præbet Artificia mercaturam, instruunt, deficiente autem agricultura deficiunt omnia. Etsi autem ordinarij Turcę reditus, eo quod diximus maiores non sunt, extra ordinari tamen magni faciendi sunt, pręcipue confiscationes & donatiua. Bassæ enim alijq; ministri Turcæ, tanquam harpiję exugunt substantiam subditorum, accumulantq; thesauros inestimabiles, qui vt plurimum Fisco Magni domini cędunt. Existimatur Abrahamum Bassam, Alkairo auexisse valorem sex Myriadum Multo maiorem summam habebat Mahumetes Visir: Occhiali præter alias diuitias, tria mancipiorum millia possidebat. Sultana soror Selymi secundi, percipiebat quoquo die, bis mille, & quinquies centum Zecchinos, incepitque Aqueductum ab Alkairo Mecam vsque ad peregrinorum commoditatem. Opus profecto immensum. Magno Principi facile est occasionem arripere, vt cui ipsi placet vitam cum bonis auferat, Donaria quoque ad magnam summam accedunt: Nemo enim legatus coram ipso comparere potest absque donis: Nemo aliquod munus, aut dignitatem alicuius momenti speret, nisi pecunia adsit: Nemo cuius Prouincia, cui præfuit, aut à expeditione quā confecit vacant manibus in cōspectum tanti Principis venit nec tam potenti domino dantur Teruncij. Vaiuodæ Moldauiæ, Valacchiæ, Transiluaniæ conseruant se in suis Principatibus vidonariorum mutanturque quotidie Vaiuode, Valacchię & Moldauiæ; dantur enim Principatus plus offerenti, & vt quod obtulerunt pręstent, opprimitur populus, redigiturque ad inopiam Prouinciæ. Nihilominus vidimus bellum Persicum exhausisse Turcæ Aeraria & consumpsisse eius thesauros Creuit incredibiliter Annis postremo elapsis, tum Constantinopoli, tum per omne Imperium Turcicum, præcium Auri ita vt Aureus, plus quam duplum amplius valuerit quam solitus erat valere: Materia Auri argentiue adulterata adeo fuit vt Ianizaris occasionem prębuerit ignem iniciendi ciuitati Constantinopolitanæ pauoremque incutiendi Magno domino non solum alijs. In vrbe Alepo, mutuum 60. millium aureorum à mercatoribus nomine Magni domini petitum fuit. Quamuis autem Turcæ reditus, non tam magni sunt, quam amplitudo Imperij. & regionum fertilitas exigere videri posset, habet tamen in sua ditione fructum maioris valoris. quam sunt ipsi Reditus, nempe multitudinem Timarriorum:

Vendicant enim sibi Ottomanni agros, quos bello hostibus auferunt, relinquentes talem partem prioribus dominis, sicut ipsis placet (exiguam aut nullam) repartiunturque reliquum in Timarrá, quæ sunt tanquam Commendæ, aut dant eos benemeritis militibus, dum viuunt, eo onere, vt aliquot equos in belli vsus paratos alant. In eo sita est omnis prudentiā, Turcarum & cura qua de conseruando Imperio habēt: Nisi enim hac ratione, militibus cura telluris colendę propter vtilitatem, quam ex ea sperant demandaretur, omnia vasta iacerent solentque ipsimet Turcæ dicere, quod vbi magni domini equus pedem panit, ibi non amplius crescat herba. His Timarris tenet parata 150 millia equitum qui probe instructi eo tendunt, quo Princeps iubet, nec ipse vel teruncium expendit, Tam magnus equitatus minoris 14. aureorum Myriadibus nutriri non posset. Miror itaque quod aliqui conferentes Reditus Turcarum, cum reditibus Christianorum, tanti membri opum Othomannorum, nullam faciunt mentionem. Intelligo Turcam, bello quod cum Persa gesit, tantum terræ sibi subiecisse vt, 40. Timarrorum millia, in ea erexerit, instituiritque nouum Aeratium Taurisij, vnde Aureorum Myrias ad ipsum rediti Institutio Timarrorum, & Delectus Azomoglanorum (ita vocant iuuenes qui educantur vt fiant Ianizari) sunt duo præcipua fundamenta Imperij Turcici. Vtrumque ad imitationem Romanorum institutum videtur: Romani enim Imperatores vtebantur suis subditis ad bella, constabatque ex ijs exerci-

tus

tus Prætorianus, qui nunquam ab Imperatoris latere discedebat. Tacitus docet selectionem iuuenum, quæ ad huuc effectum fiebat, Batauis occasionem rebellandi dedisse. In Imperio Romano dabantur Timari militibus in vsum fructum, in compensationem bene & fortiter factorum, dicebanturque Beneficia, & qui ijs fruebantur beneficiarij Alexander Seuerus, concesit heredibus militum vt ijs beneficijs frui possent, ea tamen condicione vt militarent, alias non. Constantinus Magnus dedit suis Capitaneis, de se bene meritis, hereditarios eos agros, qui hactenus tantum vita tenus concedebantur. Feuda in Francia, ex temporarijs, perpetua facta sunt regnantibus vltimis regibus Carlouingijs. Dictus equitatus Turcicus, duos effectus valde egregios, in Imperio Turcico facit: Vuus est quod subditos tanquam freno ita coherret, vt nou tam cito se mouere possent, quin hos sicut falcones in ceruicibus haberet, sunt enim ad eũ effectum, per totum Imperium diuisi: Alius effectus est, quod vna eorum pars (dum altera ad continẽdos in officio populos domi manet) semper ad eas que occurrunt expeditiones parata est. Est igitur pro præsidio Imperij, ad coercendos tumultus, qui oriri possent, & pro præcipuis viribus in bello. Vltra eum equitatum, habet Turca penes se bonum equitum numerum, quibus stipendit pendit, ij in Spachi, Vlufagi, Caripici diuiduntur, suntque tanquam Seminaria ministrorum, & Præfectorum Imperij. Inde enim ordinarie sumnurur Bassæ, Beglerbegi, Sangiaci. Perter hos sunt Alcanzi & auxiliarij Tartari, Valacchi, Muldaui. Altera virium pars est peditatus, qui in Iamzaris in quibus duo consistit, considerantur, natio nempe, & specialis dexteritas in armis. Quod ad nationem attinet, ordinarie non inscribuntur albo Ianizarorum, ex Asia oriundi, sed ex Europa: habent enim illos pro mollioribus, sicut semper fuere, & magis pronos ad fugiendum, quàm ad strennue pugnandum: Europæ populi autem semper pro bellatoribus pugnacibusque habiti fuere. In Oriente Turcę milites Asiatici, nomine nationis Turcę vocantur: Europei autem dicuntur Rumi, id est Romani Quod ad dexteritatem attinet, seliguntur pueri, in quibus maiora indicia roboris, agilitatis & audaciæ apparent: Eæ enim tres qualitates in milite requiruntur. Delectus quoquo tertio anno fit, nisi necessitas eum citius fieri vrgeat, sicut bello Persico accidit, quo bello, non solum frequentior delectus habitus est, sed etiam Azomoglianis Turcicis vsi sunt, quod nunquam antea fieri solitum erat. Cum ij iuuenes, Constantinopolim adducti sunt, lustrantur ab Aga qui nomen iuuenis, quo patre, & ex qua patria sit, in tabulam refert. Eorum deinde pars in Asiam Minorem, & in alias prouincias mittitur, vbi linguam, & legem addiscendo, imbuuntur vitijs & moribus eorum, cum quibus degunt, euaduntq; id non animaduertentes Mahumetani. Alia pars distribuitur per Septa (quæ Turcæ Serraglia vocant, quæ Magnus dominus Constantinopoli, & Peræ habet: Aspectu pulchriores, meliusque compositi, destinantur Consepto Magni Principis. Toto eo tempore, quo ij iuuenes Azomogliani vocautur, non habent certum Præfectum, nec occupantur præscriptis exercitijs, sed hic operam nauat coleudis hortis, ille fabricis, alius seruicijs domesticis, similibusque alijs rebus. Post certum tempus, reuocantur in Consepta Azomoglianorum (ita vocantur toto tempore donec albo Ianizarorum inscribantur) traduntur que Præfectis, qui exercent eos operis manuarijs laboriosisque, habentur satis male, quo ad victum amictumque: dormiunt in spaciosis edificijs, dormitorijs Religiosorum similibus, in quibus luminaria ardentia, custodesque sunt, sine quorum permissione, commouere se non possunt: Arcu, Sclopetoque ferire discunt, cumque in exercitio aliquem vsum habent adscribuutur numero Ianizarorum, aut Spahorum: Illi non minus, quam quinq;, nec amplius, quam octo Asperos (monetæ genus est) percipiunt: Hi decem. In Album Ianizarorum adscripti, in bella, aut in præsidia eunt, aut manent ad Portam: Hi vltimi, habeut pro sua habitatione, tria loca amplissima, sicut monasteria. Viuunt ibi sub suis Præfectis clasis, minoresque inseruiunt maioribus, in expendendo, coquendo, similiaque ministeria obeundo, cum magna obedientia & silentio. Qui vnius clasis sunt,

viuunt

viuunt in communi,ad vnam mensam,dormiunt in Atrijs longissimis:Si aliquis per occasionem, absque permissione foris pernoctasset, sequenti vespere egregie vapulat; tanta cum disciplina,vt cessante vapulatione,qui vapulauit,simulatum more,deosculetur manus sui Præfecti Gaudent Ianizari multis. Priuilegijs,reuerentur quamuis sint insolentiores,timenturq; ab omnibus. In profectionibus aut itinerlbus deprædantur casas, & domus Christianorum, nec vel verbo contra mutire licet: Dum quid emunt expretiantur vt placet: A nullo quam ab Aga iudicari possunt,nec plectuntur extremo supplicio,citra periculum seditionis quare id raro & valde secrete fit. Millæ Regalia habent: Aliqui ex eorum numero adiunguntur Legatis, in comitatum : Alij dantur peregro proficiscentibus maxime cum sunt honestæ conditionis, vt securi sint in ditione Turcica, recipiuntq; Ianizari bonas Strenas : Eorum est electio Principis nisi enim ipsi Magnum dominum approbet,aut proclament creatus esse dici non potest: Vnusquisque Princeps adeptus Imperium, dat eis aliquod donatiuum,augetque stipendium.In graui bello,egreditur eorum pars cum ipsorum Aga, aut suo Legato, vltimiq; omnium cōstigunt. Apud Turcas Munus,cui plures inuideant,non est quam Agæ.Ipse & Beglerbegus Greciæ soli non eligunt Legatos, sed Magnus dominus nominat eos. Agæ Ianizarorum nihil certiori exitio esse potest,quam eximus Ianizarorum fauor:Numerus Ianizaeorum est à duodecim ad quatuor supra decem millia hæc militia nostro tempore multum euiluit, quia etiam Turcæ in Ianizaros assumuntur, & Asiatici,quamuis primum,non alij quam Christiani & Europei admitterentur: Deinde quia vxores ducunt, præter antiquum morem, nec id ipsis vetatur.Propter longā moram, quam Constantinopoli traxerunt (qua non alia vrbs magis est delicijs dedita) multum sorduerunt,factique sunt insolentes, immo intolerabiles.Dicitur communiter robur Turcicum consistere in hac militia Ianizarorum,sed nos alibi monstrauimus hoc esse falsissimum. Vltra Ianizaros, habet Magnus Dominus Azapos,peditatū vilem,qui plus Ligone,quam ense vtitur,magis ad hostes multitudine delassandos,quā ad eos virtute superandos conducitur Solentq; Ianizari (Asaporum) cadaueribus fossas implere,iisq; vti pro scalis quibus hostiū muros scandunt.Sicut autē Romani habebāt milites Legionarios,& auxiliarios quorū illi præcipui neruì suæ militiæ,hi autē accessorium erant, ita & Turca equitatū,quem stipendiarium habet, & Timariotas,pro robore exercitus estimat: Alcanzos pro subsidio: Ianizaros tanquam legionem Prętoriam: Azapos tanquam numerum ducit. Sed tempus est,vt duo verba de armatura nauali dicamus. Primo non est Princeps,qui maiorem opportunitatem habet, instruendi classes quam Turca, siluæ enim Epyri & Ciliciæ sed plus alijs Nicomediæ & Trapezunt ij,tam magnæ & densæ sunt, plenæque altis arboribus, fabricandis omnis generis nauibus aptissimis,vt creditu difficile sit:Imo videtur Triremes,quasi iam fabricatas,sponte de siluis Nicomediæ,in Pontum Euxinum cadere. Non desunt & Architecti, ad copiam illam lignorum elaborandā: Auaritia enim trahit in sua Armaria,etiam fabros Christianos: Anno sequenti,post illam cladem, quam ad Echinadas acceperat, eduxit classem,quæ nostræ occurrere verita non est. Nec turcæ vnquam defuit bonus numerus hominum expertorum mari: Ex Triremibus enim quas habet pro custodia in Lesbo que Metellin dicitur,Rhodi,inCypro,Alexādriæ: Et quod suis Portubus Tunieti,Bonę,Bugię & Algieri recepit pyratas,potest ex ijs,dum opus habet,eligere Capitaneos & robur ministrorum nautarum & remigum suarum classium.

Quid prestare possit,visum est nostro tempore in classibus, quas habuit ad Meliten ad Echinadas & ad Guletā. Habet præterea apparatuum bellicorum maximam copiam, Tormenta innumera sunt: Ex Hungaria abduxit,quinque tormentorum bellicorum millia: Quingenta eorum acquisiuit in Cypro : Guletæ paulo minus. Turcis sunt Tormentá, adeo immensæ magnitudinis vt strepitus,non ictus tantum,muros ad terram deijciat. Tantum commeatus, pulueris pyrij,& globorum habent,quantum ad Meliten monstrarunt, vbi eiaculata sunt plus quam 60. globorum millia: Famagustæ

fortifica-

118.millia Guletæ 39. dierum ſpacio, furore impetuque tormentorum demoliti ſunt fortificationes à noſtris 40 annorum ſpacio factas. Vltimo bello Perſico, ducebat Oſmanus Generalis Turcarum, quingenta tormenta campeſtria. Quatiunt mœnia Munitionum tot Tormentis continuantque tanto tempore, tantaque cum vehementia, vt omnia ſolo æquent. Vbi vim non faciunt Tormenta, vtuntur Bipenni, vbi hæc locum non habet, implent foſſas ligone & batillo, ſi nec hoc ſufficit, implent eas cadaueribus ſuorum militum. Tres res habent Turcæ quæ me terrent: Multitudinem hominum inſuperabilem: Diſciplinam militarem imperturbabilem: Commeatuum copiam inexhauſtam. Multitudo ſolet ſua natura parere confuſionem & ordinariè ceſſere magni exercitus paruis: Sed multitudo frequentiaque virorum in exercitibus Turcicis, tanto cum ordine graditur vt & ſolo ordine minorem ſuperet, qui tamen facilius in ordinem diſponi poteſt, quam immodicus exercitus, ita vt & numero & arte vincant Turcæ: Eorum diſciplini militaris, adeo probe ordinata eſt, vt in ea re, Romanis, taceo alijs non cedant. Conſiſtit autem ipſorum diſciplinis militaris, in pluribus rebus: In parſimonia: ſuſtentant ſe enim modico panis, ſub cineribus cocti, & Oryza, cum puluere carnis ad ſolem deſiecatæ: Prohibentur vino, ſicut quondam Carthaginenſes. Decem Turcæ, habent in caſtris vnum decurionem cui ſine refragatione obtemperant: In ipſorum caſtris, ne vna quidem femnia videtur: Eſt ibi ſilentium mirabile: Tot enim milites reguntur ſignis manuum & vultus citra verba. Ne noctu ſtrepitum faciant, patiuntur aliquando effugere captiuos: Supra omnia puniunt rixas & furta: Quando progrediuntur exercitus, non auderent excurrere in vineas, aut agros: Contemnunt mortem, creduntque eam fato ineuitabili contingere: Strennuos præmia ig..uos certa pena manet: Nunquam diſponuntur per vrbes, nec eis conceditur In eis pernoctare. Vt exercitati ſint milites, ſolent Principes Othomanni, fere ſemper alicubi belligerari vt diſciplina militaris nō intermitatū. Cū autē diſciplina militaris, armiſ apparatuque bellico deſtituta, nihili ſit, (gigas enim quantumuis ferox, ſed inermis, à puero armato vinci poſſet) Turca in bella tendit tanto cum machinarum & inſtrumentorum bellicorum apparatu, eorumque omnium, quæ eorum tractationi vſuique neceſſaria ſunt vt nullius alterus rei curam habere videatur. Id cognoſcet is, qui ruinas conſiderabit, quas eorum vires facere vbi, eas explicuerunt.

PRINCIPES FINITIMI.

TVrcæ ad Ortum contermini ſunt Perſis, ſecundum lineam, quæ imaginarie duci debet, à Taurifio Balzeram vſq;, Luſitanis ad Sinum Perſicum: Ad Meridiē eiſdē Luſitanis: Ad mare rubrum Presbijtero Iohanni: Ad Occaſum Serifo: Regno Neapolitano, Polonis, & familię Muſtraicę ad Septemtrionē. Cum Perſa belligerando, abſq; dubio Magnus Turca ſuperior eſt: Mahumetes ſecundus vicit. Vſſen Caſſanum: Selimus primus. & deinde Solimanus eius filius in fugam egerunt Iſmaelem, & Tamaſum: Amurathes tertius, per ſuos Capitaneos, abſtulit, Perſis totam Mediam Armeniam maiorem, & ciuitatem regiam Taurifium. Quod pręualet, conſiſtit in peditatu, quo Perſa caret: In tormentis bellicis & munitionibus, quorum Perſa nec copiam, nec vſum habet. Quamuis autem Perſæ ſtrennuitate equitatus aliquando in campis, Turcas ſuperauerint, tamen ſemper terram perdiderunt: Solimanus abſtulit eis Meſopotamiam, Amurathes Mediam: Nec Perſæ ſolum damnum paſſi ſunt, amiſeruntque ſua, ſed & eorum ſocij. Selymus primus ſpoliauit Mamaluchos Aegypto & Syria: Amurathes tertius deſtruxit prope in totum Georgianos confoederatos Sophi. Turca cum Luſitanis belligerando, multo inferior eſt: Rationes enim cum ipſis belligerandi conſiſtunt in viribus naualibus, quibus Luſitani in tantū Turca ſuperiores ſunt, quantum Oceanus Indicus, Sinu Perſico & mari rubro maior eſt. Habent Luſitani in India, loca & Portus, addam ditiones & dominia, ligno, commeatu, omnique apparatu mantico referta: Nec deſunt eis potētes Principes auxiliari. Econtrario Turca nihil munitum habet in Sinu Perſico prçter Bilſeram: Ora Arabię qua vti poſſet, non habet plus quam

quatuor

quatuor oppida, satis infirma & paruæ estimationis: Itaque hic sicut & in mari rubro, classem armare, valde difficile est, quod regio ligno fabricandis nauibus; doneo prorsus careat. Vnde illis paucis vicibus, quibus classes in mari rubro instruxit, (quia hoc in Sinu Persico minus facere posit) necesse habuit, materiam fabricandis manibus ex Portubus Bijthlnie & Ciliciæ per Nilum Aikairum deuehere, vnde dorsis Camelorum, Suez quæ olim Heroum ciuitas dicta fuit delata est, vbi Armarium habet. Quoties Turca expeditionem aduersus Lusitanos suscepit, nihil preter dedecus & damnum retulit. Anno 1538. ad ciuitatem Dium, Anno 1552. ad Insulam Armuzi. Anno 1580. ad Mombazam, vbi quatuor Triremes & vna Galeotta quæ fauore Regis Mombazæ, ibi manere constitnerant captæ fuere, Lusitani in id summe incumbunt cauentque, ne Turcæ, eo in mari pedem figant, & quam primum odorati sunt Turcas classem ad ordonare, mox ipsos aggrediuntur, hocque fine, sepe in mare rubrum absque resistentia penetrarunt. Presbytero Iohanni, in bello preualet Turca, Ducibus, militibus, armis & munitionibus. Ille siquidem Princeps, habet ditionem absq; munitionibus, & milites absque armis: Quare Barnagasso eius Vicarius ad mare rubrum, amisit vniuersam oram maritimiam, eoq; redactus est vt Tributum pendere. Turcæ promiserit, vt cum eo pacem haberet. In Africa habet Turca plures regiones quã Serisus: Occupat enim id omne, quod inter Mare rubrũ & oppidum Velez dela gomera est: Sed Serifus partẽ meliorẽ ditiorem magis, coniunctam, fortioremq; habet: Sed nemo ipsorum, alteri beilum inferre audet, propter Regis Catholici vicinitatem Residui sunt Principes Christiani, qui Turcis contermini sunt: Primus est Poloniæ Rex. Quid hi Principes contra se Inuicem posslnt, visum fuit in expeditionibus præteritis Ab vna parte videtur Turcã vereri arma Polonica: Diuersis enim occasionibus prouocatus, nempe regnante Henrico tertio, bello quod Iohannes Moldauiæ Rex, cum Turcis gessit (quo bello multi equites nationis Polonicæ militarunt) & regnante Sigismundo tertio, In excursionibus Cosacchorum, & in motu Iohannis Zamoifchi generalis regni Poloniæ, non vindicauit, nec superbia solita conatus est vlcisci iniurias. Ab alia parte, Poloni post Regem Ladislaum, non solum nullam expeditionem aduersus Turcas susceperunt, sed nec Muldauis & Valacchis, qui federe eis inictierent, tulerunt auxilium, pasiique sunt, quod ad Pontum Euxinum habebant, sibi eripi: Accidit autem id, potius Regum, quam nobilium eius regni pusillanimitate: Sigismundus primus, à Leone decimo ad bellum aduersus Turcas inuitatus: Quid multis verbis opus est dixit? Fac Principes Christiani concordes sint, ego pro mea parte non deero. Sigismundus secũdus animo à bello adeo alieno fuit, vt non solum aduersus Turcas se non commouerit, sed nec à Moscis irritatus, vindictam sumere nõ tentarit Rex Stephanus bonus estimater potentiæ suorum vicinorum, estimabat cum Turcis conserere, rem esse periculosissimam, attamen cũ suis familiaribus conferendo, monstrabat se cum 30. peditum millibus equitatui sui regni iunctis, facile expeditionem in Turcam suscepturũ fuisse, meditabaturque id facere. Principes Austriæ longius quam vllus alius Princeps, Turcæ conterimini sunt, expẽduntq; in præsidia Arcium, (in quibus habent tum equitum tum peditum plus quam viginti millia) maiorem suorum redituum partem, auxilioq; Germaniæ suis viribus coniuncto magis attenti fuerunt ad defendendũ retinendumque sua, quam ad amissa recuperandum imperiumque dilatandum. Ferdinandus maiori robore, quam successu suscepit expeditionem Budanam, & Possegensem: Accidit id, non quod eius vires, non satis firmæ fortesque essent, sed quod agilitate dexteritateque carerent: Id volo: Eius Principis, exercitus numerosos, omnibusque rebus probe instructos fuisse sed constasse ex Germanis & Bohemis, gente tarda lentaq;, parumque idonea ad resistendum Turcis, qui in factionibus armorum expediti dexterique sunt Veneti sunt quoque Turcis Mari & terra per multa centenaria miliariorum finitimi. Tuentur seipsos aduersus Turcas, magis pacis, quam belli artibus, excellenter fortificando sua loca: Fugiendo expensas & pericula belli Commercio: Donarijs,

narijs, finaliter faciendo omnia, ne ad manus veniatur saluis libertate & Statu: Verum autem quod verum est dicatur: Quamuis ipsis essent pecuniæ, & apparatus bellicus qui sufficere possent: desunt tamen eis milites & commeatus, tanto bello sufficientes. Reliquus est Rex Catholicus. Inter cuius & Othomanicas vires non est magnæ estimationis differentia. Regis reditus (loquor de ijs quos in Europa habet) excedunt Reditus Turcæ Accipit enim plus quam quatuor Aureorum Myriades ex Statibus quos habet in Italia & Sicilia: Plus quam duas ex Lusitania: Ex terris nouis paulo plus minus quam Tres Myriades vnum annum pro altero estimando Hæ accepti partes æquant reditus Turcæ: Estque eo multo superior si ijs iungantur ordinarij Reditus Castellæ, Arragoniæ, Belgij. Sed quid reperies (dicet aliquis) quod Timarris opponi posit? Primum quod Regis Reditus Turcicos longe excedunt suntque eis longe maiores. Deinde subsidia, quæ Rex extraordinarie immo magna ex parte ordinarie (ita enim dici potest) percipit à suis populis sicut est Cruciata (vt vocant) quæ ipsi quantū vnius regni reditus sunt, reddit: Subsidia Ecclesiæ, quibus ipse sustinere potest, centum fortes Triremes: Cadlus Officia, quæ in Hispania & regno Neapolitano, multo plus reddunt, quam quisquam posset credere. Donaria ordinaria populorum, & extraordinaria: Regnum Neapolitanum dat, quoquo tertio anno, plus minus vna Myriade, & ducenta aureorum millia quę summa, non est paruę considerationis. Sicilia, Sardinia, Ducatus Mediolanensis Castilia, & alij sui Status, etiam Noui Orbis mittunt suis temporibus magnifica donaria. Quid dicemus de contributionibus? Castilia concesit anno elapso, Regi contributionem octo Myriadum aureorum, quatuor annis persoluendā, quæ summa totius Turcici Imperij censum æquat. Relinquo numerum Commendarum, ordinum Montegiæ, Calatrauæ, Alcentaræ, Sancti Iacobi, quæ, etsi aliud nihil haberet, ipsi sufficere possent Ipse tanquā Magnus Magister media habet ad remunerādū & ditandū suos ministros, famulos, & quos Ipsi placet, ac si Rex Angliæ & Poloniæ esset, Iungo supra dictis partibus, magnum equitatus numerum, quē ordinarie in suis Statibus alit. In Hispania hebet tria millia: & tantundem cataphractorum & equitum leuis armaturæ in Belgio. In regna Neapolitano mille & quingētos equites cataphractos (quod malus militię robur est Italię) Militiæ numerus in Sicilia est 1500. equitum. Nec parui fieri debet obligatio, qua Feudatarij personaliter, necesitate vrgente suis expensis defendēdo, seruire tenentur, maxime si consideretur magnus feudatariorum numerus, & titulis clarorum in Hispania, in qua numerātur 23 Duces 32 Marchiones 49: Comites, 2. Vicecomites 7. Archiepiscopi (contribuunt enim hi suam quotam, tanquam magni domini) 33. Episcopi. In regno autem Neapolitano fuut 14. Principes 2 5 6 duces 37. Marchiones 54. Comites 488. Barones vt nihil dicatur de Lusitania, Sicilia Belgio Sardinia Mediolano. Pretermitti non debet, quod equitatus cui Turca Timarra concesit, non tam robore quam numero prestat: Timarra enim, & commoditates villarum & prædiorum, ipsis concessorum: Studium seipsos ditandi locupletandique fructibus agrorum, ignauiores, viliores, pacisque & otij plus quam belli & turbarum cupidos eos reddit: Ęgre suis domubus excedunt, proficiscunturque in expeditiones, maiori cum desiderio domum redeundi, fruendique delicijs hortorum, & copia fructuum, suarum possesionum, quam confligendi cum hostibus aut se ditandi, Ipsorum spolijs. Si aliquantulum prędæ armis partę, milites quantumuis feoces, fortesque reddit ignauos vecordesque, quid faciet magna possesio, amoena villa, diues prædium, vxor liberiq; domi relicti, Taceo quod æquitatus, quem Turca Timarris sustentat, potius populis subiugatis, tāquam freno coercendis institutus est, quam ad infestandum hostes: Subditi enim Turcæ, vi sub eius imperio continentur, habentque eū odio detestanturque Ipsum, ob religionem contrariam, & imperium quod in ipsos habet: propter religionem Mauri & Arabes, quod sectis diuersis addicti sint: Propter religionem & imperium simul Christiani, qui plus quam duas tertias conficiunt: Ob id maior illius adeo numerosi equitatus pars, domi maneat necesse est, nec sine Status regni

periculo,

periculo, inde abduci poteſt. Eſt denique is equitatus, tanto regionum ſpacio, hac illac diuiſus vt magno numero in magnam expeditionem educi non poſſit, nec diu in ea longe, à domo perſtare poteſt quin in miſeriam & calamitatem incidat, ſi aliud auxilium, quam quod ab Timarris habet non reciperet. Experientia rerũ pręteritarum docuit certam quandam virium æqualitatem, horum Principum eſſe: Iactura enim claſſis Catholicæ ad Zerbi Inſulam, cõtraponitur fugæ claſsis Turcicæ ad Meliten: Amiſſio Gulettæ opponitur expugnationi Pegnoni. Tunetũ ſemper ab eo qui voluit captum fuit. Rex Catholicus, nullam notatu dignam expeditionẽ in Turcam ſuſcepit, ſed defendit ſe glorioſe ad Meliten & Oranum. Nihil dicam de claſsis Turcicæ clade ad Echinades, quod ibi partem habuerint alij Principes. Tractatũ fuit de inducijs, pro aliquot annis inter Regem & Turcam. Vterque fere equaliter occupatus fuit: Vnus in Perſia, alter in Belgio: Id in cauſa fuit vt ſe inuicem viribus expeditis impetere non potuerint. Bella de quibus diximus, ambobus extremę impenſæ fuerunt propter regionum longinquitatem ſed magis Regi quam Turcæ: Quamuis enim Perſia longe diſtet Conſtantinopoli (vndi maxima vireum pars mittebatur) eſt tamen contermina Meſopotamiæ & alijs eius Statibus, vnde ſuus exercitus inſtruebatur commeatu & pecunijs. Sed Belgium maximo ſpacio, ab omnibus alijs Regis Statibus diuiſum eſt: Turcę niſi cum Perſa, qui amicis deſtitutus erat, res fuit, Rex autem vno eodemque tempore, cum rebellibus, cum Francis, Anglis, Germanis (quæ nationes Perſis potentia inferiores non ſunt confligendum fuit. Nec vnquam Turcam aggreſſus eſt, quin aliud bellum, nunc in Belgio, alias alia in parte prę manibus habuerit.

AB Orbe condito, nulli Imperatori, Regi vel Principi, maius imperium contigit eo, quo Philippus Indiarum & Hispaniarum Rex potitur, maxime cum Lusitaniæ regnum ipsi postremo sit adiectum: Amplissimas enim Europæ prouincias, quin etiam nobilissimas Asiæ regiones & Africæ complectitur: Nouum denique Orbem, qui Europa Africaque latius paret, pacifice possidet. In Europa, Hispaniam certe tenet, quę octingentis ab hinc annis nulli tota, quam ipsius imperio paruit: Belgium, quod mille miliaribus ambitur: Regnum Neapolitanum quod mille & quadringenta miliaria circum eunt: Insubriam, quę Mediolanensis Ducatus titulo designatur, eius ambitus trecentorum miliarium est: Maioricam, Minoricam & Euisam insulas, quarum prima 300, Altera 150, Tertia octo miliaribus in orbem porrigitur: Siciliam, cuius circuitus est 780. miliarium: Et Sardiniam quæ 562. miliaribus patere dicitur. In Africa potitur magno illo Portu, quem incolæ Marzal quibir appellant, quo Portu nullus insignior capacior, securiorque in mari Mediterraneo est: habet etiam Oranum, Melillam, & Rupem Pegnonum Velez dictam. Preterea Lusitaniæ regni iure, præclara loca, Septam & Tangerum accepit, quæ claues Freti immo maris Mediterranei, & Oceani Atlantici sunt: Extra Fretum autem Mazaganum ciuitatem habet: Eiusdem Lusitaniæ regni iure, in immenso illo Oceano, insulis quæ vulgo Tercere dicuntur potitur, quæ insulæ sunt numero septem, Ex iis Angra nomine, ambitur 40. miliaribus, quæ vero Sancti Michaelis insignitur nomine 90. Portus sanctus: Nec procul inde est Madera, vino prestantissima, cuius circuitus est 160. miliarium: Hæc regina insularum Oceani Atlantici dici potest: Insularum quoque Capitis viridis, imperio claret, septem sunt, & sub Equinoctiali Insula Sancti Thomæ, aliquanto Madera maior est, sacchuro quam optimo prædiues: Itaque quod caput est, maximus Rex Philippus, toti Oræ Africæ imperat, quæ Ora à Capite Aguero, ad Guardafuense protenditur. Commercium deniq;, Negociatio & Nauigatio iis locis, ei tanquam viro vtroque domino parent, quem admodum & aliæ insulæ, quas rerum parens natura, ibi disseminauit, maxime è regione Caprariæ, inter Caput Bonæ spei & Guardafuense. In Asia possidet Philippus Rex, Hereditario Lusitanici regni iure, potiores Oræ occidentalis partes, nempe Armuzium in Sinu Persico, Dium, Goam, & Malacam. Armuzium commoditate situs, adeo diues est, vt Arabibus in prouerbium abierit, Si Orbis annulus esset, Armuzium eius gemma foret: Magna Arabiæ fœlicis pars, ad Armuzii regnum pertinet, & Baharem insula, regina eius Sinus insularum, tum propter magnitudinem, cui terræ fertilitas & fructuum varietas coniunctæ sunt, tum propter ditissimam Margaritarum piscationem. Dium Cambaiæ est clauis (quæ incomparabilibus diuitiis prestat, suique maris: In quo quidem mari, Lusitani possident Damainum, Bazainũ, Tauaam Goam, quæ (Goa) (vt interim Ciaulum, Canarorem Cochimum & Colanum preteream) tanti momenti est ciuitas, vt regi Lusitaniæ, tantum pendat, quantũ, aliqua Europæ regna pendunt. Porro autem Philippus idem Rex, obtinet omnem oram maritimam, quæ à Damaino ciuitate, ad Mallpuram vrbem vsque protenditur, quæ integra maris Ora, ipsius est, aut eius sociorum, excepto Calecutio. Zeilana sane insula est Orbis vniuersi, præcipuæ deliciæ, in ea Rex habet Portum & Arcem, vulgo Columbo nuncupatam. Potitur & Malaca,

A

TYPVS ORBIS
Ad mutationem magnæ Universalis Gerardi Mercatoris compendiosa hæc Orbis descriptio facta, cumque secundum tum veterũ quã moderniorũ supputationẽ 5400 miliaria Germanica ambitus complectitur.
AMERICA SIVE INDIA NOVA
Archipelago di S. Lazaro
MAR DEL
MARE PACIFICVM
MAR DEL NORT
TERRA
Terra del fuego
Chilaga
Florida
Quid ei potest videri magnum in rebus humanis, cui æternitas o

TERRARVM
ASIA
India
RALIS NONDVM
COG
itas omnis totiusque Mundi nota sit magnitudo . Cicero

laca, quæ ijs ipsis locis Imperij sui terminus est, clauisq; negociationis & commercij Oceani Eoi, illarumque insularum, quæ tot actantæ sunt, vt toti Europæ magnitudine pares putentur. Domos quin etiam, potius quam Arces in Armacano, ad commercium cum Chinis exercendum, & in Tidore insula, negociationi cum Maluccis & Banda, exercenda habet. Res profectò stupenda est, à 12. tantum Lusitanorum millibus (nec enim plures in tanto terræ marisque spacio sunt) tot potentissimos Asiæ Reges, & populos, tanquam freno coherceri, illosque tam paucos Lusitanos maris Athlantici, Indici, & Eoi, imperium asserere, sibi seruare, ac tueri. Ab hinc annis 90. sese illi, ijs locis muniuerunt, non solum magna cum sua gloria, verum etiam totius Orbis christiani laude, vtilitate ac fructu. Neque vero obijci potest, illis hoc facile fuisse, quod fortassis res ipsis esset, cum populis belli minus peritis: Eripuerũt enim armorum virtute, regnum Armuzij Regis Persiæ clienti: Vicerunt etiã, quassaruntque ad Dium Magni Sultani Aegypti classem, plenam Mamaluchis, qui non minus arte militari clarebant, quam Pretoriani Turcæ milites, qui Ianizari nuncupantur: Dium illud, aduersus firmissimas Turcæ & Guzaratarum vires fortiter defenderunt: Sepe Turcarum classes, mari rubro, in fugã verterunt: Ad Armuzium classem Turcarum, Anno Christi, 1552. subegerunt: Cum Principibus Decan Regibus Cambaiæ, Calecutij, & Achen, in Taprobana (qui armis & militibus Turcicis diligenter instructi erant) pugnarunt. Itaque Lusitanorum expeditiones in Cambaia, & India non minus admirandæ sunt, quam Macedonum Alexandrique Magni victoriæ. Eo quidem magis quanto Lusitania, Macedoniæ terræ amplitudine, multo minor, numerusque Lusitanorum vndique Macedonibus par non fuit. Prostrauerunt enim 19. nauibus, classem Sultani Aegypti, multum numero maiorem: Duobus virorũ millibus expugnarunt Goam: Eam amissam 1500. militibus reciperũt: Octingentis Malacam sibi subiugarunt: pauloq; pluribus Armuzium. Altera ditionum Philippi Regis Catholici pars, in Nouo Orbe continetur, in quo quantum ipse velit tantum consequitur, eo precipue quod sine socio illic regnet. Diuiditur autem Nouus Orbis, in Continentẽm & Insulas. Maris Septemtrionalis, tot sunt insulæ, vt earum numerus nondum plane notus fuerit: Solæ Leucaiæ sunt plures quadringentis, quarum aliquæ, tam amplæ opulentæque, vt earum quelibet, nõ mediocre regnum constituere valeat: Boriquena longa est 300. miliaria, lata quidem 60. Iamaica paulo minor: Cuba longa est trecentis, lata 20. leucis: Hispaniola, in ambitu 1600. miliarium est. Quod ad Continentem spectat, Rex reipsa ei omni Oræ maris, quæ ad Floridam, Nouam Hispaniam, Iucatan est, imperat: Deinde toti illi Peninsulæ Meridionali, ad Caput Californiæ, immo ad Quiuiram vsque, regnat: eo vsque enim, Hispani quin etiam vlterius, nouas terra marique regiones detexerunt. Hispaniæ Noua ora, quæ initium capit à Sanctæ Helenæ oppido, Panamam transiens, ad Quiuiram protenditur, circiter quinquies mille, ducentisque miliaribus longa est, quibus si coniungantur Mediterranea loca. Septemtriones versus, longitudo fiet Nouies mille miliarium. Peruuia, quæ ad Panamam incipit, habet oræ Maritimæ, duodecies mille sexcenta miliaria, quarum tria (quæ inter Maragnonem fluuium, & Argenteum continentur) Brasiliam complectentia, Regem Lusitanorum agnoscunt. Orbis Noui Continens, multa regna ditionesq;, per quam amplas cõplectitur. Pracipua duo prope Imperia constituit, nempe Mexicanum & Peruuianum, quorum Reges potentissimi, dum starent, fuere, infinitisque diuitijs adfluxerunt. Rex Mexicanus non

Here-

hereditatis Iure succedebat, sed à Sex viris eligebatur, nimirum qui iuuenis, fortis strennus, corpore recte compositus, militrque aptus foret, quamobrem regno quendam submouerunt, quod abiectus esset atq; sordidus. Senatus supremus apud Regem erat, qui quatuor nobilitatis, & Officialium gradibus constabat, absque cuius authoritate & consensu, nihil quod esset alicuius momēti, poterat executioni demandari: Nihil eque faciebant atque curabant, quam rectam puerorum institutionem, & precipuo apud ipsos loco erat religio, studiumque rei militaris. Inter ipsos fuit egregius heros, Tlacaelleleus, tantus armorum virtute, vt magnam regni Mexicani partem deuicerit, animi adeo excelsi, vt oblatum sibi regnum recusarit, dicens, è re Reipublicæ esse, vt alius Rex esset, ipse vero obsequeretur Regi, humeros regno impares esse suos. Attamē pro Republica, non minus laboraturum quam si regno potiretur. Imperabat Rex cum maiestate, magnificentia quoque domus, & obsequiorum quæ ipsi prestabantur, Regni pomeria, religionem, linguamque ab vno latere, ad Teguantepecum extendit (quod Mexico 200. leucis distat) Ab alio latere ad Guatinnilam, quæ 300. leucis abest quin etiam regni fines ad Mare. Septemtrionale & Meridionale promouit. Meciocanum, Tlascalam, & Terpeucam debellare non potuit. Inimicitiæ quæ Mexicanis, cum Tlascalano oppido erant Hispanis portam in Mexicanum regnum aperuere, reddideruntq; expeditionem querendo imperio Mexicano faciliorem, quod Anno Christi 1518. contigit. Mexicani in septem tribus diuisi, ex regione Septemtrionali, in hæc regna venere, in qua Septemtrionali plaga, superioribus annis, Hispani ditissimam Prouinciam, virisque fæcundam detexere, quam Nouam Mexicum nuncuparunt. Præcipuus honos armis constabat, quibus homines, nobilitatem querebant. Totecuma vltimus Mexicanus Rex, aliquos ordines equitum initituit, quorum alij Principes alij Leones, Aquilæ, Pardi dicebantur. Illis Auro, Argentoque ornari licebat, vestiri Gossypio, calceis indui, habere aurea' pictaq; vasa, quæ omnia ignobilibus vetabantur Imperij Peruuiæ cuius Reges Inge dicebantur condicio statusque, aliquando multo maior fuit: Dum magis floreret, se à Pasto, Chile vsque porrigebat, amplitudine mille leucarum, amplitudo vero centum Leucarum erat nempe ab Oceano Meridionali ad partem Orientalem Andi vsque. Immensitas aquarū partim fluentium partim mortuarum impediuit ne vlterius progrederentur. Bella gerebant eo pretextu cum vicinis quod Inge diluuio absorpti non fuissent, sed superiiites remansisse conseruasseque veram religionē quam alios docere deberent. Pręcipuus illorum Deus erat Viracoca hoc est vniuersi creator: Alter vero Deus illis Sol erat. Inga Pacacuti qui maiorem ipsorum superstitionum partem reperit, cum aliorum Deorū templis prædia Redituśq; attribuisset, nullos Viracocæ assignauit, quod cū ille inquiebat creator omniū esset, eis nō indigeret. Inter res notabiles per ipsū institutas, pro regionibus acquisitis, vna erat, quod terras in tres partes diuidebat, Prima religioni & deis dedicabatur: Altera Inge decidebaturqua se ipsum Aulā, Parētes, Barones & Præsidia sustentabat, eratq, ea pars alijs maior. Tertia pars populo cedebat. Nemo rē propriā habebat, sed Inge beneficium, & lege speciali, nec ea res ad heredes transibat. Agri qui populi & comunitatis erāt quotamuis partiebantur, assignabaturque vnicuique tantum terræ, quantum ad sui, & familiæ sustentationem indigebat, eratque portio aliquando maior, aliquando minor De ea tributū non pendebant loco Tributi colebant terras deorum & Inge: Recondebant fructus in amplissima horrea, ad id destinata: Vnde cūm sterilitas ingrueret sumebatur pro populo. Idem fiebat de animalibus, quæ per capita diuidebantur, & de pascuis quæ in tres partes, sicut aliæ terræ partiebantur. Hac in re videntur mihi longe superasse diuisiones terræ, quas Lycurgus fecit, & leges agrarias Romanorum: Ex noua Hispania & Peruuia (pręter merces) opes inexhaustæ Auri & argenti trahuntur: Earum opum ordinarie duas partes Peruuia, tertiam Noua Hispania suppeditat, quæ mercimonijs ditior est regione Mexicana: Inter alia dat Coxiniliā vberrimē aut mercem sane Anir, Coria vaccarum infinita Gossypium, Saccharum, Cannam fistulam,

culam, Sandaracham, Margaritas. Inter Thesauros Peruuiæ duo sane admirandi sunt: Vnus est, fodinarum argenti Potosij quę Anno 1545. detectæ fuerunt, vnde effossum est effodituręq; tanta Argenti quātitas, vt quinta pars quę Regi cedit, accesserit 40. annorum spacio, ad 111. Myriades Pesorum vnus Peso autem 13 numos Regales, eius quartam partem valore æquat, Nec tamen duæ tertiæ partes penderunt quintum Regi debitum, Ea Argenti copia expurgatur in 32 Instrumentis in flumine extructis & in 22. quæ in valle Tarapaia sunt: Præter ea Instrumēta, ad huc alia sunt quę qui versant "Aliæ opes consistunt in Fodinis Guancaualce quæ Argēti viui copiosisime sunt: Detectæ fuere Anno 67. vnde præter expensas, Rex circiter quadringenta Pesorum Millia percipit. Natura, quæ Peruuiæ, adeo liberaliter Fodinas Auri Argentique largita est, nihil eiusmodi Brasiliæ contulit, sed earum loco, dedit aerem, ventorum benignitate saluberrimum: Fontes fluminaque multa magnaque: Siluarum satis: Distinxit terram, in planiciem & colles delicatos: Vestiuit eam, perpetua amænitate: Dotauitque eam multis & securis Portubus. Abundat supra modum Saccharo, quod ibi intulerunt Lusitani, emittitque eius maximam quantitatem. Orbis Noui Appendices fere sunt Insuli Philippinæ: Quamuis enim, si earum situm bene consideres, habendæ sint pro parte Asiæ, nihilominus per viam Noue Hispaniæ, inuentæ fuere: Earum Insularum amplius 40 suo dominio subiecerunt, pacatasque reddiderunt Castellani. Cum itaque Regis Catholici Imperium adeo spaciosum, ne dicam infinitum sit, diuidemus eius Tractationem, quantum ad vires & regimē spectat, in partes quatuor: Prima erit eius quod in Europa est: Altera, complectetur Nouum Orbem: Tertia, Status, qui in Ora Occidentali & Meridionali Africæ sunt, Vltima, Status Indiæ & Asiæ referet.

DE STATIBVS EVROPAE.

Dicamus itaque, Status quos Hispaniarum Rex, in Europa possidet, esse ex ditissimis copiosissimisque, qui ibi sunt: Hispania enim Auro Argentoque ditissima Prouinciarum cognitarum est, tantique momenti exstitit, vt non absque causa, prima Continentis Prouincia fuerit, de qua adeo acerbe Carthaginienses & Romani depugnarunt. Gothi Vandalique postquam maximam Imperij Romani partem peruagati essent eam sibi pro domicilio elegerunt. Trebellius Pollio, ipsam & Franciam, robur & neruos Imperij Romani vocat: Constantinus cū Imperium diuideretur, prætulit Hispaniā Italiæ (& nos Itali tautū admiramur res nostras) Cū enim ei in par:ē obtegissent, Britannia, Francia, Hispania, Italia, ipsi contentus tribus primis Prouincijs, non curauit Italiam, reliquitque eam sua sponte socio. Pulchrior gemma, quæ in Italia sit est regnum Neapolitanum: Ibi enim Natura tanquam in compendium id omne collegit, quod suā manu per reliquum Europę sparsit. Quid autem dicemus de Statu Mediolanensi. Estne alius Ducatus ipso ditior, annona, frugibus, Orijza, pecudibus, lacticinijs, Vino, lino? Aut magis abūdans Opificijs & negociationibus? Aut populo & habitationibus copisior? Aut situ magis commodus? Inter Maris Mediterranei Insulas palmam fert Sicilia, tum amplitudine, tum fertilitate. Inter Regiones Vltramontanas, primum absque contradictione locum obtinet Belgium, ob terræ fertilitatem, ciuitatum magnificētiam, populorum industriam, locorum fortitudinem, & alias eius qualitates.

REGIMEN.

Regimen Hispaniæ Regium Principatusque est, quod duobus fundamentis insistit, nempe Religione & Iusticia: Illa acquiritur protectio dei: Hæc amor populi: Illa frenat animos: Hæc manus constringit: Illa conseruat bona Spiritualia Rei publicæ: Hec tuetur pacem temporalem. Videtur in hoc regimine multum maturitatis: Consultatur enim quequæ res, in Senatibus ad id deputatis, insequiturque, consilia

sita potius grauia, lenta, modique agendi Fabij, quam temeritates & festinationes Marcelli. Cauentur quantum fieri potest nouitates, & mutationes rituum & modorũ vetustorum. In hanc sententiam, dicebat Cardinalis S. Quatuor, qui postea fuit Papa Innocentius octauus Quod Hispani regimini, nec in eo errarẽt maxime attenti essent. His modis, sub suo domino retinet Rex Catholicus quiete (nisi vbi vicinitas hostium id disturbat) nationes animis moribus & humoribus multum differentes, Castellanos, Arragonios, Cantabros, Italos Germanos, Orbem nostrum, Nouumque, subditos naturales & acquisitos, Christianos & Gentiles: Rationi quoque consonum est, vt Status qui Familiæ Austriacæ vias quietas pacificisque, (quales Matrimonia & Affinates sunt) accessere, moderate quieteque administrentur: Cumque initia adeo iusta honestaque fuerunt, diutissime durẽt. Quod aliqui dicunt hoc Imperium durare non posse, ideo quod diuisum despersumq; sit, non est obiectum alicuius momenti, Præter enim Argumenta, à nobis adducta in disputatione de Republica, quibus contrarium demonstrauimus, est adhuc hoc Argumentum quod dominia magna, à ruina melius conseruantur, aduersus mala extriuseca, mediocria autem aduersus interna. In Imperio ità diuiso, sunt amplitudo & mediocritas simul vnitæ: Amplitudo, in toto corpore, ex membris distinctis composito, consistit: Mediocritas in maiori membrorum parte. Cum enim aliqua eius Imperij membra (nempe Hispania, Peruuia, Mexicũ) per se maxima sint, omnia illa bona habent, quæ tum amplitudo, tum Mediocritas suppeditare potest, nempe magnam potentiam aduersus hostes externos, & securitatem aduersus corruptiones domesticas. Adiunge his, quod viribus Maritimis omnia Imperij (de quo loquimur) membra vniri possunt: Quemadmodum enim Cesar Augustus, vna classe quam Rauennæ tenebat, & alia qui Miseni erat, totum Imperium Romanum securum reddebat: Ita & Rex Catholicus, duabus quas teneret classibus, vnam in nostro Mari, alteram in Oceano, omnia Imperij sui membra, tam quæ in Europa sunt, quam quæ in Nouo Orbe, vnire posset: Bonus itaque Myoparonum & nauigiorum bellicorum numerus, quę in Mari Athlantico tenęret, nõ solum Oram Maritimam Hispanię & Americæ, classesque quæ sursum deorsumq; nauigant securas redderet, sed & Angliam adeo Zelotijpam faceret, vt Regem Flandria & Belgio quiete frui sineret. Quod ad classem maris Mediterrari attinet, eã eos Status taliter coniunget, vt eorum vires semper in ea sint, sicut videmus Lusitanos, viribus Maritimis conseruare, Status, quos in Persia, Cambaia Decan, & in reliquo Indię habẽt, quos ab hinc 90. annis, & amplius gloriose tutati sunt. Aliqui egregij prestantesq; viri in deliberationibus super id factis opposuerunt emulationem Turcæ, dicuntque quod si Rex vt parcat expensis immoderatis, quam in Arces facit, ea impensa classem 150. aut plurium Triremium instruere velit (quod ei factu facile est) incitabit Turcam, qui nunc classe 130. Triremium, aut re simili contentus est, vt Rege superior sit, earũ ducentas instruere volet, vnde suæ Maiestati expense subeundæ erunt, nec eius potentiæ aliquid accessurũ sit. Ea subtilitas modum excedit: In rebus quoq; nulla res, quę praticę dicuntur, minus succedat quã nimium ingeniorum acumen. Non sufficit dicere, quod Turca viribus Maritimis Rege superior esse volet, sed videndum est, num id in eius potestate situm erit: Quamuis enim Turca, plus Orę Martimę, quam Rex habet, non tamen ei est plus neruorum belli populique factionibus naualibus apti. In tota enim Africæ Ora, non habet locum, exceptis Algiera & Tripoli, vbi duas Triremes tenere posit: Idem de Ponto Euxino dicimus, vbi nihil magni momenti est, præter Capham & Trapezum: Idem quoque dici posset, de tota quasi Ora Asiæ. Non satis est habere multum Oræ Maritimæ, pluribus opus est. Populo nempe qui arte marina delectetur: Qui labores & incommoda maris ferre posit: Cui cordi sit nauigatio & negociatio in Mari: Cui ligni Cannabis multum sit: Qui non exanimatur minis ventorũ & horrore tempestatũ: Qui vitã periculis exponere, & in ijs versari audeat: Qui mortẽ inter Scillã & Charijbdin prouocare non tremeat. In dimidia parte Imperij Turcici, populus Mari assuetus non est, nec qui

id

in prelijs,conferri opponique posit,Catalanis,Cantabris, Lusitanis,Genuatibus(eos nomino propter multa officia quę Regi Catholico in suis clasibus præstant)Duabus itaque rebus,Rex Catholicus Turca superior est: Vna,quod quamuis Turca,sub suo Imperio,plus populorum,quam Rex habet,eis tamen, quod maxima eorũ pars Christiani sint, contra nos, fidere non potest: Altera. quod Oræ Maritimæ Regis,magis vnitæ sunt,qnam eæ,quas Turca habet, quare Regis vires facilius iungi possunt. Vidimus quoque classes Occidentales,fere semper superasse Orientales: Septentrionales. Meridionalibus: Romanas,Carthaginensibus.Grecas Afiaticis potiores fuisse: Cesar clasibus Italicis quassauit Aegyptias, nostro tempore Christianæ Turcicas: Ipsi Turcæ fatentur,nostras Triremes bonitate superare suas,timentq; earum incursum.Quoties Carolus quintus voluit classes armare, tantas vires coniunxit vt Turca ausus non fuerit,se mouere:Duxit enim Carolus, in expeditionem Algieranam quingentas naues: In Tunetanam plusquam sexcentas. Andreas Auria duxit in Greciam tantas vires,vt nullo resistere auso ceperit Patras & Coronem De his hæc sufficiant. Nihil dixi de viribus Maritimis, quas Rex habet in Oceano Germanico, propter motus Belgij: Quæ autem Enropæ regio coplosior est nauibus,hominibusque, qui cum tempestatibus Impetumque Maris, decertare valeant Hollandia & Zelandia.Qui Portus,magis frequentantur, quam is,qui vulgo Rammekens/Antuerpia, & Amstelredamum. Nihil dicam de concursu nauium omnis generis Hispali vbi appellunt classes Nouæ Hispaniæ,& Peruulæ,quibus semper maximus numerus Nautarũ & Nauarchorũ exercetur.Meum non est loqui,de valore Cantabrorum in rebus Maritimis,qui tum in arte militari,tum nautica excellentes euadunt parique Ferocia hosti armato, & vndis tremendis Oceani obuiam eunt. Demonstrauimus fere præter institutum vires Maritimas,dicamus nunc duo verba de Terrestribus. Eæ consistunt in Peditatu & Equitatu. Ad illum quod attinet:Optimus miles pedestris Germanię est is qui vulgo VValonus dicitnr: De Hispano,non est meum dicere,quod hæc natio, ab omni tẽpore, ex bellicosissimis totius Orbis fuerit. Franci nouem annorum spacio à Romanis domiti subiugatique fuere: Hispani bella ad ducentos annos protaxerunt: Vt domarentur Cantabri, necessaria fuit potentia & persona Augusti Cesaris: Hispani suam patriam Mauris eripuerunt, statimque vbi se ea expeditione defunctos viderunr, inuaserunt Africam,ceperuntque præcipua eius loca: Lusitani diuexarunt Mauritaniam: Imposuernnt Frena Orę Guineæ, Aethiopię & Cafrarię:Conquisiuerunt Indiam,Malacam & Insulas Moluccas: Castellani traijcientes Oceanum Athlanticum pararunt sibi dominium Noui Orbis,in quo tot regna, Prouinciæ Populique,linguis,vestitu,moribus differentes sunt:Expuleruntque tandem Gallos,Neapoli,& Mediolano.Hispanorum valor consistit in sagacitate: Nulla enim alia gens,in bello melius, qnid conducat, aut quid noceat nouit: In diligentia,nihil enim per incuriam elabi sinunt,vtunturq; omnibus: In vnione concordiaque, nunqnam enim extra patriam se inuicem armis impetierunt: Deniq; In tollerantia famis,situs estus,frigoris,incommodorum, laborisq; qua omnes alias nationes fatigant. His virtutibus ab hostibus præclaras victorias obtinuernnt.Quamuis autem aliquando victi fuerint, eos nihilominus à quibus victi fuerant,superarunt,sicut accidit Ranennæ:Nec vnquam insigni clade affecti fuere, quamuis fortuna ipsis aduersa fuerit,& ab ea dnriter fuerint percusi, in expeditione Algeriana & Anglicana: Tria aut quatuor Hispanorum millia sursum deorsumque voluerunt nobiliorem Germaniæ partem, perruperuntque vndiq; per medios hostes. De Leditatu Italico Regi Catholico subdito, nõ meum est dicere:Notum enim est robur militare Marsorum, Pelignorum, Hernicorum, Samnitũ, Lucanorum. Quod ad equitatum attinet, Hispaniæ Rex præstantisimam equorum Europę stirpem habet. Nempe Asturcones Hispanicos, qui vulgo Gianneti dicuntur: maiores Neapolitanos quos vulgus Corsieros appellit: Sequanicos qui inter Francicos antecellunt.& Belgicos qui Germanicis præualent. Naturam, hos suos populos, armare voluisse videtur,ferro

Minerarum

Minerarũ Biſcaye & Guipuſcuę Mollnę: Tẽperatũra quę fit Balonæ Bilbili, Toloſette, Calataiut: Officinis armorũ Mediolani, Neapolis & Buſcoducis. Inſtruere eos annona, & horreis Inexhauſtis Apuliæ, Sicilię, Sardinię, Arteſię Caſtilię, Andaluſiæ: Eis quoq; largita eſt copiã vini, nẽpe Sõmæ Calabrię, S. Martin Aiamõtis, aliorumq; locorũ infinitorũ. Abũdat deniq; Rex Catholicus Auro & Argento, quo equitatus peditatuſq; Italici & Germanici, quãtũ vult conducit, ne populus Hiſpanicus tot in partibus, diuerſiſque expeditionibus implicatus nimis conſumatur.

PRINCIPES FINITIMI.

PRincipes quorũ ditiones Regis Catholici fines attingunt, & ob vires alicuius eſtimationis habẽtur, ſunt Veneti, Frãciæ & Angliæ Reges, & Turca. Apud Venetos, à lõgo tẽpore, nẽpe poſtquã Status Mediolanẽſis in poteſtate Hiſpanię fuit, ſunt oĩa trãquilla, & in alta pace: Venetiq; defenſioni potius attẽdũt, incũbuntq; magis eximiæ fortificationi ſuorũ oppidorũ Arciumq;, quã cõſilijs faciẽdi acquiſitiones: Cũ enim ipſorũ Reſpublica, in pacẽ collimet, nõ ei cõducit, vt res vicinę turbẽtur. Regi Catholico quoq; tot ditiones ſunt vt eis cõtẽtus ſit, natioq; Hiſpanica, præ manibus, tot expeditiones, aduerſus Turcas, Mauros, alioſq; hoſtes in Europa, Aſia, Africa, America habet, eęq; adeo neceſſarie, vtileſq; ſũt, vt in illos libẽter ſuas iras euomat. Viſũ quoq; fuit, ꝙ Hiſpani prõpte, arma in fauorẽ Venetorũ ceperũt, dũ eorũ, Reſpublica, in maximis difficultatibus bellorũ eſſet quę ei intulerũt Baiazathes, Solimanus, Selimus ſecũdus, ad Cephaloniã, Preueſam, Lepãtũ: Habebãt tamẽ, habentq; Hiſpani, ad ſua latera Algierũ. Tunetũ & Africam, quę multo magis vicina ſunt Hiſpaniæ, Siciliæ, Sardiniæ, Balearibus & regno Neapolitano, quã Cyprus & Inſulę maris Ionij. Quod ad Franciam attinet, Rex Catholicus eã protegendam ſuſcepit, fecitque expenſas, ineſtimabiles, in Languedocia, Guienna, Prouincia Normannia, Delphinatu, Britannia, Lutetiæ Pariſiorum, alijſque locis. Quid autẽ diceremus, ſi Frãcia Corone Hiſpanice vniretur. Dico primũ, id quidẽ optari poſſe, ſed vt ita cõtingat ſperandũ nũ eſſe: Dico præterea ꝙ vires Frãcorũ, in impetu, Hiſpanorũ autẽ in cunctatione conſiſtũt. Nõ enim aliter animi ſenſum conceptũq; declarare poſſum. Facilius autẽ eſt, vt cunctando impetus retũdatur, quã vt cõtrariũ accidat: Impetus enim facile præuidetur, virtq; aut eludit, defatigatq; eum vir cõſtans. Magnus Capitaneus, cũ ſe cõtulit in Barlettã, & poſtea ſubſtitit ad ripas Fluuij Liris, primo eripuit Gallis poſſeſsionẽ regni Neapolitani, deinde ſpẽ id recipiẽdi: ijſdẽ artibus fatigauit Antonius, Leua Regẽ Franciſcũ ad Ticinũ: Proſper Columna autẽ eiecit eius Regis Capitaneos, è ditione Mediolanenſi. Fateor equidẽ, impetũ multũ facere, in oppugnationibus ciuitatũ: Fateor quoq; Francos, hac in re aliquid preſtitiſſe, ad Iuoſum, Momediũ, Caletũ, ſed in ſummis pręlijs, vt plurimũ victi fuere nempe Grauelingę, San. Quintini, Sienæ. In his enim, plus valet Ordo & Ars, quam furor: In illis autem, nempe oppugnationibus, plus valet Impetus & furor, quã conſiliũ. Etſi autem Hiſpani cunctando, præclaras occaſiones rerũ gerendarũ elabi ſiuerũt. eaque ex cauſa, ſepe incõmoda patiãtur, illa tamen cunctatio ipſis fere ſemper cũ Gallis maxime, non ſolum in rebus militiaribus, ſed & in tractationibus negociorũ in feliciter ceſſit: Veniamus nũc ad Angliã Anglorũ arma, ad ſui defenſionẽ, quã alijs offẽdẽdis aptiora ſunt, idq; à natura habẽt Inſulę, quę alicuius momẽti & potẽtię ſunt: Alię, nec ad alios offẽdẽdũ nec ſe ipſis, defendẽdis valeãt: Vidimus itaq; Anglos, nihil vnquã in Cõtinẽti præclari feciſſe niſi ab alijs ſuffulti fuiſſent. Diuexarũt quidẽ Franciã, ſed auxilio ducis Burgũdię; Ipſi à nemine ſuffulti, nõ ſolũ ꝙ in Frãcia acquiſiuerãt, ſed & ditiones hereditarias, amiſerũt exceptis Caleto & Comitatu Oyenſi, quę etiã noſtro tẽpore, intra paucos dies, eis erepta ſunt à Frãciſco Duce Guiſio: Angli nunc exagitãt Belgiũ, ſed auxilio Belgarũ: Videtur itaq; natura, feciſſe Angliã. potius ad ſe, in ſuo Statu & eſſe, cõſeruandã, quã vt aliarũ prouinciarũ acceſſione, ſuũ Imperiũ ampliet Sunt itaq; Anglię vires diuexãdis Regis Catholici ditionibus aptiores, quã ijs periculo inuoluẽdis: Facilitaes diuexãdi, prebet ipſarum amplitudo. Sicut autẽ nemo miratur, Turcã adeo potẽtẽ Principẽ, Mare tutum, à duabus aut tribus Triremibus, Sãcti Iohãnis, aut S. Stephani, reddere nõ poſſe. Ita nemini mirũ videri debet Anglis, in infinito Oceano, qui regis Catholici ditiones alluit, iter præcludi non poſſe.

NOVVS ORBIS.

TRãſmittamus nunc Oceanũ. Ditiones quas Rex Catholicus in Nouo Orbe habeat, adeo magnæ tantęq; potẽtię ſunt, vt hoſtes nõ timeãt. Hiſpani fundarũt in omnibus locis opportunis optimas colonias: Occupãt ijs fauces fluminũ, Portus Maris, & præcipuos Tranſitus, omneſq; ſitus aptos, ad in officio continẽdũ Regiones, annona fertiles, aut dites Venis Minerarũ, aut ad freno cõſtringẽdum populos bellicoſos, aut magni momenti ciuitates. Meridie nullum hæ regiones hoſtẽ habent, qui eis moleſtus ſit. Nulla enim ibi Inſula, nec continens ipſis ad aliquot miliaria appropinquat A latere Septentrionali vexantur aliquando à Francis & Anglis

qui vt classes Portusque deprædentur eo vsque excurrunt. Maximum damnum, quod passi sunt, accidit eis Anno 1586 quando Franciscus Dracus, Anglus, diripuit Sandominici oppidum in Insula Hispaniola, Cartagenam in Continenti : Sed ea Anglorum audacia, in causa fuit, vt Hispani circumspectiores facti sint, meliusq; prospexerint securitati illarum Regionum, quæ ab Septentrionali latere, à natura, ad miraculum vsq; fortificatæ videntur : Primum tot Insulis quæ pro Septo auit Vallo Nouæ Hispania sunt, muniuntque eam frequentis cecorum vadorum varietate fluctuum quos vulgus correnti dici qui ibi cadunt : Deinde vno fluctu rapidissimo, qui per Sinum Pariæ intrans (vbi os draconis vocatur) deinde transiens inter Iucatan & Cubam, vertit se retrorsum, inter Cubam & Caput Floridæ adeo rapide, vt nauis expansis velis, eam vno puncto superare non posset. Hic Fluctus, coniunctus varietati ventorum aliisque periculis maris illos animis dubios suspensosque reddet qui Portus quo se recipiant non habent. Quod plus est. Rex Catholicus eo naturæ beneficio vtens, edificauit præclará Arcé, in quadam Insula vicina, Veræ Crucis opido plaga Mexicana, fecit adhuc aliam Hauanæ in Cuba, quæ ex aduerso Floridę est : Tollit illa hostibus oportunitatem euitandi Fluctum hec facultatem eo vtendi. Edificauit præterita Arcem validam in San. Dominici ciuitate, quæ situ adeo oportuno est, vt ad obtinendum illius maris. Imperium extructa videatur. Vt concludam: Sicut situs Italiæ, ad obtinendum maris Mediterranei dominium factus videtur, ita & situs Hispaniæ, ad Imperium Oceani formatus apparet. Monstrat quoq; experiētia, Hispanos melius posse terre diuersa climata, quam aliquam aliam nationem.

DE PHILIPPINIS.

Philippinæ ad Nouam Hispaniam pertinent, non quod inter eius aut Noui Orbis fines comprehendantur : Sed quod Anno 1564. detectæ fuerint, per Michalem lopezium Legaspe, qui à Ludouico Velasqueo Nouæ Hispaniæ Prorege, ad detegendum missus fuit: Dictæ sunt Philippinæ, in honorem gloriamque Philippi Regis Hispaniarum, cuius auspiciis, ea expeditio suscepta erat. Estimatur in illo Oceano, qui se inter Nouam Hispaniam, & Tapiobanam extendit, esse vndecim mille, omnis generis & magnitudinis Insulas. Quamuis autem Hispani eas omnes, nomine Philippinarum comprehendant, id tamen nomen, propriis conuenit, quæ Septentrionailores sunt : Earum huc vsque plus quam 40. sibi acquisiuerunt, cum vna Myriade hominem ipsas inhabitantium : Precipua dicitur Luzon, quæ plus quam ducentas leucas, longa est, In ea, ad faucibus magni fluuij edificarunt præclarum oppidum, cui Manila nomen est, id à duabus partibus, mari & flumine cingitur : Vbi fluuius in Mare se exonerat, fabricarunt Turrim robustam ab alia autem fluuij parte ciuitatulam, quæ primum ligno & terra cingitur, deinde lapide & calce. Maiori insularum, Vendenao nomen est, celebriori Tandaia, quæ quod primum detecta fuerit, dicitur per excellentiam Philippina. Inter alias est illic Cebu, in qua è vita dicessit Magallanus: Ambitur 11. leucis estq; in decimo gradu latitudinis. Hic & aliæ insulæ ei vicinæ, abundant vniuersaliter venis Auri, & frugibus : Vendenao autem quoque cinnanomo, cuius multum in Nouam Hispaniam defertur. Anno elapso mandauit Rex Catholicus, vt ex Noua Hispania in eas Insulas boues, vaccæ equi, equæ ad progeniem deferentur. Numerus Hispanorum, qui illas Regiones conquisiuerunt, defenduntque, accedit hodie ad mille sexcentos. Milites qui inter hos sunt, non excedunt Noningentos. Edificarunt Arces in locis opportunis, maxime in Luzon, in Pauay & Cebu, tenentque, ibi aliquas Triremes & celoces. In ciuitate Manila, habet domicilium Episcopus, cum 18 personis Ecclesiasticis: Patribus Sancti Augustini, & Societatis Iesu, quorum diligentia & labore, ad nostram sanctam fidem, conuersi sunt, circiter trecēta hominum millia Maior difficultas, quæ in ipsorum conuersione est, consistit in pluralitate mulierum, quas illi populi (ea res enim toti gentilitati communis est) habent. Sunt hi Status multo maioris momenti, quā aliqui existimant : Vltra copiam enim alimentorum, & Auri, quod ibi reperitur, sunt

in situ

in situ percommodo,tum ad subiugandum Insulas vicinas,& conseruandum Moluccas:Tum ad introducendam nauigationem,in illum Archipelagum,& Nouam Hispaniam,Et commercium inter Chinam & Mexicũ: Hæ res magni momenti sunt.Sed id quod grauitate rei,vincit hac omnia est, quod inde tanquam freno,incepta sunt cohiberi secta & arma Mahumatana,qui paulatim sibi dominium parabant, cum Insularũ cum Ora Asiæ.Castellanis Noue Hispaniæ & Peruuiæ facilius est expeditionem suscipere,quam Arabibus,ex sua Regione: Preter id enim, quod nostri viribus sunt superiores,nauis duorum mensium spacio appulit ex Peruuia in Philippinas(minor distantia est à Acalpulco & à Ialisco) quo dimidio anni spacio,nauis ex Arabaia pertingere non posset:Non ob id tantum,quod hæc illis vicinior,quam illa sit,sed quod venti generales,nauigationi Castellanorum fauorabiliores, quam Maurorum sunt,Castellani enim linea recta,Mauri autem inflexa nauigant: Conficiunt præterea illi institutam nauigationem vno tractu,hi autem multis diuersis tractibus. Mutatur enim eis,ad Caput Comorinum tempus æstiuum in hiemale:Idem quoque fere ats,accidit Malaccæ, vbi expectandi sunt venti qui vulgo Mon Zoni dicuntur. Quod plus est, Castellani semper vento secundo,& in Mari Pacifico nauigant: Arabes autem Archipelagum intrant,vbi præ insularum frequentia,obuiam habent aut incidunt in mille. Fluctus periculosos, & in varios ventos subitos:In populos latrones, & prauarum actionum: Adiunga rebus supra dictis: Sicut æstimatio Castellanorum iuuamento est Lusitanis ob vicinitatem,ita & horum virtus illis id egregia rependit.Si autem hi populi se se coniungent vnlent facientq; semper in illo Mari quod volent. Quod perpendentes Chinenses prospiciunt sibi, suspectaque habent,vicinitatem & arma Christianorum.

LVSITANIA.

Dicamus nunc de Statibus,ad Regem Catholicum, ex causa regni Lusitanici spectantibus Hoc regnum,quod 320. miliaria longũ,60 autẽ latũ est, quamuis nec regione aut terra,valde magnum,nec per se facultatibus valde diues sit, in situ tamen ad nauigationes commodissimo,& ad faciendum preclaras acquisitiones oportunissimo est: Inhabitatur à populo,tanti animi,vt expeditiones in Barbariam, Aethiopiam Indiam, Brasiliam fecerit: Suntque nunc 90. anni quibus sibi conseruat dominium locorum & Portuum maioris momenti, dictarum Prouinciarum, & Patronatum nauigationis Oceani Athlantici & Eoi. Antequam autem pergamus, opus est duo verba dicere de Insulis Tercaris,quæ etiam coronæ Lusitanicæ sunt. Hę Insulæ, propter earum situm,adeo opportuno & necessariæ sunt, vt absque eis ipsos nauigatio in Aethyopiam, Indiam Brasiliam, & Nouum Orbem, serma iustitui non posset. Classes enim, quæ ex dictis Regionibus veniunt Hispalim & Olysipponem eas farre vitare non possunt:Classes Occidentales,vt ventos sequantur: Orientales autem ad comparandum sibi ventos fauorabiles. Celebres his diebus factæ sunt, primum propter obstinationem incolarum, contra Regem Catholicum, in successione, in coronam Lusitaniæ: deinde, propter victorias,quas circa ipsas Hispani, aduersus classes Franciæ & Angliæ obtinuerunt.

DE STATIBVS AFRICAE ET AETHYOPIAE.

PRæter Septam & Tanger oppida, quæ Rex Catholicus ratione coronę Lusitanicę possidet ad Fretum Graditanum Et Magazanum extra Fretum 20. ab Arzilla miliaribus magis Meridiẽ versus,habet Rex Catholicus in Ora Africæ, à Capite Aguaro, ad illud,quod Guardasu dicitur vsque, duo Statuum genera: Vnum ipsius,aliud autem immediata est eorum,qui ei fedare iuncti sunt. Subsunt ei Insulæ Maderę,Portus sancti,Capitis Viridis,Arguin,Sancti Thomæ & aliæ vicinæ. Hæ Insulæ sustentant se, sua annona,habent quoque, mittuntque in Europam saccharum, fructus maxime, quibus summa abunda (sicut & vino)Madera:sacchari maximam copiã conficit Sanct. Thomę Insula. Hi Status,ab alijs non direxantur,quam à Pyratis Anglicis & Francicis qui tamen Caput viride non transeunt. In Insulas vulgo Arguin & Sanct Georgy de

Mina dictis habent Lusitani duas domos. Arcium forma, in quibus cōmerciorum regiorum procuratores degunt,& cōmercia cum vicinis Guineæ,& Lybiæ populis exercent,trahuntque ad se Aurum,Mandigę,& populorum finitimorum.Inter Principes, nostris adherentes,ditior honoratiorq; est Rex Congo,possidet enim Regnum quod ex sub frigidissimis Europę est. Lusitani ibi duas colonias habent: Vnam in Sancti Saluatoris ciuitate. Alteram in Insula, quam Loandam dicunt. Trahunt ex hoc Regno diuersas opes,sed præcipuæ sunt plus minus quinq; millium Mancipiorum,quæ hinc quotannis in Insulas,& Nouum Orbem euehuntur. Pro vno quoque quod euehitur mancipio,penditur vectigal coronę Lusitanicæ.Ex hos Regno facile ad Presbyterum Iohannem peruenirl posset,non enim longissime hinc abesse existimatur.Congo Regnum adeo Elephantis,& annonæ copia omnique alia necessaria re abundans est, vt ei expeditioni singularem commoditatem adferre posset. Congo finitima est Angolę, regnum,cum cuius Principe,nunc belligeratur Paulus diazius Lusitanorum Capitaneus: Belli causæ præcipuæ sunt aliquæ fodinæ Argenti,illis quæ Potosij sunt non minus dites: tanto autem illis meliores sunt, quantum Argentū purū mixto impuro ne prędstat. Vt quod verum est dicatur: Si Lusitani tanti fecissent res vicinas,quāti longinquas,easq; vires quibus Caput bonæ spei superarunt penetraruntque in Indiam, Malacam & Moluccas,contulissent in expeditionem Africanam,facius minoriq; expensa,maiores opes reperissent: Nulla enim in Orbe regio, Auro Argentoque ditior est regnis Mandingæ,Aethiopia,Congo,Angola Butua Teroæ,Matiuca,Boro,Quiticul Monopotape Casati,Monæmugi. Cupiditas humana autem,semper rem alterius pluris,quam suam facit: Et res longinquæ propinquis maiores apparent. Inter Promontoria Bonæ spei, & Guarda suense, habent Lusitani Arcem Cefalæ & Mozambique Illa seruant sibi patronatū negociationis regnorum circumstantium,quæ omnia Auro Eboreque summe abundant: hac sibi faciliorem reddunt nauigationem Indiæ: Ipsorum enim classes,hibernant aliquando ibidem aliquando ibi reficiuntur. Habent in his partibus Regem Melindæ sibi amicissimum: Reges Quiolæ aliarumque vicinarum Insularum tributarios. Nihil quam populus deest Lusitanis: Præter enim alias Insulas, quæ hic quasi derelictæ iacent, est hic Insula Sancti Laurentij, inter maiores,aut forsitan Maior, totius Orbis censenda, longa est 1200. lata autem 480. miliaribus. Quamuis parum colatur,est tamen ob suam bonitatem,culturæ capax, distinxitq; eam natura in flumina, Portus & Sinus commodissimos. Hi Status coronæ Lusitanicæ non alias quam vires maritimas timent,quæ Turcarum tantum esse possunt: Sed perpetuus cursus classium Lusitaniæ,quæ sursum deorsumque, per illas oras nauigant,eos prorsus securos reddit,ceperuntq; Anno 1589. apud Mombazam quatuor Triremes Turcæ & vnam Nauem longam, quæ eo vsque nauigare ausæ fuerant.

DE STATIBVS ASIE.

HI Status sunt, in Persia, Cambaia, India,citeriori & vlteriori. In Persia habent Lusitani regnum Armuzii, in Cambaia, Insulam Diu,Damain,& Bazain. In India citeriori possident,Caul,Insulam Goam,& vicinas Arces,Cochin,Colam,& Insulam Mauar: Portum Colombo in Insula Zeilan. Sed præcipua est Goa,vbi habitat Prorex,& vires Indiæ Armuzium & Goa magni æstimantur,propter dominium maris & commercium Sinus Persici & Cambaiæ: Cocin & Colam, propter copiam piperis, quod ibi oneratur: Mauar, propter piscationem margaritarum,quæ in illo Mari fit: Columbo,propter excellentiam & quantitatem cinamomi quod ex ea Insula euehitur: Daman & Bazam,propter fertilitatem regionum circum sitarum, quare Iohannes tertius Lusitaniæ Rex,veteranis prædia in dictis regionibus assignauit. Goa maximi momēti, propter sui situs oportunitatē,cui terræ fertilitas coniuncta est. Omnes hæ Indię regiones,abundant gossypio,palmis(vnde maxima incolarum pars se susten

tat) Orljza, fructibus, Pipere & Zinzibere. Habet Rex Catholicus, hic adhuc aliquos, Principes amicos alios Tributarios, Amicorum primus dictorq; est Rex Cocinēsis, qui primum vassallus Regis Calicutiēsis fuit, nec multum potētia valebat, nunc amicitia & commercio, cum Lusitanis, tales opes viresque acquisiuit, vt ei vicini Reges inuideant. Rex Colan quoque amicus est. In ambobus his locis, habet Rex ciuitatulas magni momenti: Sunt ibi quoque diuersi Principes tributarij,

VIRES.

Lusitanorum in his Statibus vires, in duabus rebus consistunt: Vna est situs fortitudo: Altera munerus clasium, earumque præstantia: Ad situm quod attinet, Lusitani scientes se propter exiguum suorum numerum, in mediterraneas regiones magni momenti expeditiones suscipere non posse ne se viribus pares esse. Persis, Guzaratis, Principibus, Decan, Regi, Narsingæ, & aliorum, eo incubuernnt, vt illos situs sibi pararent qui ipsis multum commodi videbantnr, ad dominium maris, & negociationis sibi parandum. Et in quibus pauci frontē maximis exercitibus obuerere possunt. Cum itaq; domini Portuum & maris sint, commoditatem tantas vires maritimas iungendi habent, vt ibi nemo sit, qui ipsis resistere possit nauigiaq; ipsorum talia, eoq; modo instructa sunt, vt eorum vnum, tria nec quatuor alterius generis non extineant. Vt aliquid dicatur, ex quo, qnid ipsi in India possint cognoscatur: Franciscus Almeida cum 21. aut paulo pluribus nauibus, fregit Mamaluchos in vicinia Diu: Alfonsus Albuquercius, cum classe 30. magnarum nauium, aggressus est Calecutium: Cum 21. cepit Goam. Cum 34. recuperauit eam. 23. nauibus cepit Malacam 20. nauibus ingressus est mare rubrum: Cum 22. nauibus recuperauit Armuziū. Deinde crescentibus semper rebns, duxit Lopezius Suarezius, in expeditionem maris rubri. 37. naues magnas: Lopezius Sequeira; cum 24. nauibus magnis sed numero populi, quam antea vnquam maiori, tentauit Guiddam, in mari rubro: Cum 40. Dium. Henricus Menezius, cum 50. nauibus ruinæ tradidit Patane oppidum. Lopezius Vazius Sampaio, reliquit in Armamentario 136. nauigia bellica, omni instrumento instructa. Nonius Acugna, cum 300. nauibus suscepit expeditionem in Diu, in ijs erant tria Lusitanorum, Indorum, quinq; millia, præter famulos armis instructos, quos ipsi, magno numero secū ducere solent. Dominus Constantinus Braganzaus, habuit in expeditione Onor 60. vela, nec minus in ea, quæ in Ione Fepatañ facta fuit.

PRINCIPES FINITIMI.

PReter Principes amicos & tributarios, attingunt. hi status fines potentissimorum Hostium: nimirum Persarum: qui sibi ius in Armuziū arrogant, cuius Rex, quondam in superiorem, agnitus fuit Regis Cambaię qui pretendit sibi ius in Dium competere, qud ea Insula aliaq; loca, quondam ipsius fuerint; Nizzamalucci & Idalcanis (ita dicūtur à Lusitanis duo potentissimi Principes Regni Decan) Regis Calicutij, Narsingę Reges Persiæ & Narsingæ, nunquam Lusitanos bello aggressi sunt, quod eis sem per cum alijs, longe potentioribus hostibus negocium fuerit. Alij multa moliti sunt ad recuperandum Diu, Caul, Goam, aliaq; loca, sed nullam magni momenti expeditionē, ad optatum finem perducere potuerunt: situs enim locorū ad prime commodi sunt, recipiendo auxilio maritimo: Quamuis autem illi, vt facultatem ferendi auxilium eriperent, expeditiones hieme susceperunt, nihil Id tamen illis profuit, quod nauiū qualitas, & animorum Lusitanorum ferocia, nulla pericula estimarint: dum itaq; certa obsessi nempe sustinendo obsidionem & conando patientia aduersa vincere: socij autem dum vt obsessis opem ferant, omni periculo ventornm & Maris se exponunt. omnia hostiū molimina irrita reddiderūt. Sed nullus hostis, Lusitanis magis grauis est Turca, qui ex mari rubro, ea cōmoditate quam ei ciuitas Adena suppeditat, sepe eos India expellere tentauit, ad quod faciendum, nunc à Rege Cambaiæ nunc à propria ambitione inuitabatur. Maior classis, quam instruxerit, fuit 64. nauium quam aduersus Diu misit, quæ in turpem fugam acta est: Misit deinde aliam, 27. nauium magnarum classem

sem in expeditionem Armuzianam quæ clasis, fere tota oppressa conquassataq; fuit In Zeilan equidem, nihil præter Arcem Colombo habent: Rex enim qui eorum Tributarius erat, à Mauro qui SingaPandar dicitur, regno exutus, nunc tanquam exul viuit, conseruatq; se, auxilio, quod ei suppeditant Lusitani.

DE INDIA VLTERIORI.

IN India vlteriori habet corona Lusitanica regnum Malacense, & Insulas Molucas. Malaca caput regni est, quod ad 270. miliaria se extēdit, sed propter aeris insalubritatem, rare inhabitatur, nec ibi aliud oppidum incolis frequens est, quam dicta ciuitas Malacca, Ea tali in situ est, vt omnia commercia coniungat, immo omnia itinera quæ fiunt, per illum immensum Oceanum, à faucibus maris rubri ad Caput Liampo vsque: Eo quoq; deferuntur opes Continentis & illarum tot Insularum vt simul magnitudine non cedant Europæ. Malaca quondam multo maior erat: Extendebat se enim secundum plagam maris, ad plus quam tria miliaria Lusitani, vt eius defensio facilios esset, reduxerunt eā in Arcem, quæ vltra miliare in ambitu non continet. Duos potentes hostes habet, nempe Reges Iori & Achem, quorum ille, terra potens est hic mari potentisimus. Malacam obsederunt reduxeruntque, plus quam semel in magnum periculum, sed auxilio, quod ei ex India venit, semper cum strage & ruina hostium defensa fuit. Tandem fregit Paulus lima Regem Ior, expugnauitq; Arcem, quam in vicinia Malacæ exstruxerat, in qua Arce, inter alia spolia, reperta sunt 900. tormenta bellica ærea. Hic Status, in magno periculo versatur, propter potentiā Regis Achē, quæ omnis, in eius pernicem conuersa est: Epistimatur, quod Rex Catholicus, vt eum securum reddat, expeditionem Achensem commiserit Mathiæ Albuquercio, quem ante duos annos, cum authoritate & magnis viribus in Indiam misit: Reliquū est Malucco, vbi Lusitani vt ibi securum redderunt vt commercium Garyophijlorum, (quę in Molucis nascuntur). Et Nucum Myristicarum, (quæ Insulæ Bandan propriæ sunt) habebāt Arcem in Insula Ternate, quē Arx ob defectum auxilij, his retro annis se dedidit Mahumetanis: Nihilominus Lusitani, qui se in Insulam Tidor cōtulerant, manēt ibi habentq; commercia in ipsorum manibus. In Orbe toto nulla est regis cuius populi, ex pluribus compositi, sint nationibus magisq; inter se animis, moribus linguis, differant, nec instabilior fraudulentior perfidiosiorque alibi gens quam in India est, Quarę nunquam ibi pax quies, nec boni aliquid est.

